

Handwritten Greek text in the background, including dates like '15 Σεπτεμβρίου 1859' and names like 'Παγκύπριον Γυμνάσιον'.

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

μαθητική ΕΣΤΙΑ

εκφραστικό όργανο
μαθητών και μαθητριών
του Παγκυπρίου Γυμνασίου

εστία μαθητική

Εκφραστικό όργανο
των μαθητών και μαθητριών
του Παγκυπρίου Γυμνασίου

ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ

2021 -2022

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

101 - ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

Υπεύθυνος Ιδιοκτήτης:

Λοΐζος Σέπος, Διευθυντής

Γενική ευθύνη έκδοσης:

Λαμπρινή Τσελίκη, Β.Δ., Φιλολόγος
Στέλλα Λάντσια, Β.Δ., Καθηγήτρια Τέχνης

Επιμέλεια ύλης:

Ιωάννα Χρυσάφη, Φιλολόγος

Γλωσσική επιμέλεια
και διόρθωση κειμένων:

Λαμπρινή Τσελίκη, Β.Δ., Φιλολόγος
Κυριακή Βιλάνου, Φιλολόγος
Ιωάννα Χρυσάφη, Φιλολόγος
Κυριακή Κυριάκου, Φιλολόγος
Ελισάβετ Αργυρίου, Φιλολόγος
Γεωργία Γαλάζη, Φιλολόγος

Υπεύθυνη εξωφύλλου:

Στέλλα Λάντσια, Β.Δ., Καθηγήτρια Τέχνης

Φωτογραφικό υλικό:

Χάρης Ζεβλάρης, Καθηγητής Φωτογραφίας
Έλενα Παΐσιου, Καθηγήτρια Φωτογραφίας

Καλλιτεχνική επιμέλεια:

Monogramme designs

Τα έξοδα της έκδοσης ανέλαβε
ο Σύνδεσμος Γονέων και Κηδεμόνων
του Παγκυπρίου Γυμνασίου

περιεχόμενα

Προλεγόμενα	4
Χαιρετισμός Διευθυντή	6
Χαιρετισμός του Προέδρου του Συνδέσμου Γονέων και Κηδεμόνων	8
Χαίρετε, αγαπημένοι των πατρίδων μας τόποι...	14
Χαίρε, θαυμαστέ καινούργιε κόσμε...	98
Χαίρετε, οι δημιουργοί...	118
Δύσκολοι αποχαιρετισμοί...	146
Συμμετοχές – Διακρίσεις – Εκδηλώσεις	157
Φωτογραφικό ημερολόγιο από τις εκδηλώσεις και τη ζωή του Σχολείου	182
Φοιτήσαντες μαθητές κατά το σχολικό έτος 2021-2022	190
Τελειόφοιτοι	199
Καθηγητικός Σύλλογος	206
Βιβλιογραφία – Ιστογραφία – Πηγές	210

Προλεγόμενα

Η φετινή χρονιά είναι επετειακή για τον Ελληνισμό. Τιμά τη μνήμη της Μικρασίας. Της προαιώνιας κοιτίδας του Ελληνισμού και της αλησμόνητης πατρίδας των Ελλήνων. Ένας κύκλος 100 χρόνων συμπληρώνεται φέτος από τη Μικρασιατική Καταστροφή και τον ξεριζωμό των Ελλήνων από τη γη της Ιωνίας, που σήμανε για τον Ελληνισμό τη μεγαλύτερη ίσως εθνι-

κή απώλεια και μια από τις οδυνηρότερες στιγμές της νεότερης του Ιστορίας. Ένας κύκλος που επαναφέρει μια μνήμη οδυνηρή και αιμάσσουσα, όμως μια μνήμη που αντιστέκεται: στη λήθη, στον χρόνο, στη φθορά. Μια μνήμη που συντηρείται έναν αιώνα ζωντανή, για να μας θυμίζει ποιοί είμαστε. Για να νοηματοδοτεί το παρόν και να φωτίζει το μέλλον μας.

Η φετινή έκδοση της Μαθητικής Εστίας είναι αφιερωμένη σε αυτή την επέτειο. Δεν είναι όμως ένας θρήνος. Ούτε μια βασανιστική

αναμόχλευση της μνήμης. Είναι ένας χαιρετισμός. Ένας χαιρετισμός στους αγαπημένους τόπους των Ελλήνων. Αυτούς που πότισαν με τον ιδρώτα του μόχθου τους και κόσμησαν με τα έργα του πολιτισμού και της αστείρευτης δημιουργικότητάς τους. Αυτούς για τους οποίους έχυσαν το αίμα τους. Αυτούς που ονόμασαν με ελληνικά ονόματα. Αυτούς που θυμούνται. Αδιάψευστος μάρτυρας της σχέσης μας μαζί τους η Ιστορία μας και τα χαραγμένα στη γη χνάρια των προγόνων μας, τα ίδια που σχημάτισαν τους ατελείωτους δρόμους της προσφυγιάς, αυτά που καλούμαστε εμείς

σήμερα να ακολουθήσουμε, χαράσσοντας νέους δρόμους για τον Ελληνισμό και πραγματοποιώντας ένα άλμα στο μέλλον. Χαιρετίζουμε, λοιπόν, το μέλλον αυτό με προσμονή. Με τη βαθιά γνώση ότι το παρελθόν γεννά ευθύνες και δίνει μαθήματα, που πρέπει να καθοδηγούν τα βήματά μας. Σε εποχές μεταβατικές και αβέβαιες, σαν τη δική μας, ο Ελληνισμός καλείται να επαναπροσδιορίσει τον εαυτό του και τον ρόλο του. Ο κόσμος αλλάζει με γρήγορους ρυθμούς, όλα τα παραδεδομένα κλονίζονται και καινούργια δεδομένα μάς καλούν να προσαρμοστούμε στη νέα εποχή. Το Παγκύπριον Γυμνάσιον, το παλαιότερο ελληνικό σχολείο της Κύπρου, επέδειξε γρήγορα αντανάκλαστικά και με εφελθτήριο την παράδοση πραγματοποίησε πρώτο αυτό το άλμα προς τα εμπρός, επιβεβαιώνοντας ότι συνεχίζει δυναμικά την πορεία του, με την ενεργό παρουσία και προσφορά του στην πνευματική ζωή του τόπου. Κλείνοντας, με την έκδοση αυτή αποχαιρετούμε ανθρώπους που έφυγαν από τη ζωή και το έργο τους αποτελεί την πυξίδα μας για το μέλλον.

❧ *Οι παλιοί θαλασσινοί βλέπανε τ' άστρο της τραμουντάνας (τον Πολικόν Αστέρα) και βρισκανε τον δρόμο τους. Κι ο άνθρωπος μέσα στο ατελείωτο πέλαγος του καιρού, για να ξέρει πού πηγαίνει, είχε την παράδοση που τον οδηγούσε. Σε καιρό που σκεπάζανε τον ουρανό σύννεφα, ο παλιός ναυτικός σαν έχανε το βορεινό αστέρι δεν ήξερε πού να τραβήξει. Φαντάσου, λοιπόν, αυτός ο άνθρωπος να είχε την ιδέα πως με τη συννεφιά και δίχως το άστρο της τραμουντάνας ήτανε πιο ελεύθερος να πάει όπου ήθελε μέσα στο πέλαγος. Το ίδιο λέγει και ο σημερινός άνθρωπος που δεν θέλει την παράδοση. Ένας λαός που έχει χάσει την παράδοσή του είναι σαν τον άνθρωπο που έχει χαμένο το μνημονικό του, που έχει πάθει αμνησία. Το σήμερα και το αύριο είναι δεμένα με τα περασμένα. Το σήμερα θρέφεται από τα περασμένα και τα μελλούμενα από το σήμερα.*

Φώτης Κόντογλου

Χαιρετισμός του Διευθυντή του Παγκυπρίου Γυμνασίου, κ. Λοΐζου Σέπου

Χαιρετίζω με ικανοποίηση την έκδοση του 101ου τεύχους της Μαθητικής Εστίας, του εκφραστικού οργάνου των μαθητριών και μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που φέτος αφιερώνεται στα 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Πολλές εκδηλώσεις, συνέδρια, εκθέσεις και εκδόσεις αφιερώθηκαν φέτος σε αυτή την οδυνηρή μνήμη, σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης, όπου υπάρχουν Έλληνες. Η δική μας έκδοση, όμως, έχει μια ιδιαιτερότητα. Οι μαθητές μας προσεγγίζουν αυτή τη μνήμη με νοσταλγία, αλλά και με αισιοδοξία. Αποτίουν φόρο τιμής όχι στις χαμένες, αλλά στις αλυσμόνητες πατρίδες των Ελλήνων και αναζητούν σ' αυτές το παρελθόν τους, αλλά και τα εφελθία για να σχεδιάσουν το μέλλον τους. Υπό το πρίσμα αυτό, η φετινή έκδοσή μας δεν συνιστά αποχαιρετισμό στον Ελληνισμό που χάθηκε, αλλά χαιρετισμό στον νέο Ελληνισμό, που καλείται να διαμορφώσει την ταυτότητά του σε έναν νέο κόσμο, πατώντας γερά στις ρίζες του, που τον νοσηματοδοτούν και τον στηρίζουν, αλλά προσβλέποντας στο μέλλον και στη συνέχιση της ύπαρξής του.

Το αισιόδοξο αυτό σκεπτικό ταιριάζει απολύτως με τη νέα αρχή που εγκαινιάστηκε φέτος για το ιστορικό μας Σχολείο, το οποίο μετατράπηκε σε Εξατάξιο Σχολείο

Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης με το καλωσόρισμα της Α΄ Γυμνασίου. Παράλληλα, και παρά τις όποιες δυσκολίες μάς δημιούργησε η πανδημία, από τον Σεπτέμβριο του 2021 πετύχαμε την επέκταση της διδασκαλίας της γαλλικής γλώσσας, την εφαρμογή διαθεματικών προσεγγίσεων στη διδασκαλία των Επιστημών, της Τεχνολογίας, της Μηχανικής και των Μαθηματικών – STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) και την πιλοτική λειτουργία του ολόημερου Γυμνασίου, με ενισχυμένη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού, που αποσκοπεί στη δημιουργία Κέντρου Κλασικών Σπουδών και Ελληνικών Γραμμάτων και στην ενίσχυση του ψηφιακού χαρακτήρα της εκπαίδευσης (τόσο όσον αφορά στο περιεχόμενο όσο και τη λειτουργία της). Ταυτόχρονα, προχωρήσαμε στο μεγαλεπήβολο και σημαντικό για την Ιστορία και τα Γράμματα του τόπου μας βήμα της ψηφιοποίησης του πολύτιμου και σπάνιου αρχείου της Σεβερειού Βιβλιοθήκης, το οποίο θα είναι προσβάσιμο σε φοιτητές, ιστορικούς και μελετητές, με την ελπίδα η Βιβλιοθήκη και το Σχολείο να

καταστούν Κέντρο Πολιτισμού και Σπουδών για τον Ελληνισμό, τιμώντας την Ιστορία και την παράδοση του από τη μια και στενίζοντας ελπιδοφόρα το μέλλον από την άλλη.

Αποχαιρετούμε, λοιπόν, και τιμούμε με αυτή την έκδοση το παρελθόν και χαιρετίζουμε το μέλλον. Αποχαιρετούμε ανθρώπους, ακόμα, που μας άφησαν, αλλά κατέλιπαν πίσω τους έργο σημαντικό, που φωτίζει και κατευθύνει με ασφάλεια τα βήματά μας στο μέλλον. Χαιρετίζουμε το μέλλον με πίστη και αισιοδοξία ότι θα σταθούμε στο ύψος των περιστάσεων, άξιοι συνεχιστές του πολιτισμού μας, θεματοφύλακες των ιερών και των οσίων της φυλής μας, ειλικρινείς, φωτεινοί και γενναίοψυχοι και έτοιμοι να τιμήσουμε το μέλλον μας με την καθαρότητα του Προσώπου μας.

Εύχομαι ολόψυχα το Σχολείο και η παιδεία που οραματιζόμαστε και το μέλλον που προσδοκούμε να δικαιώσουν τους κόπους και τις θυσίες μας, ώστε το Παγκύπριον Γυμνάσιον, για το οποίο όλοι υπερηφανευόμα-

στε, να τεθεί ξανά στο κέντρο των εκπαιδευτικών πραγμάτων του τόπου, αλλά με ένα καινούργιο ρόλο και μια εξίσου καινούργια αποστολή. Να βοηθήσει τους νέους μας να οικοδομήσουν μια στέρεη ταυτότητα μέσα στους κλυδωνισμούς και την αβεβαιότητα της σύγχρονης εποχής, να αποκτήσουν πνευματικά αντισταθμίματα στην επέλαση της τεχνολογίας και να κατακτήσουν την αυτογνωσία, ώστε να μην απωλέσουν το Πρόσωπό τους μέσα στην ισοπεδωτική δίνη της παγκοσμιοποίησης και των παγκόσμιων ανακατατάξεων. Είναι επιτακτική ανάγκη ο Ελληνισμός να επαναπροσδιορίσει τις αξίες του και να ξαναβρεί τη θέση του μέσα στον κόσμο και αυτό δεν μπορεί να γίνει χωρίς όραμα, χωρίς πίστη και αγάπη στη νέα γενιά και οπωσδήποτε χωρίς μια παιδεία αρχών, που θα αναδείξει εκ νέου την οικουμενική εμβέλεια και την ενοποιητική δύναμη του ελληνικού πολιτισμού.

Λοΐζος Σέπος

Διευθυντής Παγκυπρίου Γυμνασίου

Χαιρετισμός Προέδρου Συνδέσμου Γονέων και Κηδεμόνων Παγκυπρίου Γυμνασίου στο Περιοδικό *Μαθητική Εστία* της σχολικής χρονιάς 2020-2021

Είναι με ιδιαίτερη χαρά και ευχαρίστηση που χαιρετώ την έκδοση του Περιοδικού «Μαθητική Εστία» των μαθητών και μαθητριών του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που αποτυπώνει τις κύριες δραστηριότητες του Σχολείου μας για τη σχολική χρονιά 2021-2022.

Στους ιδιαίτερα δύσκολους, ρευστούς και κατακλυσμιαίους καιρούς που ζούμε τα τελευταία τρία χρόνια, βιώνουμε τώρα τον απόηχο, πλέον, της πανδημίας και την αρχή μίας εμπόλεμης σύρραξης με παγκόσμιες προεκτάσεις. Καλούμαστε όλοι να κρατήσουμε όρθιο το φρόνημά μας και να ατενίσουμε το μέλλον με ελπίδα και αισιοδοξία.

Η σχολική κοινότητα έχει τιμήσει ιδιαίτερα φέτος την επέτειο των 100 χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή και έχει εύστοχα δώσει το μήνυμα ότι δεν πρέπει να θρηνούμε χαμένες πατρίδες,

αλλά να κρατούμε ζωντανή τη μνήμη της επιστροφής και να πατάμε γερά στις ελληνικές μας ρίζες.

Το Σχολείο μας έχει γίνει δέκτης αλλαγών που σηματοδοτούν μία νέα εποχή στο εκπαιδευτικό σύστημα του τόπου μας. Έχει ξεκινήσει από φέτος να λειτουργεί ο θεσμός του εξατάξιου ολοήμερου σχολείου STEAM (Science – Technology – Engineering – Arts – Mathematics) με τη δημιουργία δύο τμημάτων Α' Τάξης Γυμνασίου. Επίσης, το Σχολείο μας θα φιλοξενήσει από τη νέα χρονιά και το Μουσικό Γυμνάσιο Λευκωσίας, σε συνέχεια και ενίσχυση του ήδη υπάρχοντος Μουσικού Λυκείου.

Μέσα στις δύσκολες συνθήκες που διανύουμε, είχαμε και τη συνέχιση των έργων αναδόμησης του Σχολείου μας για έκτη χρονιά και με αλλεπάλληλες καθυστερήσεις. Ελπίζουμε η αναμενόμενη αποπεράτωση και τελική παράδοση του σχολείου μας να γίνουν φέτος, πριν την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς.

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες και την εκτίμησή μου προς τη Διεύθυνση και τους καθηγητές του Σχολείου μας για τις άοκνες προσπάθειες που κατέβαλαν για να κρατήσουν ψηλά το ηθικό των μαθητών μας, αλλά και προς τους στενούς μου συνεργάτες, της Γραμματείας και του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου Γονέων, για την προσήλωσή τους στον στόχο της διασφάλισης της ομαλής συνεργασίας με τη Διεύθυνση του Σχολείου για το καλό των παιδιών μας. Καθ' ότι φέτος οι ευθύνες μας ήταν περισσότερες με την προσθήκη και του ολοήμερου γυμνασίου (STEAM), απολογούμαι εάν ο φόρτος των καθηκόντων μας δεν μας επέτρεψε να ικανοποιήσουμε τα αιτήματα όλων των γονέων.

Στους τελειόφοιτους μαθητές μας εύχομαι καλή επιτυχία στους νέους ορίζο-

ντες που ανοίγονται μπροστά τους και να πραγματοποιήσουν τα όνειρα και τους στόχους τους.

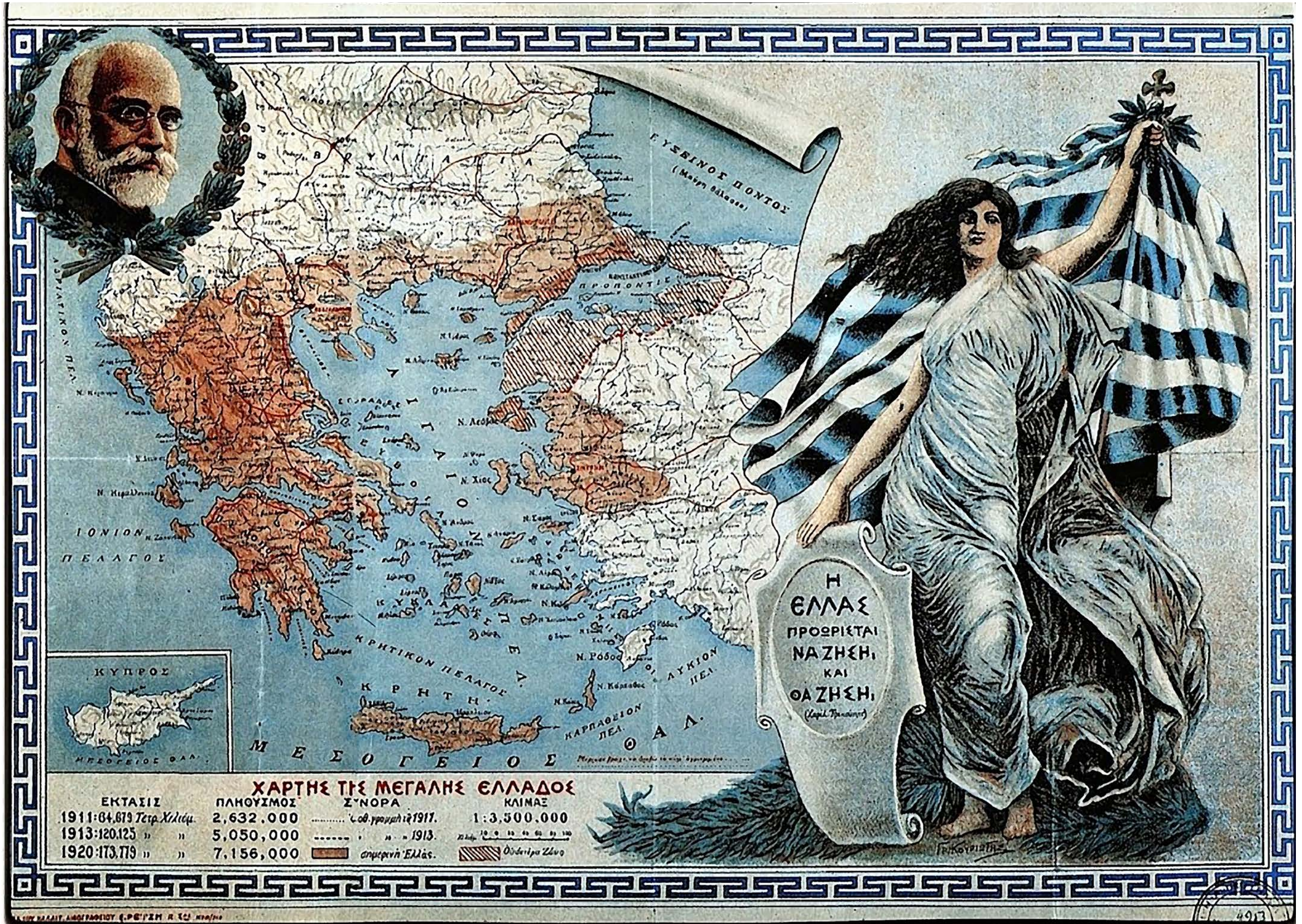
Σε όλους τους μαθητές μας εύχομαι καλό και εποικοδομητικό καλοκαίρι, ώστε να επιστρέψουν πίσω τον Σεπτέμβριο έτοιμοι να θέσουν καινούργιους στόχους για τη νέα σχολική χρονιά.

Τέλος, εκφράζω τις ευχαριστίες μας προς όλους όσους έχουν συμβάλει στη φετινή έκδοση του περιοδικού «Μαθητική Εστία».

Εύχομαι σε όλους καλό καλοκαίρι και... ραντεβού τον Σεπτέμβριο!

Άριστος Λουκαΐδης,

Smyrna.

«...Η ιστορία μιας πόλης είναι η ιστορία των ερώτων της.
Οι πόλεις αν ζήσουν στη μνήμη μας, θα ζήσουν
με τους έρωτές τους.
Ακόμη κι όταν δεν σκοπεύω να πω λόγια ερωτικά,
ό,τι γράφω για τη Σμύρνη το αφιερώνω σε σένα».

Νετζάτι Τζουμαλί

Οδυσσέας Ελύτης

Μικρή Πράσινη Θάλασσα

Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ
Πού θά 'θελα νά σέ νιοθετήσω
Νά σέ στείλω σχολεῖο στήν Ἴωνία
Νά μάθεις μανταρίνι καί ἄψινθο

Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ
Στό πυργάκι τοῦ φάρου τό καταμεσήμερο
Νά γυρίσεις τόν ἥλιο καί ν' ἀκούσεις
Πῶς ἡ μοίρα ξεγίνεται καί πῶς
Ἀπό λόφο σέ λόφο συνεννοοῦνται
Ἀκόμα οἱ μακρινοί μας συγγενεῖς
Πού κρατοῦν τόν ἀέρα σάν ἀγάλματα
Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ
Μέ τόν ἄσπρο γιακά καί τήν κορδέλα
Νά μπείς ἀπ' τό παράθυρο στή Σμύρνη

Νά μοῦ ἀντιγράψεις τίς ἀντιφεγγιές στήν ὀροφή
Ἀπό τά Κυριελέησον καί τά Δόξα Σοι
Καί μέ λίγο Βοριά λίγο Λεβάντε
Κύμα το κύμα νά γυρίσεις πίσω
Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριῶ χρονῶ
Γιά νά σέ κοιμηθῶ παράνομα
Καί νά βρισκῶ βαθιά στήν ἀγκαλιά σου
Κομμάτια πέτρες τά λόγια τῶν Θεῶν
Κομμάτια πέτρες τ' ἀποσπάσματα τοῦ Ἡράκλειτου.

Ένα άλμα προς τα εμπρός

Αύγουστος 1922. Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας ξεριζώνονται από την προγονική γη και βρίσκουν καταφύγιο στη μητροπολιτική Ελλάδα. Μαζί τους στο μακρύ ταξίδι του ξεριζωμού κουβαλούν τα λιγοστά υπάρχοντα που κατάφεραν να σώσουν από τη μανία των Τούρκων, αλλά και μια πλούσια πολιτισμική παράδοση, που έχει τις ρίζες της στην αρχαιότητα και μία δυναμική επιβίωσης στους αιώνες. Αυτή είναι η πολύτιμη κληρονομιά που μεταφέρουν στις νέες τους πατρίδες, μέσα στους προσφυγικούς καταυλισμούς και τα χαλάσματα, όπου προσπαθούν να ξαναχτίσουν από το μηδέν τη ζωή τους.

Οι προσφυγικοί συνοικισμοί που κτίστηκαν από την ελληνική κυβέρνηση για να τους φιλοξενήσουν έγιναν οι νέες κοιτίδες της μικρασιατικής παράδοσης, η οποία μπόλιασε και πλούτισε ολόκληρο τον ελληνικό πολιτισμό. Ξεκινώντας δειλά δειλά οι πρόσφυγες από δουλειές του ποδαριού, κατάφεραν να αποκτήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις και να προκόψουν σε όλους τους τομείς. Με τον καιρό φτιάχτηκαν σε όλους τους προσφυγικούς συνοικισμούς ταβέρνες, φούρνοι, μπακάλικα, μανάβικα, παλιατζίδικα, ραφεία, κουρεία, καφενεία και τσαγκαράδικα. Όταν οι πρόσφυγες συνειδητοποίησαν πως το όνειρο της επιστροφής είχε σβήσει οριστικά, ξεκίνησαν να δραστηριοποιούνται και στον πολιτισμό, ιδρύοντας συλλόγους και σωματεία που θα ενίσχυαν τη διατήρηση της μνήμης. Μέσα στους συλλόγους αυτούς διαμορφωνόταν σταδιακά μία νέα «προσφυγική ταυτότητα», η οποία στηριζόταν από τη μια στην ανάκληση της μνήμης και στο κοινό τραύμα του εκτοπισμού και της απώλειας της πατρίδας και από την άλλη μετουσιωνόταν σε δύναμη και διατήρηση της «χαμένης» πατρίδας ζωντανής.

Οι γεύσεις και τα χρώματα της Μικράς Ασίας

Στις λιγοστές αποσκευές τους οι πρόσφυγες από τη Μικρασία έφεραν γεύσεις, αρώματα και συνταγές από τον τόπο που γεννήθηκαν. Οι παραδοσιακές συνταγές των προσφύγων εντάχθηκαν με την πάροδο του χρόνου στην ελληνική κουζίνα και αποτελούν ως σήμερα ένα χαρακτηριστικό και εξίσου ιδιαίτερο κομμάτι της. Βασικό συστατικό της μικρασιατικής κουζίνας αποτελούν τα αρωματικά βότανα και τα μπαχαρικά, που εμπλουτίζουν το φαγητό και σε άρωμα και σε χρώμα και σε γεύση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της κουζίνας τα σουτζουκάκια, το κεμπάπ, το ιμάμ μπαϊλντί, ο πατσάς, ο μουσακάς, τα γιουβαρλάκια και οι ντολμάδες και από γλυκά το καζάν ντιπί, το σάμαλι, ο χαλβάς, ο μπακλαβάς και το κανταΐφι.

Η μουσική της Μικράς Ασίας

Οι ήχοι που έφεραν μαζί τους οι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία έκαναν με την πολυμορφία και τη δύναμή τους πιο πλούσιο τον ελληνικό μουσικό πολιτισμό. Η μουσική τους, το Σμυρναϊκό τραγούδι, έδωσε νέους τρόπους έκφρασης στο λαϊκό συναίσθημα και στην έντεχνη δημιουργία, κυρίως μέσα από τη σύζευξή του με το ρεμπέτικο. Με την είσοδο του ρεμπέτικου στη δισκογραφία, η θεματολογία των τραγουδιών διευρύνθηκε, υποχώρησαν οι λεκτικοί ιδιωτισμοί και η ορχήστρα εμπλουτίστηκε με τον μπαγλαμά, τα σάζια, τους ταμπουράδες, το βιολί, το ούτι και το κανονάκι. Η θεματολογία του ρεμπέτικου περιλάμβανε κατά κύριο λόγο ερωτικά αλλά και μάγικα τραγούδια (π.χ. τραγούδια της φυλακής).

Οι αμανέδες της ανατολής

Ένα άλλο είδος σμυρναϊκής μουσικής (που εξαφανίζεται από την ελληνική δισκογραφία στα μέσα της δεκαετίας του

1930) είναι οι αμανέδες, που μουσικά ταυτίζονται με τα τουρκικά "γκαζέλ". Τα δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα των αμανέδων είχαν απαισιόδοξο και λυπητερό περιεχόμενο. Μιλούσαν για τα βάσανα που ταλαιπωρούν τον άνθρωπο, όπως η αρρώστια, η φτώχεια, ο ξενιτεμός, ο έρωτας χωρίς ανταπόκριση και ο θάνατος. Μετά το 1922 ο αμανές γίνεται το κεντρικό μέσο έκφρασης του πόνου των προσφύγων για τον ξεριζωμό.

Αιολική Γη

Προερχόμενοι οι Μικρασιάτες από περιοχές στις οποίες λειτουργούσαν σημαντικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και εκτεταμένο σχολικό δίκτυο, αλλά και από τα μεγάλα κοσμοπολίτικα αστικά κέντρα της Ανατολής, αναζωογόνησαν τον εθνικό κορμό με νέες αντιλήψεις και αξίες. Το 1922 θεωρείται σημαντικός σταθμός και για τη λογοτεχνία. Οι λογοτέχνες της νέας γενιάς αναζητούν διαφορετικά «εργαλεία» για να αποδώσουν αυτό που έγινε, αναζητούν νέες αρχές και επαναπροσδιορίζουν την «ελληνικότητα» σε σχέση με το αρχαίο παρελθόν και τον σύγχρονο ευρωπαϊκό πολιτισμό. Σημαίνουσες προσωπικότητες που άφησαν το στίγμα τους στην ελληνική λογοτεχνία εκφράζοντας το βαθύ τραύμα της προσφυγιάς και την καταλυτική δύναμη της μνήμης είναι η Διδώ Σωτηρίου, η Μαρία Ιορδανίδου, ο Ηλίας Βενέζης, ο Φώτης Κόντογλου (που υπήρξε και εξαιρετικός ζωγράφος και αγιογράφος), ο Κοσμάς Πολίτης, ο Γιώργος Θεοτοκάς, ο Στρατής Δούκας, ο Γιώργος Μετσόλης και ο βραβευμένος με Νόμπελ Λογοτεχνίας Γιώργος Σεφέρης.

Συνοικία το Όνειρο

Ανάλογο ρόλο στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης διαδραμάτισαν και οι εικαστικές τέχνες, με κύριους εκπροσώπους τον Φώτη Κόντογλου, τον Σμυρναίο ζωγράφο Γιώργο Σικελιώτη και τον γλύπτη Βάσο Καπάντα, ο οποίος γεννήθηκε το 1924

στη Μυτιλήνη από γονείς Μικρασιάτες της Περγάμου. Ο Κόντογλου επηρεάστηκε βαθύτατα από τα γεγονότα της εποχής του. Εκείνο που θέλει να εκφράσει τόσο με τα γραπτά του όσο και με τους πίνακές του είναι ο καημός της προσφυγιάς. Επίσης και ο κινηματογράφος κατέγραψε το τραύμα της προσφυγιάς, με ταινίες όπως *Η μαγική πόλη*, *Η Συνοικία το Όνειρο* κ.λπ.

Επίλογος

Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες δεν έσκυψαν μοιρολατρικά το κεφάλι στη δυστυχία και το κακό που τους βρήκε. Αντίθετα, πορεύτηκαν τον μακρύ δρόμο του ξεριζωμού με καρτερικότητα, κουβαλώντας μαζί τους μια μακράιωνη ιστορία, μια ανώτερη, δυναμική κουλτούρα και μια ψυχική αρχοντιά, τους σπόρους της οποίας φύτεψαν στη γη της μάνας Ελλάδας.

Με την εξυπνάδα και τη δημιουργικότητα που τους χαρακτήριζε, την εργατικότητα και την πίστη τους στον Θεό, κατάφεραν να ορθοποδήσουν. Πολλοί απ' αυτούς έλαμψαν σαν φωτεινά αστέρια στον ελληνικό χώρο, στο εμπόριο και την οικονομία, στις τέχνες και τα γράμματα, συμβάλλοντας καίρια στην οικονομική ανάπτυξη, την πρόοδο και κυρίως στην πνευματική εξέλιξη του ελληνικού κράτους.

Η συμβολή των Μικρασιατών στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της νεότερης Ελλάδας και της νεοελληνικής ταυτότητας υπήρξε ανυπολόγιστη. Χρέος μας είναι, λοιπόν, να διατηρήσουμε ζωντανή τη μνήμη αυτών των ανθρώπων, γιατί μας κληροδότησαν πολύτιμα διδάγματα στους ταραγμένους καιρούς που ζούμε. Έζησαν τον τραγικό ξεριζωμό από την πατρική γη πριν από έναν αιώνα και μας παραδίδουν σήμερα μεγάλα μαθήματα ζωής, αξιοπρέπειας και ανθρωπιάς: μαθήματα Ελληνικής Ιστορίας.

Στέλλα Ιωάννου

Ανδρέας Αμπασιάντ Γ21

Το θαύμα του Λόγου στην Ιωνία

Η προσωκρατική φιλοσοφία

Η προσωκρατική φιλοσοφία αποτελεί το πρώτο στάδιο στην εξέλιξη της ελληνικής φιλοσοφικής σκέψης. Ονομάστηκε «προσωκρατική», επειδή οι πρώτοι φιλόσοφοι έζησαν και έδρασαν από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι και την εποχή του Σωκράτη, δηλαδή μέχρι τα τέλη του 5ου π.Χ. αιώνα. Η προσωκρατική φιλοσοφία γεννήθηκε στην Ιωνία, στις ελληνικές αποικίες που βρίσκονταν στις ακτές της Μικράς Ασίας, και αργότερα εξαπλώθηκε στη Σικελία και την Κάτω Ιταλία, στη νησιωτική Ελλάδα, στη Θράκη και στην Αθήνα.

Οι εκπρόσωποι

Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι επιχειρήσαν πρώτοι να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν τη φύση και τον κόσμο και να δώσουν απάντηση σε ερωτήματα που αφορούσαν στη δομή και τη λειτουργία τους χρησιμοποιώντας τη λογική, τον ορθό λόγο, χωρίς αναφορές στη μυθολογία, τη θρησκεία ή την παράδοση. Αντιλήφθηκαν τον κόσμο ως ένα σύστημα οργανωμένο σύμφωνα με εσωτερικούς δικούς του γενικούς νόμους και όχι δημιουργημένο τυχαία και αυθαίρετα από υπερφυσικές δυνάμεις. Ως εκ τούτου, οι φιλόσοφοι αυτοί συνέλαβαν για πρώτη φορά τη διάκριση ανάμεσα σε «φυσικό» και «υπερφυσικό», αναγνωρίζοντας πως τα φυσικά φαινόμενα έχουν φυσικά αίτια, τα οποία ο άνθρωπος είναι σε θέση να ανακαλύψει και να κατανοήσει. Υπό το πρίσμα αυτό προσπάθησαν να ερμηνεύσουν και την ίδια τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου.

Για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, η αρχαιοελληνική σκέψη -με εκπροσώπους τους προσωκρατικούς φιλόσοφους-, απαλλάχτηκε από τη μυθική σκέψη

και επιχειρήσε το άλμα από τον Μύθο στον Λόγο, επιχειρώντας μια ορθολογιστική, σε αντίθεση με τη μυθολογική, ερμηνεία του κόσμου. Ως μέθοδο στην νέα αυτή προσέγγιση χρησιμοποίησαν την παρατήρηση και τη συλλογή εμπειρικών δεδομένων και την κριτική επεξεργασία τους.

Οι πρώτοι προσωκρατικοί φιλόσοφοι

Οι πρώτοι προσωκρατικοί φιλόσοφοι ήταν Ίωνες. Οι Ίωνες υπήρξαν πιο δραστήριοι και εφευρετικοί σε σχέση με τους άλλους Έλληνες εξαιτίας των πολιτικοκοινωνικών συνθηκών που επικρατούσαν στις αποικίες. Ως άποικοι χρειάστηκε να δημιουργήσουν νέες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές δομές από την αρχή, προκειμένου να επιβιώσουν και να προοδεύσουν στις νέες πατρίδες. Έτσι αποδείχθηκαν πιο έτοιμοι διανοητικά να αμφισβητήσουν τους παραδοσιακούς τρόπους σκέψης. Επιπρόσθετα, ήρθαν σε μεγαλύτερη επαφή με τους λαούς της Ανατολής και γνώρισαν από κοντά τα επιστημονικά τους επιτεύγματα και τις μαθηματικές τους γνώσεις. Η προηγμένη οικονομική ζωή και η κοινωνική και πολιτική ελευθερία, τέλος, που επικρατούσαν

στην Ιωνία, διευκόλυναν την πνευματική ανάπτυξη και την πρόοδο.

Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης

Η φιλοσοφία και η κριτική σκέψη γεννιούνται τη στιγμή που ο άνθρωπος αρχίζει να αμφισβητεί και να αμφισβητεί έναν τρόπο σκέψης καθολικά αποδεκτό μέχρι τότε. Αυτό ακριβώς συνέβη στα χώματα της Ιωνίας, όταν οι πρώτοι Έλληνες διανοητές και φιλόσοφοι άσκησαν κριτική σε παραδομένες αντιλήψεις. Ο ανταγωνισμός που αναπτύχθηκε, μάλιστα, μεταξύ τους και ανάμεσα στις θεωρίες τους καλλιέργησε τελικά την κριτική σκέψη, την επιχειρηματολογία, την παρατηρητικότητα, στοιχεία χωρίς τα οποία δεν μπορεί να υπάρξει ούτε επιστήμη ούτε φιλοσοφία.

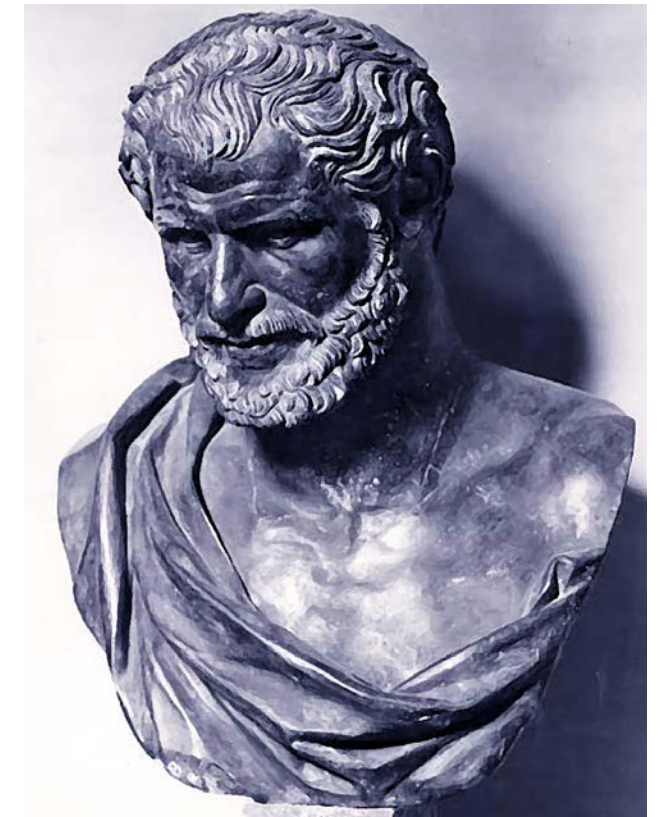
Η ανάπτυξη της πολιτικής σκέψης

Έντονα απασχόλησαν τους Ίωνες φιλόσοφους και θέματα πολιτικής θεωρίας, όπως για παράδειγμα το ιδανικό πολίτευμα και η ιδανική οργάνωση των κοινωνιών. Τα χαρακτηριστικά της πολιτικής σκέψης τους συνοψίζονται σε δύο. Πρώτον, όπως συμβαίνει με τους νόμους της φύσης έτσι και με τους νόμους των ανθρώπων, γενεσιουργός αιτία δεν είναι οι θεοί. Δεύτερον, αποδέχονται την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών, τη συζήτηση και την κριτική. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά είναι πολύ σημαντικά για να κατανοήσουμε τις μεταγενέστερες πολιτικές θεωρίες του 5ου π.Χ. αιώνα.

Μερικοί από τους κύριους Ίωνες φιλόσοφους, που έζησαν και ανέπτυξαν τις θεωρίες τους στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας, κατά τη διάρκεια του 7ου αιώνα π.Χ. έως και τις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ., είναι οι εξής:

Ηράκλειτος, Έφεσος, 544-484 π.Χ.

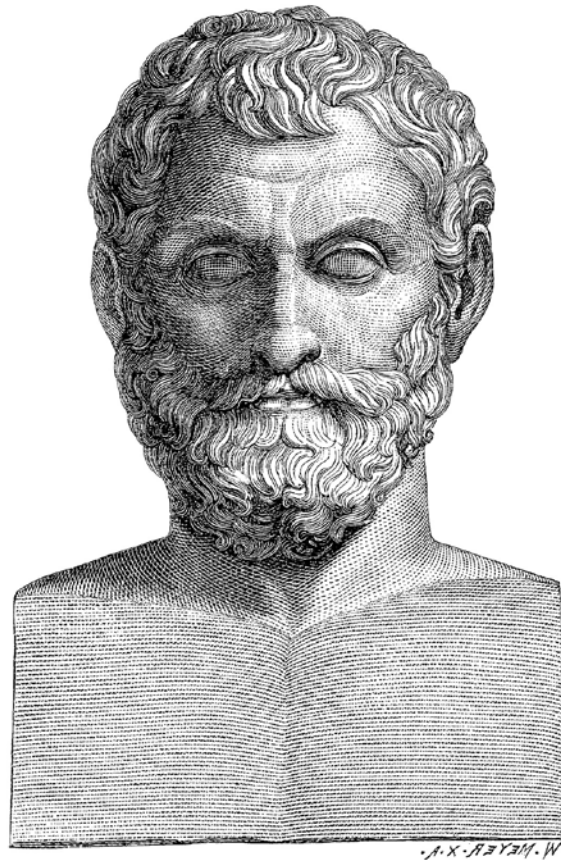
Ο Ηράκλειτος ο Εφέσιος έγινε ιδιαίτερα γνωστός για τη διδασκαλία του γύρω από τον Λόγο. Λέγοντας Λόγο εννοούσε τη φυσική αρχή η οποία ενοποιεί και κυβερνά

τον κόσμο. Σημαντικό ρόλο στη φιλοσοφική σκέψη του διαδραμάτιζε η φωτιά, από την οποία πίστευε ότι προέρχονται όλα τα όντα και στην οποία καταλήγουν μετά τον θάνατό τους. Στον Ηράκλειτο ανήκει η πασίγνωστη ρήση «Πάντα ρει και ουδέν μένει» (τα πάντα αλλάζουν και τίποτα δεν μένει σταθερό και αναλλοίωτο), με την οποία υποστηρίζει ότι η αδιάκοπη κίνηση των πραγμάτων δείχνει ότι ο κόσμος υπόκειται στους αιώνιους νόμους της αλλαγής, ενώ η σταθερότητα και η ακινησία ταιριάζουν μόνο στους νεκρούς.

Θαλής, Μίλητος, 624 – 546 π.Χ.

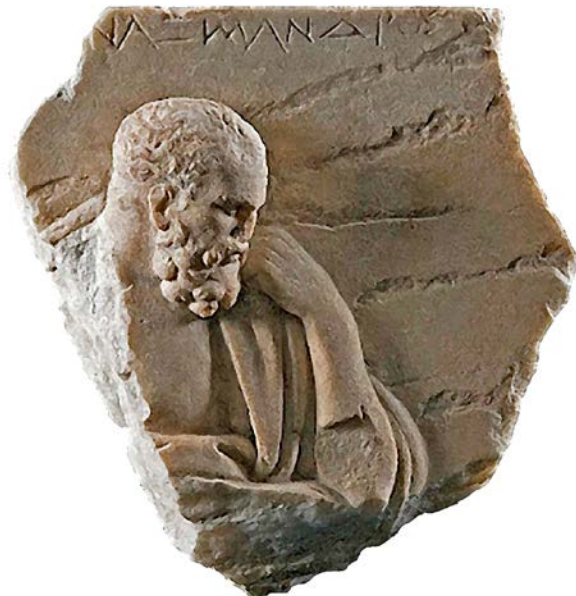
Ο Θαλής ο Μιλήσιος θεωρείται ο πρώτος φιλόσοφος που έθεσε το ερώτημα περί της αρχής των όντων. Ο Θαλής διατύπωσε την άποψη ότι ο κόσμος αποτελείται από ένα πρωταρχικό υλικό, το νερό, το οποίο αποτελεί το δομικό υπόστρωμα όλων των μεταβολών που συμβαίνουν στον κόσμο, ενώ το ίδιο παραμένει αμετάβλητο. Το νερό επομένως, κατά τον Θαλή, αποτελεί τον παράγοντα στον οποίο οφείλεται η γένεση και ο θάνατος όλων των όντων μέσα στο Σύμπαν. Ο Θαλής θεωρείται και θεμελιωτής της θεωρητικής Γεωμετρίας και της

Αστρονομίας. Σύμφωνα με αρχαίες ελληνικές πηγές, ο Θαλής υπολόγισε το ύψος των πυραμίδων της Αιγύπτου από τη σκιά τους.

Αναξίμανδρος, Μίλητος, 610 – 546 π.Χ.

Ο Αναξίμανδρος ο Μιλήσιος θεωρούσε ως πρώτη ύλη του κόσμου «το άπειρον», μια απροσδιόριστη αιτία, από την οποία προέρχεται η γένεση, η μεταβολή και ο θάνατος των όντων. Το άπειρον γεννά τη ζέστη και το κρύο, από τα οποία προκύπτει η περιοδική αρμονία της φύσης: χειμώνας-

καλοκαίρι, θεωρία η οποία και πάλι αφήνει τους θεούς έξω από τις υποθέσεις των ανθρώπων. Η κοσμολογία του Αναξίμανδρου εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο με τις απόψεις του δασκάλου του, Θαλή του Μιλήσιου. Πολύ σημαντική είναι και η θεωρία του για τη θέση της Γης μέσα στο σύμπαν. Για τον Αναξίμανδρο, η Γη είναι τοποθετημένη στο κέντρο του σύμπαντος και δεν έχει ανάγκη κανενός στηρίγματος, διότι απέχει το ίδιο από όλα τα σημεία της ουράνιας περιφέρειας. Με τη θεωρία αυτή ο Αναξίμανδρος διαφοροποιείται σημαντικά όχι μόνο από τις μυθικές κοσμογονίες αλλά και από τις αστρονομικές θεωρίες των Βαβυλωνίων.

Αναξιμένης, Μίλητος, 585-528 π. Χ.

Ο Αναξιμένης ο Μιλήσιος υποστήριξε στο έργο του μια θέση ανάλογη με τις απόψεις του Αναξίμανδρου, θεωρώντας ότι η υποκείμενη φύση είναι

μία. Δεν τη θεωρούσε όμως αόριστη, όπως ο Αναξίμανδρος, αλλά ορισμένη, αποκλώντας την αέρα. Έτσι, κεντρική θέση στη φυσική φιλοσοφία του Αναξιμένη κατέχει ο αέρας, ο οποίος θεωρείται ως η γενεσιουργός ουσία του κόσμου και η αρχή της ύπαρξης. Ο Αναξιμένης δεν περιορίζει τον ρόλο του αέρα μόνο στη δημιουργία του κόσμου, αλλά τον ταυτίζει και με την ψυχή, γράφοντας ότι «όπως ακριβώς η ψυχή μας, η οποία είναι αέρας, μας συγκρατεί, έτσι και ολόκληρος ο κόσμος συγκρατείται από πνεύμα και αέρα». Αποτελεί, επομένως, ο αέρας, σύμφωνα με τον Αναξιμένη, παράγοντα συνοχής του Σύμπαντος.

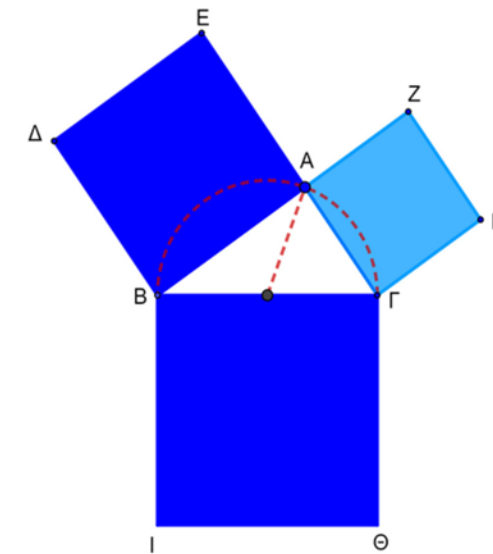

Στέλλα Ιωάννου Γ21

Πυθαγόρειο δέντρο

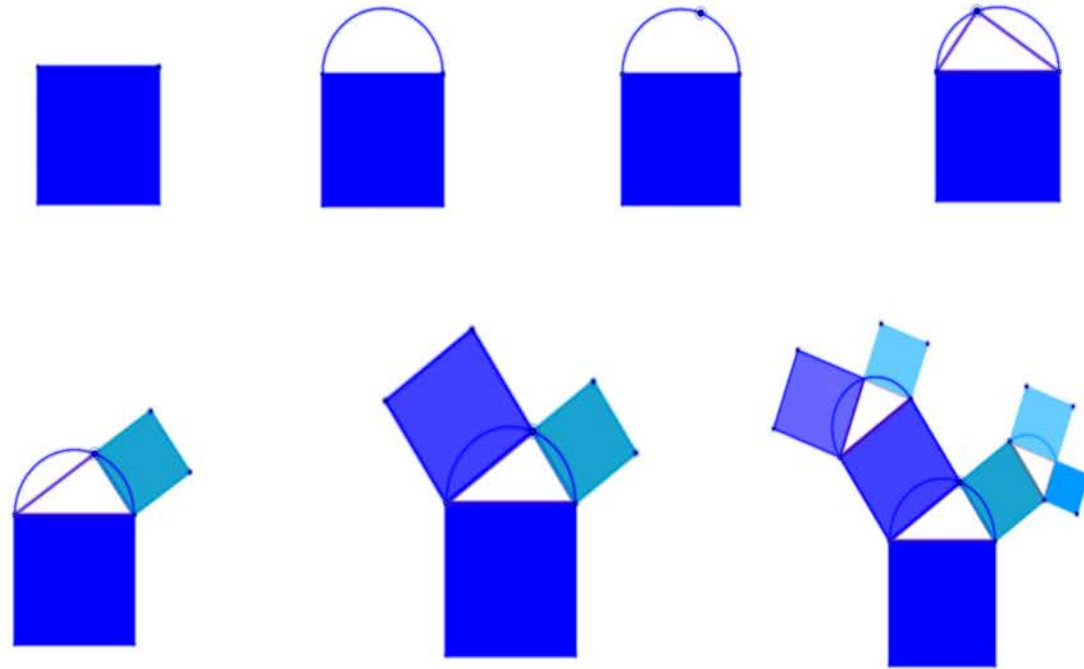
Το δέντρο του Πυθαγόρα είναι ένα σπάνιο φυτό που φυτρώνει στο ευκλείδειο επίπεδο. Ο κορμός του είναι ένα τετράγωνο, του οποίου η επάνω πλευρά είναι η υποτείνουσα ενός ορθογωνίου τριγώνου. Στις κάθετες πλευρές αυτού του τριγώνου μεγαλώνουν τα κλαδιά που είναι τετράγωνα τα οποία αντιστοιχούν σε αυτές. Κάθε ένα από τα δύο τετράγωνα με τη σειρά του αναπτύσσεται όπως ένα νέο δέντρο, στο οποίο αναπτύσσεται ένα άλλο όμοιο με την παραπάνω περιγραφή. Η διαδικασία αυτή μπορεί να συνεχιστεί άπειρες φορές.

Περιγραφή κατασκευής πυθαγόρειου δέντρου

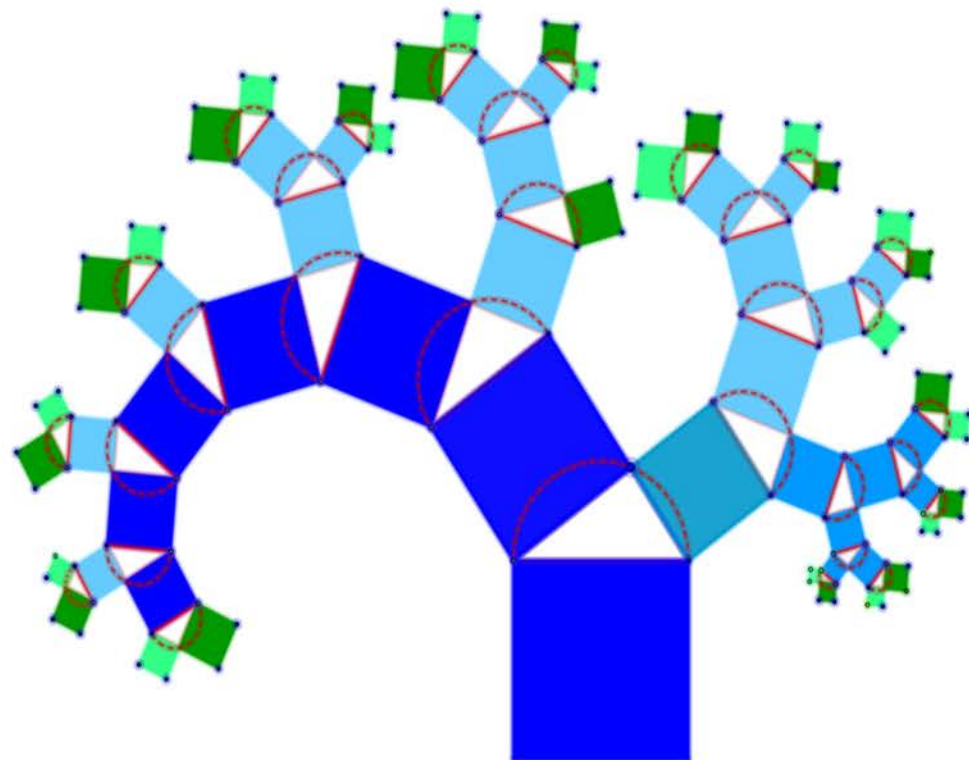

- Κατασκευάζουμε ένα τετράγωνο πλευράς ΒΓ.
- Με κέντρο το πάνω μέρος της πλευράς ΒΓ του τετραγώνου κατασκευάζουμε ένα ημικύκλιο με διάμετρο την πλευρά αυτή.
- Παίρνουμε ένα τυχαίο σημείο στο ημικύκλιο και κατασκευάζουμε γωνία με κορυφή το σημείο αυτό και πλευρές τα ευθύγραμμα τμήματα που ενώνουν την κορυφή αυτή με τα άκρα της διαμέτρου του κύκλου. Η γωνία αυτή \widehat{BAG} ονομάζεται εγγεγραμμένη γωνία. Αποδεικνύεται ότι η γωνία αυτή ισούται με 90 μοίρες.
- Με πλευρές τις ΑΒ και ΑΓ κατασκευάζουμε καινούργια τετράγωνα.
- Σε κάθε ένα από αυτά τα τετράγωνα επαναλαμβάνουμε την ίδια διαδικασία όπως στο αρχικό τετράγωνο, μέχρι να δημιουργηθεί το πυθαγόρειο δέντρο.

Μερικά στιγμιότυπα από την κατασκευή

Κατασκευή πυθαγόρειου δέντρου με τη χρήση του λογισμικού προγράμματος Geogebra

Ο Πυθαγόρας, γιος του Μνήσαρχου και της Πυθαΐδας, γεννήθηκε στη Σάμο. Η γέννησή του πιθανολογείται ανάμεσα στο 592 και το 572 π.Χ. Σημαντικός αριθμός ιστορικών δέχεται ως σίγουρη χρονολογία γέννησης του Πυθαγόρα το 585 π.Χ. Κατά την παράδοση, το όνομα Πυθαγόρας του το έδωσαν οι γονείς του προς τιμήν της Πυθίας, που προφήτευσε τη γέννησή του.

Ο Πυθαγόρας υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες φιλοσόφους, μαθηματικός, γεωμέτρης, θεωρητικός της μουσικής και ιδρυτής της Πυθαγόρειας Σχολής. Είναι ο κατεξοχήν θεμελιωτής των ελληνικών μαθηματικών και δημιούργησε ένα άρτιο σύστημα για την επιστήμη των ουράνιων σωμάτων, που κατοχύρωσε με όλες τις σχετικές αριθμητικές και γεωμετρικές αποδείξεις. Ο Πυθαγόρας είναι ο πρώτος που ονόμασε τον εαυτό του «φιλόσοφο» και ο πρώτος που ανακάλυψε τα μουσικά διαστήματα από μία χορδή.

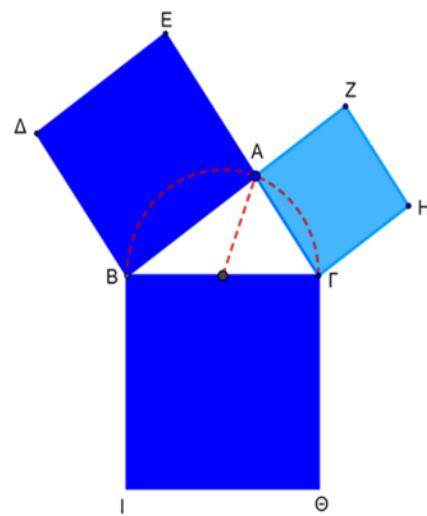
Στον Κρότωνα, την ελληνική αποικία της Κάτω Ιταλίας όπου νυμφεύθηκε, ίδρυσε την πρώτη Σχολή, μια μυστική θρησκευτική κίνηση, που είχε αναπτύξει και έντονη πολιτική δραστηριότητα, και μύησε τους πρώτους μαθητές του. Πιθανολογείται ότι η ίδρυση της Σχολής έγινε γύρω στο 520 π.Χ. Στην είσοδο της Σχολής οι Πυθαγόρειοι είχαν χαραξει το ρητό: «Μηδείς άγεωμέτρητος εισίτω», δηλαδή «να μην εισέλθει κανείς, ο οποίος δεν μετρά με γήινα μέτρα όλα τα αντικείμενα». Η πρόταση αυτή συνοψίζει τη φιλοσοφία της αδελφότητας των Πυθαγορείων, σύμφωνα με την οποία το «θείο» βρίσκεται μέσα στον άνθρωπο και όχι στα ουράνια και είναι «μετρήσιμο» και όχι άπιαστο.

Ο Πυθαγόρας σήμερα τιμάται και τυγχάνει παγκόσμιας αναγνώρισης. Το όνομά του είναι ταυτισμένο με το Πυθαγόρειο θεώρημα.

Το Πυθαγόρειο Θεώρημα

«Εν τοῖς ὀρθογωνίοις τριγώνοις τὸ ἀπὸ τῆς τῆν ὀρθὴν γωνίαν ὑποτείνουσας πλευρᾶς τετράγωνον ἴσον ἐστὶ τοῖς ἀπὸ τῶν τῆν ὀρθὴν γωνίαν περιεχουσῶν πλευρῶν τετραγώνοις».

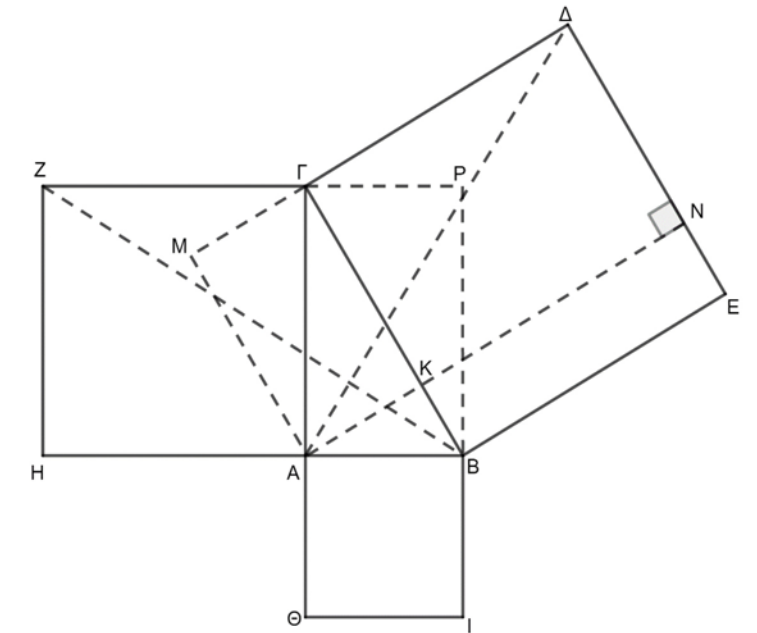
Δηλαδή: «Το τετράγωνο της υποτείνουσας ενός ορθογωνίου τριγώνου ισούται με το άθροισμα των τετραγώνων των δύο καθέτων πλευρών του».

- $(BΓ)^2 = (AB)^2 + (AΓ)^2$
- Το εμβαδόν του τετραγώνου BΓΘI είναι ἴσο με $(BΓ)^2$
- Το εμβαδόν του τετραγώνου ABDE είναι ἴσο με $(AB)^2$
- Το εμβαδόν του τετραγώνου AΓΖΗ είναι ἴσο με $(AΓ)^2$

Άρα το εμβαδόν του αρχικού τετραγώνου ισούται με το άθροισμα των δύο άλλων τετραγώνων.

Η απόδειξη του Ευκλείδη, όπως αποδίδεται στην πρόταση 47 των Στοιχείων του.

$ZΓ = AΓ$ και $ΓΔ = ΓB$ ἴσες πλευρές τετραγώνων.

$\widehat{ZΓB} = \widehat{AΓΔ}$ ($\widehat{ZΓA} = \widehat{ΔΓB} = 90^\circ$ και $\widehat{AΓB}$ κοινή γωνία)

Άρα τα τρίγωνα $ZΓB$ και $AΓΔ$ είναι ἴσα.

$$E_{ZΓB} = \frac{(ZΓ)(BP)}{2} = \frac{(ZΓ)(AΓ)}{2} = \frac{(AΓ)^2}{2} = \frac{\beta^2}{2} \quad (1)$$

$$E_{AΓΔ} = \frac{(ΓΔ)(AM)}{2} = \frac{(ΓΔ)(ΔN)}{2} \quad (2)$$

$$\text{Από (1) και (2)} \quad \frac{\beta^2}{2} = \frac{(ΓΔ)(ΔN)}{2} \Rightarrow \beta^2 = E_{ΓΔNK}$$

Ομοίως αποδεικνύεται ότι $(AB)^2 = \gamma^2 = E_{KNEB}$

$$\beta^2 + \gamma^2 = E_{ΓΔNK} + E_{KNEB} = E_{ΓΔEB} = \alpha^2$$

$$(BΓ)^2 = (AB)^2 + (AΓ)^2$$

Παναγιώτης Μούζουρος, Μαθηματικός

οι Ακρίτες

Σε μια πολυτάραχη εποχή, κατά την οποία το Βυζαντινό κράτος έπρεπε να αντιμετωπίσει τις επιδρομές των Αράβων στις ανατολικές επαρχίες του -ανάμεσα στις οποίες και η Κύπρος-, σχηματίστηκαν ειδικά στρατιωτικά σώματα, τα οποία εγκαταστάθηκαν στα άκρα, δηλαδή στα σύνορα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Οι υπερασπιστές αυτών των ανατολικών συνόρων ονομάστηκαν ακρίτες και σταδιακά εξελίχθηκαν σε στρατιώτες-γεωργούς, καθώς σε αντάλλαγμα για τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες προσφερόταν σε αυτούς γεωργική γη προς καλλιέργεια. Οι ακρίτες, κάθε φορά που αντιμετώπιζαν επιθέσεις από τους Άραβες, μεταμορφώνονταν σε ατρόμητους ήρωες, που με το μαύρο αλόγο τους και τα όπλα τους έτρεπαν σε φυγή τους αδίστακτους εχθρούς. Ο πιο γενναίος και ξακουστός από τους ακρίτες ήταν ο Βασίλειος Διγενής Ακρίτας. Ο Διγενής έκανε πολλά κατορθώματα και η φήμη για τις

ανδραγαθίες του απλώθηκε σε όλη την οικουμένη. Τα κατορθώματά του έγιναν θρύλοι και δημοτικά τραγούδια, που από στόμα σε στόμα και από γενιά σε γενιά έφτασαν μέχρι τις μέρες μας.

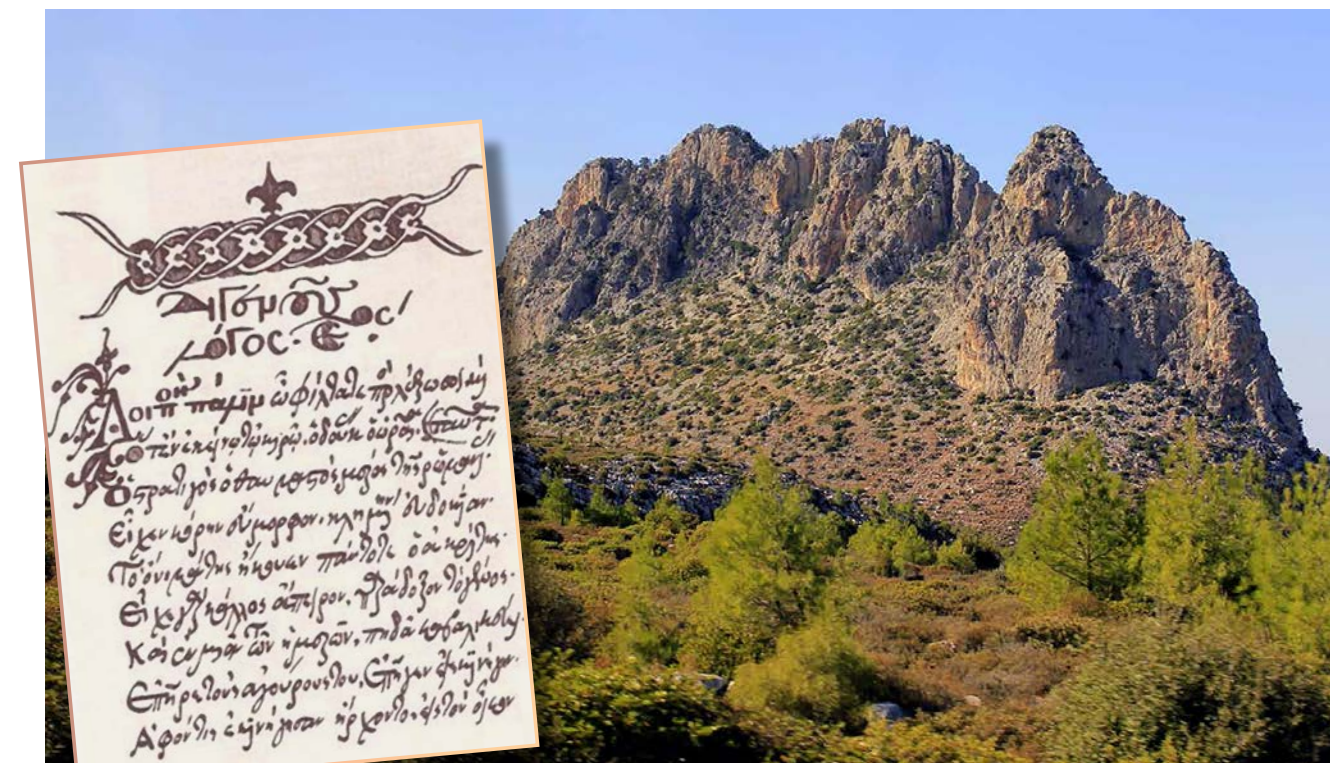
Τα ακριτικά τραγούδια

Τα ακριτικά τραγούδια είναι αφηγηματικά ποιήματα με ρίζες που φτάνουν έως τον 10ο μ.Χ. αιώνα και απηχούν τις μακροχρόνιες βυζαντινοαραβικές συγκρούσεις για τον έλεγχο σημαντικών νησιών και άλλων περιοχών της Ανατολικής Μεσογείου, ανάμεσά τους και της Κύπρου. Κοιτίδα των ακριτικών τραγουδιών είναι ο Πόντος και η Καππαδοκία, απ' όπου διαδόθηκαν σε ολόκληρο τον Ελληνισμό. Η Κύπρος, μαζί με τον Πόντο, την Καππαδοκία και την Κρήτη, διατήρησε ζωντανή για πολλούς αιώνες την παράδοση της ακριτικής ποίησης, μέσω των ποιητάρηδων. Οι Κύπριοι πίστευαν ακράδαντα ότι οι ακρίτες -και προπάντων ο Διγενής- είχαν υπάρξει ως πραγματικά πρόσωπα, είχαν διακριθεί στους αγώνες για την υπεράσπιση του νησιού τους και αποτελούσαν τους άμεσους προγόνους τους.

Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, το γεγονός ότι πολλές παραδόσεις γύρω από τόπους και βράχους της Κύπρου συνδέονται με τον Διγενή Ακρίτα, όπως ο θρύλος που σχετίζεται με τον Πενταδάχτυλο και την Πέτρα του Ρωμιού.

Ο θρύλος για τον Πενταδάχτυλο και την Πέτρα του Ρωμιού

Σύμφωνα με τον γνωστό θρύλο, ο Διγενής έριξε έναν τεράστιο βράχο από τον Πενταδάχτυλο, για να κατατροπώσει τους Σαρακηνούς πειρατές. Έκτοτε ο βράχος έμεινε για πάντα εκεί. Λέγεται, μάλιστα, ότι με το ένα του χέρι πιάστηκε από την

οροσειρά της Κερύνειας, σχηματίζοντας με αυτόν τον τρόπο τις πέντε βουνοκορφές του Πενταδακτύλου, ενώ με το άλλο χέρι σήκωσε τον τεράστιο βράχο, με τον οποίο κατέστρεψε τα πλοία του εχθρού. Ο μύθος του Διγενή μάς «απαντά» στο ερώτημα για την παρουσία της πέτρας στην νότια ακτογραμμή της Κύπρου. Η γεωλογική σύσταση του βράχου είναι μοναδική σε ολόκληρη τη νότια θάλασσα και έχει την ίδια σύσταση με τον Πενταδάκτυλο!

Ο θάνατος του Διγενή

Ο θάνατος του Διγενή είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά θέματα των ακριτικών τραγουδιών, που απαντά σε πολυάριθμες παραλλαγές ανά τον Ελληνισμό. Στην παραλλαγή από την Κρήτη, για παράδειγμα, που παραθέτει ο πατέρας της λαογραφίας Ν. Γ. Πολίτης, ο Διγενής κείτεται άρρωστος χωρίς ελπίδα γιατριάς και ολόκληρη η πλάση σείεται από το ψυχομαχτό του («Ο Διγενής ψυχομαχεί κι η γη τονε τρομάσσει»). Ο Χάροντας δεν τολμά να παλέψει μαζί του για να πάρει την ψυχή του και γι' αυτό του στήνει ενέδρα και τον πληγώνει θανάσιμα. Στη συνέχεια, ο Διγενής παλεύει σε μία άνι-

ση μάχη με τον Χάροντα στα μαρμαρένια αλώνια, που αναδεικνύει το θάρρος και τη δύναμη της ψυχής του, που είναι η ίδια η δύναμη του Ελληνισμού («κι όθε χτυπάει ο Διγενής, το αίμα αυλάκι κάνει, κι όθε χτυπάει ο Χάροντας, το αίμα τάφρο κάνει»).

Ως προς τη στιχουργία, τα ακριτικά τραγούδια είναι γραμμένα στον στίχο της δημοτικής μας παράδοσης, τον ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο, και το ύφος τους είναι απλό, ενώ χρησιμοποιούνται και όλα τα εκφραστικά μέσα των δημοτικών τραγουδιών: μεταφορές («βουνά και κάμπους έδειρα, βουνά και κατατράχια»), εικόνες, επαναλήψεις, προσωποποιήσεις (όπως η προσωποποίηση του Χάροντα) κ.ά.

Ως προς το περιεχόμενο, διακρίνουμε έντονα το στοιχείο του πατριωτισμού και της γενναιότητας, που ενσαρκώνεται κυρίως στο πρόσωπο του Διγενή («*κανένα δεν φοβήθηκα από τους αντρειωμένους*»), όπως επίσης πολύ έντονο είναι και το στοιχείο της υπερβολής («*τα όρη εδιασκέλιζε, βουνού κορφές επήδα*»).

Δημήτρης Αριστείδου Α51

Μικρασιατικός Ελληνισμός:

Κοινωνικός, οικονομικός και πολιτικός σχολιασμός δικαιοπρακτικού εγγράφου του 13ου αιώνα

Συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου του εγγράφου

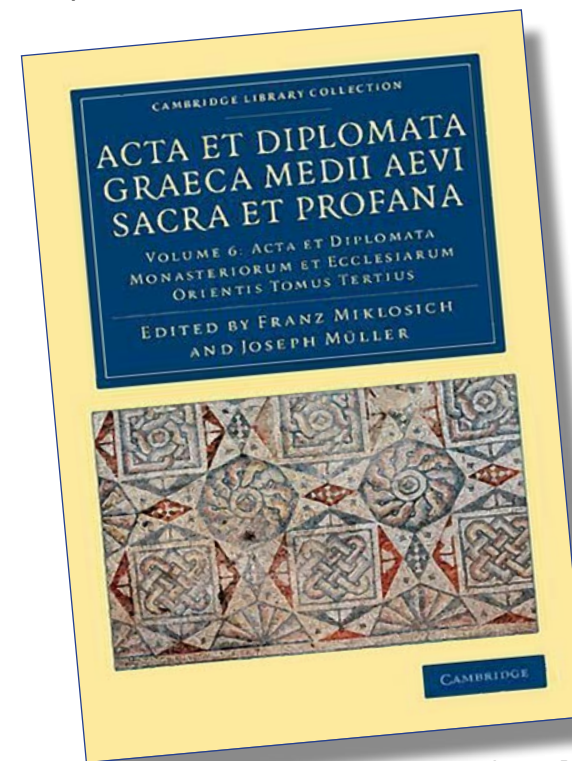
Ο συντάκτης της διαθήκης, αναλογιζόμενος το εφήμερο του ανθρώπινου βίου και έχοντας ήδη αποσυρθεί στην Μονή Παναγίας Λεμβιωτίσσης στην περιοχή της Σμύρνης, αποφασίζει να προβεί σε δωρεά του ελαιώνα του στο μοναστήρι. Στον ελαιώνα περιλαμβάνονται σαρανταέξι ελαιόδεντρα. Στη διαθήκη αναφέρεται ότι ονομαζόταν Λέων πριν καρεί μοναχός, οπότε και έλαβε το όνομα Λουκάς, όπως επίσης και ότι ασθένησε βαριά και έκανε τις διευθετήσεις ώστε να ταφεί εντός του μοναστηριού. Το χωράφι είχε αγοραστεί από τον Γεώργιο Καπνό, με αντάλλαγμα να του προσφέρει ετησίως συγκεκριμένη ποσότητα ελιών. Οι υποχρεώσεις αυτές μεταφέρονται και στον νέο ιδιοκτήτη. Το περιουσιακό αυτό στοιχείο ο μοναχός Λουκάς φροντίζει να μεταβιβαστεί ως δωρεά στο μοναστήρι, με πλήρη δικαιώματα κατοχής και χρήσης του στο διηνεκές. Το έγγραφο υπογράφουν πέντε συνολικά μάρτυρες.

Ιστορικός σχολιασμός

1. Πολιτικά στοιχεία

Ο 13ος αιώνας είναι μια εποχή παρακμής για τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας¹. Οι άνθρωποι παραχωρούν τις περιουσίες τους σε εκκλησιαστικά ιδρύματα για να τις διασώσουν από τους εξωτερικούς κινδύνους και κυρίως από τα τουρκικά φύλα που καταφθάνουν και εκτοπίζουν τους γηγενείς πληθυσμούς. Στην εποχή των Παλαιολόγων η Μικρά Ασία εξισλαμίζεται με ραγδαίους ρυθμούς, αφήνοντας πίσω την εποχή της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας, κατά την οποία παρατηρείται μια εφήμερη τοπική ακμή και άνθηση. Ήδη από τον 12ο αιώνα οι Σελτζούκοι Τούρκοι έχουν κατα-

πρόκειται για τη διαθήκη του μοναχού Λουκά Τζουρουλλού, στην οποία παραχωρείται χωράφι με ελιές στη Μονή Λεμβιωτίσσης στην περιοχή της Σμύρνης. Το έγγραφο χρονολογείται στο έτος 1285.

Acta et Diplomata Monasteriorum et Ecclesiarum Orientis, εκδόσεις: Fr. Miklosich-Ios. Muller, V.1, Athens 1871, pp. 137-138.

¹ Σπ. Βρυώνη, *Η παρακμή του Μεσαιωνικού Ελληνισμού στη Μικρά Ασία και η διαδικασία του εξισλαμισμού (11ος-15ος αιώνας)*, μφ. Κ. Γαλαταριώτου, Αθήνα 2000, σ. 243: «...οι τουρκικές κατακτήσεις και εγκαταστάσεις επέφεραν πολλά σοβαρά χτυπήματα στους βυζαντινούς θεσμούς. Τα επανειλημμένα αυτά χτυπήματα εξάρθρωσαν τελειωτικά τη βυζαντινή κοινωνία στη Μικρά Ασία».

κλύσει τη Μικρά Ασία και έχουν μόνιμες εγκαταστάσεις και κρατικές δομές, με κύριο παράδειγμα το Σουλτανάτο του Ρουμ.

Ήταν, λοιπόν, φυσικό ο μοναχός Λουκάς να θέλει να διασφαλίσει την περιουσία του, προτιμώντας να την παραχωρήσει στο μοναστήρι παρά να τη χάσει από εξωτερικούς εχθρούς, οι οποίοι θα την καταλάμβαναν με τη δύναμη των όπλων.²

2. Κοινωνικά στοιχεία

Ο συντάκτης του εγγράφου ακολουθεί την παράδοση που θέλει τους κληρικούς να αλλάζουν το όνομά τους κατά την κουρά τους, αλλά στο νέο τους όνομα να διατηρούν το αρχικό γράμμα του κοσμικού τους ονόματος. Στην προκειμένη περίπτωση, ο Λέων έγινε Λουκάς. Το ίδιο ισχύει και για τον κτήτορα της Παναγίας της Ασίνου, ο οποίος ως μάγιστρος ονομαζόταν Νικηφόρος, ενώ στη συνέχεια, όταν έγινε μοναχός, έλαβε το όνομα Νικόλαος. Αφορμή για τη δωρεά γίνεται η βαριά ασθένεια του Λουκά, ο οποίος μοιάζει να διαισθάνεται πως το τέλος του είναι κοντά. Άλλωστε ξέρουμε πως το προσδόκιμο ζωής την εποχή αυτή ήταν πολύ χαμηλό.³ Παράλληλα, βλέπουμε ότι οι δωρεές προς εκκλησιαστικά ιδρύματα συνδέονται με τη σωτηρία της ψυχής στη μετά θάνατον ζωή.⁴ Το γεγονός ότι το συγκεκριμένο έγγραφο υπογράφεται από έναν μεγάλο αριθμό μαρτύρων μαρτυρεί τον φόβο των ανθρώπων για αμφισβήτηση ή ακύρωση των νομικών εγγράφων.

3. Οικονομικά στοιχεία

Το φαινόμενο της παραχώρησης της περιουσίας των μικροκαλλιεργητών σε μοναστήρια υπαγορεύθηκε από την αδηφάγία της κοινωνικής τάξης των δυνατών, οι οποίοι προσπαθούσαν να μεταβάλουν τους ελεύθερους γαιοκτήμονες σε εξαρτημένους καλλιεργητές/δουλοπάροικους

κατά τα πρότυπα της δυτικής φεουδαρχίας. Οι μικροκαλλιεργητές, μη έχοντας τη δυνατότητα να πληρώνουν τους φόρους που όφειλαν προς το κράτος και προκειμένου να αποφύγουν τη φυλάκιση, παραχωρούσαν τα κτήματά τους στους δυνατούς, που μπορούσαν να αναλάβουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Συνάμα, υποθήκευαν τις ζωές τους σε αυτούς. Έτσι, η μεσαία και μικρή ιδιοκτησία πέρασε στα χέρια των οικονομικά ισχυρών, οι οποίοι υπονόμειαν την κεντρική εξουσία.⁵ Την κεντρική εξουσία, βεβαίως, δεν υπονόμειαν μόνο οι δυνατοί, αλλά και η ίδια η Εκκλησία. Οι μαζικές παραχωρήσεις περιουσιών, όπως αυτή του Λουκά μοναχού, σε μοναστήρια οδήγησε σε διόγκωση της εκκλησιαστικής περιουσίας και σε συρρίκνωση των εσόδων του κράτους, αφού τα περισσότερα μοναστήρια είχαν φορολογική ατέλεια. Το ίδιο το υπό εξέταση έγγραφο τονίζει στο λεκτικό του ότι τόσο η υψηλή κυριότητα όσο και η εκμετάλλευση του ελαιώνα περνά στο μοναστήρι, το οποίο δεν είναι φυσικό πρόσωπο, άρα δεν έχει βιολογικό τέλος και έτσι μπορεί να έχει στην κατοχή του το τεμάχιο στο διηνεκές, ανεξάρτητα με τις πολιτικές μεταβολές και τις οποιεσδήποτε αμφισβητήσεις μπορούσαν να τεθούν για έγγειο ιδιοκτησία σε φυσικά πρόσωπα.

Επίλογος

Στον παραγμένο 13ο αιώνα, η περιοχή της Σμύρνης βίωνε διαρκώς κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές, που προκαλούσαν στους ανθρώπους ανασφάλεια, ειδικά σε θέματα που συνδέονταν με την κατοχή γης. Η διαθήκη που μελετήσαμε επιβεβαιώνει και ενισχύει τις πληροφορίες που σχετίζονται με την παρακμιακή εικόνα του μεσαιωνικού Ελληνισμού της Μικράς Ασίας.

Μαρία Κολοκάση Β11

² Η παρουσία των Τούρκων στα εδάφη της αυτοκρατορίας ξεκινά από τον 11ο αιώνα. Βλ. Α.Γ. Σαββίδης, *Μελέτες βυζαντινής ιστορίας 11ου-13ου*, Αθήνα 1995.

³ Α. Κιουσοπούλου, *Χρόνος και ηλικίες στη βυζαντινή κοινωνία*, Αθήνα 1997.

⁴ C. Galatariotou, "Byzantine ktetorika typika: a comparative study", *Revue des Etudes Byzantines* 45, 1987, σσ. 77-138.

⁵ Α. Λαίου-Θωμάδακη, *Η αγροτική κοινωνία στην ύστερη βυζαντινή εποχή*, μτφ. Α. Κάσδαγλη, Αθήνα 1987.

Έισα Τζέννινγκς

Ο Αμερικανός ήρωας των Ελλήνων.
Η δράση του Έισα Τζέννινγκς κατά την Καταστροφή της Σμύρνης το 1922

Εισαγωγή

Εκατό χρόνια συμπληρώνονται φέτος από τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, με τις εικόνες των Ελλήνων προσφύγων να ξαναζωντανεύουν στη μνήμη μας στον απόηχο του νέου πολέμου που μαίνεται αυτή την ώρα στην Ουκρανία. Η Μικρασιατική Καταστροφή δικαιολογημένα θεωρείται από τους ιστορικούς ως η μεγαλύτερη καταστροφή του Ελληνισμού, μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1922, το τουρκικό ιππικό και πλήθος ατάκτων μπήκαν στη Σμύρνη, την πιο πλούσια και κοσμοπολίτικη πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στην πόλη υπήρχε διάχυτος ο φόβος ότι ο νικηφόρος τουρκικός στρατός θα ξεσπούσε με παράφορο μένος στους κατοίκους της Σμύρνης. Η πραγματικότητα, όμως, διέψευσε και την πιο δυσοίωνη πρόβλεψη.

Αυτό που συνέβη τις επόμενες δύο εβδομάδες αποτελεί ένα από τα πιο φρικτά δράματα στην ιστορία του εικοστού αιώνα. Σε λίγες μέρες η πολυεθνική ακμάζουσα πόλη με το πολυπληθές και δυναμικό ελληνικό στοιχείο ήταν πια παρελθόν. Σχεδόν δύο εκατομμύρια άνθρωποι έπεσαν θύματα μιας τρομακτικής, σε βιαιότητα και έκταση, καταστροφής.¹

Μέσα από μαρτυρίες, δημοσιεύματα στον Τύπο, ναυτικά ημερολόγια, επιστολές, τηλεγραφήματα και αφηγήσεις από επιζήσαντες αποκαλύπτονται οι πραγματικοί ήρωες αυτής της τραγωδίας. Έχοντας δει την ταινία *Σμύρνη μου Αγαπημένη*, μου κίνησε αμέσως την περιέργεια και μου κέντρισε το ενδιαφέρον η σκηνή με έναν Αμερικανό, τον Έισα Τζέννινγκς, ο οποίος στέλνοντας τηλεσίγραφο στην Ελληνική Κυβέρνηση, κατάφερε να σώσει χιλιάδες Έλληνες και Αρμένιους πρόσφυγες.²

¹ Μίλτον, Τζάιλς, *Χαμένος Παράδεισος. Σμύρνη 1922. Η καταστροφή της μητρόπολης του μικρασιατικού Ελληνισμού*, Αθήνα 2021, από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου.

² Παπουτσής, Χρ., *Τα πλοία της συμπόνοιας. Η αληθινή ιστορία της διάσωσης των Ελλήνων της Σμύρνης το Σεπτέμβριο του 1922*, Αθήνα 2009, από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου.

Η παρούσα εργασία διερευνά την προσωπικότητα και τη σημαντικότερη συμβολή του μεθοδιστή πάστορα Έισα Τζέννινγκς, ο οποίος με δική του πρωτοβουλία διαπραγματεύτηκε με την ελληνική κυβέρνηση, τους Αμερικανούς και τους Τούρκους και έσωσε χιλιάδες πρόσφυγες. Η πρωτοβουλία του κλόνισε την ελληνική κυβέρνηση και βρήκε μιμητές.

Το ιστορικό πλαίσιο

Την άνοιξη του 1922, η διαφαινόμενη προοπτική αποχώρησης του ελληνικού στρατού από το Μικρασιατικό μέτωπο τρομοκράτησε την ελληνορθόδοξη κοινότητα, αλλά οι σχεδόν 600.000 των Ελλήνων που ζούσαν ή είχαν καταφύγει στη Σμύρνη δεν ήταν πρόθυμοι να εγκαταλείψουν την πόλη, καθώς θεωρούσαν εγγύηση της ασφάλειάς τους την παρουσία εικοσιενός συμμαχικών πλοίων στο λιμάνι.³

Στις 13 Αυγούστου του 1922, ο κεμαλικός στρατός πραγματοποίησε την κύρια προσβολή των ελληνικών γραμμών με γενική επίθεση στην πλέον αδύναμη θέση τους, στον νότιο τομέα και Β.Δ. του Αφιόν Καραχισάρ. Τα Α΄ και Β΄ Σώματα Στρατού προέβαλαν σκληρή αντίσταση, αλλά την επόμενη ημέρα (14 Αυγούστου 1922) η γραμμή του μετώπου διασπάστηκε και ξεκίνησε η σύμπτυξη των ελληνικών δυνάμεων. Η Σμύρνη, μία από τις πιο όμορφες και ευπρεπούς πόλεις του Αιγαίου, βυθίζεται στο χάος, καθώς ο ελληνικός στρατός, εξουθενωμένος, υποχωρεί προς τη θάλασσα, προσπαθώντας απεγνωσμένα να σωθεί. Κατά τη διάρκεια της υποχώρησης του στρατού, οι Σμυρνιοί αρχίζουν να τρομοκρατούνται. Οι ελληνικές αρχές όχι μόνο δεν ενημέρωσαν τον άμαχο ελληνικό πληθυσμό για την επικείμενη αποχώρηση του ελληνικού στρατού, αλλά και απαγόρευσαν κάθε ανα-

χώρηση από χωριά και πόλεις της ενδοχώρας για τα παράλια. Η ελληνική κυβέρνηση συνέχιζε να δίνει καθησυχαστικές διαβεβαιώσεις, ακόμη και όταν η πόλη είχε γεμίσει με πρόσφυγες και Έλληνες στρατιώτες από το εσωτερικό, που μαρτυρούσαν την προέλαση του τουρκικού στρατού. Πολλοί ήταν αυτοί που ήθελαν να εγκαταλείψουν την πόλη, αλλά τα μέσα ήταν περιορισμένα. Οι διαθέσιμες βάρκες και τα πλοία γέμισαν γρήγορα με τους σωματικά και ψυχικά εξασθενημένους στρατιώτες και εγκατέλειψαν τη Σμύρνη. Με την αναχώρηση του στρατού, στις 8 του Σεπτεμβρίου, αναχώρησαν και οι επίσημοι φορείς. Το μόνο που έμεινε ήταν η εναγώνια αναμονή.⁴

Στις 9 Σεπτεμβρίου, το πρώτο τάγμα του στρατού του Μουσταφά Κεμάλ πλησίαζε τον Μπουρνόβα. Όπως γράφει η Ορτάνς Γουντ: «Οι ιππείς ήταν εντυπωσιακοί άνδρες, που φορούσαν ολοκαίνουργιες, πεντακάθαρες στολές και κίρκασιανά φέσια. Είχαν τέλεια πειθαρχία και ήταν απόλυτα σιωπηλοί. Τα άλογά τους ήταν άριστα φροντισμένα».⁵ Ο τρόμος κυριάρχησε στη Σμύρνη, καθώς χιλιάδες κάτοικοι και πρόσφυγες αναζητούσαν άσυλο και τα μέσα για να εγκαταλείψουν την πόλη. Ο ελληνικός στόλος είχε αποσυρθεί από τη Σμύρνη, αλλά η επιβλητική παρουσία των ξένων στόλων εξακολουθούσε να εμπνέει εμπιστοσύνη. Όλοι πίστευαν ότι ο κεμαλικός στρατός ήταν πειθαρχημένος. Οι νέες αρχές της πόλης δήλωσαν ότι δεν μπορούσαν να εγγυηθούν την ασφάλεια έστω και ενός πρόσφυγα. Η Ελληνική Κυβέρνηση δεν πρόσφερε καμιά βοήθεια.

Την Κυριακή, 10 Σεπτεμβρίου, ξεκίνησαν τα φρικτά επεισόδια. Αυτόπτες μάρτυρες καταγράφουν: «Είδαμε μια εικόνα που θα μπορούσε μόνο να περιγραφεί ως σκηνή από κόλαση. Τούρκοι στρατιώτες χτυπούσαν τις πόρτες και στη συνέχεια τις έσπαζαν. Όταν

μέσα στα σπίτια έβρισκαν νέα κορίτσια, ομάδες δύο ή τριών στρατιωτών τα έβγαζαν και τα οδηγούσαν σε κάποιο κοντινό κατάστημα ή σπίτι. Ακολουθούσαν ουρλιαχτά και, πολύ συχνά, ένας πυροβολισμός».⁶

Τα μεμονωμένα επεισόδια συνεχίστηκαν ως την Τετάρτη, 13 Σεπτεμβρίου, όταν η πόλη παραδόθηκε στις φλόγες. «...Μέχρι τη δύση του ήλιου η φωτιά είχε πλήξει τις ελληνικές γειτονιές, απ' όπου πλήθη ανθρώπων συρματίζονταν προς την προκυμαία. Κατά τα μεσάνυχτα η φωτιά είχε ήδη επεκταθεί σε διάφορες κατευθύνσεις και έφτανε με αφάνταστη ταχύτητα στην προκυμαία».⁷

Η φωτιά έκαψε μέχρι τις 17 Σεπτεμβρίου. Στις 16 Σεπτεμβρίου, με επίσημη προκήρυξη του Νουρετίν, διοικητή της πόλης, Έλληνες και Αρμένιοι άντρες μεταξύ 18 και 45 ετών κηρύχθηκαν αιχμάλωτοι πολέμου, ενώ οι άλλοι μπορούσαν να αποχωρήσουν μέχρι την 1η Οκτωβρίου 1922.⁸ Η Ελληνική Κυβέρνηση συνέχιζε να μην προσφέρει βοήθεια.

Μονάχα στις 22 Σεπτεμβρίου, μετά από τις επίμονες ενέργειες του Αμερικανού πάστορα Έισα Τζέννινγκς, η Ελληνική Κυβέρνηση αποφασίζει να επέλθει και να στείλει βοήθεια στους δοκιμαζόμενους Έλληνες.

Έισα Τζέννινγκς (Asa Jennings)

Ο Τζέννινγκς γεννήθηκε στις 20 Σεπτεμβρίου του 1877, σε μια φάρμα στα βόρεια της πολιτείας της Νέας Υόρκης, νότια της λίμνης Οντάριο. Παιδί θρησκευόμενης οικογένειας, μεγάλωσε με τις αρχές της χριστιανικής εκκλησίας και τους ρυθμούς της φάρμας. Μεγαλώνοντας, ο Τζέννινγκς δεν έμοιαζε με ήρωα. Δεν ήταν ο σωματώδης Αμερικανός, αλλά ένας μικρόσωμος άντρας, μόλις 1,58 μ., με μια ορατή καμπούρα.

Ο Τζέννινγκς, σε ηλικία είκοσι επτά ετών,

προσβλήθηκε από τυφοειδή πυρετό και στη συνέχεια διαγνώστηκε με τη νόσο του Pott (μια φυματιώδη λοίμωξη που ταξιδεύει από τους πνεύμονες στη σπονδυλική στήλη), από την οποία, μετά από πολλές περιπέτειες, αποθεραπύθηκε πλήρως. Οι περιπέτειες της υγείας του σημάδεψαν για πάντα το σώμα και την ψυχή του Τζέννινγκς.

Το 1901, ξεκίνησε να δουλεύει για τον οργανισμό YMCA (Χ.Α.Ν. – Χριστιανική Αδελφότητα Νέων). Το 1908 χειροτονήθηκε πάστορας στη Μεθοδιστική Επισκοπική Εκκλησία. Για οικονομικούς κυρίως λόγους το 1911 επέστρεψε στον YMCA. Στις αρχές του 1918, ως ιερέας του YMCA, ταξίδεψε χωρίς την οικογένειά του σε στρατιωτικές βάσεις σε διάφορες πολιτείες της Αμερικής, αναχωρώντας τελικά για την Ευρώπη, όπου ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έβαινε προς το τέλος του.

Τον Αύγουστο του 1922, μετά από πολλές αποστολές στην Ευρώπη, έφτασε στη Σμύρνη. Η αποστολή του ήταν να εμπλέξει αγόρια διαφορετικών θρησκειών και εθνοτήτων Έλληνες, Τούρκους, Αρμένιους και Εβραίους- σε διάφορα αθλήματα και υπαίθριες δραστηριότητες, ώστε να μάθουν τις αρετές της ανεκτικότητας, της ευθύνης, του αλληλοσεβασμού και της χριστιανικής πίστης.

Η στάση και η δράση του κατά τα γεγονότα της Καταστροφής της Σμύρνης και της εκκένωσης της πόλης κέρδισαν τον σεβασμό τόσο της ελληνικής όσο και της τουρκικής κυβέρνησης, αφού και οι δύο κυβερνήσεις τον επέλεξαν ως διαμεσολαβητή για τη διαπραγμάτευση της ανταλλαγής των κρατουμένων μεταξύ των δύο κρατών.

³ Κουλούρη, Χρ., 1922. *Η Μικρασιατική Καταστροφή, από τη σειρά «Στιγμές της σύγχρονης Ελλάδας»*, Αθήνα 2022, σελ. 75.

⁴ Παπουτσής, ό. π., σελ. 49.

⁵ Μίλτον, ό. π., σελ. 287.

⁶ Μίλτον, ό. π., σελ. 296.

⁷ Κουλούρη, ό. π., σελ. 77.

⁸ Κουλούρη, ό. π., σελ. 77.

Ενέργειες κατά τη διάρκεια της Καταστροφής

Τον Σεπτέμβριο του 1922, η Σμύρνη παραδίδεται στις φλόγες. Μέσα στον καπνό συνεχίζει να βασιλεύει το χάος, καθώς χιλιάδες άνθρωποι προσπαθούν να σωθούν. Παγιδευμένοι στην προκυμαία, σιγά σιγά χάνουν κάθε ελπίδα διάσωσης. Ωστόσο ο Τζέννινγκς, βλέποντας αγκυροβολημένο στο λιμάνι ένα γαλλικό πλοίο, το Pierre Loti, το προσεγγίζει, με σκοπό να ζητήσει τη βοήθεια του πληρώματος στην απομάκρυνση μερικών προσφύγων. Ο Γάλλος καπετάνιος όμως είναι αρνητικός. Στρέφεται τότε προς το ιταλικό Constantinople, εκλιπαρώντας τον καπετάνιο για βοήθεια. Αυτός αποδέχεται και ο Τζέννινγκς συμφωνεί να τον πληρώσει συνολικά 6000 λίρες για να μεταφέρει 2000 πρόσφυγες στη Μυτιλήνη. Φροντίζει να ειδοποιήσει τους Τούρκους πως επρόκειτο να απομακρύνει κάποιους πρόσφυγες με πλοίο και αυτοί συμφωνούν, με την προϋπόθεση κανένας από τους διασωθέντες να μην είναι άντρας σε ηλικία στράτευσης.

Οι Τούρκοι έδωσαν περιθώριο στους κατοίκους και τους πρόσφυγες να εγκαταλείψουν την πόλη ως τις 30 Σεπτεμβρίου. Ο Τζέννινγκς, γνωρίζοντας πως δεν είχε πολύ χρόνο για να απομακρύνει και τους υπόλοιπους πρόσφυγες, έπρεπε να χρησιμοποιήσει τα 25 πλοία του ελληνικού πολεμικού στόλου που είχαν απομακρύνει τον ελληνικό στρατό και ήταν αγκυροβολημένα στη Μυτιλήνη. Έσπευσε να πάρει άδεια, αλλά ο Αθανάσιος Φράγκου, ο στρατηγός υπό του οποίου τις διαταγές βρίσκονταν τα πλοία, μπορούσε να διαθέσει μόνο έξι και μόνο με εγγύηση προστασίας. Ακόμη και με την εγγύηση της προστασίας τους από αμερικανικά αντιτορπιλικά και της συνοδείας του ίδιου του Τζέννινγκς, ο στρατηγός παρέμεινε επιφυλακτικός. Χωρίς την άμεση απόφαση του Φράγκου, ο Τζέννινγκς απο-

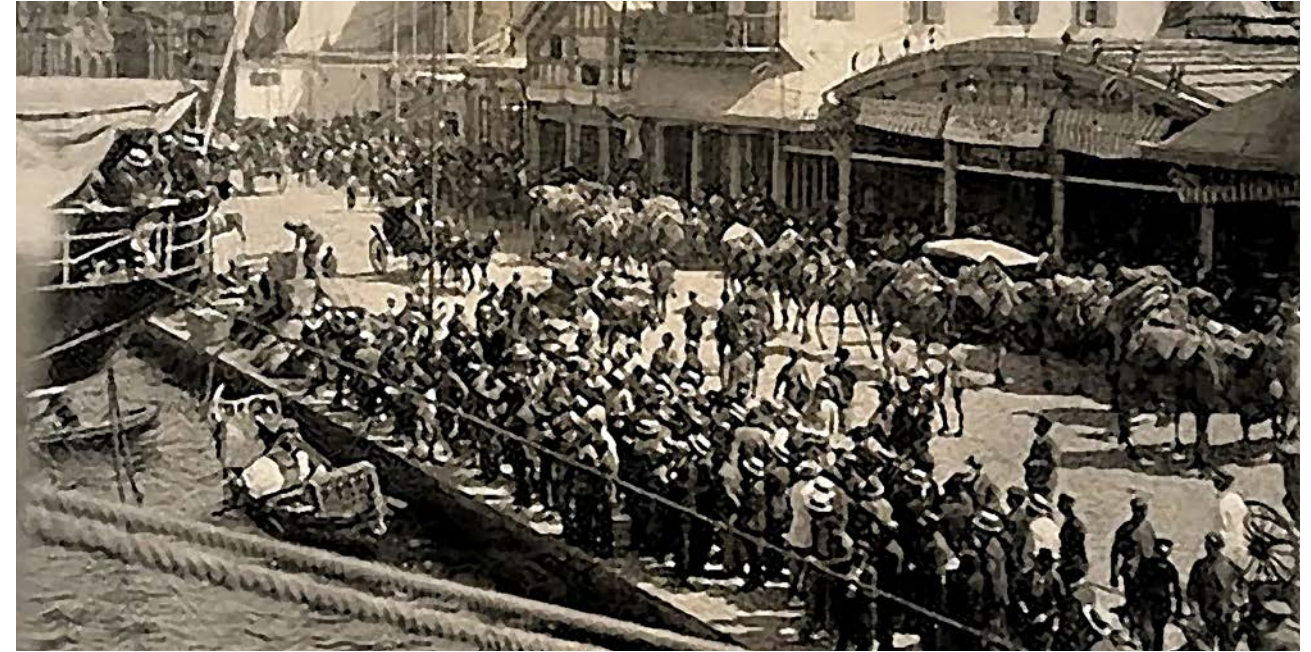
φάσισε να μιλήσει άμεσα με τις αρχές στην Αθήνα.

Στο μήνυμά του, ανέλυε την κατάσταση και ζητούσε όλα τα ελληνικά πλοία που έπλεαν κοντά στη Σμύρνη να τεθούν άμεσα στη διάθεσή του. Απάντησαν σύντομα, ζητώντας να μάθουν την ιδιότητά του. Αυτός τους απάντησε πως ήταν επικεφαλής της American Relief.

Δυστυχώς για τον Τζέννινγκς, οι αρχές απάντησαν πως ένα τέτοιο αίτημα απαιτούσε συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου. Ωστόσο, προώθησαν το αίτημα στον πρωθυπουργό, ο οποίος θα συγκαλούσε το Συμβούλιο. Ακόμη και μετά από πληθώρα τηλεγραφημάτων και παροχή λεπτομερών εγγυήσεων από μέρος του Τζέννινγκς, δεν υπήρξε καμιά ένδειξη αποδέσμευσης των πλοίων.

Τότε ο Τζέννινγκς πήρε την απόφαση να στείλει τηλεσίγραφο στην ελληνική κυβέρνηση: «Τους είπα πως αν δεν λάμβανα θετική απάντηση μέχρι τις 18:00 το απόγευμα, θα τηλεγραφούσα ανοιχτά, χωρίς κωδικό, ώστε το σήμα να ληφθεί από κάθε κοντινό σταθμό, πως οι τούρκικες αρχές είχαν δώσει έγκριση στα ελληνικά πλοία να απομακρύνουν όλους τους πρόσφυγες από της Σμύρνη, πως το αμερικανικό ναυτικό είχε εγγυηθεί την προστασία των πλοίων, πως είχα αναλάβει την πλήρη ευθύνη για την ασφαλή μεταφορά των προσφύγων σε ελληνικό έδαφος, πως το μόνο που μας έλειπε ήταν τα πλοία και πως η ελληνική κυβέρνηση δεν επέτρεπε στα ελληνικά πλοία να διασώσουν Έλληνες και Αρμένιους πρόσφυγες, που τους περίμενε βέβαιος θάνατος ή κάτι χειρότερο ακόμα».⁹

Όπως περιγράφει ο διδάκτωρ θεολογίας Χάουαρντ Γκρόουζ σε ένα άρθρο των New York Times της 8ης Ιουλίου του 1923: «Για ώρες και ενώ ο τρόμος βασιλευε πάνω από τα συνωστισμένα πλήθη στην προκυ-

μαία της πόλης, ο Τζέννινγκς παρακάλεσε και τελικά απαίτησε από την Ελληνική Κυβέρνηση να αναλάβει τις ευθύνες της σε αυτή την έκτακτη κατάσταση».¹⁰ Μην έχοντας άλλη επιλογή, η ελληνική κυβέρνηση απέστειλε τηλεγράφημα, δηλώνοντας πως όλα τα πλοία του Αιγαίου ήταν πλέον στη διάθεσή του Τζέννινγκς, κάτι που σήμαινε ταυτόχρονα πως είχε ουσιαστικά τεθεί επικεφαλής του ελληνικού ναυτικού. Υπό την επίβλεψη του αμερικανικού στόλου της περιοχής, τα 25 ελληνικά πλοία έσπευσαν για βοήθεια. Αυτό το γεγονός του χάρισε άτυπα τον τίτλο του «ναυάρχου» του ελληνικού στόλου (των 25 πλοίων). Ο Έισα Τζέννινγκς, ο Αμερικανός μεθοδιστής πάστορας, ένας συνηθισμένος άνθρωπος, είχε μόλις σώσει πάνω από 350,000 Έλληνες και Αρμένιους από βέβαιο θάνατο.

Συμπεράσματα

Κατά τη διάρκεια της Καταστροφής της Σμύρνης, οι Έλληνες δεν έδρασαν με την αποφασιστικότητα και την αυταπάρνηση που τους χαρακτηρίζει διαχρονικά. Οι Έλληνες στρατιώτες, εξουθενωμένοι, έσπευσαν να εγκαταλείψουν τη Μικρά Ασία, ενώ τα εκατομμύρια των Ελλήνων που είχαν τη μικρασιατική γη πατρίδα τους για χιλιάδες

χρόνια αφέθηκαν στο ολέθριο μένος των Τούρκων σφαγιαστών. Η Ελληνική κυβέρνηση χρειάστηκε να δεχθεί απειλητικό τηλεσίγραφο για να βοηθήσει στην εκκένωση της Σμύρνης.

Η επιμονή και η αποφασιστικότητα ενός μόνο ανθρώπου ήταν αρκετή για να σωθούν χιλιάδες ψυχές. Για μια ακόμη φορά απαιτήθηκε η βοήθεια των ξένων για να διασωθεί η υπόληψη της χώρας. Το ίδιο είχε συμβεί και στην Ελληνική Επανάσταση του 1821, όταν χρειάστηκε, λόγω των εμφύλιων συγκρούσεων, να παρέμβουν οι μεγάλες δυνάμεις για να διασωθεί η Επανάσταση (Ναυμαχία του Ναυαρίνου) και το ίδιο θα ξανασυνέβαινε στην πορεία της Ελληνικής Ιστορίας, με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τον Εμφύλιο Πόλεμο και το σχέδιο Μάρσαλ. Σήμερα, παρόλο που η Ελλάδα δραστηριοποιείται δυναμικά για να θέσει ένα τέλος στις διεκδικήσεις της Τουρκίας, εν τούτοις εξακολουθεί δυστυχώς σε ορισμένες περιπτώσεις να αυτοϊπονομεύεται και να φθείρεται με εσωτερικές διαμάχες και πολιτικές συγκρούσεις.

Μάρκος Καλαβάς Γ32

Ζώντας την Ιστορία:

Πώς η Μικρά Ασία ζει στις ψυχές των προσφύγων

Εισαγωγή

Φέτος συμπληρώνονται εκατό χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την αφορμή για να καταπιαστώ στην παρούσα μελέτη με τις συνέπειες του ξεριζωμού των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από την ιδιαίτερη πατρίδα τους. Για τους σκοπούς της μελέτης αυτής αναζήτησα υλικό από το σχολικό

εγχειρίδιο της Ιστορίας¹ και από το διαδικτυο. Ιδιαίτερα στάθηκα στη συνέντευξη που παραχώρησε το 1999 στην ΕΡΤ η 102 ετών Φιλιά Χαϊδεμένου για τις εμπειρίες της από τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.² Η εκπομπή φέρει τον τίτλο «Σαν Παραμύθι». Στο πρώτο από τα τρία μέρη της μελέτης μου παρουσιάζονται εν συντομία τα βιώματα της Φιλιάς Χαϊδεμένου πριν και μετά από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Στο δεύτερο μέρος καταγράφονται περιληπτικά μαρτυρίες θυμάτων της Καταστροφής, λογοτεχνών

και απλών ανθρώπων, όπως τις παρουσιάζει σε σχετικό άρθρο του ο Ν. Τζιανίδης στην εφημερίδα «Έθνος».³ Στο τελευταίο μέρος, τον Επίλογο, καταγράφονται σκέψεις και συμπεράσματα.

Από τη συνέντευξη της Φιλιάς Χαϊδεμένου στην ΕΡΤ

Η Φιλιά Χαϊδεμένου, σε ηλικία 102 ετών, παραχώρησε συνέντευξη στην ΕΡΤ και μίλησε για τη ζωή της στα Καμένα Βούρλα πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Κατά την ίδια, η ζωή της όταν ήταν παιδί ήταν πολύ ήσυχη και ωραία. Οι άνδρες εργάζονταν, ενώ οι γυναίκες έμεναν στο σπίτι, έχοντας τη φροντίδα των παιδιών. Ο κόσμος ζούσε πολύ αγαπημένα και οι συνθήκες ζωής ήταν πολύ καλές: κανένας δεν πεινούσε και όλοι οι άνθρωποι ήταν φιλόξενοι.

Σύμφωνα με τη Φιλιά Χαϊδεμένου, όταν ανακοινώθηκε ότι ο ελληνικός στρατός θα μετέβαινε στη Σμύρνη και ότι θα εγκαθίστατο εκεί ελληνική διοίκηση, οι Έλληνες κάτοικοι της περιοχής χάρηκαν πάρα πολύ. Έραψαν ελληνικές σημαίες και έφτιαξαν νόστιμα γλυκά και φαγητά για να υποδεχθούν τον ελληνικό στρατό. Ένας μουσουλμάνος φίλος του πατέρα της, ωστόσο, τους προειδοποίησε ότι δεν θα έμεναν για πολύ καιρό οι Έλληνες στη διοίκηση, γιατί οι Τούρκοι είχαν άλλα σχέδια. Ο πατέρας της δεν έλαβε τα λόγια του σοβαρά υπόψη. Αντίθετα, έλεγε στα παιδιά του πως όλα όσα συνέβαιναν ήταν παροδικά και ότι δεν ήταν η πρώτη φορά που γίνονταν επεισόδια ανάμεσα σε Έλληνες και Τούρκους. Περίμενε ότι και αυτήν τη φορά θα είχαν αίσια έκβαση οι εχθροπραξίες.

Στο βιβλίο *Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου* (από το 1815 έως σήμερα)⁴ διαβάζουμε το «προανάκρουσμα των διωγμών», το οποίο διαψεύδει την πεποίθηση του πατέρα της Φιλιάς Χαϊδεμένου: «Είναι επείγον για πολιτικούς λόγους οι Έλληνες κάτοικοι των ακτών της Μικράς Ασίας να αναγκαστούν να εκκενώσουν τα χωριά τους, για να εγκατασταθούν στα βιλαέτια του Ερζερούμ και της Χαλδίας. Εάν αρνηθούν να εγκατασταθούν στα καθορισθέντα μέρη, παρακαλώ να δώσετε προφορικές οδηγίες στους αδελφούς μουσουλμάνους, με σκοπό ν' αναγκάσουν τους Έλληνες, με κάθε είδους πράξεις, να εκπατρισθούν με τη θέλησή τους...».⁵

Σύμφωνα με τα όσα αφηγείται η Φιλιά Χαϊδεμένου, οι Τούρκοι συμπεριφέρθηκαν με τόση βιαιότητα, ώστε δεν τους άφησαν περιθώριο να μείνουν στα σπίτια και τις περιουσίες τους. Η ίδια κρύφτηκε σε πολλά σπίτια μαζί με άλλες γυναίκες, μέχρι να επιβιβαστεί σε ένα πλοίο και να καταλήξει με τη μητέρα και τα αδέρφια της στο λιμάνι του Πειραιά. Ανάμεσα σε άλλα που αφηγείται, λέει ότι είδε με τα μάτια της έναν Τούρκο στρατιώτη να κόβει το αφτί μιας γυναίκας προκειμένου να πάρει το σκουλαρίκι που φορούσε. Ακόμα, μια γυναίκα η οποία κουβαλούσε ένα βρέφος αναγκάστηκε να το πνίξει στο στήθος της, για να σταματήσει να κλαίει και να μην γίνει αντιληπτή από τους Τούρκους στο σπίτι όπου κρυβόταν μαζί με άλλες γυναίκες. Φεύγοντας για την προσφυγιά, είδε πίσω της πολλά πτώματα άθαφτα και τη Σμύρνη να καίγεται.

Στην προσφυγιά, πια, δεν τέλειωσαν τα βάσανά της. Διανυκτέρευσε για πολλά βράδια μαζί με πολλούς άλλους ανθρω-

³ <https://www.ethnos.gr/history/article/121081/mikrasiatikhkatastrofhmartyriespoysyglonizoynakomhsxedon100xroniameta>.

⁴ Κολιόπουλος Ι., Σβολόπουλος Κ., Χατζηβασιλείου Ευ., Νημάς Θ., Σχολινάκη-Χελιώτη Χ., *Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου (από το 1815 έως σήμερα)*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2018, σ. 93.

⁵ Τσιρικνίδης Χ., *Επιτέλους τους ξεριζώσαμε... Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, της Θράκης και της Μ. Ασίας, μέσα από τα γαλλικά αρχεία*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 113.

¹ Κολιόπουλος Ι., Σβολόπουλος Κ., Χατζηβασιλείου Ευ., Νημάς Θ., Σχολινάκη-Χελιώτη Χ., *Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου (από το 1815 έως σήμερα)*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2018.

² https://www.youtube.com/watch?v=r0SajUvfz_w

πους σε υπαίθριους χώρους, άστεγη, στο κρύο. Δεν είχαν ούτε φαγητό κάποιες φορές. Όπως μαρτυρεί, πολλοί ντόπιοι αντιμετώπιζαν τους Μικρασιάτες πρόσφυγες σαν εχθρούς, επειδή τους στερούσαν το φαγητό τους.

Μαρτυρίες προσφύγων που συγκλονίζουν

Ο Ν. Τζιανίδης, στο αφιέρωμά που έκανε για την εφημερίδα «Έθνος» με τίτλο «Μικρασιατική Καταστροφή: Μαρτυρίες που συγκλονίζουν ακόμη, σχεδόν 100 χρόνια μετά», παρουσιάζει μαρτυρίες Μικρασιατών λογοτεχνών, αλλά και απλών ανθρώπων, από τις μέρες της Καταστροφής, ορισμένες από τις οποίες θα παρουσιάσω.⁶

Κάτω από τον τίτλο «Η λογοτεχνική μαρτυρία» ο Τζιανίδης παραθέτει αποσπάσματα από έργα των Γιώργου Σεφέρη, Ηλία Βενέζη, Κοσμά Πολίτη και Διδούς Σωτηρίου. Οι λογοτέχνες περιγράφουν τον αφανισμό των Ελλήνων της Μικρασίας με σκηνές που συγκλονίζουν. Ο Ηλίας Βενέζης, στο βιβλίο του με τίτλο Το νούμερο 31328. Το βιβλίο της σκλαβιάς, παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο είχαν εξαναγκαστεί οι αιχμάλωτοι των Τούρκων να μαζεύουν πτώματα⁷: «Λοιπόν η δουλειά μας όλη τη μέρα ήταν να σπρώξουμε τα κουφάρια, που ατάχτησαν, προς τα μέσα. Να μη φαίνονται. Στην αρχή μας έκανε κακό να τα πιάνουμε με τα χέρια μας, αγκαλιές αγκαλιές, και να τα κουβαλούμε. Μα σε λίγες ώρες οι πρώτες εντυπώσεις είχαν περάσει».

Ο Γιώργος Σεφέρης, στο ποίημά του «Το σπίτι κοντά στη θάλασσα», μεταφέρει στον αναγνώστη τα συναισθήματά του από την απώλεια του πατρικού του και αγαπημένων του ανθρώπων μετά το μεγάλο κακό⁸:

«Τα σπίτια που είχα μου τα πήραν. Έτυχε να 'ναι τα χρόνια δίσεχτα' πόλεμοι χαλασμοί ξενιτεμοί'

κάποτε ο κυνηγός βρίσκει τα διαβατάρι-
κα πουλιά

κάποτε δεν τα βρίσκει' το κυνήγι

ήταν καλό στα χρόνια μου, πήραν πολ-
λούς τα σκάγια'

οι άλλοι γυρίζουν ή τρελαίνονται στα
καταφύγια...»

Κάτω από την ενότητα «Εκείνοι που έζησαν τον θάνατο», ο Ν. Τζιανίδης παραθέτει αυτούσιες μαρτυρίες ανθρώπων που είδαν με τα μάτια τους διαμελισμένα πτώματα και γυναίκες που έδιναν οι ίδιες τέρμα στη ζωή τους, για να μην πέσουν στα χέρια των Τούρκων. Η μαρτυρία του Αλέξη Αλεξίου από τη Σμύρνη συγκλονίζει:

«Λίγο αριστερά από το δρόμο κι έξω από ένα κέντρο είδα ένα πτώμα ανάσκελα, αποκεφαλισμένο, ντυμένο μόνο μ' ένα πουκάμισο και μαύρο πανταλόνι· το κεφάλι λίγο πιο πέρα από το σώμα, το τσιμπολογούσαν οι κότες που βόσκαν αδέσποτες. Μια άλλη κότα ήταν ανεβασμένη στο στήθος του πτώματος και τσιμπολογούσε τον κομμένο λαιμό. Σε κάτι τραπέζια, που ήταν παρακάτω, ήταν πεταμένα δυο ή τρία πτώματα.

Σε μια στιγμή δεν πιστεύαμε στα μάτια μας· γυναίκες πολλές, μια σειρά ατέλειωτη από το μπουλούκι που ερχόταν από το Κορδελιό, σπρώχνοντάς η μια την άλλη και σκύφτοντας, τραβούσαν κατά τους ψηλούς βράχους, εκεί στα Πετρωτά. Ώσπου να το καλοκαταλάβεις, πηδούσαν και χάνονταν μέσα στη θάλασσα. Πολλές από αυτές κρατούσαν αγκαλιά και τα μωράκια τους. Πλάι τους, πάνω από τα κε-

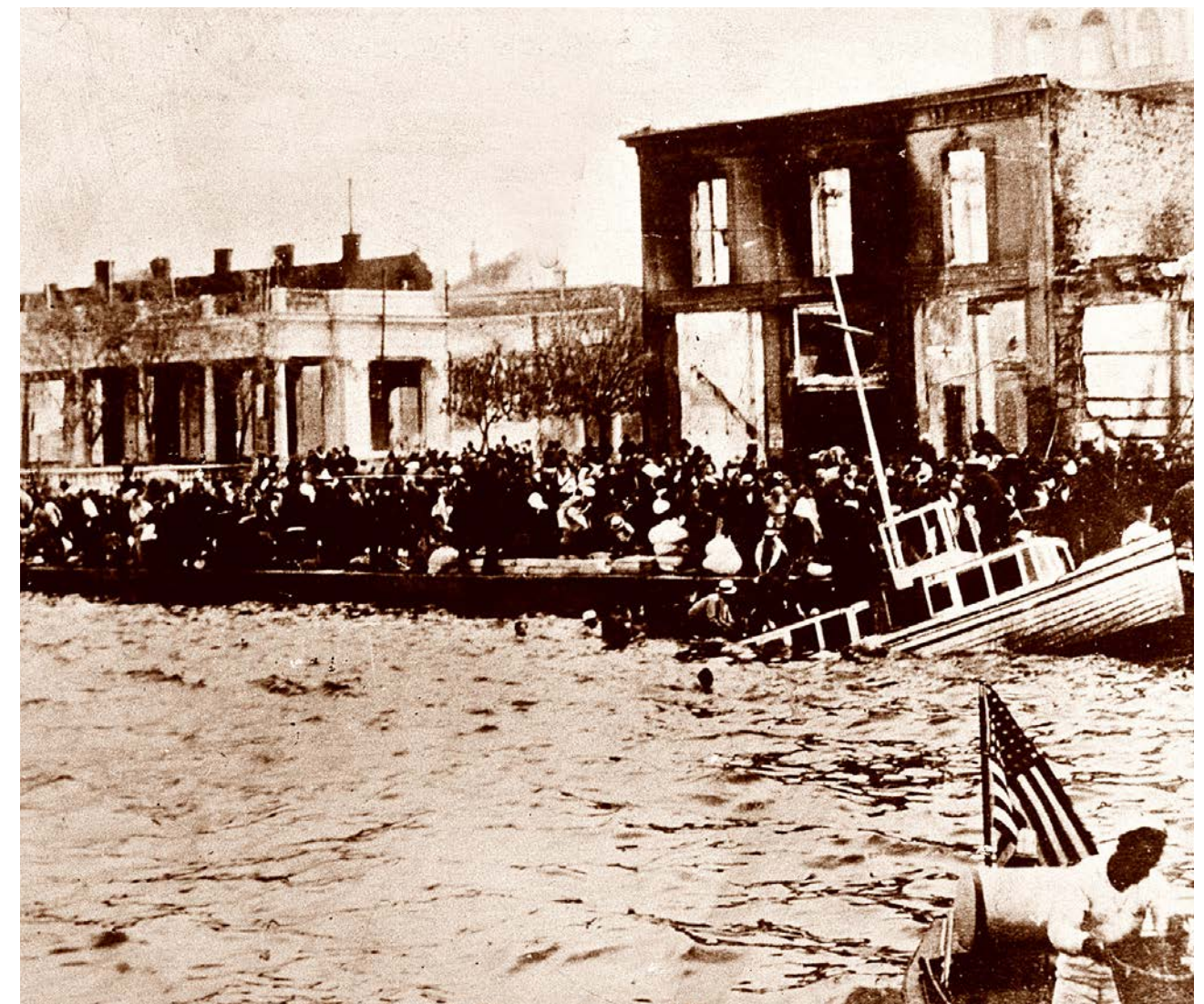
φάλια τους, ήταν οι Τσέτες, έτοιμοι να τις ντροπιάσουν, και ήθελαν να γλυτώσουν από τα χέρια τους, να πέσουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα γινόταν στον γκρεμό, να καθούνε».

Επίλογος

Στην παρούσα μελέτη παρουσιάστηκαν ορισμένες από τις αμέτρητες φρικαλεότητες που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια αλλά και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Ο διωγμός των Ελλήνων από τη Μικρασία, όσων επέζησαν από τις σφαγές και τη φωτιά, οδήγησε πέραν του ενός εκατομμυρίου ανθρώπων στην προσφυγιά. Η απώλεια της γης και των περιουσιών από τη μια, και η απώλεια ανθρώπινων ζώων από την άλλη, δεν μπορεί

να αφήσει ασυγκίνητο κανέναν Έλληνα, πόσω μάλλον τους Κυπρίους, που έζησαν πριν από μισό περίπου αιώνα κι αυτοί έναν βίαιο ξεριζωμό από τον τόπο τους, κατά τη διάρκεια της Τουρκικής Εισβολής στην Κύπρο το 1974. Σήμερα, με τα τύμπανα του πολέμου να ηχούν για ακόμα μία φορά δυνατά στην Ευρώπη, μετά την κήρυξη του πολέμου στην Ουκρανία από τη Ρωσία, ξυπνούν δυσάρεστες μνήμες σε κάθε άνθρωπο που βίωσε τη φρίκη του πολέμου και της προσφυγιάς. Ευχής έργον θα ήταν να αποκατασταθεί η ειρήνη και να επιστρέψουν όλοι οι πρόσφυγες στα σπίτια τους.

Δημήτρης Παπαλουκάς Γ41

⁶ Η ΕΞΟΔΟΣ: Μαρτυρίες από επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικράς Ασίας, Τόμος 1ος, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 1980.

⁷ Ηλ. Βενέζης, Το νούμερο 31328. Το βιβλίο της σκλαβιάς, εκδ. Εστία, 2011.

⁸ Γ. Σεφέρης, Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος, 2014.

Smyrne, Port intérieur.

Μικρασιάτικα παραδοσιακά τραγούδια

Μενεξέδες και ζουμπούλια

Μενεξέδες και ζουμπούλια
και θαλασσινά πουλιά,
αν τη δείτε την καλή μου
χαιρετίσματα πολλά.
Η κιθάρα μου να σπάσει
και τα τέλια να κοπούν
και τα χέρια που την παίζουν
μες στη μαύρη γη να μπουν.
Πες μου γιατί σαν ξένο με κοιπάς,
δεν είμ' εγώ εκείνος π' αγαπούσες;
Με λάτρευες, με λάτρευες πιστά
και με αγνοφιλούσες.
Τι ωραία που 'ν τα βράδια,
μια βαρκούλα με πανί,
ένας νέος ν' ακομπανιάρει
και μια νέα να τραγουδεί.
Πες μου τη δασκάλισσά σου
που σε μάθαινε χορό
και σταυρώνεις τα ποδάρια
σαν την πάπια στο νερό.
Πες μου γιατί σαν ξένο με κοιπάς,
δεν είμ' εγώ εκείνος που αγαπούσες;
Με λάτρευες, με λάτρευες πιστά
και με αγνοφιλούσες.

Στο τραγούδι μιλά ένας ερωτευμένος, ο οποίος αναπολεί τις ωραίες στιγμές με την αγαπημένη του, που βρίσκεται τώρα μακριά.

Από ξένο τόπο

Από ξένο τόπο κι απ' αλαργινό
ήρθ' ένα κορίτσι, φως μου, δώδεκα χρονώ.
Ούτε στην πόρτα βγαίνει ούτε στο στενό,
ούτε στο παραθύρι, φως μου, δυο λόγια να της πω.
Έχει μαύρα μάτια και σγουρά μαλλιά
και στο μάγουλό του, φως μου, έχει μian ελιά.
Δεν μου τη δανείζεις δεν μου την πουλάς
την ελίτσα που 'χεις, φως μου, και με τυραννάς.
Δεν σου τη δανείζω, δεν σου την πουλώ,
μόν' να τη χαρίσω θέλω σε κείνον π' αγαπώ.

Το τραγούδι αφηγείται την ιστορία ενός άνδρα, ο οποίος ερωτεύτηκε ένα κορίτσι που ήρθε στον τόπο του από ξένο τόπο, αλλά αυτή δεν του χάριζε ούτε ένα βλέμμα.

Έχε γεια Παναγιά

Στον Γαλατά ψιλή βροχή και στα Ταταύλα μπόρα,
βασίλισσα των κορπσιών είναι η μαυροφόρα.
Έχε γεια Παναγιά, τα μιλήσαμε.
Όνειρο ήτανε, τα λησμονήσαμε.
Στον Γαλατά θα πιω κρασί, στο Πέρα θα μεθύσω
και μες απ' το Γεντί Κουλέ κοπέλα θ' αγαπήσω.
Γεντί Κουλέ και Θαραπιά, Ταταύλα και Νιχώρι
αυτά τα τέσσερα χωριά 'μορφαίνουνε την Πόλη.

Χριστόδουλος Κορινός
Ναταλία Πέτρου Α51

το Ρεμπέτικο τραγούδι

Το ρεμπέτικο είναι ένα ελληνικό αστικό τραγούδι, που δημιουργήθηκε στα λιμάνια της Μεσογείου τον 19ο-20ό αιώνα, κυρίως μάλιστα στη Σμύρνη (αλλά και στον Πειραιά, την Ερμούπολη, το Ναύπλιο, την Αλεξάνδρεια, την Κωνσταντινούπολη και τη Θεσσαλονίκη). Στην κυρίως Ελλάδα άνθισε μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, με την άφιξη των πρώτων προσφύγων από τη Μ. Ασία, και κυρίως μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923. Η ετυμολογία της λέξης ρεμπέτικο δεν είναι σαφής. Οι ρίζες της μάλλον βρίσκονται στην τουρκική γλώσσα, στην οποία η λέξη «ρεμπέτ» χρησιμοποιείται για να δηλώσει τον άνθρωπο που είναι ανυπότακτος. Στη σερβική γλώσσα η ίδια λέξη, «ρεμπέτ», χρησιμοποιείται για να δηλώσει τον αντάρτη, όπως αντίστοιχα οι λέξεις *rebelo* στην ιταλική και *rebelte* στην ισπανική δηλώνουν τον επαναστάτη. Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιήθηκε η λέξη ρεμπέτης στην Ελλάδα αποκαλύπτει τη συγγένειά της με την τουρκική, καθώς κατά καιρούς χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τον απείθαρχο, τον μάγκα, τον παράνομο και τον ξενύχτη. Για πρώτη φορά ως μουσική κατηγορία η λέξη χρησιμοποιήθηκε το 1910/13, όταν αναγράφηκε σε εξώφυλλο δίσκου.

Το ρεμπέτικο τραγούδι γνωρίζει τρεις φάσεις:

- I. Τη «Σμυρνέικη Σχολή», η αρχή της οποίας τοποθετείται χρονικά γύρω στα 1922 (μετά την Καταστροφή της Σμύρνης).
- II. Την Κλασική Σχολή (1932-1941)
- III. Τη Νεότερη Σχολή του ρεμπέτικου (1941 κ.εξ.)

Κύριοι εκπρόσωποι της Σμυρνέικης Σχολής είναι ο Παναγιώτης Τούντας, ο Σπύρος Περιστερής και ο Βαγγέλης Παπάζογλου. Οι καλλιτέχνες αυτοί συνεχίζουν τη μουσική παράδοση της Μικράς Ασίας και έχουν καταγωγή από τις κοιτίδες του μικρασιατικού Ελληνισμού. Στην Κλασική περίοδο αρχίζουν να εμφανίζονται και άλλοι καλλιτέχνες, οι οποίοι, εμφανώς επηρεασμένοι από τους πρώτους, συνεχίζουν την ίδια μουσική παράδοση. Στη δεύτερη αυτή Σχολή εντάσσονται και όλοι οι ρεμπέτες της Σμυρνέικης Σχολής, που συνεχίζουν να τραγουδούν. Νέοι ρεμπέτες που ανήκουν στην Κλασική Σχολή είναι ο Μάρκος Βαμβακάρης, ο Βασίλης Τσιτσάνης και ο Ανέστος Δελιάς. Στη Νεότερη

Σχολή του ρεμπέτικου ανήκουν ο Γιώργος Μητσάκης και η Σωτηρία Μπέλλου.

Τα όργανα που χρησιμοποιούνται στο ρεμπέτικο είναι το μπουζούκι, η κιθάρα, το βιολί, το μαντολίνο, το λαούτο, το ούτι, το σαντούρι, το κανονάκι, ο ταμπουράς, το βιολοντσέλο, ο μπαγλαμάς, το κλαρίνο, ο ζουρνάς, η φλογέρα, τα ζίλια, το νταούλι, το ντεφι, το τουμπερλέκι και το ακορντεόν, ανάλογα με το πότε ηχογραφούνται τα τραγούδια.

Η θεματολογία των ρεμπέτικων τραγουδιών ποικίλλει. Τα πιο γνωστά θέματα είναι η ξενιτιά, η προσφυγιά, η φτώχεια, ο έρωτας, η περιθωριοποίηση, η παρανομία, ο θάνατος και η αρρώστια. Τα τραγούδια της προσφυγιάς (π.χ. «Το προσφυγάκι») τραγουδούν τον πόνο των Μικρασιατών για την απώλεια της αγαπημένης τους πατρίδας. Με το ίδιο βίωμα της προσφυγιάς συνδέονται και τα τραγούδια της φτώχειας, από την οποία υπέφεραν οι πρόσφυγες τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια της προσφυγιάς (π.χ. «Δίχως παλτό στη χειμωνιά», «Από τη φτώχεια βασανισμένος» κ.ά.). Πολύ χαρακτηριστικά είναι και τα τραγούδια της παρανομίας, που διαμορφώθηκαν κυρίως στις κακόφημες συνοικίες του Πειραιά και αναφέρονται στη χρήση παράνομων ουσιών.

Της ξενιτιάς

«Είναι βαριά, είναι βαριά η ξενιτιά.
Είναι πικρά, είναι πικρά τα ξένα.
Και χάνω την αγάπη μου, αλίμονο σ'εμένα.»

«Ξεκινάει το καράβι για την ξενιτιά
για την ξενιτιά, για την ξενιτιά,
μάτια μου αγαπημένα πάω μακριά,
πάω μακριά, πάω μακριά.»

(Χ.Βασιλειάδης)

Του έρωτα

«Όχι, ποτέ μου δεν σε ξέχασα,
για μια στιγμή δεν έπαψα εσένα να θυμάμαι.
Όχι, ποτέ μου δεν σ' αρνήθηκα
κι απόψε προσευχήθηκα να 'ρθεις,
κοντά σου να 'μαι.»

(Γ. Παπαϊωάννου)

«Κι αν για σένα
τη ζωή μου δεν υπολόγισα
την καρδιά μου μια για πάντα
την δολοφόνησα.»

(Γ. Μητσάκης)

Της φτώχειας

«Είμαι του δρόμου το παιδί
το παραπονεμένο
και σαν σκυλάκι κάθομαι
στους πάγκους το καπμένο.»

(Β. Παπάζογλου)

«Δίχως παλτό στη χειμωνιά
κι ασιίγαρος γυρίζει,
μα δεν σκοτίζεται γι' αυτά,
καημός τον βασανίζει.»

(Π. Τσαουσάκης)

Σήμερα το ρεμπέτικο ανήκει στην παγκόσμια άυλη πολιτιστική κληρονομιά.

Μαρία Φιλιππούλου Α51

Η μουσική και χορευτική παράδοση της Μικράς Ασίας και του Πόντου

Η μουσική, οι ρυθμοί και οι χοροί του κάθε τόπου αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητάς του. Όπου υπάρχει Ελληνισμός, το μουσικό στοιχείο είναι έντονο και ξεκάθαρα μοναδικό. Στη Μικρά Ασία και τον Πόντο όπου άκμασε ο Ελληνισμός, η μουσική και ο ρυθμός αναπτύχθηκαν έντονα και πολυδιάστατα, δημιουργώντας ξεχωριστούς ήχους και χορούς. Η μουσική αυτή αποτελεί παράδοση του λαού μας και αντικατοπτρίζει τον χαρακτήρα μας, αποκαλύπτοντας πολλά από τα στοιχεία που τον συνθέτουν.

Η μουσική παράδοση της Μικράς Ασίας

Όλοι οι κατακτητές, οι μετανάστες, οι ταξιδιώτες και οι περαστικοί έδωσαν και πήραν πολιτιστικά στοιχεία από τη γη της Ιωνίας και κυρίως από τις μεγάλες πόλεις της, την Έφεσο (από τα αρχαία χρόνια έως τον 13ο αι.) και τη Σμύρνη (από τον 16ο αι.). Αυτός ο κοσμοπολίτικος αέρας φαίνεται ξεκάθαρα στη μικρασιατική μουσική, η οποία συνδυάζει πολλά, ελληνικά και ξένα στοιχεία, που την καθιστούν μοναδική και οικεία σε πολλούς λαούς

ως σήμερα. Τα στοιχεία που συνθέτουν τη μικρασιατική μουσική αναμείχθηκαν, δουλεύτηκαν και αφομοιώθηκαν στο πέρασμα των αιώνων, με αποτέλεσμα αυτό το ιδιαίτερο είδος της ελληνικής μουσικής, που σήμερα ονομάζουμε σμυρναϊκό τραγούδι, να αποτελεί ένα ιδιαίτερο μωσαϊκό, στο οποίο Έλληνες, Τούρκοι, Ευρωπαίοι, Αρμένιοι, Εβραίοι, Πέρσες και Άραβες αναγνωρίζουν κάτι από τον εαυτό τους.

Η μουσική και τα τραγούδια της ελληνικής Ανατολής δημιουργούν ένα πολύ γοητευτικό σύνολο, που παραμένει μέχρι σήμερα ζωντανό και ελκυστικό για πάρα πολλούς Έλληνες - και όχι μόνο. Με την ιδιότυπη γλώσσα και τον υψηλό ποιητικό λόγο, με την ιδιορρυθμία και τη μελωδικότητα των ήχων και των οργάνων, με τη γνησιότητα, τη σπάνια ομορφιά, τη μαγική δύναμη, το πηγαίο ύφος και την εξαιρετική ποιότητά τους, πάντοτε συγκινούν και συναρπάζουν. Η μικρασιατική μουσική είναι τέχνη μεγάλη και σπουδαία, με ύφος μοναδικό και απaráμιλλο ήθος και αποτελεί έναν από τους μυστικούς ομφάλιους λώρους που μας δένουν με τις ιστορικές ελληνικές πατρίδες της Μικράς Ασίας.

Μικρασιατικό Τραγούδι

Το μικρασιατικό τραγούδι δημιουργούνταν και ερμηνευόταν από κομπανίες, οι οποίες έπαιζαν σε διάφορα κέντρα διασκέδασης, όπου σύχναζαν οι Μικρασιάτες. Βιολιά, σαντούρια, ούτια και κανονάκια, τουμπλεκία, κλαρίνα, ταμπουράδες και μπουζούκια, κορνέτες, καραμούζες, λατέρνες και κιθάρες δημιουργούσαν μια μουσική πανδαισία ανεπανάληπτη και μοναδική. Ονομαστοί μουσικοί κάθε τόπου ή κομπανίες από τη Σμύρνη διασκέδαζαν τον κόσμο, ο οποίος χόρευε και τραγουδούσε με την ψυχή του.

Τα μικρασιατικά μουσικά όργανα

Τα μουσικά όργανα της μικρασιατικής μουσικής ποικίλλουν, έχοντας πολύ μεγάλη γκάμα (από κιθάρες μέχρι κουτάλια). Τα περισσότερο διαδεδομένα είναι:

- **Το λαούτο** είναι το βασικότερο συνοδευτικό μουσικό όργανο της μικρασιατικής μουσικής.

- **Το ούτι**, καθαρά σολιστικό όργανο, είναι ειδικό για ταξίμια (αυτοσχεδιασμούς) και συνοδεία τραγουδιού.

- **Το κανονάκι** είναι έγχορδο μουσικό όργανο με χαρακτηριστικό ήχο, που συνοδεύει το τραγούδι.

- **Το σαντούρι,** επίσης έγχορδο, είναι γνωστό για τις μελωδικές εισαγωγές στα τραγούδια.

- **Ο κεμανές της Καπαδοκίας** (καπαδοκική λύρα) μοιάζει στο άκουσμα και την εμφάνιση με την ποντιακή λύρα και αποτελεί απόγονο της βυζαντινής λύρας.

- **Το ντέφι,** κρουστό όργανο, είναι βασικό όργανο στις κομπανίες για να δίνει ρυθμό.

Μετά την εγκατάσταση των Μικρασιατών στην κυρίως Ελλάδα, τα όργανα αυτά έγιναν ευρέως γνωστά σε όλο τον ελλαδικό χώρο και εμπλούτισαν την Ελληνική μουσική.

Οι χοροί της Μικράς Ασίας

Τα τραγούδια και οι χοροί της Μικράς Ασίας κατατάσσονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, οι οποίες δηλώνουν και τον τρόπο με τον οποίο χορεύονται: α. στους συρτούς-μπάλλους, που είναι κυκλικό

και β. στους καρσιλαμάδες, που είναι αντικριστοί. Παραδοσιακά τραγούδια και χοροί της Μικράς Ασίας είναι το κόνιαλι, το χασάπικο, το ζεϊμπέκικο, ο αντικριστός (καρσιλαμάς), η σουρουντίνα, ο ατάρης, ο απτάλικος, η Γιωργίτσα κ.ά. Πιο εκτεταμένα:

Αντικριστός

Ο αντικριστός (<αντικρίζω) είναι χορός ελληνικής προέλευσης, εξίσου γνωστός και στην Αρμενία, αλλά και σε άλλες χώρες των Βαλκανίων. Η ονομασία του οφείλεται στο γεγονός ότι οι χορευτές έρχονται κατά τη διάρκεια του χορού πρόσωπο με πρόσωπο μεταξύ τους. Είναι μικτός χορός και χορεύεται συνήθως από ζευγάρια. Ένας πανομοιότυπος χορός διαδεδομένος στην ευρύτερη περιοχή της Ασίας είναι και ο καρσιλαμάς.

Ατάρης

Ο ατάρης είναι ο πιο χαρακτηριστικός χορός των Αλατσάτων και χορεύεται σταυρωτά από τέσσερα άτομα, άντρες ή ζευγάρια. Χαρακτηριστική στον χορό αυτό είναι η χρήση της φτέρνας και της μύτης του ποδιού, καθώς και οι έντονες κινήσεις των χεριών. Τα δίστιχα του τραγουδιού, κοινά σε πολλά μέρη της Ερυθραίας, χρησιμοποιούνται και σε άλλους σκοπούς (συρτό, μπάλλο κ.λπ.), για να επαινέσουν τους χορευτές. Το όνομα του χορού ίσως έχει σχέση με τις τουρκικές λέξεις ata (σεβάσμιος, αξιοσέβαστος) και atalar (πρόγονοι).

Κόνιαλι

Το κόνιαλι είναι παραδοσιακός χορός από το Ικόνιο της Μικράς Ασίας, απ' όπου έλαβε και το όνομά του. Οι χορευτές κρατούν από τέσσερα ξύλινα κουτάλια, δύο στο κάθε χέρι, και γι' αυτό ο χορός είναι

γνωστός και ως «χορός των κουταλιών». Αποτελείται από έξι βήματα, τα οποία ολοκληρώνονται σε δύο μουσικά μέτρα. Το μουσικό μέτρο είναι 2/4. Τον χορό συνοδεύουν το ντέφι, το βιολί και το ούτι.

Χασάπικο

Το χασάπικο ή ο χασάπικος είναι χορός και τύπος τραγουδιών από τη Μακεδονία και την Κωνσταντινούπολη. Οι ρίζες του ανάγονται στη βυζαντινή περίοδο, κατά την οποία αποτελούσε χορευτική μίμηση μάχης με σπαθιά. Οι χορευτές οργανώνονταν σε δύο σειρές, από τις οποίες η πρώτη κρατούσε μαχαίρια, ραβδιά και μαστίγια ενώ η δεύτερη ήταν «άοπλη». Η λέξη «χασάπικο» προέρχεται από την τουρκική προέλευσης λέξη kasar, που σημαίνει κρεοπώλης, ενώ η αντίστοιχη ελληνική ονομασία του χορού τη βυζαντινή περίοδο ήταν μακελάρικος (μακελάρης). Ο όρος στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε για να υποδηλώσει μόνο τη γρήγορη εκδοχή του χασάπικου, γνωστή επίσης και ως χασαποσέρβικο. Μορφές του χορού αυτού είναι γνωστές σε αρκετά μέρη του Ελληνισμού. Χορεύεται συνήθως από άντρες, οι οποίοι στέκονται σε ευθεία γραμμή. Το χασάπικο αποτέλεσε τη βάση και για το συρτάκι. Σήμερα απαντά σε τέσσερις μορφές: χασάπικο, χασαποσέρβικο, χασάπικο βαρύ/αργό και «πολίτικο» ή «ταταυλιανό».

Ζεϊμπέκικο

Το ζεϊμπέκικο αντλεί την καταγωγή του από το τάγμα των Ζεϊμπέκων, μια ιδιαίτερη μειονότητα του πληθυσμού της Προύσας, του Αϊδινίου και της Ερυθραίας της Μικράς Ασίας. Ο ζεϊμπέκικος είναι ένας αυστηρά ανδρικός χορός, που είναι γνωστός και ως «χορός του αετού». Η ιδιαιτερότητά του έγκειται στο ότι δεν έχει βήματα, αλλά μόνο φιγούρες και μία συγκεκριμένη κυκλική κίνηση. Ο ρυθμός ακολουθεί το

βυζαντινό μέτρο που είναι στα 9/8. Είναι χορός σύνθετος και συνδυάζει στοιχεία και από άλλους χορούς: τον τσάμικο και κυρίως τον καλαματιανό, που φαίνεται να έχει και τον ίδιο ρυθμό, αλλά ανάποδα. Εκτελείται σε χώρο που δεν ξεπερνά το τετραγωνικό μέτρο και κυριαρχείται από αυτοσχεδιαστικές κινήσεις.

Πόντος:

Η μουσική παράδοση στη γη των ακριτών

Για τη διαμόρφωση της ποντιακής μουσικής παράδοσης, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε το φυσικό, πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον του Πόντου. Λόγω της γεωγραφικής θέσης του Πόντου, αλλά και της γεωμορφολογίας του εδάφους του, αναπτύχθηκε στα χώματά του μια ενδιαφέρουσα μουσική παράδοση, η οποία διατηρείται ζωντανή ως τις μέρες μας.

Η ιστορία της ποντιακής μουσικής ξεκινά από το Βυζάντιο, τον 10ο αιώνα μ.Χ., και φτάνει ως την άλωση της Τραπεζούντας από τους Τούρκους το 1461 μ.Χ. Τα τραγούδια της πρώτης Βυζαντινής περιόδου είναι ακριτικά. Αργότερα, στη Μεταβυζαντινή περίοδο, από τον 15ο έως και τον 19ο αι. μ.Χ., τα ποντιακά τραγούδια εκφράζουν τον θρήνο για την εθνική συμφορά της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους (1453) και την ελπίδα για την αναγέννηση του έθνους. Στα νεότερα χρόνια, όλα τα τραγούδια ασχολούνται με την κοινωνική ζωή.

Το ποντιακό τραγούδι

Η διαδικασία της δημιουργίας των ποντιακών τραγουδιών είναι ίδια με αυτή των δημοτικών τραγουδιών. Η αρχική έμπνευση ανήκει σε έναν δημιουργό, ο οποίος εκφράζει μέσα από το τραγούδι του κάποιο συγκλονιστικό, ευχάριστο ή δυσάρεστο, γεγονός. Αν η δημιουργία αρέσει στον λαό, ο λαός το διαδίδει από στόμα σε

στόμα και από γενιά σε γενιά προφορικά. Οι λαϊκοί οργανοπαίκτες του Πόντου, με πρώτους τους λυράρηδες, θεωρούνται οι δημιουργοί των περισσότερων ποντιακών τραγουδιών. Η γλώσσα των τραγουδιών είναι η ελληνικότερη και εκφραστικότερη ποντιακή διάλεκτος. Τα ποντιακά τραγούδια τραγουδούν τη ζωή, τη λεβεντιά, την ελπίδα, τον έρωτα, τους θριάμβους, τις συμφορές και τα πάθη των Ελλήνων και υμνούν την ποντιακή γη και τις ομορφιές της. Κατά παράδοση, αποτελούν το επίκεντρο των πανηγυριών, των γάμων και της διασκέδασης, αποκαλύπτοντας τη διαχρονικότητα των τραγουδιών αυτών, αλλά και την αγάπη των Ποντίων για την παράδοση.

Τα ποντιακά μουσικά όργανα

Τα βασικά ποντιακά μουσικά όργανα είναι:

- **Η ποντιακή λύρα,** γνωστή και ως κεμεντζές στα τουρκικά, είναι το βασικότερο μουσικό όργανο του Πόντου και είναι περισσότερο διαδεδομένη στον Ανατολικό Πόντο.

- **Η φλογέρα** είναι το μουσικό όργανο που χρησιμοποιείται κυρίως σε κλειστούς χώρους και όταν υπάρχει έλλειψη άλλων οργάνων.

- **Ο ζουρνάς** χρησιμοποιείται σε όλο τον Πόντο, συνήθως σε ανοικτούς χώρους, λόγω της μεγάλης ηχητικής του έντασης. Είναι το βασικότερο μουσικό όργανο στον Δυτικό Πόντο.

- **Το νταούλι** είναι όργανο συνοδείας του ζουρνά και του αγγείου.

- **Η ασκομαντούρα,** ένα είδος γκάντας, χρησιμοποιήθηκε περισσότερο στον Ανατολικό Πόντο.

Οι χοροί του Πόντου

Ο χορός στον Πόντο αποτελεί έναν τρόπο ευχαριστίας προς τον Θεό και έκφρασης της ψυχικής δύναμης του ανθρώπου. Διακρίνονται σε πολεμικούς, θρησκευτικούς, τελετουργικούς και κοινωνικούς. Οι περισσότεροι ποντια-

κοί χοροί είναι κυκλικοί και οι χορευτές χορεύουν πιασμένοι χέρι χέρι. Η στάση αυτή δείχνει τον κοινωνικό χαρακτήρα του χορού, καθώς και την αγάπη των Ποντίων για την ομαδικότητα, στοιχεία που βοήθησαν σημαντικά να επιβιώσει και να συντηρηθεί η παράδοση και η ποντιακή ταυτότητα. Οι ποντιακοί χοροί χορεύονται με σπτό το σώμα, τα πόδια ελαφρά ανοιχτά και τα χέρια άλλοτε υψωμένα και άλλοτε με λυγισμένους τους αγκώνες. Το σώμα ακολουθεί πιστά, με ρυθμικές και συγχρονισμένες κινήσεις, τα μικρά βήματα των ποδιών.

Υπάρχει μεγάλη ποικιλία ποντιακών χορών, που οφείλεται στη γεωμορφολογία του Πόντου. Οι Ποντιακές Άλπεις χωρίζουν τον Πόντο σε μια ορεινή και μία παράλια ζώνη, δυσχεραίνοντας πολύ την επικοινωνία μεταξύ τους. Αυτό ερμηνεύει τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις παραδόσεις των δύο περιοχών, αλλά και τις διάφορες παραλλαγές τους. Στους χορούς, για παράδειγμα, η γεω-

γραφική διάκριση γίνεται κριτήριο κατηγοριοποίησης. Έτσι, συναντάμε τους χορούς του ανατολικού και του δυτικού Πόντου από τη μια και τους χορούς του ορεινού και του πεδινού Πόντου από την άλλη. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της χορευτικής παράδοσης του Πόντου διαδραμάτισαν αρχαιοελληνικές, βυζαντινές, νοτιορωσικές και τουρκικές επιδράσεις. Οι ποντιακοί χοροί υπερβαίνουν τους σαράντα στο σύνολό τους, τουλάχιστον όσοι έχουν καταγραφεί. Μερικοί από αυτούς είναι:

Σέρρα-Πυρρίχιος

Πρόκειται, ίσως, για τον ωραιότερο και διασημότερο ποντιακό χορό, που ανάγει τις αρχές του στην ελληνική αρχαιότητα. Πήρε την ονομασία του από τον ποταμό Σέρρα, απαντά όμως και με το όνομα «λάζικον». Σύμφωνα με τον Πλάτωνα (427π.Χ.-347π.Χ.), ο Πυρρίχιος χορευόταν από πολεμιστές.

Κότσαρι

Πρόκειται για ένα χορό των Ποντίων του Καυκάσου. Χορεύεται με τις φτέρνες των ποδιών και με κουτσά βήματα. Οι χορευτές έχουν τα χέρια πλεγμένα και τις παλάμες τους ακουμπισμένες στους ώμους των διπλανών τους. Ανήκει στους πολεμικούς χορούς επίσης και συμβολίζει τη δύναμη των ανδρών.

Διπάτ

Ονομάζεται και ομάλ Τραπεζούντας. Είναι ένας κυκλικός παμποντιακός ομαδικός μεικτός χορός. Πήρε την ονομασία του από τα δύο ρυθμικά πατήματα, από τα οποία αποτελείται ο βαρύς, ήρεμος και ευγενικός ρυθμός στον οποίο χορεύεται. Είναι χορός τελετουργικός, που τονίζει την ευγένεια και τη σεμνότητα της ποντιακής ψυχής, και είναι αντίστοιχος των αρχαίων σεμνοπρεπών θρησκευτικών χορών, ιδιαίτερα των χορών προς τιμήν της θεάς Εστίας, προστάτιδας της οικογένειας. Σε αυτό συνηγορεί και το γεγονός ότι το διπάτ ονομάζεται και «κοδεσπενακόν ομάλ», δηλαδή χορός αφιερωμένος στις οικοδέσποινες των ποντιακών οικογενειών. Χορεύεται συνήθως από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Στον Πόντο το διπάτ

ήταν ο χορός με τον οποίο άρχιζαν όλες οι μεγάλες εκδηλώσεις, τόσο της οικογενειακής όσο και της κοινωνικής ζωής.

Τρυγόνας

Η ονομασία του σημαίνει θηλυκό τρυγόνι ή μεταφορικά αγαπημένη κόρη. Ίσως προήλθε από τη λέξη τρύγος, γιατί οι κινήσεις του χορού συμβολίζουν το πάτημα των σταφυλιών. Παραδοσιακά ήταν γυναικείος χορός. Σήμερα χορεύεται τόσο από άνδρες όσο και από γυναίκες σε ανοιχτό κύκλο. Ανήκει στους λίγους ποντιακούς χορούς που χορεύονται από δεξιά προς τα αριστερά. Πρόκειται για σχετικά κεφάτο αργό χορό, απλό στη μορφή του. Οι κινήσεις του παρουσιάζουν την κίνηση της κρυμμένης τρυγόνας ανάμεσα σε θάμνους. Ο ρυθμός του παρουσιάζεται σε δύο μορφές: ως δίσημος (2/4), αλλά και γρηγορότερος, ως τρίσημος (5/8).

Ατσαπάτ (Πλάτανα)

Τα Πλάτανα είναι η πρωτεύουσα του Καζά (τουρκική επαρχία Akserai), δυτικά της Τραπεζούντας. Εκεί χορευόταν ο χορός ατσαπάτ. Είναι μια μορφή αργής σέρρας, που συνοδεύεται από τραγούδι. Παραδο-

σιακά χορευόταν μόνο από άντρες. Έχει σαν βάση το διπλό τικ, κατά τη διάρκεια του οποίου και κατόπιν παραγγέλματος εκτελούνται διάφορες φιγούρες με έντονο τρέμουλο. Ο ρυθμός είναι επτάσημος (7/8) και παίζεται από όλα τα μουσικά όργανα. Με την ίδια ονομασία, με διαφορετική όμως μουσική και τραγούδι, αυτός ο χορός απαντά και στην περιοχή της Ματσούκας, όπου χορεύεται και από γυναίκες.

Τικ

Πήρε την ονομασία του από την τουρκική λέξη "dig" που σημαίνει όρθιος/κάθετος. Πολύ γνωστός και αγαπητός ποντιακός χορός με πολλές παραλλαγές. Χορεύεται σεμνά, με ευγένεια και σοβαρότητα και με το κορμί όρθιο.

Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας και του Πόντου

Ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα, η μικρασιατική μουσική -και ιδίως η σμυρναϊκή-, αγαπήθηκε στην Ελλάδα μέσω των καφέ-αμάν και του Καραγκιόζη. Το έδαφος της Ελλάδας το 1922, αν και δεν ήταν έτοιμο να δεχθεί τους πρόσφυγες από την Ανα-

τολή, ήταν έτοιμο να δεχθεί τη μουσική τους. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και την ανταλλαγή των πληθυσμών (1923), η αίσθηση της προσφυγικής αλληλεγγύης μεταξύ των Ποντίων της Ελλάδας οδήγησε στη συγκρότηση μιας κοινής πολιτισμικής ταυτότητας με κοινά χαρακτηριστικά και ενός κοινού χορευτικού και μουσικού ρεπερτορίου, συνυφασμένου με τη ζωή τους.

Εν κατακλείδι...

Τα τραγούδια και οι χοροί που επιβιώνουν σήμερα στη λαϊκή μουσική μας παράδοση είναι γνωστό ότι αποτελούν μια κληρονομιά που μας έρχεται από τα βάθη των αιώνων και από περιοχές που βρίσκονται τόσο κοντά όσο και μακριά μας: τη Μικρά Ασία και τον Πόντο. Η συνειδητοποίηση αυτής της συνέχειας και αυτής της σχέσης αποδεικνύει το αδιάσπαστο της ελληνικής παράδοσης και την αντοχή της ελληνικής ψυχής και τονίζει ότι οι πατρίδες των Ελλήνων δεν λησμονούνται και δεν είναι χαμένες...

Μιχαήλ - Άγγελος Νάτσιος
Ορέστης Λογίδης Α51

Ποιήματα για τη Μικρά Ασία

Ανέκαθεν η ποίηση χρησιμοποιήθηκε για να εκφράσει τα συναισθήματα και τους πόθους των ανθρώπων. Η ποίηση των αλησμόνητων πατρίδων μεταφέρει τη νοσταλγία των Ελλήνων για τις πατρογονικές τους εστίες, τον πόνο του ξεριζωμού και τον αέναο πόθο τους για επιστροφή, σωσμένο στη μνήμη ενός ιδανικού παρελθόντος, που διεκδικεί την παρουσία του σε κάθε παρόν.

Μελετώντας την ποίηση αυτή, σταματάμε για λίγο και κλείνουμε τα μάτια. Αφήνου-

με τη φαντασία μας να κυλήσει σαν ποτάμι μέσα στον χρόνο. Επιστρέφουμε στους τόπους όπου γεννήθηκαν οι γονείς μας, σε τοπία των οποίων το μάτι δεν χορταίνει την ομορφιά, σε χρόνους που η καρδιά πλημμύριζε από χαρά και ο κόσμος ζούσε με αδελφοσύνη και αγάπη. Ύστερα η μνήμη μας βάφεται κόκκινη. Βυθίζεται στο αίμα, ο τόπος ξαφνικά γίνεται έρημος, η μνήμη δακρύζει και πονά. Γίνεται θάνατος. Ένα ταξίδι στη χαρά και τον πόνο είναι η ποίηση των αλησμόνητων πατρίδων. Και μια υπόσχεση ότι δεν θα ξεχάσουμε.

Μικρή ανθολογία ποίησης για τη Μικρά Ασία (αποσπάσματα)

Άγνωστου λαϊκού ποιητή, Όλεθρος

Τι εν το κακό που γένηκε, τούτο το καλοκαίρι,
που ξεκληρίστη ο ντουινιάς και η Χριστιανοσύνη;
Ο Πόντος ξεριζώθηκε, η Σμύρνη κατεστράφη,
στην Προύσα, στην Απάλεια δεν έμεινε σημάδι!
Πέρα εις την Καισάρεια, Πέργαμο, Μαγνησία,
δε φαίνεται, δε βρίσκεται, Ρωμιάς για να μιλάει.
Οι Τούρκοι τα κουρσέψανε, οι Τούρκοι τα πατήσαν
τη χώρα την κατέστρεψαν, την πλούσια τη Σμύρνη,
που ήταν τ' άνθι του ντουινιά, καμάρι της Ασίας,
όπου είχε μέσα Έλληνες καιμίλαγαν μια γλώσσα,
τη γλώσσα την ελληνική, την ξακουσμένη γλώσσα!
Εξεκληρίσαν τον ντουινιά, κατάρειψαν τον κόσμο,
έχασε η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα,
η αδερφή τον αδερφό, ο άντρας τη γυναίκα
και γυναικόπαιδα πολλά γερόντισσες και γέροι
ήρθαν εδώ ξυπόλητοι, γδυτοί και πεινασμένοι.
Μα ένα πουλί, καλό πουλί, ελάλησε και λέει:
-Μην κλαίτε την καταστροφή και μην πολυλυπάστε,
ποιος ξέρει τι καιροί θα 'ρθουν, τι χρόνοι θα γυρίσουν,
να πάμε να τα πάρουμε για να πολυχαρούμε...

Απόστολος Μαγγανάρης, Ο Φιλόπατρις («Στον ρυθμό του Ανδρέα Κάλβου»)

Ω φιλάτη πατρίς,
ω μακαρία Σμύρνα,
Σύ, ηγέρια της μνήμης μου,
Σύ, κυρία των ονείρων μου
χαροκαμένη!

Της σκληράς συμφοράς Σου
η δόξα επτερύγισεν
εις του κόσμου τα πέρατα.

Θέλγει πάντοτε ο στέφανος
του μαρτυρίου.

Φλόγα νυν κατακαίει
τα στήθη των Ιώνων
κ' ένα νέον αντάμωμα
μένει πόθος διαπρύσιος
των πανελλήνων!

Γ. Λιάκος, Αιολίδος νόστος

Τα χώματα της γης που αγάπησες
από τη νέα κοιτάς πατρίδα,
σαν μια ελπίδα που δε χάνεται
και λάμπει στην καρδιά: ηλιαχτίδα!

Πέρα ως πέρα στη γη της Ιωνίας
δοξαστικό αχολόγησε τροπάρι!
Απ' την Κνωσό ως την Πέργαμο θεία χάρη
όπου Ελλάδα πηγή της ααρμονίας.
Και ω Σμύρνη, πάντα εσύ μαργαριτάρι
στα μαλλιά της νεραίδας Μικρασίας!

Η Μίλπος δεν είναι πια καμάρι
της Ιστορίας, της Δόξας Εφεσίας!
Οι καιροί σβήσαν τη φεγγοβολιά.
Σμύρνη, ξανά γεννήτρες είναι οι Μοίρες
(χτυπήστε Ομήρων ιωνικών οι λύρες)
μεσ' στη ζεστή της μάνας σου αγκαλιά
που ανοίγεται όλα για να τ' αγκαλιάσει
και τα σκόρπια τα σπλάχνα της, μια πλάση.

Κούλης Κάσης, Το Μοιρολόι της αντηλιάς

Του Μάη μια μέρα σιγανή, μόλις ανχύς ο ήλιος,
γιομίζει τα τζαμόγυαλα κοκκινωπή ανχύδα,
στρατός ντυμένος στο χακί στη Σμύρνη περπατούσε.
Τότε που τα ολόχρυσά ράσα του Χρυσοστόμου
λάμπανε στις ηλιολαμπές, ανάψαν τα ντουφέκια
τα τούρκικα και χάλασαν την ιερή γαλήνη....

Ανδριάννα Χατζιωάννου Α51

Ο Σύνδεσμος Μικρασιατών Κύπρου και τα διασωθέντα κειμήλια

Ο Σύνδεσμος Μικρασιατών Κύπρου συγκροτήθηκε τον Νοέμβριο του 2010, με σκοπό τη διάσωση, την ανάδειξη και τη διαφύλαξη των μνημείων και των παραδόσεων της Μικρασίας. Το 2012, με αφορμή τα ενενήντα χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή, ο Σύνδεσμος ζήτησε από τα μέλη του να επιτρέψουν μια πρώτη καταγραφή των οικογενειακών τους κειμηλίων, τα οποία βρίσκονταν στα σπίτια, τις αποθήκες και τα μπαούλα τους. Η συμμετοχή των Μικρασιατών της Κύπρου στην έκθεση «90 χρόνια μνήμη Μικρασίας», που διοργανώθηκε από τον Δεκέμβριο του 2012 έως τον Μάιο του 2013 στην αίθουσα περιοδικών εκθέσεων του Βυζαντινού Μουσείου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Γ' στη Λευκωσία, ήταν συγκινητική. Η έκθεση δεν αναδείκνυε μόνο την ιστορία και τον πολιτισμό της Μικράς Ασίας, αλλά και τις σχέσεις της Μικράς Ασίας με την Κύπρο. Σήμερα, ο Σύνδεσμος κατάφερε να υλοποιήσει τον στόχο του για δημιουργία μόνιμης συλλογής κειμηλίων του Μικρασιατικού Ελληνισμού της Κύπρου, που αριθμεί πέραν των τριακοσίων κειμηλίων. Τα κειμήλια αυτά στεγάζονται στον δεύτερο όροφο της Πινακοθήκης του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

Νεφέλη Ερωτοκρίτου, Ιωάννα Πανούση Α51

Μικρασιατική Καταστροφή 100 χρόνια από τη μεγαλύτερη συμφορά του Ελληνισμού

Σμύρνη μου Αγαπημένη: Παρουσίαση και Κριτική της ταινίας

Η ταινία *Σμύρνη μου Αγαπημένη* της Μιμής Ντενίση παρουσιάζει τη ζωή στην Ιωνία πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή, αλλά και τα δύσκολα χρόνια που την ακολούθησαν.

Πριν από τη δραματική κορύφωση, η πορεία των γεγονότων εκτυλίσσεται στο σπίτι μιας πλούσιας οικογένειας Ρωμιών, με διάρκεια επτά ετών (1915-1922).

Ωστόσο, η αρχή της ταινίας μάς τοποθετεί στη Μυτιλήνη του 2015, όπου χιλιάδες ταλαιπωρημένοι και απεγνωσμένοι άνθρωποι, πρόσφυγες από διάφορες εμπόλεμες περιοχές, αναζητούν καταφύγιο, αφού έχουν διατρέξει κάθε λογής κινδύνους. Καθίσταται, λοιπόν, από την αρχή σαφής η πρόθεση του

σκινοθέτη να επικαιροποιήσει το προσφυγικό ζήτημα που προέκυψε μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών, αντιπαραβάλλοντας το ιστορικό παρελθόν με το παρόν, για να αποδείξει ότι η ιστορία (δυστυχώς) επαναλαμβάνεται.

Στους πρόσφυγες συμπαραστέκεται η Φιλιώ Γουίλιαμς, μια ηλικιωμένη Ελληνοαμερικανίδα, μαζί με την εγγονή της Χέλεν. Κανείς δεν γνωρίζει την καταγωγή της ούτε τους λόγους που την έφεραν στη Μυτιλήνη. Αγνοούν ότι η Σμυρνιά γιαγιά της, Φιλιώ Μπαλτατζή, βρέθηκε κάποτε στο ίδιο νησί ως πρόσφυγας, διωγμένη από την πατρίδα της και ψυχικά καταρρακωμένη. Το «τεφτέρι» με τις συνταγές της συνωνόματης γιαγιάς ξετυλίγει την πολυτάραχη ιστορία της κοσμοπολίτικης οικογένειας Μπαλτατζή.

Μέσα από το κουβάρι της ιστορίας που ξετυλίγεται, εξ αρχής γίνεται διακριτή η ειρηνική και φιλική συμβίωση Ελλήνων, Αρμενίων και Τούρκων στα χώματα της Μικράς Ασίας. Η Σμύρνη παρουσιάζεται ως μια πολυπολιτισμική πολιτεία, σταυροδρόμι λαών, παραδόσεων και πολιτισμών. Ιδιαίτερα όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, τονίζεται η ειρηνική τους συμβίωση, αφού παρουσιάζονται Έλληνες να έχουν Τούρκους στη δούλεψή τους και να αναγνωρίζουν την ανωτερότητα στην ποιότητα πολλών τουρκικών εδεσμάτων και μπαχαρικών.

Ως εκ τούτου, τίποτα δεν φαίνεται να προετοιμάζει τους Έλληνες για το κακό που πρόκειται να συμβεί, ούτε καν οι προβλέψεις της Τακούης, της Αρμένισσας πρωταγωνίστριας της ταινίας. Εν τέλει, η μέρα της μεγάλης Καταστροφής έρχεται και σαρώνει τα πάντα, εξαιτίας παραλείψεων, λαθών και αδυναμιών της ελληνικής κυβέρνησης, καθώς και της εξάρτησής της από τις ξένες δυνάμεις, αιτίες τις οποίες υπαινίσσεται και η ταινία. Η Μικρασιατική Καταστροφή είναι ίσως η μεγαλύτερη τραγωδία που έζησε ποτέ ο Ελληνισμός, όχι μόνο γιατί ξεριζώθηκαν εκατομμύρια άνθρωποι από τις πατρογονικές τους εστίες, αλλά γιατί ακρωτηριάστηκε ένα σπουδαίο κομμάτι της ελληνικής ιστορίας, της ελληνικής παράδοσης και του ελληνικού πολιτισμού.

Κατά τη γνώμη μου, η ταινία αποτελεί ένα έναυσμα και ένα εφαλτήριο για προβληματισμό. Η ιστορία επαναλαμβάνεται, λάθη και αδυναμίες του παρελθόντος είναι απίθανο να μην παραλειφθούν, ωστόσο, γνωρίζοντας το παρελθόν και αντικρίζοντας με κριτική ματιά τις ιστορικές εξελίξεις, γίνεται εφικτή η αντιμετώπισή τους. Ο Ελληνισμός, σε κάθε εθνική καταστροφή και δυσκολία, επιτυγχάνει να αντεπεξέρχεται και να αντλεί δύναμη για να ξαναδημιουργήσει και να αντιμετωπίσει άλλες προκλήσεις. Αυτό, νομίζω, ότι είναι και το μήνυμα που θέλει να περάσει η ταινία.

Πιστεύω ότι η επιτυχία της ταινίας οφείλεται στο γεγονός ότι σεβάστηκε την ιστορική

αλήθεια, καθώς το κάθε ιστορικό γεγονός που παρουσιάζεται είναι ιστορικά αποδεδειγμένο. Η προσπάθεια συσχέτισης, επίσης, των δύο εποχών (1922-σήμερα), αν και επιχειρεί ένα ριψοκίνδυνο άλμα και μία αναλογία αρκετά ευαίσθητη, εντούτοις θεωρώ ότι λειτουργεί τελικά, προσδίδοντας βάθος στην ταινία και υπηρετώντας με επιτυχία αυτό που έθεσε αξιωματικά ως σκοπό της. Να «τιμήσει» τους Έλληνες με τον πιο ουσιαστικό τρόπο:

«Στόχος της ταινίας δεν ήταν να αναμολέσει πάθη του παρελθόντος, αλλά να μιλήσει για ένα τεράστιο διεθνές πρόβλημα, το μεγαλύτερο ίσως σήμερα, το προσφυγικό. Να θυμίσει πως ιστορίες σαν αυτή της σημερινής Συρίας έχουν ξανασυμβεί στο παρελθόν και μάλιστα στους Έλληνες, δικαιολογώντας την αγάπη, την αδελφοσύνη, τη συμπόνια, τη θαλπωρή, τη ζεστασιά και τη γενναιοδωρία που επιδεικνύουν οί Έλληνες στους σημερινούς πρόσφυγες.»

Μαριτίνη Κωνσταντινίδη Γ61

Δημήτρης Μίκροβας Β41

“Οι πατρίδες χάνονται, όταν χάνεται η μνήμη...”

Γιώργος Φρυγανάκης (συγγραφέας), απόσπασμα από ομιλία (Ρέθυμνο, 24 Νοεμβρίου 2013)

«Η γνώση της ιστορίας, των κατορθωμάτων και του πολιτισμού του μικρασιατικού ελληνισμού, κοιτίδας της ακραιφνούς ελληνοσύνης από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, αποτελεί εθνική ανάγκη. Θα γίνει για τους νέους παράδειγμα ήθους και αρετής, που στηρίζεται στην καταξιωμένη συλλογική πράξη, και έναυσμα για τη συνέχιση μιας ζωής που στέκεται, παρά τις αμέτρητες αντιξοότητες, πιστή στα πάτρια για την οικοδόμηση ενός καλύτερου μέλλοντος.»

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, Μικρασία, καρδιά του Ελληνισμού, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2021.

Με βάση τα πιο πάνω παραθέματα, να αναπτύξετε το διαχρονικό πλαίσιο πολιτισμού και αξιών του Ελληνισμού, το οποίο συμβάλλει στην ανασύνταξή του μετά από ιστορικές δοκιμασίες. Με ποιους τρόπους μπορεί αυτή η δυναμική να αξιοποιηθεί και σήμερα, από όλους τους πολίτες της Ευρώπης και του κόσμου, για την αντιμετώπιση των σύγχρονων κρίσεων και τη δημιουργία ενός καλύτερου μέλλοντος;

«Ο κόσμος μας μπορεί να είναι όσο σκοτεινός θέλει, αρκεί όμως να παρεμβάλουμε ένα κομμάτι ελληνικής ζωής, για να φωτιστεί άπλετα». Με τις λέξεις αυτές ο περίφημος Γερμανός φιλόσοφος που κλόνισε συθέμελα τη σύγχρονη φιλοσοφική δραστηριότητα με τον τρόπο σκέψης του, Φρίντριχ Νίτσε, κατόρθωσε να αποτυπώσει μέσα σε μια μόνο πρόταση το μεγαλείο του Ελληνι-

σμού. Η λέξη «Ελληνισμός» αναφέρεται στο σύνολο των όπου γης Ελλήνων, αποδίδει όμως και την αδιάρρηκτη ιστορική λαμπαδηδρομία του Ελληνικού Έθνους, το οποίο -με εφαλτήριο τη γένεση του Μυκηναϊκού πολιτισμού- επιβίωσε στην πάροδο των χρόνων και, παρά τις δοκιμασίες, εξελίχθηκε και έφτασε ως τις μέρες μας αδιάσπαστο. Αναφέρεται ταυτόχρονα σε όλα τα πνευματικά δημιουργήματα και το αξιακό σύστημα των Ελλήνων, όπως διαμορφώθηκαν κυρίως την Κλασική Εποχή και εν συνεχεία κληροδοτήθηκαν από τον Μέγα Αλέξανδρο σε όλο τον αρχαίο κόσμο, για να γονιμοποιήσουν αργότερα αυτό που εμείς σήμερα αποκαλούμε Ευρωπαϊκό Πολιτισμό. Αντιλαμβανόμαστε, έτσι, ότι παρά τις μαύρες σελίδες που γράφτηκαν στην Ελληνική Ιστορία και παρά τις οδυνηρές απώλειες και τον πόνο που μας προκαλούν οι αλύτρωτες πατρίδες των Ελλήνων (Μ. Ασία, Πόντος, Κύπρος, Θράκη κ.τ.λ.), ο Ελληνισμός, με τη δύναμη που αντλεί από τον πολιτισμό του, αντιστέκεται σθεναρά και εμπνέει τους σύγχρονους Έλληνες και τον κόσμο ως σήμερα.

Εν έτει 2022, το οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και ολόκληρη η υφήλιος, βρίσκονται υπό καθεστώς απειλής λόγω των σοβαρότατων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν σε όλους τους τομείς: τον οικονομικό, τον κοινωνικό, τον πολιτικό και τον αξιακό. Μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση να υπήρξε πρότυπο ενσωμάτωσης και συνεργασίας εν τη γενέσει της και για κάποιες δεκαετίες, όμως, πλέον, κάτι τέτοιο δεν υφίσταται. Σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης και γενικευμέ-

νου αναβρασμού, σαν αυτή που διανύουμε, αποδείχτηκε ότι η ειρήνη δεν είναι αυτονόητη, ούτε ο πόλεμος κάτι αδιανόητο ή μακρινό. Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, που μετρά σχεδόν τρεις μήνες πολεμικών επιχειρήσεων στην περιοχή, ξυπνά μνήμες από την Καταστροφή της Σμύρνης από τους Οθωμανούς το 1922 και από την Τουρκική Εισβολή στην Κύπρο το 1974.

Δυστυχώς, ενώ ο κόσμος μας έδειχνε να αναρρώνει από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση της πρώτης δεκαετίας του αιώνα, το 2020 ξέσπασε η πανδημία του Covid-19, που μαζί με τα εκατομμύρια θύματά της, παρέλυσε και πολλούς κλάδους της οικονομίας, όπως τον τουρισμό, την ενέργεια, τις μεταφορές και τις συναφείς υπηρεσίες. Η Ευρώπη, φυσικά, δεν μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση και γι' αυτό βίωσε έντονα το φαινόμενο της οικονομικής ύφεσης και της ανεργίας, το οποίο μάλιστα ενέτεινε και τις κοινωνικές ανισότητες στο εσωτερικό της. Το οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδείχτηκε ότι δεν είναι πλέον βιώσιμο, με το πλήθος των χρεών που επιβαρύνουν τις εθνικές οικονομίες να καθιστούν δυσοίωνη κάθε προοπτική εξέλιξης και προόδου.

Επιβαρυντικά για τη σύγχρονη εικόνα της Ευρώπης λειτουργεί και η ανθρωπιστική κρίση που ξέσπασε τα τελευταία χρόνια στη γηραιά ήπειρο, με τα προσφυγικά ρεύματα που διαφεύγουν τον πόλεμο στη Συρία και την Ουκρανία (μετά την πρόσφατη ρωσική εισβολή), αλλά και τις μεταναστευτικές ροές από την Ασία και την Αφρική, που αναζητούν καλύτερες συνθήκες ζωής στην πολιτισμένη Δύση, μακριά από την πείνα, τη φτώχεια και την έλλειψη ευκαιριών. Η περιδίνηση γύρω από αυτές τις προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές οδήγησε στην άνοδο ενός νέου επιθετικού κλίματος ρατσισμού και ξενοφοβίας. Δεν είναι λίγα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν κλείσει τα σύνορά τους σε πρόσφυ-

γες και μετανάστες, θέτοντας σε δοκιμασία το αξιακό σύστημα που θεμελίωσε την Ευρώπη και το οποίο στηρίζεται στην αλληλεγγύη και την ανθρωπιά.

Εκτός από τα προβλήματα αυτά, η Ευρώπη αντιμετωπίζει και μια επιπλέον κρίση, την περιβαλλοντική, που αποτελεί μείζον πολιτικό πρόβλημα. Οι θάλασσες χάνονται εξαιτίας της υπεραλίευσης και της απόρριψης τοξικών αποβλήτων, ενώ εκατομμύρια στρέμματα δασικής έκτασης αποψιλώνονται κάθε χρόνο. Ιδιαίτερα ανησυχητικές είναι και οι προβλέψεις για την άνοδο της θερμοκρασίας του πλανήτη. Βλέπουμε, λοιπόν, πως, όταν ο άνθρωπος στρέφεται εναντίον της φύσης, στρέφεται ουσιαστικά εναντίον του εαυτού του.

Τέλος, κανένας δεν μπορεί να αρνηθεί ότι στην εποχή μας διανύουμε μια περίοδο πνευματικής και ηθικής αποτελμάτωσης, αποτέλεσμα της στυγνής εξειδίκευσης, που εστιάζει στην τεχνογνωσία και όχι σε μια ολοκληρωμένη παιδεία ουσίας. Η ηθική αυτή παρακμή, που απορρέει από το έλλειμμα παιδείας, αντικατοπτρίζεται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Στην οικονομία κυριαρχεί η αρπακτικότητα, στην πολιτική η αστάθεια και ο αμοραλισμός, στον πολιτισμό ο κυνισμός και η εμπορευματοποίηση και στην κοινωνία ο ατομικισμός. Ο σημερινός πολίτης περιφέρεται στον κόσμο αλλοτριωμένος και μόνος, χωρίς κάποιον ή κάτι να νοηματοδοτεί τη ζωή του.

Στο κλίμα αυτής της αβεβαιότητας, εύλογα προκύπτει το ερώτημα: «Ποιά είναι η θέση του Ελληνισμού στην Ευρώπη και τον κόσμο σήμερα;» Για να μπορέσει ο Ελληνισμός να διαδραματίσει οποιονδήποτε ρόλο στον κόσμο, πρέπει πρώτα εμείς, οι Έλληνες, να αναβαπτιστούμε στις πανανθρώπινες και οικουμενικές αξίες που γέννησε ο Ελληνισμός, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και τον ανθρωπισμό, ώστε να

μπορέσουν να αναβιώσουν στον σύγχρονο κόσμο και να δώσουν απαντήσεις στα σύγχρονα προβλήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα.

Η αρχαία ελληνική σκέψη και φιλοσοφία ανέδειξαν την ικανότητα του ανθρώπου να κρίνει ορθολογικά και να στοχάζεται με σύνεση. Στους Βυζαντινούς Χρόνους, ο κλασικός ανθρωπισμός ενεδύθηκε τη θεία χάρη της χριστιανικής αγάπης και της αποδοχής του άλλου ως αδελφού. Την παράδοση αυτή είναι που καλούμαστε ως Νέος Ελληνισμός να συνεχίσουμε. Στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες όπου ζούμε, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι η αλληλεγγύη και η συνεργασία είναι προϋποθέσεις της κοινωνικής συνοχής και της προόδου και να καταλάβουμε ότι η αρμονική συνύπαρξη των λαών συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας δυναμικότερης κοινωνίας. Τότε μόνο θα κατανοήσουμε ότι περισσότερα είναι αυτά που μας ενώνουν παρά αυτά που μας χωρίζουν από τους ξένους λαούς, αφήνοντας επικίνδυνα και παρωχημένα ρατσιστικά ιδεολογήματα στο παρελθόν.

Ο Ελληνισμός μπορεί να διαδραματίσει ρυθμιστικό ρόλο και στις διεθνείς σχέσεις, όχι ως δύναμη πολιτική ή στρατιωτική, αλλά με τη δύναμη που αντλεί από τον πολιτισμό του. Η οικουμενική διάσταση του ελληνικού πολιτισμού αναδεικνύει το εφικτό της οικοδόμησης μιας παγκόσμιας συνείδησης, η οποία -χωρίς να καταργεί τα ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά των λαών-, μπορεί να γίνει η αξιακή βάση, πάνω στην οποία θα εδραιωθεί η παγκόσμια ειρήνη, η συναδέλφωση και η συνεργασία. Υπό αυτό το πρίσμα, ο Ελληνισμός μπορεί να συμβάλει και στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, αν αναλογιστούμε ότι αυτή αποτελεί έκφανση μιας βαθύτερης ιδεολογικής και αξιακής κρίσης, που οδήγησε σε μια στυγνή οικονομική πολιτική κερδοσκοπίας, η οποία υποδαυ-

λίζει ανταγωνισμούς και πάθη και εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες. Μια «ελληνική» πρόταση στην οικονομία μπορεί να περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός νέου οικονομικού μοντέλου με ανθρώπινο πρόσωπο, που προασπίζεται τον άνθρωπο και τα δικαιώματά του και σέβεται τη φύση.

Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο για την αντιμετώπιση όλων των σύγχρονων αδιεξόδων -και του οικολογικού. Αυτό είναι δυνατό να γίνει αν επεκταθεί η ανθρώπινη συνείδηση στο περιβάλλον μέσω μιας ολοκληρωμένης και ουσιαστικής περιβαλλοντικής αγωγής, που θα αποβλέπει στη σωτηρία του ανθρώπου και στη λελογισμένη χρήση των φυσικών πόρων του πλανήτη μας.

Οφείλουμε, λοιπόν, να αφομοιώσουμε και να καλλιεργήσουμε σε βάθος τον πολιτισμό και την παράδοσή μας, χωρίς να προσκολλώμαστε στο παρελθόν, ώστε να απορρίψουμε οτιδήποτε είναι νεκρό και να ανανεώσουμε ό,τι παραμένει ζωντανό και ζωογόνο, προσαρμόζοντάς το στα σημερινά δεδομένα και στις ανάγκες του σύγχρονου κόσμου. Αν εμπνευστούμε από το ρωμαλέο πνεύμα του Ελληνισμού, ιδιαίτερα μάλιστα από τη μικρασιατική Ελληνοσύνη, μεταλαμπαδεύοντας τις διαχρονικές αρετές και αξίες της, όπως αυτές σφυρηλατήθηκαν σε διάφορες φάσεις της Ιστορίας της, θα μπορούσαμε να οσφρανθούμε προς στιγμήν το άρωμα ενός ανθρωπινότερου και δικαιότερου κόσμου, στον οποίο κυρίαρχη θέση θα κατέχουν η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η ειρήνη, η ισότητα και ο αλληλοσεβασμός. Γιατί, άλλωστε, όπως σοφά είπε κάποτε κάποιος, ο Ελληνισμός είναι για τον κόσμο ό,τι είναι τα μάτια για το σώμα, δηλαδή φως.

Κάτια Μελισσουράκη Γ61

“Οι πατρίδες χάνονται, όταν χάνεται η μνήμη...”

Γιώργος Φρυγανάκης (συγγραφέας), απόσπασμα από ομιλία (Ρέθυμνο, 24 Νοεμβρίου 2013)

«Η γνώση της ιστορίας, των κατορθωμάτων και του πολιτισμού του μικρασιατικού ελληνισμού, κοιτίδας της ακραιφνούς ελληνοσύνης από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, αποτελεί εθνική ανάγκη. Θα γίνει για τους νέους παράδειγμα ήθους και αρετής, που στηρίζεται στην καταξιωμένη συλλογική πράξη, και έναυσμα για τη συνέχιση μιας ζωής που στέκεται, παρά τις αμέτρητες αντιξοότητες, πιστή στα πάτρια για την οικοδόμηση ενός καλύτερου μέλλοντος.»

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, Μικρασία, καρδιά του Ελληνισμού, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2021.

Με βάση τα πιο πάνω παραθέματα, να αναπτύξετε το διαχρονικό πλαίσιο πολιτισμού και αξιών του Ελληνισμού, το οποίο συμβάλλει στην ανασύνταξή του μετά από ιστορικές δοκιμασίες. Με ποιους τρόπους μπορεί αυτή η δυναμική να αξιοποιηθεί και σήμερα, από όλους τους πολίτες της Ευρώπης και του κόσμου, για την αντιμετώπιση των σύγχρονων κρίσεων και τη δημιουργία ενός καλύτερου μέλλοντος;

Είναι γεγονός ότι η εποχή της παγκοσμιοποίησης στην οποία ζούμε συνοδεύτηκε από ποικίλες κρίσεις σε όλα τα επίπεδα, που σήμερα απειλούν τη σταθερότητα και την ειρήνη στον πλανήτη. Για να μπορέσει, λοιπόν, τόσο η Ευρώπη όσο και ο υπόλοιπος κόσμος να διαμορφώσουν πολίτες, οι οποίοι θα αποτελέσουν ασπίδα προστασίας απέναντι στις προκλήσεις και τα δεινά που επισώρευσε η εποχή μας, πρέπει να

επαναξιολογηθούν οι αρχές και οι αξίες που στηρίζουν και εμπνέουν τον σύγχρονο κόσμο, αυτόν που με τόση υπερηφάνεια αποκαλούμε πολιτισμένο. Και αυτό, φυσικά, δεν μπορεί να γίνει αν δεν στραφούμε στις ρίζες του πολιτισμού αυτού, στην Ελλάδα, η οποία ζωοδότησε ολόκληρο τον Δυτικό πολιτισμό και μέσα στο πέρασμα των αιώνων τον στήριξε, ώστε να ξεπεράσει κάθε τροχοπέδη και κάθε πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει.

Ο πολιτισμός της Κλασικής εποχής, με την ανάδυση της δημοκρατίας, την ανάπτυξη της φιλοσοφίας (Σωκράτης, Πλάτωνας, Αριστοτέλης) και της σοφιστικής, αλλά και την κορύφωση της τέχνης, με ύψιστο παράδειγμα τον Παρθενώνα, έγινε το ιδεολογικό και αξιακό υπόστρωμα του Δυτικού Πολιτισμού. Τόση, μάλιστα, υπήρξε η δύναμη και η εμβέλεια του πολιτισμού αυτού, ώστε ακόμη και όταν η Ελλάδα κατακτήθηκε από την πανίσχυρη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, δεν «αλώθηκε», αλλά (όπως εύστοχα έγραψε ο Ρωμαίος ποιητής Οράτιος) κατάφερε να κατακτήσει πολιτισμικά τους κατακτητές της. Αποτέλεσμα της σπουδαίας αυτής επιρροής του Ελληνισμού στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία υπήρξε η δημιουργία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, η οποία αποτέλεσε για έντεκα αιώνες τον θεματοφύλακα του ελληνικού πολιτισμού, που κληροδότησε στον Νέο Ελληνισμό μια σπουδαία πολιτιστική παράδοση, τον Χριστιανισμό, και ένα σύστημα δικαιοσύνης που αποτέλεσε πρότυπο και βάση του Ευρωπαϊκού δικαίου.

Άλλο ένα αξιοθαύμαστο παράδειγμα της απaráμιλλης δύναμης του Ελληνισμού να αντεπεξέρχεται σε δύσκολες ιστορικές συγκυρίες αποτελεί ο 18ος και ο 19ος αιώνας. Μετά το 1453, που σήμανε το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και την απαρχή της Οθωμανικής κατάκτησης που διήρκεσε τέσσερις σχεδόν αιώνες, οι Έλληνες κατάφεραν να διατηρήσουν τις αξίες και τον πολιτισμό τους μέσα σε συνθήκες σκληρής σκλαβιάς και σκοταδισμού. Η ευρωπαϊκή Αναγέννηση και ο Διαφωτισμός, που αναβίωσαν στην Ευρώπη τις αρχές και τις αξίες της Κλασικής Ελλάδας, ενέπνευσαν τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό, επακόλουθο του οποίου υπήρξε η Επανάσταση του 1821, ένας Αγώνας που έδωσε στην Ελλάδα την ελευθερία της και έσωσε την αξιοπρέπειά της, αποδεικνύοντας την τεράστια δύναμη του ελληνικού πολιτισμού. Η Ελληνική Επανάσταση ενέπνευσε πολλές άλλες επαναστάσεις που ακολούθησαν. Παράλληλα, ενώ στην Ελλάδα μαινόταν η Επανάσταση, στη Μικρά Ασία παρατηρούνταν αξιόλογη οικονομική και πνευματική ανάπτυξη με τη δημιουργία ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και σχολείων, αφού οι Έλληνες της Μικράς Ασίας συνειδητοποίησαν ότι για να απελευθερωθούν από τους Οθωμανούς όφειλαν πρώτα να μορφωθούν και να καλλιεργήσουν το πνεύμα τους. Έτσι, το πολιτιστικό κέντρο του Ελληνισμού μεταφέρθηκε κατά τη διάρκεια της Επανάστασης στη Μικρά Ασία, ιδιαίτερα μάλιστα στη Σμύρνη, η οποία αυτή την περίοδο γνωρίζει τη μεγαλύτερη οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη.

Δυστυχώς, η μακρά παρουσία του Ελληνισμού στη Μικρά Ασία ανακόπηκε βίαια με τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 και τη συνεπακόλουθη ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923. Μία από τις μεγαλύτερες εθνικές συμφορές των Ελλήνων, η οποία όμως δεν κατάφερε να τους

πτοήσει. Αντίθετα, παρά τις τεράστιες δυσκολίες, μια νέα άνθηση του Ελληνισμού παρατηρήθηκε μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Όσοι κατάφεραν να επιζήσουν από την ολέθρια αυτή καταστροφή, μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα αφήνοντας πίσω τους αγαπημένα πρόσωπα και περιουσίες. Ξεριζώθηκαν, αλλά δεν λύγισαν. Έχοντας ζωντανή στη μνήμη τους την πατρίδα τους, αλλά με έναν μεγάλο πόθο για ζωή, ξεκίνησαν να εργάζονται εντατικά. Μπόλιασαν τις νέες τους πατρίδες με τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους και κατάφεραν να οδηγήσουν την Ελλάδα σε μια καινούργια περίοδο πολιτιστικής και οικονομικής ακμής. Η ψυχική δύναμη που είχαν οι Μικρασιάτες σε συνδυασμό με την ανάγκη τους να επιβιώσουν οδήγησαν σε μία ακόμα ανασύνταξη του Ελληνισμού.

Όπως έχει καταστεί σαφές, λοιπόν, ο Ελληνισμός πολλές φορές μέσα στην ιστορία του έπεσε, αλλά κατάφερε να ξανασταθεί στα πόδια του και να επανακάμψει, παραδειγματίζοντας και εμπνέοντας και άλλους λαούς. Το ίδιο ακριβώς μπορεί να κάνει και σήμερα. Πρέπει να βρει τους τρόπους και τη δύναμη να ανασυνταχθεί, ώστε να μπορέσει να εμπνεύσει ξανά την Ευρώπη και τον κόσμο, για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις σύγχρονες κρίσεις, που απειλούν την παγκόσμια ισορροπία και την ειρήνη. Πώς μπορεί, όμως, να γίνει αυτό;

Πρωτίστως με την ανθρωπιστική παιδεία, η οποία έχει παραγκωνιστεί τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας. Η ανθρωπιστική παιδεία γαλουχεί τους νέους με τις προαιώνιες αξίες του Ελληνισμού, όπως την ελευθερία, τον σεβασμό στον άνθρωπο και τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αλληλεγγύη, αξίες που πρέπει να αναβιώσουν σήμερα, για να γίνουν ο οδοδείκτης που θα βοηθήσει τον σύγχρονο άνθρωπο να

εξέλθει από τις Συμπληγάδες της σύγχρονης παγκόσμιας κρίσης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από μια ποικιλία μαθημάτων, όπως η λογοτεχνία, η φιλοσοφία και η ιστορία και μέσα από την επαφή με τα αρχαία ελληνικά κείμενα, τον Όμηρο στη λογοτεχνία, τον Σωκράτη και τους Ίωνες φιλοσόφους στη φιλοσοφία και τον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη στην ιστορία. Μόνο έτσι οι πολίτες της παγκοσμιοποιημένης εποχής στην οποία ζούμε θα αποκτήσουν τα εσωτερικά ερείσματα, που θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν την ιδεολογική, πολιτική και ανθρωπιστική κρίση της εποχής μας.

Έχοντας ως παράδειγμα τους προγόνους τους, που πάτησαν γερά στον πολιτισμό τους και στάθηκαν όρθιοι μέσα στην ιστορία, οι σύγχρονοι Έλληνες πρέπει να στραφούν στον πολιτισμό τους και να δώσουν έμφαση στη μόρφωση και την καλλιέργεια του πνεύματος. Μόνο έτσι θα γίνει δυνατόν να εξυγιανθεί η δημοκρατία και η δημόσια εκπαίδευση στο εσωτερικό της Ελλάδας, που είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορέσει και πάλι ο ελληνικός πολιτισμός να λάμψει και να συσπειρώσει γύρω του την Ευρώπη και τον κόσμο. Μόνο έτσι θα μπορέσουν να αφυπνιστούν οι φιλελεύθερες συνειδήσεις των ανθρώπων, ώστε να αγωνιστούν για την παγκόσμια ειρήνη και συνεργασία, την ελευθερία των λαών και την επικράτηση της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας. Πρόκειται, ίσως, για τον ευγενέστερο αγώνα που καλείται σήμερα να δώσει η ανθρωπότητα, αν θέλει να κάνει πράξη τα σπουδαία λόγια του Περικλή: «Ευτυχισμένοι είναι οι ελεύθεροι και ελεύθεροι οι γενναίοι». Και είναι επιτακτική ανάγκη να γίνει αυτό τώρα, που τα σύννεφα του πολέμου σκίασαν και πάλι τον κόσμο, μετά την επαίσχυντη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία.

Στον αγώνα αυτό σημαντικός κρίνεται ο ρόλος των πνευματικών ανθρώπων, οι

οποίοι έχουν ιερή υποχρέωση να στηρίζουν τους συνανθρώπους τους σε δύσκολες εποχές, αλλά και να τους αφυπνίζουν, να τους καθοδηγούν, να τους εμπνέουν, να τους δίνουν ελπίδα, κουράγιο και λόγο για να συνεχίσουν να αγωνίζονται. Μόνο έτσι θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονες κρίσεις -η οικονομική, η ανθρωπιστική και η αξιακή- και μόνο έτσι θα μπορέσουν ξανά οι λαοί να ευημερήσουν και να αναπτυχθούν πνευματικά, πολιτικά και οικονομικά. Μόνο έτσι θα μπορέσει η ανθρωπότητα να ζήσει μια καινούργια πολιτιστική ακμή, ισάξια σε δύναμη και εμβέλεια με αυτήν της Κλασικής Εποχής.

Αβίαστα, λοιπόν, προκύπτει από τα πιο πάνω το συμπέρασμα ότι η ιστορία του Ελληνισμού, και συγκεκριμένα οι επιτυχίες προσπάθειές του για ανασύνταξη σε δύσκολες ιστορικές στιγμές, μπορούν να φωτίσουν ξανά τους ανθρώπους και να τους οδηγήσουν στην πρόοδο. Όπως είπε κάποτε ο Γκαίτε «Ό,τι είναι ο νους και η καρδιά για τον άνθρωπο, είναι ο Ελληνισμός για την Ευρώπη», για όλο τον κόσμο θα έλεγα εγώ, γιατί η οικουμενικότητα του ελληνικού πολιτισμού, με τις αξίες και τα ιδανικά του, αφορά όλο τον κόσμο και μπορεί να απελευθερώσει τον άνθρωπο από τα δεσμά του. Το μόνο που απομένει, λοιπόν, είναι να το συνειδητοποιήσουν αυτό πρώτα οι ίδιοι οι Έλληνες και ύστερα τα κράτη της Ευρώπης και του κόσμου, ώστε να στραφούν στις πολιτισμικές και ζωογόνες ρίζες του Ελληνισμού και να συντονίσουν τις προσπάθειές τους, ώστε να καταφέρουν να διαπλάσουν πολίτες ικανούς να αντεπεξέλθουν στις σύγχρονες κρίσεις.

Κυριάκος Ιωάννου Γ31

Οι ποιητές για τη Σμύρνη

Γιώργος Σεφέρης,

Το σπίτι κοντά στη θάλασσα (απόσπασμα)

Τα σπίτια που είχα μου τα πήραν. Έτυχε να 'ναι τα χρόνια δίσεχτα· πολέμοι χαλασμοί ξενιτεμοί· κάποτε ο κυνηγός βρίσκει τα διαβατάρικα πουλιά κάποτε δεν τα βρίσκει· το κυνήγι ήταν καλό στα χρόνια μου, πήραν πολλούς τα σκάγια· οι άλλοι γυρίζουν ή τρελαίνονται στα καταφύγια. Μην μου μιλάς για τ' απδόνι μήτε για τον κορυδαλλό μήτε για τη μικρούλα σουσουράδα που γράφει νούμερα στο φως με την ουρά της· δεν ξέρω πολλά πράγματα από σπίτια ξέρω πως έχουν τη φυλή τους, τίποτε άλλο. Καινούργια στην αρχή, σαν τα μωρά που παίζουν στα περβόλια με τα κρόσσια του ήλιου, κεντούν παραθυρόφυλλα χρωματιστά και πόρτες γυαλιστερές πάνω στη μέρα· όταν τελειώσει ο αρχιτέκτονας αλλάζουν, ζαρώνουν ή χαμογελούν ή ακόμη πεισματώνουν μ' εκείνους που έμειναν μ' εκείνους που έφυγαν μ' άλλους που θα γυρίζανε αν μπορούσαν ή που χαθήκαν, τώρα που έγινε

ο κόσμος ένα απέραντο ξενοδοχείο. Δεν ξέρω πολλά πράγματα από σπίτια, θυμάμαι τη χαρά τους και τη λύπη τους καμιά φορά, σα σταματήσω· ακόμη καμιά φορά, κοντά στη θάλασσα, σε κάμαρες γυμνές μ' ένα κρεβάτι σιδερένιο χωρίς τίποτε δικό μου κοιτάζοντας τη βραδινή αράχνη συλλογιέμαι πως κάποιος ετοιμάζεται να 'ρθει, πως τον στολίζουν μ' άσπρα και μαύρα ρούχα με πολύχρωμα κοσμήματα και γύρω του μιλούν σιγά σεβάσμιες δέσποινες γκρίζα μαλλιά και σκοτεινές δαντέλες, πως ετοιμάζεται να 'ρθει να μ' αποχαιρετήσει· ή, μια γυναίκα ελικοβλέφαρη βαθύζωνη γυρίζοντας από λιμάνια μεσημβρινά, Σμύρνη Ρόδο Συρακούσες Αλεξάνδρεια, από κλειστές πολιτείες σαν τα ζεστά παραθυρόφυλλα, με αρώματα χρυσών καρπών και βότανα, πως ανεβαίνει τα σκαλιά χωρίς να βλέπει εκείνους που κοιμήθηκαν κάτω απ' τη σκάλα. Ξέρεις τα σπίτια πεισματώνουν εύκολα, σαν τα γυμνώσεις...

Η στάχτη που ταξίδευε

Η πόλη που κάπκε
Ξαναγεννήθηκε στην άλλη όχθη...
Ένα με το κορμί μας,
κυλάει μες στο αίμα μας.
Κι όταν ονειρευόμαστε,
περιδιαβάζουμε στα περιβόλια της
και σεργιανάμε στις πλατείες.
Κάθε φορά που πιάνουμε τραγούδι,

είναι τα λόγια μας σταχτιά
κι η μουσική παράπονο,
σαν πυρκαγιά, που κουβαλάει το μελέμι.
Η πόλη της Ανατολής
μας κατοικεί
κι εξήντα τώρα χρόνια
μας δικάζει.

Κώστας Γεωργουσόπουλος

Η Ιστορία του Πόντου

Οι απαρχές του Ελληνισμού στον Πόντο

Η Ιστορία του Πόντου έχει ως αφηγηριά την ίδρυση της πόλης Σινώπη από Ίωνες ναυτικούς το 800 π.Χ. στις Βορειοανατολικές ακτές της Μικράς Ασίας. Ο κύριος λόγος για την επιλογή της συγκεκριμένης θέσης ήταν η Μαύρη θάλασσα ή αλλιώς ο Εύξεινος Πόντος (όπως ονομάστηκε αργότερα κατ' ευφημισμό από Αθηναίους που επισκέφθηκαν την περιοχή), που θα συνέβαλλε στην ανάπτυξη της περιοχής σε εμπορικό κέντρο. Γι' αυτό και χτίστηκαν στη συνέχεια και άλλες πόλεις στην περιοχή, όπως η Τραπεζούντα, η Κερασούντα, η Καισαρεία και άλλες.

Η Ρωμαϊκή Εποχή

Κατά τη Ρωμαϊκή Εποχή, ο Χριστιανισμός κατάφερε να επικρατήσει χωρίς μεγάλη δυσκολία στον Πόντο, καθώς -αντίθετα με τις υπόλοιπες περιοχές της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας-, στον Πόντο η διοίκηση ήταν χαλαρή και οι διωγμοί των Χριστιανών ανύπαρκτοι.

Η Βυζαντινή Εποχή

Κατά τη Βυζαντινή περίοδο, οι περιοχές οι οποίες ανήκαν στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία χωρίστηκαν σε θέματα υπακούοντας στη διοίκηση της Κωνσταντινούπολης. Όμως, ορισμένοι θεματάρχες του Πόντου ήταν δυσσαρεστημένοι από τη διοίκηση και γι' αυτό έγιναν ορισμένες προσπάθειες αυτονομίας. Στις 26 Αυγούστου του 1071, στην ιστορική μάχη του Ματζικέρτ ανάμεσα στον Βυζαντινό στρατό και τους Σελτζούκους Τούρκους, αναδείχθηκαν νικητές οι Σελτζούκοι, με αποτέλεσμα ο Πόντος να υποδουλωθεί στο σκήπτρο του Σουλτάνου. Αργότερα, μετά την άλωση

της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους, δημιουργήθηκαν τρία ελληνικά κράτη. Ένα εξ αυτών ήταν η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας. Κέντρο της ήταν η πόλη της Τραπεζούντας και σύμβολό της ο μονοκέφαλος αετός, για να θυμίζει τον δικέφαλο του Βυζαντίου. Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς το 1453, η Αυτοκρατορία του Πόντου έμεινε ανεξάρτητη για 8 χρόνια. Το 1461 οι Οθωμανοί πολιορκήσαν την Τραπεζούντα, με τον αυτοκράτορα του Πόντου να παραδίδεται αμαχητί. Οι Οθωμανοί σκότωσαν και τον ίδιο και τα παιδιά του.

Το Ποντιοαρμενικό κράτος

Το 1917 δημιουργήθηκε στην περιοχή του Πόντου μια προσωρινή κυβέρνηση, η οποία ονομάστηκε Αυτόνομη Δημοκρατία του Πόντου. Ύστερα από απόφαση, όμως, του τότε πρωθυπουργού της Ελλάδας Ελευθερίου Βενιζέλου, η Δημοκρατία συγχωνεύτηκε με την Αρμενία σε ένα κράτος. Το κράτος αυτό υπήρξε μόνο μέχρι το 1919.

Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου

Επωφελούμενοι από το γεγονός ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες πολεμούσαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και από το Κρητικό ζήτημα, το κίνημα των Νεοτούρκων -θέλοντας να εξοντώσει κάθε ελληνικό αλλά και χριστιανικό στοιχείο από τον Πόντο και τη Μικρά Ασία-, κατάφερε έως και τις 19 Μαΐου του 1919 σε δύο φάσεις να εξοντώσει συνολικά περίπου 353.000 Πόντιους, σε μία μεθοδευμένη γενοκτονία, απaráμιλλης αγριότητας και έκτασης. Όσοι γλύτωσαν βρήκαν καταφύγιο στη Νότια Ρωσία και την Ελλάδα (κυρίως μετά

τη Μικρασιατική καταστροφή). Στις 24 Φεβρουαρίου του 1994 η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε ομόφωνα την ανακήρυξη της 19ης Μαΐου ως «Ημέρας Μνήμης για τη Γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού».

Η ανταλλαγή των πληθυσμών

Λίγο μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, στις 24 Ιουλίου του 1923, υπογράφηκε η Συνθήκη της Λωζάνης (24 Ιουλίου 1923), η οποία όριζε την ανταλλαγή των πληθυσμών σύμφωνα με τη θρησκευτική τους ταυτότητα παρά με την καταγωγή τους. Έτσι, οι ελληνορθόδοξοι χριστιανοί της Μικράς Ασίας και οι Μουσουλμάνοι πολίτες της Ελλάδας υποχρεώθηκαν να μετακινηθούν από τις περιοχές στις οποίες ζούσαν και οι μεν Έλληνες ορθόδοξοι χριστιανοί εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην κυρίως Ελλάδα, οι δε Μουσουλμάνοι στη Μ. Ασία και την Τουρκία. Οι κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης, της Θράκης, της Ίμβρου και της Τενέδου εξαιρέθηκαν από τη Συμφωνία.

Η ποντιακή διάλεκτος

Λόγω της καταγωγής των Ποντίων από τους Ίωνες της Μιλήτου, η σημερινή ποντιακή διάλεκτος θεωρείται απόγονος της αρχαίας ιωνικής διαλέκτου. Κάποια σημαντικά χαρακτηριστικά, που αποδεικνύουν την προέλευση της διαλέκτου από την ιωνική, είναι:

- Η διατήρηση της προφοράς του ιωνικού η ως ε (π.χ. νύφε αντί νύφη, κλέφτες αντί κλέφτης, συνέλικος αντί συνήλικος, έτον αντί ήτο, έκουσα αντί ήκουσα κ.τ.λ.).
- Η διατήρηση του ιωνικού σ αντί του τ (π.χ. κοσσάρα αντί κοπάρα<κόττα, σεύτλον αντί τεύτλον κ.ο.κ.).
- Η διατήρηση του αναβιβασμού του τόνου στην κλητική (π.χ. Νίκολα αντί Νικόλα, γάμπρε αντί γαμπρέ, Μάρια αντί Μαρία κ.ο.κ.).
- Η διατήρηση του ω (με έκπτωσησή του σε ο) ακόμα και στις περιπτώσεις που η κοινή νεοελληνική έχει μετατρέψει το ω σε ου (π.χ. ζωμίν αντί ζουμί, ρωθώνι αντί ρουθούνη, κωδώνι αντί κουδούνι κ.ο.κ.).

Στην πορεία της Ιστορίας, η ποντιακή διάλεκτος εξελίχθηκε και δέχτηκε επιδράσεις από τη βυζαντινή και την αλεξανδρινή κοινή, καθώς και δάνεια από τους Πέρσες και τους Τούρκους. Οι περισσότερες από τις λέξεις-δάνεια προσαρμόστηκαν στο κλιτικό σύστημα της ελληνικής και «εξελληνίστηκαν». Σήμερα, οι φυσικοί ομιλητές της ποντιακής διαλέκτου ανέρχονται περίπου σε 778.000, οι περισσότεροι από τους οποίους ζουν στην περιοχή της Μακεδονίας, την Τουρκία, τη Ρωσία, την Αυστραλία και την Ουκρανία.

Τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις των Ποντίων

Μουσική

Στα Βυζαντινά χρόνια, τα περισσότερα ποντιακά τραγούδια ήταν ακριτικά. Κατά τη Μεταβυζαντινή περίοδο, κυρίαρχο θέμα των τραγουδιών του Πόντου ήταν ο θρήνος για την άλωση της Κωνσταντινούπολης και η ελπίδα για την αναγέννηση της πατρίδας. Τα νεότερα τραγούδια μιλούν για την κοινωνική ζωή και τη συνέχιση της ποντιακής παράδοσης, συνεχίζουν όμως να έχουν χαρακτήρα δημοτικού τραγουδιού, δηλαδή αναφέρονται σε ένα ευχάριστο ή δυσάρεστο γεγονός της κοινωνικής ζωής και μεταδίδονται προφορικά από γενιά σε γενιά. Συνήθως οι λαϊκοί οργανοπαίχτες είναι και οι δημιουργοί αυτών των τραγουδιών και

παραμένουν ανώνυμοι. Τα παραδοσιακά όργανα της ποντιακής μουσικής είναι πρώτα και κύρια η ποντιακή λύρα, το χαβάλ, το αγγείον, ο ζουρνάς, το νταούλι (ταούλι) και το κλαρίνο.

Οι παραδοσιακοί χοροί των Ποντίων

Κάθε ποντιακός χορός έχει συγκεκριμένη γεωγραφική κατανομή στην περιοχή του Πόντου. Ο μεγάλος αριθμός και η ποικιλία των χορών σχετίζεται με τη γεωμορφολογία του ποντιακού χώρου, ο οποίος διακρίνεται σε ορεινό και παραθαλάσσιο. Η επικοινωνία ανάμεσα στις περιοχές αυτές ήταν και δύσκολη και περιορισμένη και δικαιολογεί τόσο την ποικιλία όσο και τις διαφορές μεταξύ των τοπικών παραδοσιακών χορών.

Οι χοροί του Πόντου διακρίνονται σε δύο ομάδες με κριτήριο τη γεωγραφική τους κατανομή: α) χοροί του Δυτικού Πόντου (π.χ. της Σινώπης, της Νεοκαισάρειας, της Σαμψούντας) και β) χοροί του Ανατολικού Πόντου (π.χ. της Τραπεζούντας, της Αργυρούπολης, της Κερασούντας, του Ορντού, της Ματσούκας, της Χερσίαινας κ.ο.κ.). Μια άλλη διάκριση είναι μεταξύ του ορεινού Πόντου (π.χ. των ορεινών περιοχών της Αργυρούπολης και της Ματσούκας) και του πεδινού Πόντου (π.χ. των πεδινών περιοχών της Τραπεζούντας και των Σουρμένων). Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923, οι Πόντιοι διατήρησαν τους χορούς και την πολιτιστική τους κληρονομιά, όπου και να βρεθήκανε.

Χαρακτηριστικά των ποντιακών χορών

Οι περισσότεροι ποντιακοί χοροί είναι κυκλικοί και συνοδεύονται από ζωντανή μουσική, κυρίως λύρα και νταούλι. Οι πιο γνωστοί ποντιακοί χοροί είναι ο πολεμικός χορός σέρα -τον οποίο πολλοί ταυτίζουν με τον αρχαίο πυρρίχιο-, και ο χορός «πιτσάκ», γνωστός και ως «χορός των μαχαιριών».

Ήθη και έθιμα του Πόντου

Μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923, οι Πόντιοι μεταφέρθηκαν στην κυρίως Ελλάδα μεταφέροντας μαζί τους τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις τους. Μερικά από τα έθιμα αυτά, που διατηρούνται ως τις μέρες μας, είναι τα ακόλουθα:

α. Το έθιμο της κοσσάρας (=κοτας)

Πρόκειται για ένα από τα πιο γνωστά ποντιακά έθιμα του γάμου. Λαμβάνει χώρα την ημέρα του γάμου και συγκεκριμένα τη στιγμή πριν οδηγηθεί το ζευγάρι στην εκκλησία, όταν ο γαμπρός πηγαίνει να παραλάβει τη νύφη από το σπίτι της. Εκεί τον περιμένει μια θεία της νύφης στην πόρτα του σπιτιού, η οποία κρατά μια βρασμένη στολισμένη κότα. Για να μπορέσει να πάρει ο γαμπρός την νύφη, πρέπει ο κουμπάρος να αγοράσει κάτι από το τραπέζι με τα εδέσματα.

β. Η Κυριακή του Θωμά

Την Κυριακή του Θωμά οι Πόντιοι γιορτάζουν το Πάσχα μαζί με τα αγαπημένα τους

πρόσωπα που δεν βρίσκονται πια στη ζωή. Συγκεκριμένα, πηγαίνουν στο κοιμητήριο με κόκκινα αβγά, πασχαλινά εδέσματα και με τη συνοδεία μουσικής και γευματίζουν μαζί με τους αγαπημένους τους που κοιμούνται.

γ. Οι «μωμόγεροι»

Οι μωμόγεροι είναι ένα ποντιακό έθιμο των Χριστουγέννων. Πρόκειται για μια θεατρική παράσταση που σχετίζεται με την αλλαγή του χρόνου. Στην παράσταση αυτή πρωταγωνιστεί μια νύφη, που συμβολίζει τη γη και τη γονιμότητα, ένας νέος, ο οποίος συμβολίζει τον νέο χρόνο και ένας γέρος, ο οποίος συμβολίζει τον παλιό χρόνο. Ο γέρος και ο νέος διεκδικούν τη νύφη και νικητής αναδεικνύεται πάντα ο νέος, νίκη που συμβολίζει

βεβαίως την αντικατάσταση του παλιού χρόνου από τον καινούργιο. Η ενδυμασία των μωμόγερων περιλαμβάνει περικεφαλαία, γιλέκο, φουστάνελα, βράκα, ζώνη και φούντες. Τα κύρια χρώματα της ενδυμασίας είναι το μπλε και το άσπρο, που συμβολίζουν την ελληνική σημαία, με πολλά όμως πράσινα και κόκκινα στοιχεία, που από παλιά χρησιμοποιούνταν από τους Ποντίους για να ξεγελούν τους Τούρκους. Τους μωμόγερους συνοδεύουν οργανοπαίκτες, καθώς η μουσική και ο χορός είναι αναπόσπαστο κομμάτι της παράστασης. Μετά από κάθε παράσταση ακολουθεί γλέντι.

Νικόλας Κίκας, Δημήτρη Μποσιάροβ Α51

Παπού, τι είναι ο Πόντος;

- Παπού, παπού! Επέστρεψα! φώναξε η Ελένη.

- Καλωσόρισες, γλυκιά μου. Πώς ήταν σήμερα το σχολείο; ρώτησε ο παπούς Γιωρίκας, από το σαλόνι του σπιτιού.

Η Ελένη πήγαινε προς το σαλόνι με τη τσάντα στην πλάτη. Ο αγαπημένος της παπούς καθόταν στη συνηθισμένη του θέση, κοντά στο τζάκι. Από μικρή, όσες φορές κι αν ερχόταν να τον επισκεφτεί, πάντοτε την καλωσόριζε καθισμένος στην αγαπημένη του πολυθρόνα. Μια μέρα, η μικρή Ελένη ρώτησε τη μητέρα της για ποιο λόγο ο παπούς περνά όλη τη μέρα του καθισμένος στην πολυθρόνα αυτή. Η απάντηση της μητέρας ήταν: «Αυτή η πολυθρόνα είναι το μόνο που έμεινε από το σπίτι των παπούδων του στο Πόντο».

- Σήμερα στο σχολείο κάναμε κάτι νέο. Άφησε τη τσάντα της στην άκρη του καναπέ και κάθισε απέναντί του.

- Και τι νέο κάνατε; ρώτησε ο παπούς με ένα θερμό χαμόγελο στο πρόσωπο.

- Μιλήσαμε για τη σημερινή μέρα και γιατί είναι τόσο σημαντική για τον Ελληνισμό.

- Ωραία, γιατί είναι τόσο σημαντική η σημερινή ημέρα, Ελενίτσα μου;

- Σύμφωνα με την καθηγήτριά μου, η 19η Μαΐου καθιερώθηκε από τη Βουλή ως ημέρα μνήμης για τη Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου.

Το πρόσωπο του παπού άλλαξε ξαφνικά όψη και απέκτησε μια σκυθρωπή έκφραση. Από θερμό και φιλόξενο έγινε ψυχρό και σκοτεινό. Ο παπούς δεν της είχε μιλήσει ποτέ για τη ζωή του στον Πόντο. Δεν ανέφερε καμιά φορά πώς ήρθε στην Ελλάδα.

- Πάππο, νομίζω πως έφτασε η κατάλληλη ώρα να μου πεις... (πήρε μια βαθιά ανάσα). Γνωρίζε πως δεν θα ήταν καθόλου εύκολο για τον αξιαγάπητο παπού της να της αφηγηθεί το παρελθόν του. Τι είναι ο Πόντος;

- Ελενίτσα μου, ακόμα μικρή είσαι (ξεκίνησε να τραυλίζει). Τρέμει η καρδιά μου να σου τα πω.

- Είμαι πλέον μεγάλη, πάππο, πηγαίνω στην τρίτη Λυκείου! Πρέπει να μάθω για τις ρίζες μου, για τη γη των προγόνων μου. Επιπλέον, πάππο, είσαι από τους λίγους επιζώντες σήμερα, που μπορείς ακόμα να αφηγηθείς όλα όσα είδες τότε.

Ο παπούς Γιωρίκας έμεινε για λίγο σκεπτικός. Η εγγονή του είχε δίκαιο. Αν πεθάνει, η ιστορία του θα μείνει ξεχασμένη, όπως πολλών άλλων ανθρώπων.

- Ίσως ήρθε πράγματι ο καιρός να βγάλω τον Άδη από μέσα μου. Τόσα χρόνια με κατατρώνει και με καίει. Ξεφύσηξε.

Η Ελένη χαμογέλασε, ευχαριστημένη με την απόφασή του.

- Όποτε είσαι έτοιμος, του είπε, και έβγαλε από τη τσάντα δίπλα της ένα σημειωματάριο. Είχε σκοπό να μοιραστεί μαζί με τον κόσμο την ξεχασμένη ιστορία των Ελλήνων του Πόντου.

Ο παπούς σηκώθηκε από την κόκκινη ξύλινη πολυθρόνα του και περπάτησε με δυσκολία μέχρι τη βιβλιοθήκη. Τον είχαν πάρει τα χρόνια, όμως όχι και τόσο, για να μείνει κρεβατωμένος. Ανάμεσα στα «αρχαία» βιβλία του βρήκε και το λεύκωμα που έσωσε εκείνη τη μακάβρια νύκτα. Επέστρεψε στο κάθισμά του και το άνοιξε. Ήθελε να θυμηθεί τον παλιό

καλό καιρό. Το ξεφύλλισε για λίγα λεπτά σε απόλυτη πουσία. Ήταν μεγάλο και παλιό, όλες οι σελίδες του ήταν κίτρινες.

Η Ελένη παρακολουθούσε τις εναλλαγές στην έκφρασή του. Από τη χαρά στη λύπη, από τη λύπη στον θυμό, από τον θυμό στη συγκίνηση. Αυτό το λεύκωμα για τον παπού ήταν ένας μοχλός, που απελευθέρωνε τα συναισθήματά του.

Ύστερα ο παπούς το έκλεισε δυνατά, κοίταξε την Ελένη με μάτια υγρά και της είπε:

- Ελενίτσα μου, όλα αυτά που θα σου πω θα ήθελα να τα γράψεις. Μέσα από την ιστορία μου θα ήθελα να δείξεις στον κόσμο πως το μαχαίρι στην καρδιά μένει όσα χρόνια και να περάσουν.

Αυτή κατάνευσε. Εφόσον ο ίδιος της το ζητούσε, δεν υπήρχε λόγος να εκφράσει οποιαδήποτε αντίρρηση.

- Είσαι έτοιμη;

- Πάντοτε.

Ο Γιωρίκας γεννήθηκε στις 8 Απριλίου του 1907 στη χώρα των όμορφων αλόγων, την Καπαδοκία. Από τη Φίλη (= Εριφίλη) και τον Τέλη (= Αριστοτέλη). Γενέτειρα των γονιών του ήταν το χωριό Ιλοσόν. Χωριό που σήμερα ανήκει στο παρελθόν. Εκεί ο παπούς, μαζί με τους γονείς και τα δύο αδέρφια του, έμεναν στο ίδιο σπίτι μαζί με άλλες δύο γενιές. Καθώς ήταν το πρώτο παιδί των γονιών του, το πρωτότοκο (πρωτοκάρπαιδι), είχε αρκετά «προνόμια» στην ιεραρχία της οικογένειας.

Ο τίτλος του αρχηγού της οικογένειας ανήκε στον λυκοπάπο (προπάππους), που ήταν και το γηραιότερο αρσενικό μέλος της οικογένειας. Παρ' όλα αυτά, όλοι τους ζούσαν αρμονικά κάτω από την ίδια στέγη.

- Πάππο, έχω μια απορία, γιατί ζούσαν όλοι αυτοί οι άνθρωποι κάτω από την ίδια στέγη;

- Γιατί, γλυκιά μου, η οικογένειά μου εκείνη την περίοδο κατείχε μεγάλη περιουσία σε χωράφια. Όπως έλεγε η λυκοκαλομένα, η προγιαγιά σου, όσο πιο πολλά εργατικά χέρια, τόσο πιο εύκολη η δουλειά του χωραφιού και τόσο πιο πολύ το χρήμα.

Η Ελένη το σημείωσε. Όσο πιο πολλά χέρια τόσο πιο πολλή τροφή.

- Ωραία, συνέχισε.

- Η καθημερινή ζωή τους ήταν οι εργασίες στα χωράφια και στο σπίτι. Το παράξενο ήταν που αν και οι γυναίκες τοποθετούνταν ένα σκαλοπάτι πίσω από τον άντρα τους στην οικογενειακή ιεραρχία, εν τούτοις υπήρχε αγάπη και εκτίμηση μεταξύ τους. Τα μικρότερα μου αδέρφια με σέβονταν, το ίδιο κι εγώ. Ο λόγος της μικρής μου αδελφής δεν αγνοούνταν και μπορούσε να εκφράσει ελεύθερα τη γνώμη της, φτάνει να της δινόταν η άδεια από τον πατέρα.

Το χωριό του ή, όπως λέει ο ίδιος, τη γη των προγόνων του, την είχε πάντα μέσα στην καρδιά του, ακόμα και μετά τον ξεριζωμό. Παρόλο που δεν ξεχώριζε από τα υπόλοιπα χωριά της περιοχής, γι' αυτόν ήταν μοναδικό: η γραφικότητά του, τα πέτρινα σπίτια και οι δρόμοι του είναι ένα μαχαίρι στην καρδιά του. Ψάχνοντας στο διαδίκτυο και σε νέους χάρτες το χωριό δεν αναφέρεται καθόλου, ούτε με άλλο όνομα. Η ύπαρξή του χάνεται μέσα στον χρόνο. Αυτό προκαλεί μεγάλη οδύνη στην ψυχή του.

Ο παπούς ανοίγει μια παρένθεση σε όλα αυτά και μοιράζεται μια παιδική του ανάμνηση. Η γιαγιά του κάθε νύκτα, λίγο πριν κοιμηθούν, τους αφηγούνταν διάφορα παραμύθια και μύθους, μερικές φορές και αποσπάσματα από την Αγία Γραφή. Αυτό που δεν ξέχασε ποτέ ήταν η λέξη «Πόντος» από την ελληνική μυθολογία.

- Ελενίτσα, μην ξεχάσεις να αναφέρεις αυτό, είπε. «Τον Νηρέα τον αψευδή, τον ειλικρινή, γέννησε ο Πόντος γεροντότερο απ' όλα τα παιδιά του. Γέροντα όμως τον καλούν, γιατί είναι αλάθευτος και μαλακός και δεν ξεχνάει τους νόμους, μα τους δίκαιους και ήπιους στοχασμούς γνωρίζει. Έπειτα πάλι τον μέγα Θαύμαντα και τον αντρείο Φόρκη γέννησε, σμίγοντας με τη Γη, και την Κητώ με τα ωραία μάγουλα και την Ευρυβίη που 'χει στα στήθη της καρδιά από αδάμαντα.» Αν θυμάμαι σωστά, αυτό το απόσπασμα ανήκει στη Θεογονία του Ησιόδου, αλλά το νούμερο το έχω ξεχάσει.

- Νούμερο 116, συμπλήρωσε η Ελενίτσα.

- Ναι, ακριβώς! Και όταν ήμασταν έτοιμοι να αποκοιμηθούμε μας έλεγε: «Γι' αυτό, παιδιά μου, πρέπει να ακολουθούμε τα βήματα του Πόντου και των παιδιών του, γιατί ο Θεός τιμά τους ανθρώπους που τον μιμούνται.»

Ο παπούς θυμάται πως πριν από την ανατολή του ήλιου μαζί με τον πατέρα, τον αδελφό, τον θείο και τα ξαδέρφια του βρίσκονταν ήδη στα χωράφια. Δούλευαν ανεξαρτήτως καιρού, με ήλιο ή συννεφιά, καταιγίδες ή βροχές. Η μητέρα του και οι υπόλοιπες γυναίκες του οίκου έκαναν τις εργασίες του σπιτιού. Έκοβαν ξύλα, έραβαν, μαγείρευαν, ψώνιζαν. Σύμφωνα με τα λόγια του παπού, μετά από μία ολόκληρη μέρα στο περιβόλι, οι άντρες γυρνούσαν στο σπίτι και έβρισκαν πάντα έτοιμο ζεστό φαγητό.

Όσον αφορά στους κατοίκους του χωριού, στην πλειοψηφία τους ήταν Έλληνες Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Υπήρχαν το πολύ πέντε-έξι σπίτια με Τούρκους μουσουλμάνους, με τους οποίους όμως, αν και είχαν διαφορετική εθνικότητα και θρησκεία, είχαν καλές σχέσεις και η μία κοινότητα βοηθούσε την άλλη. Μέσα στο χωριό υπήρχε και εκκλησία, αλλά και τέμενος. Κάθε Παρασκευή ήταν γεμάτο το τέμενος και κάθε Κυριακή η εκκλησία. Οι ντόπιοι πάντα προσφωνούσαν ο ένας τον άλλον «αδελφέ» ή «αδελφή».

- *Μα πώς είναι δυνατόν αυτό, πάππο; αναφώνησε η Ελένη.*

Ο Γιωρίκας χαμογέλασε και έδειξε μια φωτογραφία από το λεύκωμα. Μια ασπρόμαυρη φωτογραφία με αρκετά πρόσωπα. Σε αυτήν έβλεπε κανείς εκτός από Έλληνες Πόντιους και Έλληνες της επίσημης αυτοδιοικούμενης Ελλάδας και Τούρκους με την παραδοσιακή τους φορεσιά. Η Ελένη έμεινε άφωνη και με το στόμα ανοικτό.

- *Στο χωριό μου, οι μακροχρόνιες διαφορές για την καταγωγή του καθενός είχαν ξεχαστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι χωριανοί μου δεν ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα αν ήσουν Τούρκος ή Έλληνας. Εμείς βλέπαμε τις πράξεις του άλλου και την καρδιά του. Όλοι οι Τούρκοι του χωριού μου ήταν καλοί άνθρωποι, βοηθητικοί και καλόψυχοι. Δεν ήταν ποτέ φίλαυτοι και εγωκεντρικοί, ακόμα και μετά που έγινε ο γραπτός νόμος. Όλα τα χωριατόπουλα έπαιζαν μεταξύ τους, όλοι οι συγχωριανοί στις εκδηλώσεις και τις γιορτές, χριστιανικές ή μουσουλμανικές, έτρωγαν και έπιναν από το ίδιο τραπέζι.*

Τα χρόνια κυλούσαν ομαλά και ωραία, τουλάχιστον τα πρώτα επτά χρόνια της ζωής του παππού Γιωρίκα. Όλα αναποδογυρίστηκαν μόλις η Τουρκία μπήκε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο πατέρας του και οι θείοι του κλήθηκαν τότε να υπηρετήσουν την πατρίδα τους. Στάλθηκαν στα βορειοανατολικά της χώρας. Στο διάστημα των τριών χρόνων απουσίας τους από το σπίτι, το σπίτι βρισκόταν υπό τον έλεγχο του λυκοπάππου και της λυκοκαλομάνας. Όλα έπρεπε να συνεχιστούν με τον παλιό τους ρυθμό. Αλλά το μέλλον είχε άλλα πλάνα γι' αυτούς και για ένα εκατομμύριο συνανθρώπους τους. Με την εμπλοκή της Τουρκίας στον Πόλεμο άρχισαν να εμφανίζονται ρωγμές στις -έως εκείνη τη στιγμή- αρμονικές σχέσεις των Ελλήνων και των Τούρκων. Μετά την ήττα της, μάλιστα, και την είσοδο των νικητών του Πολέμου στην Τουρκία, ειδικά των Ελλήνων, άρχισαν να δρουν στην περιοχή του Πόντου κινήματα φανατικών Τούρκων, οι οποίοι προπαγάνδιζαν σε κάθε σπίθα της τουρκικής γης την τουρκική ανωτερότητα. Οι επιδρομές των Τσετών εναντίον των Χριστιανών, Ελλήνων, Αρμενίων, ακόμα και Δυτικών, έγιναν μια θλιβερή πραγματικότητα.

- *Πώς άλλαξαν τη ζωή σας οι επιδρομές αυτών των άτακτων ληστρικών σωμάτων;*

- *Ουσιαστικά, με την απουσία των αρρένων της οικογένειάς μας, η μητέρα μου και η αδελφή μου, αλλά και οι κόρες και οι σύζυγοι των θείων μου ένιωθαν φόβο και ανασφάλεια. Η ήρεμη μέχρι τότε ζωή της τοπικής κοινωνίας μας άρχισε να κλονίζεται. Οι μόνοι πραγματικοί άνδρες του σπιτιού ήμασταν εγώ, μόλις επτά ετών, και ο αδελφός μου, μόλις πέντε. Το ίδιο ίσχυε και για τις υπόλοιπες ελληνικές οικογένειες του χωριού. Κατά την άποψή μου ήταν απολύτως φυσιολογικό να φοβούνται. Υπήρχε μεν μια πολιτοφυλακή, αλλά απείχε δύο χωριά από το δικό μας. Η ασφάλεια του χωριού ήταν πάνω στους ώμους των αρσενικών παιδιών.*

Πήρε μια βαθιά ανάσα και συνέχισε:

- *Για να απαντήσω την ερώτησή σου, κόρη μου, θα πρέπει να σου διηγηθώ μια άλλη ιστορία. Το χωριό του παππού μου, τον τελευταίο χρόνο του Πολέμου, γέμισε με Χριστιανούς και Τούρκους πρόσφυγες. Στο σπίτι μας φιλοξενήσαμε δύο επιπλέον οικογένειες. Η πρώτη οικογένεια που φιλοξενήσαμε ήταν η οικογένεια Σαρτσά. Η κυρία Μαρία και ο κύριος Παναγιώτης είχαν καταγωγή από τη Θεοδοσιούπολη, το σημερινό Ερζερούμ, και είχαν έρθει πρόσφυγες στο χωριό μας μαζί με τα δύο παιδιά τους, τον μικρό Γιάννη και τη μικρή Θεοδώρα. Όλη τη νύχτα μάς αφηγούνταν τις λεηλασίες των Τούρκων, την αρπαγή των νεαρών κοριτσιών και των παιδιών μέσα από τα σπίτια τους, το κάψιμο των σπιτιών και τους διωγμούς των Ελλήνων από τα χωριά τους. Τους έδιναν μόλις πέντε λεπτά να μαζέψουν τα απαραίτητα από τα σπίτια των παππούδων τους και να φύγουν. Όλα αυτά συνέβαιναν υπό την αυστηρή παρακολούθηση των αρχών του χωριού. Νέοι και γέροι, έγκυες και παιδιά υποχρεώθηκαν να περπατήσουν ατελείωτες ώρες μέσα σε δάση, χωράφια, ερήμους και κατεστραμμένα χωριά,*

μόνο με το λιγοστό νερό και φαγητό που πήραν μαζί τους. Κατά τη διάρκεια της πεζοπορίας τους, ομάδες άτακτων ληστών τούς έκλεβαν τα λιγοστά υπάρχοντά τους και άρπαζαν τα μικρά κορίτσια από τα χέρια των μανάδων τους. Τελικά στο χωριό μας έφτασαν μόνο όσοι άντεξαν τις κακουχίες και κατάφεραν να επιζήσουν.

- *Περπατώντας; Τι λες, πάππο; φώναξε η Ελένη.*

- *Μάλιστα, τουλάχιστον 700 χιλιόμετρα περπάτησαν, με μόνη ελπίδα να καταφέρουν να ξεφύγουν από αυτή τη γήινη κόλαση. Απ' ό,τι θυμάμαι, μόνο τις νύχτες τους άφηναν να ξεκουραστούν. Όσους δεν άντεχαν άλλο τους πυροβολούσαν επί τόπου ή επέβαλλαν σε ένα οικείο τους πρόσωπο να τους κουβαλήσει στη ράχη του. Τώρα που το σκέφτομαι, τα χιλιόμετρα που ανέφερα προηγουμένως μπορεί να είναι και λίγα, αφού για να τους ταλαιπωρήσουν τους έπαιρναν συνέχεια μπρος και πίσω.*

- *Είπες πως ξεκουράζονταν σε κατεστραμμένα χωριά...*

- *Ναι, ο κύριος Παναγιώτης μου είπε πως εκεί πολλές φορές οι Τούρκοι στρατιώτες, οι οποίοι φύλαγαν και «προστάτευαν» τους πρόσφυγες, εγκατέλειπαν τους αρρώστους αβοήθητους, στον βέβαιο θάνατο.*

Εξέπνευσε βαριά και κούνησε το κεφάλι.

- *Πραγματικά, η ιστορία εκείνων των ανθρώπων ήταν σκληρή και απάνθρωπη. Δεν μπορώ να πιστέψω πως ο άνθρωπος είναι ικανός να προκαλέσει τόση οδύνη και δυστυχία στον συνάνθρωπό του. Για ανόητους λόγους! Έβαλε το χέρι του πάνω στην καρδιά του.*

- *Νιώθεις καλά, πάππο; Αν δεν μπορείς να συνεχίσεις, το αφήνουμε για μια άλλη φορά, δεν θέλω να ζοριστείς.*

- Όχι γλυκιά μου, μια χαρά είμαι. Αυτά πρέπει να τα μάθουν όλοι. Η ιστορία της οικογένειας Σαρτσά έβαλε σε σκέψεις όλη μου την οικογένεια. «Αν συμβεί και σε εμάς αυτό;» απορούσαν όλοι. Η δεύτερη οικογένεια που φιλοξενήσαμε ήταν η οικογένεια Ζερζελίδη.

Ποτέ του ο παπούς δεν έμαθε τα μικρά τους ονόματα, μόνο του γιου τους, του Παύλου. Ο κύριος Ζερζελίδης, δυστυχώς, ήταν ένα από τα θύματα της «πεζοπορίας» αυτής. Από το κρύο και τις κακουχίες αρρώστησε και άφησε χήρα τη γυναίκα του και ορφανά τα παιδιά του στην πιο δύσκολη τους στιγμή, τη στιγμή που τον χρειάζονταν περισσότερο.

- Τ' ατσάλ' ν ατ' ετελέθεν! είπε ο παπούς.

- Τι σημαίνει αυτό, πάππο;

- Το λάδι του απόσωσε, απάντησε βαριά ο παπούς.

- Γιατί το λες αυτό;

- Συνηθίζαμε όταν πέθαινε κάποιος να λέμε «τ' ατσάλ' ν ατ' ετελέθεν», επειδή -σύμφωνα με τη λαϊκή μας παράδοση-, για κάθε άνθρωπο που γεννιέται, ανάβει και ένα καντήλι γεμάτο λάδι στον κάτω κόσμο. Όταν εξαντληθεί όλο το λάδι από το καντήλι αυτό, τότε έρχεται ο Αρχάγγελος Μιχαήλ και του παίρνει την ψυχή.

- Ενδιαφέρον, είπε η Ελένη και το σημείωσε βιαστικά στο σημειωματάριό της.

- Η κυρία Ζερζελίδη δεν έκλαιγε ούτε θρηνούσε, παρόλο που είχε χάσει κάτω από τέτοιες συνθήκες τον σύζυγό της. Αντίθετα, ήταν ήσυχη και αμίλητη, σαν να είχε πει το αμίλητο νερό. Βοηθούσε τις άλλες γυναίκες στις δουλειές του σπιτιού, όμως ποτέ δεν έβγαλε μιλιά. Ο γιος της, ο Παύλος, τους εξιστόρησε κάποια στιγμή την τραγική ιστορία της. Δεν έφτανε που έχασε τον σύζυγό της, την επόμενη μέρα οι Τσέτες τής έκλεψαν τη δεκάχρονη κόρη της μέσα από τα χέρια της. Προσπάθησε να τρέξει πίσω τους, να αρπάξει από τα χέρια τους την κόρη της, οι στρατιώτες όμως την εμπόδισαν. Τρεις μέρες και τρεις νύχτες έκλαιγε απαρνήγορητη, ώσπου στέρεψε το δάκρυ της και έχασε τη φωνή της. Οι Τούρκοι στρατιώτες έπαιζαν με την ψυχολογία της, της έλεγαν πως μόνη της προκάλεσε αυτή τη μοίρα στην κόρη της και πως ήταν υπεύθυνη για όλα τα μαρτύρια που θα περνούσε. Πόσο απάνθρωπο! Ο παπούς είπε χαρακτηριστικά ότι η κυρία Ζερζελίδη πέρασε τη ζωή της δυστυχισμένη και άχαρη, «έρθεν κ'εδέβεν άχαρη» (=πέρασε τη ζωή της χωρίς χαρά).

Η μοίρα, όμως, έστησε και στην οικογένεια του παπού καρτέρι. Τα χρόνια που ακολούθησαν πολλές από τις ελληνικές οικογένειες, τουλάχιστον είκοσι σπίτια, άδειασαν γιατί κατέφυγαν σε μια ασφαλέστερη περιοχή, τη Σμύρνη, που οι Σύμμαχοι είχαν υπό τον έλεγχο τους.

- Η ενδοχώρα είχε γίνει μια επικίνδυνη παράσταση για τους Έλληνες θεατές. Όσοι έφυγαν από την Τουρκία εκείνη την περίοδο ήταν τυχεροί, φιλήθηκαν από τον Θεό, είπε ο παπούς.

Η κυβέρνηση του Σουλτάνου άρχισε να χάνει τη δύναμή της και οι Τούρκοι εθνικιστές ξεκίνησαν να ελέγχουν επικίνδυνα πολλές περιοχές. Όλες οι εθνικές μειονότητες, μεταξύ των οποίων και οι Έλληνες, υπέφεραν. Ο πατέρας και οι θείοι του παπού δεν είχαν γυρίσει ακόμα από το μέτωπο. Στο μεταξύ δεν είχαν στείλει ούτε ένα γράμμα, ώστε να ξέρουν αν είναι ζωντανοί ή νεκροί. Δυο χρόνια μετά τη λήξη του πολέμου, η προγιαγιά Χαρά έψαχνε μάταια να βρει τον σύζυγό της, κανείς όμως δεν γνώριζε τίποτα για την τύχη του. Το ίδιο ίσχυε και για τους θείους του. Θα περνούσαν πολλά χρόνια μέχρι να μάθουν τη σκληρή αλήθεια.

Η περιουσία της οικογένειας του παπού ξεκίνησε να μειώνεται με την εγκατάσταση Τούρκων ανταρτών στο χωριό τους. Ο παπούς ήταν μόλις έντεκα χρόνων τότε. Η μητέρα, που απέμεινε μόνη προστάτιδα της οικογένειας, θέλοντας να διατηρήσει την ασφάλεια όλων των μελών της οικογένειάς της, δεν αντιστεκόταν. Για δύο ολόκληρα χρόνια ανέχθηκαν τη

ληστρική, προσβλητική και υποτιμητική συμπεριφορά των Τούρκων, επιβαρυντικούς φόρους και φόβο θανάτου.

- Οι Τούρκοι φίλοι μας προσπαθούσαν να μας βοηθήσουν με κάθε τρόπο, ώστε να διατηρήσουμε τη νόμιμη εξουσία μας στα χωριά μας, όμως όσα χαρτιά και να δείχναμε, όσο δίκαιο και να είχαμε, η αναρχία κυριαρχούσε. Μέχρι που ήρθε η εντολή της τελικής λύσης.

Στις 24 Αυγούστου του 1922 (από τις λίγες ημερομηνίες που μπορούσε ακόμα να θυμηθεί ο παπούς), έφτασε στο χωριό τους μια αντιπροσωπία της κυβέρνησης του Κεμάλ με μια λίστα. Όλοι οι κάτοικοι του χωριού συγκεντρώθηκαν στην πλατεία. Πίσω από την αντιπροσωπία υπήρχε ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων, Τούρκοι πρόσφυγες. Ο ομιλητής καθόταν πάνω στο άσπρο του άλογο και είπε πως με τη νέα κυβέρνηση όλοι οι Χριστιανοί, Έλληνες και Αρμένιοι, έπρεπε να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και το χωριό τους για πάντα. Η ιστορία των οικογενειών Σαρτσά και Ζερζίδη επαναλαμβάνονταν. Έπρεπε πάλι να φύγουν όλοι μαζί για το άγνωστο. Στην προσφυγιά.

Η οικογένεια του παπού στάθηκε τυχερή μόνο σε ένα πράγμα. Κατείχε μουλάρια και καρότσι. Φόρτωσαν αρκετό φαγητό και νερό και ελάχιστα αντικείμενα. Την εικόνα της Παναγίας, την κατακόκκινη πολυθρόνα του πατέρα του, το οικογενειακό λεύκωμα και τη Βίβλο, που μεταφερόταν από γενιά σε γενιά για δεκαετίες.

- Άρα, πάππο, αυτή η πολυθρόνα ανήκε στον πατέρα σου;

- Μάλιστα, όσο κάθομαι πάνω της, νιώθω την παρουσία του. Πίσω μου, στη βιβλιοθήκη, βλέπεις την εικόνα της Παναγίας;

- Ναι.

- Αυτή είναι η ίδια εικόνα που κρατούσε η μητέρα μου ολημερίς και ολονυχτίς στο ένα της χέρι.

- Και η Βίβλος;

- Δίπλα από την εικόνα της Παναγίας. Την κρατούσε η γιαγιά μου όλη την ώρα. Με αυτά τα αντικείμενα κοντά μου, νιώθω την παρουσία της οικογένειάς μου δίπλα μου. Το πρόσωπο του παπού έλαμψε για πρώτη φορά μετά από όλη αυτή την ιστορία και η ψυχική του διάθεση αμέσως βελτιώθηκε.

Το ταξίδι διήρκεσε δύο ολόκληρες εβδομάδες. Τους πήγαιναν μπρος και πίσω. Χάρη στο καρότσι τους δεν χρειάστηκε να διανύσουν την απόσταση των 800 χιλιομέτρων (το λιγότερο) με τα πόδια. Όσοι κουράζονταν από το περπάτημα ανέβαιναν στο καρότσι, ενώ οι άρρωστοι βρίσκονταν μόνιμα πάνω στο καρότσι. Δυστυχώς, σε αυτό το ταξίδι, συνέβησαν όλα όσα τους περιέγραφαν οι πρόσφυγες πριν από δύο χρόνια. Όποιος έμενε πίσω εκτελούνταν επί τόπου. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του παπού, είκοσι περίπου συγχωριανοί του χάθηκαν με αυτόν τον τρόπο. Το φαγητό τους το μοιράζονταν με τους άλλους ανθρώπους, όμως οι προμήθειές τους δεν κράτησαν πάνω από τέσσερις μέρες. Υπήρχαν και οι επιδρομές των Τσετών, τρεις στο σύνολο.

Την πρώτη φορά οι Τσέτες τούς έκλεψαν όλα τα χρυσαφικά και τα χρήματα τους. Τη δεύτερη φορά άρπαξαν πέντε μικρά κορίτσια, μεταξύ 10 και 15 ετών. Η τρίτη φορά, δυστυχώς, πλήγωσε και την οικογένεια του παπού. Σε αυτή την τρίτη και τελευταία επιδρομή απήγαγαν τη μικρή του αδελφή, την Ελένη, και δύο ξαδέλφες του, τη Μαρία και την Ιωάννα. Τις έκλεψαν μέσα από τα χέρια των μανάδων τους. Αυτό το περιστατικό έλαβε χώρα την τελευταία μέρα πριν φτάσουν στη Σμύρνη. Η προγιαγιά Χαρά μετά από αυτό το περιστατικό δεν ήταν ποτέ πια η ίδια. Μέχρι να φτάσουν στη Σμύρνη μοιρολογούσαν τη μικρή Ελένη και παρακαλούσαν τον Θεό να τους την επιστρέψει ή τουλάχιστον να βρίσκεται σε ασφαλή χέρια.

Όταν έφτασαν στη Σμύρνη, από τους χίλιους ανθρώπους που ήταν μόλις ξεκίνησαν, δεν είχαν απομείνει ούτε οι μισοί. Αυτό που αντίκρυσαν εκεί, όμως, δεν μπορούσαν να το πιστέψουν. Στο Μπουρνόβα, τη φημισμένη περιοχή της ελίτ της Σμύρνης, όλα τα σπίτια ήταν καμένα και εγκαταλειμμένα. Ψυχή δεν υπήρχε και τίποτα απολύτως δεν θύμιζε την παλιά της δόξα. Ολόκληρη η περιοχή, μέχρι και το ξακουστό λιμάνι της Σμύρνης, μύριζε καμένο. Τη μητέρα του παππού δεν την ενδιέφερε πια αν θα σωθούν τελικά, προτιμούσε να πεθάνει και να σταματήσει όλο αυτό το μαρτύριο εκεί. Τα πεζοδρόμια στο κέντρο της ξακουστής πόλης ήταν γεμάτα με πρόσφυγες, ανθρώπους σαν κι αυτούς, ξεριζωμένους από τα σπίτια τους, από την γη των προγόνων τους, με τη βία. Χωρίς τελικό προορισμό. Αφημένους στο έλεος των Τούρκων.

Κάποια στιγμή, όταν έφτασαν στο λιμάνι, αντίκρυσαν καράβια αμερικανικά, βρετανικά, ιταλικά, γαλλικά και ελληνικά αγκυροβολημένα, αλλά πολύ μακριά από την ακτή. Η προκυμαία ήταν πλημμυρισμένη με ανθρώπους που ήθελαν να ξεφύγουν από την κόλαση της φωτιάς και του μίσους.

Εκεί στην προκυμαία πέρασαν τρεις μέρες, μέχρι να σπκώσει άγκυρα το πρώτο καράβι που θα δεχόταν και θα μετέφερε στην Ελλάδα τους πρόσφυγες. Τότε ξεκίνησαν φωτιές ταυτόχρονα στην Ελληνική και την Αρμενική συνοικία, που σιγά σιγά έφτασαν μέχρι την προκυμαία. Οι άνθρωποι σπρώχνονταν για να γλυτώσουν, διεκδικώντας μια θέση πάνω στα πλοία. Οι Τούρκοι άρπαζαν τους νέους άνδρες και τις πιο όμορφες γυναίκες μέσα στον πανικό που επικρατούσε.

- Συνέχισε πάππο, είπε η Ελένη.

- Η φωτιά μέσα σε λίγες ώρες έφτασε επικίνδυνα κοντά στους χιλιάδες ανθρώπους που βρισκόνταν στην προκυμαία. Άκουγες φωνές και παρακάλια, ενώ η φωτιά φούντωνε και αναζω-

πυρωνόταν. Η θερμοκρασία ανέβαινε δραματικά. Έβλεπες ανθρώπους να πέφτουν στη θάλασσα, να πατιούνται ζωντανοί. Επικρατούσε ένα χάος, μια γήινη κόλαση. Εμείς καταφέραμε ν' ανεβούμε στο δεύτερο πλοίο, ελληνικό, μαζί με τη μητέρα, τον αδελφό και τη μία μου θεία. Όταν αποπλεύσαμε, ο καπνός από τη Σμύρνη που καιγόταν φαινόταν για χιλιόμετρα, και οι φωνές των χαμένων ψυχών επίσης μας ακολουθούσαν. Αυτή η εικόνα με στοιχειώνει χρόνια ολόκληρα τώρα. Η μυρωδιά της καμένης ανθρώπινης σάρκας και του ξύλου. Μετά από αυτά κοιμήθηκα για δυο μέρες και ξύπνησα σε αυτό εδώ το σπίτι.

Όσο διηγούνταν αυτή την ιστορία ο παππούς, έδειχνε στην Ελένη εφημερίδες της εποχής, οικογενειακές φωτογραφίες και έγγραφα. Η Ελένη, αφού γέμισε το σημειωματάριό της, έπιασε το κεφάλι της με τα δύο της χέρια. Ποτέ δεν πέρασε από το μυαλό της ότι ο παππούς της κρατούσε μέσα του ένα τόσο μεγάλο μυστικό. Τελειώνοντας την αφήγησή του, ο παππούς έκλεισε το λεύκωμα και με αργές και σταθερές κινήσεις το επέστρεψε στην αρχική του θέση. Ύστερα, για λίγα λεπτά, επικράτησε άκρα του τάφου σιωπή. Ο παππούς κοιτούσε την Ελένη όσο αυτή ξεφύλλιζε τις σημειώσεις της, και περίμενε ερωτήσεις.

- Πάππο, έχω μερικές απορίες.

- Ασφαλώς κορίτσι μου, ρώτα ό,τι θέλεις να μάθεις.

- Τι έγινε τελικά με τον προπάππου Μιχάλη;

Ο παππούς πήρε μια βαθιά εισπνοή.

- Μετά τη λήξη του μεγάλου Πολέμου, ο πατέρας μου και οι θείοι μου, εξαιτίας της καταγωγής τους, θεωρήθηκαν προδότες της χώρας και στάλθηκαν στα τάγματα εργασίας στα ανατολικά της χώρας, σε ορυχεία. Παρόλο που αυτοί οι άνθρωποι πολέμησαν πλάι στους Τούρκους στρατιώτες για έναν κοινό στόχο και με τη μεγαλύτερη αυταπάρνηση, εν τούτοις δεν τους φέρθηκαν με ευγνωμοσύνη. Πέθαναν ένα χρόνο αργότερα από την κακομεταχείριση, τις ασθένειες, την πείνα και το κρύο. Ποτέ δεν μάθαμε την πραγματική αιτία θανάτου ούτε τον τόπο ταφής τους. Το μόνο που ξέρουμε είναι ότι θάφτηκαν σε ομαδικό τάφο. Ούτε την περιοχή γνωρίζουμε, ούτε το όνομα του ορυχείου στο οποίο είχαν δουλέψει.

- Πώς μάθατε ότι πέθαναν;

- Ένας οικογενειακός φίλος, που δούλευε μαζί με τον πατέρα και τους θείους μου, έγινε μάρτυρας στον θάνατό τους. Ο Θεός να σχωρά τους (= ο Θεός να τους συγχωρέσει).

- Τι απέγινε ο λυκοπάππος και η λυκοκαλομάννα;

- Οι καρδιές τους δεν άντεξαν. Πέθαναν και οι δυο στον δρόμο. Δυστυχώς οι Τούρκοι δεν μας έδωσαν την ευκαιρία να τους θάψουμε σύμφωνα τα έθιμά μας. Τούς πέταξαν στην άκρη του δρόμου.

- Η γιαγιά Ελένη;

- Ένας άνδρας από την περιοχή Κρας μας έστειλε γράμμα μετά από πέντε χρόνια. Μας είπε ότι η μικρή Ελένη πουλήθηκε σε έναν άρχοντα της περιοχής και πέθανε στη γέννα. Ήταν μόλις έντεκα χρονών. Δεν μας ανέφερε ποτέ ούτε ποιος ήταν ούτε άλλες λεπτομέρειες.

Ο παππούς τα έλεγε αυτά με πόνο στην καρδιά και στο βλέμμα, προσπαθώντας να μην κλάψει.

- Η γιαγιά Ελένη θάφτηκε;

- Ναι, πήγα και στον τάφο της πριν από δέκα χρόνια. Ο τάφος της ήταν καθαρός όταν πήγα. Οι ντόπιοι μού είπαν ότι στη μικρή ζωή που έζησε στο χωριό τους ήταν εργατική, καλόκαρδη και σεμνή.

- Τι απέγινε η προγιαγιά;
- Δυστυχώς, ο καημός της την αποτελείωσε, το ίδιο και τις θείες μου. Ένα μόλις χρόνο μετά από την αρπαγή της Ελένης πέθανε στο ύπνο της. Ήταν μόνο τριάντα χρονών.
- Το πατρικό σου, τι έγινε με αυτό;
- Απ' ό,τι ξέρω, μένουν Τούρκοι τώρα εκεί. Μετά από την αναχώρησή μας, το σπίτι το έδωσαν σε μουσουλμάνους πρόσφυγες της Θράκης. Όλα τα υπάρχοντά μας είτε τα έκαψαν είτε τα έκαναν δικά τους.
- Η γιαγιά Ελένη δεν ήταν αρραβωνιασμένη; Απ' ό,τι ξέρω ήταν ένα κολπο αυτό που χρησιμοποιούσαν, για να μην αρπάζουν τα κορίτσια οι Τούρκοι.
- Ήταν όντως λογοδοσμένη με ένα πρωτοπαλίκαρο του χωριού. Περίπου στη μέση της διαδρομής μας προς την προσφυγιά, οι Τούρκοι μάζεψαν όλα τα αρσενικά άνω των 15. Εγώ και ο αδελφός μου σωθήκαμε, γιατί μοιάζαμε μικρότεροι. Αυτός όμως δεν είχε την ίδια τύχη. Τον έπιασαν και τον μετέφεραν στην ενδοχώρα. Μετά απ' αυτό δεν τον ξαναείδαμε. Όμως κι εγώ ήμουν αρραβωνιασμένος.
- Αλήθεια;
- Ναι, σε ηλικία μόλις δεκατριών ετών αρραβωνιάστηκα με τη δεκάχρονη κόρη ενός φιλικού ζευγαριού των γονιών μου. Εγώ δεν ήθελα να αρραβωνιαστώ, παρόλο που η κοπέλα ήταν όμορφη. Η μητέρα μου θυμάμαι ότι μου είπε: «Δώδεκάχρονο κορίτσ', για 'ς σον άντραν για 'ς σον Άδ'». Εγώ της απάντησα ότι αυτή δεν είναι ούτε δώδεκα! Αλλά η μητέρα μου, ευτυχώς, ήταν πιο πεισματάρη από μένα. Γέλασε.
- Πάππο, τι σημαίνει αυτό που μου είπες;
- Σημαίνει ότι ένα δώδεκάχρονο κορίτσι έπρεπε να παντρευτεί, για να σωθεί από τον Άδη. Ουσιαστικά, αυτό που θέλει να πει το απόφθεγμα, είναι ότι τα κορίτσια έπρεπε να τα παντρεύουν μικρά, δηλαδή μόλις άρχιζαν να εμφανίζονται τα εξωτερικά θηλυκά χαρακτηριστικά τους, για να αποτρέψουν τον κίνδυνο αρπαγής τους από τους Τούρκους, οι οποίοι τις άρπαζαν και τις έκλειναν στα χαρέμια, που ήταν ο ίδιος ο Άδης.
- Και ποιο ήταν εκείνο το κορίτσι;
- Η γιαγιά σου. Βρεθήκαμε μετά από χρόνια και πάλι εδώ και παντρευτήκαμε. Από μικρούς μας χάραξαν τη ζωή μας.
- Κάτι τελευταίο, πάππο. Τι σκέφτεσαι για όλους αυτούς που αρνούνται αυτή τη Γενοκτονία; Τι θα ήθελες να τους πεις;
- Μόνο ένα έχω να τους πω. Μπορεί να ξεγελάτε τους ανθρώπους, όμως τον Θεό δεν τον ξεγελάτε. Η ιστορία αυτή έχει αρχή, μέση και τέλος. Την ιστορία δεν μπορείτε να την αλλάξετε ανάλογα με τα συμφέροντά σας. Άμον ελάδ' πάντα απάν' κ'εσ'στέκ (= για άνθρωπο που ενώ είναι ένοχος κατορθώνει να φαίνεται αθώος), λαφρόν η νύχτα τ' (= είναι ελαφριά η νύχτα του).

Η ιστορία του παππού Γιωρίκα είναι μία από τις πολλές. Δυστυχώς, κάθε χρόνο οι Πόντιοι που έζησαν και θυμούνται τις ιστορίες αυτές μειώνονται και κάποια μέρα θα ξεχαστούν. Γι' αυτό πρέπει να καταγράφονται, ώστε να μην ξεχαστούν, γιατί αν ξεχαστούν θα σβήσει μαζί τους ένα μεγάλο κομμάτι της Ιστορίας μας και της συλλογικής μας μνήμης. Δεν πρέπει να ξεχνάμε όλα όσα συνέβηκαν εκείνα τα χρόνια και δεν πρέπει να αφήνουμε να διαστρεβλώνουν την ιστορία μας. Οι πράξεις των λίγων προκαλούν πόνο στους πολλούς.

Μητέρα Πόντος

Μητέρα Πόντε,
τυλίχτηκες στην αγκάλη του Εύξεινου Πόντου
και εγκαταστάθηκες στα ονειρώδη παράλια της Μικράς Ασίας.

Τα όρη σου ζωντανά και πόσα τραγούδια τραγουδήσανε;
Ώρες καλές και λαμπερές τον κόπο σου ακούσανε,
τους πόνους σου μελοποιήσανε.

Μαζί σου τραγουδήσανε,
τις ώρες των έξι ημερών δημιουργίας.
Συμπαραστάθηκαν και άφησαν να μεγαλώσεις.
Βοήθησαν με ό,τι μπορέσανε '
στέγη και τροφή.

Η ίδια μελωδία και τα ίδια τραγούδια σε νανουρίζουν τώρα.

Παραμένουν
καταπράσινα, μοναδικά και εντυπωσιακά.
Η χλωρίδα και η πανίδα τους σου έδωσαν την ζωή.
Η γραφικότητά τους είναι χάρη σ' εσένα!
Πόσο χρόνο, πόση κούραση να τα καλλιεργήσεις;

Πόσα παιδιά σου μεγάλωσαν και πόσα ακόμη μεγαλώνουν εκεί;

Δικά σου είναι και αυτά,
ταλαιπωρημένα και χαμένα,
όμως δικά σου είναι και αυτά.
Τα σπίτια, τα χωριά και οι πόλεις που έχτισες,
για να ζει η οικογένειά σου στις χαρές,
πολλαπλασιάστηκαν και αυτά.
Άλλα σπίτια, χωριά και πόλεις έχτισες,
για να ζήσει η τεράστια οικογένειά σου με χαρές.

Καλλιέργησες τη γη σου, ώστε γόνιμη να είναι,
σκέφτηκες τα παιδιά σου και τα παιδιά των παιδιών τους.
Χωράφια και πεδιάδες το ψωμί σ' εσένα δίνουν
και εσύ το δίνεις σ' όλα τα παιδιά σου,
αλλά και στα ξένα!

Παιδιά μακριά από τη μητέρα τους,
την πατρίδα τους,
τα σπίτια τους,
ξεριζωμένα από την αγάπη της,
την φροντίδα της.

Τα φιλοξένησες κι αυτά
σε μια μεγάλη και ζεστή αγκαλιά.
Τους έδωσες στέγη, φαγητό και αγάπη.
Τους τρόπους σου,
τα έθιμά σου,
τον τρόπο της επιβίωσής σου.

Γεννημένη έμπορος,
στο αίμα σου είναι.
Από υπερήφανη οικογένεια προέρχεσαι,
η μητέρα και ο πατέρας σου είναι υπερήφανοι για σένα.
Τα αδέρφια χαίρονται και σε επαινούν,
όμως άλλοι σε ζηλεύουν
και σε εξοντώνουν.

Κόρη της μητέρας Ελλάδος είσαι.
Στενή η σχέση κόρης και μητέρας·
πάντα βοηθάτε η μια την άλλη.
Την βοήθησες στέλνοντας παιδιά σου
στον Αγώνα του αδελφού σου,
του Μακεδόνα.

Τα παιδιά σου εθελοντικά πήγαν στον πόλεμο,
με υπερηφάνεια και θάρρος.

Εσύ, με δάκρυα στα μάτια, τους έλεγες:
Αγούραι και αγουρόπα, μάνα αφήνετε μόνη με κόρες;
Εγώ ψαλαφώ να μείνετε μαζί με τις αδερφές σας άμον τα καλά παλιά χρόνια.
Αυτά άκουγαν τις φωνές του θείου και της γιαγιάς να τους φωνάζουν.

Με πνεύμονες γεμάτους θάρρος και παλικαριά σου απάντησαν:
-Μάνικα μας, αγαπετικιέσα μάνικα!
Αγναευούμε την αγάπη σου
προς τα αγουρόπα σου.
Τα αγουρόπα σου μεγάλωσαν αναχάπαρα
μπροστά σου.

Ακ' σον μας, μέσα μας έχουμε αγουροσύνη ασσού
πάμε ατσιελέν να σώσουμε την οικογένειά μας.

Μάνικα, θα βαρκίσουμε απ'ακεί να μας
Ακούσεις, ότι ο βασιλέας κάθισε ξανά στον
καθορισμένο του θρόνο. Θα γαζανέψουμε
και θα μας γαρσουλαεύουν με τους Σπαρτιάτες
του Λεωνίδα*!

Τα έλεγαν αυτά αψηφώντας τον θάνατο.

Εσύ και οι κόρες σου είπατε με αγάπη στην καρδιά
και δάκρυα στα μάτια:
«Η τάν ή επί τάς».

Τα αρσενικά σου πλέον είχαν γίνει άντρες,
λάτρευαν πάντοτε τον θείο και τη γιαγιά τους.
Πάμπολλες φορές θυσίασαν τη ζωή τους
για τη Μεγάλη Ιδέα των Ελλήνων.

Γέννησες παιδιά αμέτρητα και ταλαντούχα,
σε αγάπησαν και δεν σε εγκατέλειψαν.
Ακόμη και με τη βία να τα απομακρύνουν από εσένα προσπαθήσαν,
εντούτοις αυτά αρνήθηκαν παλικαρίσια.

Ήσουν δίπλα τους στις χαρές,
αλλά και στις λύπες.
Πόσες κόρες πάντρεψες;
Πόσους απογόνους απέκτησες;
Η οικογένειά σου μεγάλωσε.
Μαζί της και εσύ.

Σε όλη τη Μεσόγειο ξακουστή.
Τα παιδιά σου εκπαίδευσες,
την οικογενειακή πρακτική να συνεχίσουν.
Μικηναίοι, Σελτζούκοι και Ρώσοι
έχουν προϊόντα και τέκνα δικά σου.

Όταν οι γείτονες σου ξεκίνησαν να σε κόβουν
μια από 'δω και μια από 'κει
και έκλειναν το στόμα σου, εσύ τα άντεχες όλα αυτά μόνο και μόνο για τα παιδιά σου.
Χρόνια ολόκληρα συνέχισε αυτό, κόρες δικές σου σκότωσαν
και γέννησαν παιδιά που δεν ήθελαν.

Παραμόρφωναν την ομορφιά τους,
Έκλαιγαν ολημερίς και ολονυχτίς,
εσύ τις άκουγες,
πονούσε η καρδιά σου,
τα χέρια σου δεμένα ήταν,
μόνο οι προσευχές σου απέμειναν.
Συνέχεια παρακαλούσες για έλεος,
σου το έδειξαν ποτέ;

Τα παλικάρια σου τι δεν πέρασαν κι αυτά,
προσπαθούσαν να σώσουν τις οικογένειές τους,
μάταιες οι προσπάθειες.

Οι γυναίκες τους και τα παιδιά σφαγιάστηκαν μπροστά τους.

Έβλεπες την αδικία να σε κομματιάζει.
Οι Μεγάλες Δυνάμεις,
υποτιθέμενοι προστάτες και φίλοι
του Ελληνισμού
του Καυκάσου,
γύρισαν την πλάτη τους για να κοιτάξουν
το συμφέρον.

Πόσα χρόνια πέρασαν από τότε;
Πόσα δάκρυα σου κύλησαν ως ποταμοί αστείρευτοι;
Τα παιδιά σου σκορπίστηκαν παντού,
την ψυχή σου μετέφεραν όπου και να πηγαίνουν.
Κάθε παιδί σου και ένα κομμάτι σου.

Μπορεί να σε παραμόρφωσαν,
μπορεί να σε αφάνισαν,
μπορεί να σε κυνήγησαν,
μπορεί να σε εξόρισαν,
όμως ένα δεν κατάφεραν* να σε εξαφανίσουν
από την ιστορία, από τη μνήμη και την καρδιά των παιδιών σου
και των ξένων που μεγάλωσες.

Μητέρα Πόντε,
όσα και να λέω,
όσα και να περιγράφω,
λίγα και ελάχιστα ορίζω.

Λεξιλόγιο

άγουραι = άνδρες
αγουρόπα = παιδάκια
ψαλαφώ = ζητώ
άμον = όπως

[*Μητέρα μας, αγαπητή μητέρα! Καταλαβαίνουμε την αγάπη σου προς τα παιδάκια σου. Τα παιδάκια σου μεγάλωσαν ξαφνικά μπροστά σου. Άκουσέ μας, μέσα μας έχουμε ανδρεία/γενναιότητα, αφού πάμε να σώσουμε την οικογένειά μας. Μητέρα, θα φωνάξουμε δυνατά από εκεί να μας ακούσεις, ότι ο βασιλιάς κάθισε ξανά στον θρόνο του. Θα κερδίσουμε και θα μας συγκρίνουν με τους Σπαρτιάτες του Λεωνίδα!]

Τζένιφαρ Ιβάνοβα Α11

Η Γενοκτονία των Αρμενίων

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην παρουσίαση ενός μνημείου θηριωδίας και εθνικιστικής έξαρσης του 20ού αιώνα, της Γενοκτονίας των Αρμενίων. Αρχικά, γίνεται μια παρουσίαση των ιστορικών γεγονότων που συνέβησαν πριν από τη Γενοκτονία του 1915, τα οποία προοικονομούσαν την επικείμενη συμφορά. Ακολούθως, επιχειρείται η σκιαγράφηση της τελικής φάσης της Γενοκτονίας, ενώ γίνεται και αναφορά τόσο στην αντίδραση των ίδιων των Αρμενίων όσο και της διεθνούς κοινότητας, με ιδιαίτερη έμφαση στον απόηχο της στην Κύπρο. Τέλος, παρουσιάζεται η στάση που διατηρεί μέχρι σήμερα η Τουρκία απέναντι στη Γενοκτονία.

Η Γενοκτονία των Αρμενίων αποτελεί μεν αντικείμενο μελετών και ερευνών, δεν αποτέλεσε όμως ποτέ ένα από τα κύρια θέματα της διδακτέας ύλης του μαθήματος της Ιστορίας στο σχολείο, γεγονός το οποίο με ώθησε να θέλω να ασχοληθώ περισσότερο με αυτό. Ιδιαίτερο ρόλο στην επιλογή του θέματος διαδραμάτισε επίσης το γεγονός ότι μια από τις σημαντικότερες μειονότητες που ζουν σήμερα στην Κύπρο είναι αυτή των Αρμενίων, με τους οποίους μας συνδέουν στενοί δεσμοί φιλίας και συνύπαρξης. Για όλους αυτούς τους λόγους, πάντοτε με ενδιέφερε να μάθω περισσότερα για το ζήτημα αυτό. Για τη συγγραφή της εργασίας στηρίχθηκα σε μια σειρά από αξιόπιστες σχετικές μελέτες, άρθρα και έρευνες, που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο.

Το Αρμενικό Ζήτημα

Η τραγωδία του Αρμενικού έθνους άρχισε σταδιακά αρκετά χρόνια πριν από την τελική φάση της Γενοκτονίας. Ο πανάρχαιος χριστιανικός πληθυσμός των Αρμενίων που ζούσε στην Εγγύς Ανατολή μοιραζόταν μεταξύ Ρωσίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στη τσαρική επικράτεια, οι Αρμένιοι ζούσαν κάτω από ένα σχετικά πιο ήπιο και ανεκτικό καθεστώς σε σύγκριση με ό,τι συνέβαινε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπου βρίσκονταν υπό διωγμό. Το πρόβλημα της μεταχείρισης των Αρμενίων και της αυτονομίας τους, που παρουσιάστηκε στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα από τους Αρμένιους που ζούσαν στην παρακάμζουσα Οθωμανική αυτοκρατορία, ονομάστηκε Αρμενικό Ζήτημα. Τόσο οι ρωσοτουρκικοί πόλεμοι όσο και οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία, έδωσαν την ευκαιρία στους Αρμένιους να διεκδικήσουν αρχικά την ισόνομη μεταχείρισή τους μέσα στην Οθωμανική αυτοκρατορία και αργότερα την ανεξαρτησία τους. Τόσο οι πρώτες αρμενικές επαναστατικές οργανώσεις, που έδρασαν από το 1880 και μετά, όσο και οι μορφωμένοι Αρμένιοι της διασποράς κατάφεραν να διεθνοποιήσουν τον αγώνα των Αρμενίων για καλύτερες συνθήκες ζωής και να στρέψουν τα φώτα της δημοσιότητας στους πληθυσμούς των Αρμενίων που βίωναν κακή μεταχείριση από τους Τούρκους. Με τον τρόπο αυτό, κατάφεραν να στρέψουν την κοινή γνώμη της Δύσης με το μέρος τους. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισε, λοιπόν, να δέχεται πιέσεις από τις δυτικές δυνάμεις να αλλάξει συμπεριφορά απέναντι στους

Αρμένιους και να τους αναγνωρίσει αρκετές αυτονομίες, γεγονός που οδήγησε σε αντίδραση της ηγεσίας της, που εφάρμοζε μια εθνικιστική πολιτική, που αποσκοπούσε στην εθνοκάθαρση.

Η πρώτη Γενοκτονία των Αρμενίων (1895-1896): Προοίμιο της Γενοκτονίας του 1915

Οι Αρμένιοι όλο και πιο επιτακτικά απαιτούσαν την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων, χωρίς όμως να εισακούεται το αίτημά τους, με αποτέλεσμα αυτοί που κατοικούσαν στο Σασούν να εξεγερθούν, αφού δεν μπορούσαν ν' ανεχθούν τη βαριά φορολογία που τους επιβαλλόταν από τους μουσουλμάνους γαιοκτήμονες και από τους Οθωμανούς δημοσίους υπαλλήλους. Εξοργισμένος ο Σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β' άρχισε να υποκινεί με επιτυχία τους ντόπιους εναντίον των Αρμενίων και συνέχισε με άγριους διωγμούς εναντίον των Αρμενίων της επικράτειάς του, οι οποίοι εξελίχθηκαν σε σφαγές -όπως αυτές στο Σασούν (1894)- και σε μαζικές εκτελέσεις, που τη διετία 1895-1896 κόστισαν τη ζωή σε 300,000 Αρμένιους. Οι σφαγές έγιναν στις έξι επαρχίες που κατοικούσαν από Αρμένιους στην ανατολική Τουρκία και στις επαρχίες της Άγκυρας, του Χαλεπίου, της Τραπεζούντας και στο σαντζάκι της Νικομήδειας και συνεχίστηκαν μέχρι το 1897, οπότε ο Χαμίτ θεώρησε πως το Αρμενικό Ζήτημα έληξε.

Η Γενοκτονία του 1915: Η δεύτερη και κύρια φάση της εξόντωσης

Το 1908, ο Χαμίτ ανατράπηκε σε μία αναίμακτη επανάσταση, που έφερε στην εξουσία τους λεγόμενους Νεότουρκους. Η επικράτηση των Νεοτούρκων, παρά τις αρχικές ελπίδες που γέννησε, δεν άλλαξε την κατάσταση για τους χριστιανούς της

αυτοκρατορίας. Αντί μεταρρυθμίσεων, οι Νεότουρκοι επέβαλαν και αυτοί βίαια μέτρα εναντίον των μειονοτήτων, μεταξύ των οποίων ήταν και οι Αρμένιοι. Η σφαγή 2,000 Αρμενίων στα Άδανα το 1909 προέδεαζε για το τι θα ακολουθούσε. Η συστηματική εξόντωση των Αρμενίων έγινε κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και βάσει σχεδίου του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών Ταλαάτ Πασά, το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή στις 24 Απριλίου του 1915. Συγκεκριμένα, συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν τότε 250 επιφανείς Αρμένιοι στην Κωνσταντινούπολη. Στόχος του βάνουσου αυτού πολιτικού σχεδίου ήταν η εξόντωση αρχικά της πνευματικής ελίτ των Αρμενίων, οι οποίοι προσπαθούσαν να αφυπνίσουν τους συμπατριώτες τους, για να διεκδικήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Χωρίς τους πνευματικούς τους ταγούς, η μαζική τους εξόντωση φαινόταν ευκολότερη. Η μέρα αυτή έμεινε γνωστή ως «Κόκκινη Κυριακή» και έχει καθιερωθεί ως Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Αρμενίων.

Οι τρεις ιστορικές φάσεις της Γενοκτονίας των Αρμενίων

Οι ιστορικοί αναγνωρίζουν τρεις ιστορικές φάσεις στη γενοκτονία των Αρμενίων. Στην πρώτη φάση, η οποία πραγματοποιήθηκε πριν από τη μαύρη επέτειο της 24ης Απριλίου του 1915, κατά τα πρώτα χρόνια μετά την εθνοκάθαρση, περίπου 60,000 Αρμένιοι, αφού στρατολογήθηκαν στις οθωμανικές δυνάμεις, αποπλύστηκαν και εκτελέστηκαν. Στη δεύτερη φάση πραγματοποιήθηκε ο αφανισμός της πολιτικής και πνευματικής ηγεσίας των Αρμενίων, γεγονός που σηματοδότησε την έναρξη της Γενοκτονίας. Η τρίτη φάση, η οποία άρχισε με ομαδικές σφαγές Αρμενίων στην Ανατολική Μικρά Ασία, είναι και η πιο φρικιαστική και αποκαλύπτει το μέγεθος της βαρβαρότητας των Οθωμανών:

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΚΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ (1915-1923)

άντρες, γυναίκες, παιδιά και υπερήλικες εξοντώθηκαν μαζικά ή στάλθηκαν στην έρημο της Συρίας. Καθ' οδόν, δέχτηκαν τις επιθέσεις του τακτικού στρατού, αλλά και των Κούρδων νομάδων. Ελάχιστοι κατάφεραν να επιβιώσουν από την πείνα, τις κακουχίες και τις πορείες θανάτου. Σφαγές, βιασμοί, δολοφονίες και λεηλασίες είναι όσα καταγράφει εκείνη την περίοδο. Εκτός από τις σφαγές αθώων, η Γενοκτονία περιελάμβανε και την απαγωγή γυναικών και παιδιών, που εξισλαμίζονταν, άλλαζαν ονόματα και υπηρετούσαν σε σπίτια μουσουλμάνων ως σύζυγοι ή σκλάβοι. Για να αποφεύγονται οι αποδράσεις, οι σκλάβοι μαρκάρωνταν με τατουάζ στο πρόσωπο ή τον λαιμό.

Χαρακτηριστικό ήταν το τηλεγράφημα του Ταλαάτ στις 28 Απριλίου 1915 προς τους νομάρχες: «Αποφασίσθηκε να τεθεί τέρμα στο ζήτημα των Αρμενίων με εκτόπισή τους στις ερήμους και την εξόντωση αυτού του ξενικού στοιχείου». Αποτέλεσμα αυτής της απόφασης ήταν η σφαγή και ο εκτοπισμός ενάμιση εκατομμυρίου Αρμενίων την τριετία 1915-1918, γεγονός που

καθιστά τη Γενοκτονία ως το πρώτο σχέδιο μαζικής εξόντωσης ενός έθνους τον 20ό αιώνα. Από τα τρία εκατομμύρια του αρχικού πληθυσμού, περίπου 50,000 Αρμένιοι επιβίωσαν και παρέμειναν στις πατρογονικές τους εστίες.

Η ιστορική επιχείρηση Νέμεσις

Στις 28 Μαΐου 1918, η Αρμενία έγινε ανεξάρτητο κράτος με πρωτεύουσα το Ερεβάν ή Γερεβάν. Όσοι Αρμένιοι κατάφεραν να επιζήσουν θρηνούσαν τους νεκρούς τους και ζητούσαν δικαίωση. Σε μια προσπάθεια να βρουν αυτή τη δικαίωση οργάνωσαν τη μυστική επιχείρηση ΝΕΜΕΣΙΣ, που ονομάστηκε έτσι από την αρχαία ελληνική θεότητα της Θείας Δίκης, με στόχο την τιμωρία των υπαίτιων της Γενοκτονίας. Έτσι, από τον Ιούνιο του 1920 ως τον Ιούλιο του 1922, οκτώ υψηλόβαθμοι Τούρκοι και Αζέροι αξιωματούχοι και τρεις Αρμένιοι προδότες εκτελέστηκαν από Αρμένιους εκτελεστές.

Μια ζωντανή μαρτυρία: Aurora Mardigian

Πολλές είναι οι σοκαριστικές μαρτυρίες των επιζώντων της Γενοκτονίας. Μία όμως από αυτές είναι ιδιαίτερα συγκλονιστική, γι' αυτό και καταγράφηκε σε βιβλίο και στη συνέχεια, το 1919, προβλήθηκε και σε ταινία. Πρόκειται για τη μαρτυρία της δεκαετράχρονης τότε Αυγορά Mardigian, που αποκαλύπτει όλο το μέγεθος της βαρβαρότητας και της ωμότητας των Οθωμανών. Όταν η οικογένειά της δολοφονήθηκε, η ίδια συνελήφθη και μαζί με άλλες γυναίκες εξαναγκάστηκαν σε πορεία 1,400 χιλιομέτρων, για να φθάσουν στα γυναικοπάζαρα και να πωληθούν σε χαρέμι. Η ίδια κατάφερε να αποδράσει και να φτάσει στη Νέα Υόρκη, όπου και εξιστόρησε τις τραγικές της εμπειρίες. Το πιο σοκαριστικό από τα βιώματά της ήταν αυτό με τις σταυρωμένες γυμνές γυναίκες. Η σταύρωση τούς επιβλήθηκε ως τιμωρία, επειδή αρνήθηκαν να αλλαξοπιστήσουν και να πωληθούν σε χαρέμια. Όπως αναφέρει η Αουρόρα, οι Τούρκοι δεν σταύρωναν τις γυναίκες αλλά τις σκότωναν με το «παλούκωμα», την τοποθέτηση δηλαδή μυτερών ξύλινων πασσάλων στον κόλπο τους, αφού πρώτα τις βίαζαν. Με αυτόν τον βάνουσο τρόπο έχασαν τη ζωή τους χιλιάδες γυναίκες διαφόρων ηλικιών.

Η αναγνώριση της Γενοκτονίας από τη διεθνή κοινότητα – Η Γενοκτονία και η Κύπρος

Μέχρι σήμερα, 107 χρόνια μετά τη Γενοκτονία, 33 χώρες –μεταξύ των οποίων και το Βατικανό–, έχουν αναγνωρίσει επίσημα τη Γενοκτονία των Αρμενίων. Η πρώτη χώρα που αναγνώρισε τη θηριωδία της Γενοκτονίας ήταν η Κύπρος και τελευταία οι Η.Π.Α., το 2021. Η Κυπριακή Δημοκρατία υπήρξε η πρώτη χώρα που έθεσε το ζήτημα της Αρμενικής Γενοκτονίας στη Γενική

Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1965, ενώ ήταν και η πρώτη Ευρωπαϊκή χώρα –και η δεύτερη παγκοσμίως μετά την Ουρουγουάη–, που το 1975 αναγνώρισε επίσημα τη Γενοκτονία των Αρμενίων.

Η Κύπρος υπήρξε, άλλωστε, και ένα από τα πρώτα μέρη στα οποία κατέφυγαν αρκετοί επιζώντες της Γενοκτονίας, λόγω της γεωγραφικής της θέσης. Μεταξύ των ετών 1915 και 1923, το νησί υποδέχτηκε περίπου 9,000 Αρμένιους, από τους οποίους οι 1,300 περίπου παρέμειναν μόνιμα στην Κύπρο. Πολύ γρήγορα ενσωματώθηκαν στην κυπριακή κοινωνία, η οποία τους υποδέχθηκε εγκάρδια, δίνοντας μια νέα πνοή στους «ντεγατσι», όπως ονομάζονταν οι Αρμένιοι που ήδη ζούσαν στο νησί. Η αρμενική κοινότητα της Κύπρου σήμερα παραμένει συσπειρωμένη και ακμάζουσα και διακρίνεται σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής, πολιτιστικής και οικονομικής ζωής του τόπου.

Η επίσημη θέση της Τουρκίας για τη Γενοκτονία των Αρμενίων σήμερα

Η Άγκυρα απορρίπτει τον όρο «γενοκτονία», υποστηρίζοντας πως επρόκειτο για μια επιχείρηση εναντίον μιας μερίδας Αρμενίων, που είχαν συνεργαστεί με τις ρωσικές δυνάμεις εισβολής στην Ανατολική Τουρκία. Παραδέχεται ότι υπήρξαν πολλοί νεκροί, αλλά υποστηρίζει ότι ο αριθμός τους δεν ξεπέρασε τις 300,000. Τούρκοι αντικαθεστωτικοί που τολμούν να χρησιμοποιήσουν τον όρο δίνονται και εξορίζονται από την Τουρκία βάσει του Άρθρου 301 του τουρκικού ποινικού κώδικα, που απαγορεύει την «υποτίμηση της τουρκικότητας». Στα τουρκικά σχολικά βιβλία η Ιστορία παραχαράσσεται: οι Αρμένιοι παρουσιάζονται ως προδότες και οι αποτρόπαιες πράξεις των Οθωμανών εναντίον τους ως αναγκαίες.

Συμπεράσματα

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να γίνει μια παρουσίαση της Γενοκτονίας των Αρμενίων με έμφαση τόσο στα γεγονότα που την προετοίμασαν όσο και στη στάση της διεθνούς κοινότητας απέναντί της. Η Γενοκτονία των Αρμενίων αποτελεί το πρώτο σχέδιο μαζικής εξόντωσης ενός έθνους τον 20ό αιώνα. Το γεγονός ότι η αναγνώριση της Γενοκτονίας των Αρμενίων προχωρά αργά αλλά σταδιακά σε παγκόσμιο επίπεδο δικαιώνει τα θύματα της εθνικιστικής έξαρσης των Τούρκων. Αυτή η δικαίωση των θυμάτων είναι ο ύστατος φόρος τιμής προς τα εκατομμύρια των ανθρώπων που σφαγιάστηκαν από τους Τούρκους εθνικιστές στα κατακτημένα εδάφη της αυτοκρατορίας τους.

Επομένως, η άρνηση της σύγχρονης Τουρκίας να αποδεχθεί την ιστορική αλήθεια είναι καταδικαστέα, αφού η αναγνώριση αυτού του επονείδιστου ιστορικού γεγονότος δεν είναι μόνο ζήτημα πολιτικής διπλωματίας, αλλά και κρίσιμο ανθρωπιστικό θέμα και θέμα σεβασμού στη μνήμη και τη μακραίωνη ιστορία και τον πολιτισμό του Αρμενικού λαού. Η Γενοκτονία των Αρμενίων θα μείνει για πάντα χαραγμένη στην Ιστορία. Οφείλουμε να διατηρούμε την ιστορική μας μνήμη ζωντανή, ώστε να μην επιτρέψουμε να επαναληφθούν τέτοιες θηριωδίες.

Αριάννα Φαϊζή Γ41

Μια πένα, ένα μολύβι, ένα σβηστήρι

*Στου Πενταδάκτυλου τα όρη το θυμάμαι
το καλοκαίρι που 'χε μαυρίσει ο ουρανός
Από τότε μια πατρίδα δεν κοιμάται
Από τότε δεν ξεχνά ένας λαός*

*Εκείνη τη νύχτα που τα άστρα μας κοιτούσαν
Με είχαν αφήσει στις κορφές του μοναχό
Ένα όπλο σαν ακούστηκε στο βάθος
Έτσι βυθίστηκε η καρδιά μου στο κενό*

*Μες το μυαλό μου μόνο εγώ και μία σκέψη
Εγώ κι ο χάρος στην ψυχή μου διαρκώς
Να με κοιτάζει μαύρα ρούχα να μου βάζει
Να με τρομάζει και να τρέμω συνεχώς*

*Είχα κατέβει μονοπάτια περπατούσα
Έπεφταν τα φύλλα έπεφτα κι εγώ
Μπήκες μπροστά μου σαν το όπλο μου κρατούσα
Κάτω με βλέπεις τώρα από τον ουρανό*

*Τα χέρια μου γεμάτα από αίμα
Αίμα δικό σου κόκκινο οθωμανικό
Στα όνειρά μου η φωνή σου μου φωνάζει
Μα δεν μ' αξίζει το όραμά σου να το δω*

*Ό,τι κι αν κάνω θα θυμάμαι το όνομά σου
Αν και γνωρίζω πως για σένα δεν μπορώ
Να χαλαρώσω στο Κάρμι στην Κερύνεια
Να επιστρέψω σε έναν παράδεισο παλιό*

*Πώς να ξεχάσω μια ενοχή που δεν ξεχνιέται
Πώς μια αμαρτία να πετάξω στο βυθό
Μέρα νύχτα μια κόρη βασανιέται
Για μια σκανδάλη που τράβηξα εγώ*

*Και αν πουλήσω ό,τι ψυχή μου έχει απομείνει
Κι αν με απολύσει από τις τύψεις που περνώ
Θα ικετεύσω άπ' τον Απόλλωνα γαλήνη
Απ' τους πλανήτες θα ζητώ να λυτρωθώ*

*Ξέρω πως όλα πλέον ανήκουνε στο χθες
Μα δεν αξίζει πλέον να ζήσω σε ειρήνη
Με μια γάτα μια ψυχή που δεν λυγίζει
Με ένα τσιγάρο ένα καφέ και μια ασπιρίνη*

*Δέκα μέρες δέκα νύχτες δεν κοιμάμαι
Δεν ανοίγω όμως τα μάτια μου να δω
Δεν μπορώ να σταματήσω να θυμάμαι
Στον παράδεισο θα έρθω να σε βρω*

*Τώρα θα φύγω να σε βρω στον Κάτω Κόσμο
Μα η πατρίδα μου θα μείνει να πονά
Με μια πένα ένα μολύβι και σβηστήρι
Λέω αντίο για τελευταία φορά*

Θεόδωρος Χαραλάμπους Α11

Η κατεχόμενη Λάπηθος

Θέση και πληθυσμός

Η Λάπηθος βρίσκεται 14 χιλιόμετρα περίπου δυτικά της Κερύνειας και είναι μια κωμόπολη που συνδυάζει βουνό και θάλασσα. Είναι κτισμένη στους πρόποδες του Πενταδάκτυλου, κάτω από το ψηλότερο βουνό της οροσειράς, τον Κυπαρισσόβουνο, και απλώνεται πανέμορφη μέσα στο πράσινο ως την ακρογιαλιά. Η Λάπηθος είναι η φυσική συνέχιση της Αρχαίας Λάμπουσας, που ίδρυσε ο Πράξανδρος.

Το 1974 η Λάπηθος αριθμούσε περίπου τέσσερις χιλιάδες κατοίκους. Ήταν χωρισμένη σε έξι ενορίες, που είχαν ξεχωριστή διοίκηση, με δικό της πρόεδρο κοινότητας η καθεμιά, δικό της κοινοτικό συμβούλιο και εκκλησιαστική αρχή με δικό της ιερέα. Κάθε ενορία είχε και το δικό της κοιμητήριο. Οι ενορίες αυτές ήταν η Αγία Αναστασία και η Αγία Παρασκευή στην Άνω Λάπηθο, γι' αυτό και λέγονταν «Πάνω ενορίες», ο Άγιος Θεόδωρος στο δυτικό μέρος, ο Τίμιος Πρόδρομος και ο Άγιος Λουκάς στο κέντρο της Λαπήθου και ο Άγιος Μηνάς στο ανατολικό μέρος.

Ο δήμος της Λαπήθου

Ο Δήμος Λαπήθου ιδρύθηκε το 1884 και έχει έκταση 1,822 εκτάρια (13,619 σκάλες). Συνορεύει με τον Δήμο Καραβά, καθώς και με τα χωριά Αγριδάκι, Βασιλεία, Λάρνακα της Λαπήθου, Παλαιόσοφο και Σύσκληπο. Η Λάπηθος είναι γνωστή για την καλλιέργεια λεμονιών και άλλων εσπεριδοειδών, ενώ είναι ευλογημένη με θάλασσα και κεφαλόβруσο.

Το κεφαλόβруσο της Λαπήθου

Το κεφαλόβруσο της Λαπήθου είναι μια βруσομάνα με επτά πηγές αρτεσιανού νερού, που βγαίνει από τα έγκατα της γης, κάτω ακριβώς από το Κυπαρισσόβουνο. Η παράδοση θέλει το κεφαλόβруσο της Λαπήθου να έχει την ίδια πηγή με τα κεφαλόβруσα του Καραβά και της Κυθρέας. Πότε πρωτοφάνηκε στη Λάπηθο δεν εξακριβώθηκε ποτέ. Πάντως, ήδη από την αρχαιότητα, ιστορικοί αναφέρουν ότι η καταπράσινη ομορφιά του τόπου οφειλόταν στην πηγή που βρισκόταν στη ρίζα του βουνού.

Τα καταπράσινα περιβόλια, οι δεκαοχτώ αλευρόμυλοι που ενεργοποιούσε και οι ιστορικές αναφορές ότι στη Λάπηθο τα αρχαία χρόνια ευδοκίμωσε ζαχαροκάλαμο, βαμβάκι και ρύζι (είδη που ήθελαν μπόλικο νερό) επαληθεύουν τη μακραίωνη παρουσία του κεφαλόβруσου στην περιοχή. Στα νεότερα χρόνια, το κεφαλόβруσο πότιζε τους κάμπους με το κολοκάσι, το κονάρι και τα φιστίκια, όπως και τους λεμονόκηπους και τα περιβόλια με τα εσπεριδοειδή.

Το νερό του κεφαλόβруσου ανήκε σε ιδιώτες κατοίκους της Λαπήθου, που το κατείχαν από γενιά σε γενιά με τίτλο ιδιοκτησίας και το ενοικίαζαν ή το πουλούσαν σε άλλους. Το 1950/51, το 1/20 του κεφαλόβруσου παραχωρήθηκε στον Δήμο Λαπήθου για οικιακή ύδρευση. Έτσι το κάθε σπιτικό είχε κατ' οίκον διανομή νερού. Το υπόλοιπο νερό χρησιμοποιούνταν για την ύδρευση των κήπων και των περιβολιών.

Η λαπηθιώτικη φύση

Στη Λάπηθο, με το εύφορο χώμα και το πλούσιο νερό του κεφαλόβруσου, φυτεύονταν πολλών ειδών δέντρα. Συγκεκριμένα, ευδοκίμωσαν πολύ τα εσπεριδοειδή –κυρίως τα λεμόνια–, με ετήσια παραγωγή 11–12 εκατομμύρια κιλά (η μεγαλύτερη παραγωγή σε ολόκληρη την Κύπρο). Η «λαπηθιώτικη» λεμονιά ήταν η γνωστότερη ποικιλία της Κύπρου. Τα περιβόλια της Λαπήθου γέμιζαν τον χώρο με το πράσινό τους χρώμα και την άνοιξη μοσχοβολούσε κάθε σπιθαμή της λαπηθιώτικης γης από τους λεμονανθούς. Επίσης, ευδοκίμωσαν πολύ και τα ελαιόδεντρα, που γέμιζαν τις ορεινότερες περιοχές, αλλά και οι χαρουπιές, που έδιναν τον μαύρο χρυσό στα δύσκολα χρόνια του εμπορίου.

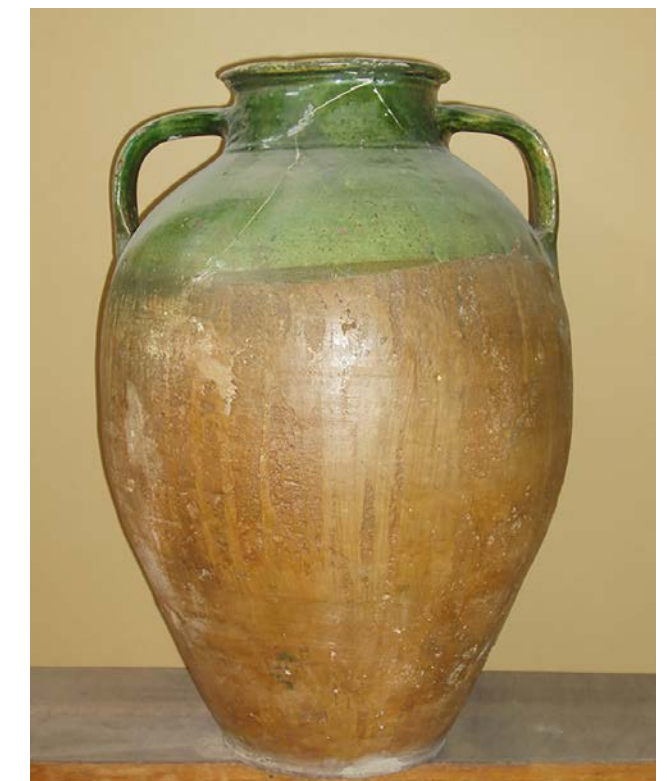
Στη Λάπηθο κάθε σπίτι ήταν κι ένας κήπος, με πάρα πολλά λουλούδια στις γλάστρες, στα παρτέρια και τις αυλές. Γαριφαλιές, ορτάνσιες, βασιλισσες, πριγκίπισσες, φούλια, κιούλια, κοράλια, οχτωβρούδες, ντάλιες,

ζίνιες, γιασεμιά, ρόδα (για ροδόσταγμα) και κυκλάμινα είναι κάποια από τα λουλούδια που κοσμούσαν τα σπίτια και τις γειτονιές. Πολλά άγρια κυκλάμινα υπήρχαν επίσης στις όχθες της θάλασσας, στις παραλίες αλλά και στον Άη-Γιώργη τον Σπηλιώτη.

Η Λάπηθος φημιζόταν για τα λουλούδια της, τόσο τα ήμερα όσο και τα άγρια. Είναι γνωστή η ορχιδέα της Λαπήθου, μοναδικό αγριολούλουδο που φύτρωνε στις πλαγιές γύρω από τη Λάπηθο, που όλοι τη γνωρίζουν με την ονομασία «μελισσούλα», επειδή μοιάζει στο σχήμα πολύ με μέλισσα.

Κεραμική

Από τα πανάρχαια χρόνια (περ. 3000 π.Χ.), πριν ακόμα κτιστεί η πόλη της Λαπήθου, οι άνθρωποι στον τόπο αυτό ασχολούνταν με την κεραμική. Τα περίφημα «αλειφτά» της Λαπήθου είναι απaráμιλλης τέχνης και ομορφιάς κεραμικά, όπως και οι πράσινοι κουρελλοί για τα χαλλούμια, τις ελιές και το λάδι, και οι μπόπηδες, οι κούπες, τα πιάτα, τα βάζα και οι γλάστρες, στολισμένα με καλλιτεχνικά σχέδια, που κοσμούσαν κάθε σπίτι, κυρίως τα παλιά αρχοντικά.

Υφαντική

Σίγουρα η θεά Αθηνά πρέπει να αγάπησε πολύ τη Λάπηθο, γι' αυτό και δίδαξε, κατά την παράδοση, την υφαντική στις γυναίκες της Λαπήθου από τα πανάρχαια χρόνια. Ο αργαλειός ήταν απαραίτητος σε κάθε σπίτι και δεν υπήρχε κόρη στα προπολεμικά χρόνια που δεν ήξερε να υφαίνει.

Η καλλιέργεια του βαμβακιού στους απέραντους κάμπους της Λαπήθου και η εκτροφή του μεταξοσκώληκα βοηθούσαν τις υφάντριες να υφαίνουν βαμβακερά και μεταξωτά σε μεγάλες ποσότητες, που όχι μόνο χρησιμοποιούσαν για τις ανάγκες τους, αλλά και πουλούσαν. Οι υφάντριες της Λαπήθου ύφαιναν στον αργαλειό μεταξωτά, δίμιτα και ιταρέδες έως το 1974, όταν η Τουρκική Εισβολή έκανε ακόμα και τους αργαλειούς να σιγήσουν -όπως και τόσα άλλα. Κάποιες υφάντριες βρήκαν το κουράγιο και συνέχισαν την υφαντική τέχνη και στην προσφυγιά, μεταφέροντας την τέχνη και την εμπειρία τους στους νέους τόπους εγκατάστασής τους.

Κεντητική

Οι Λαπηθιώτισσες από πολύ νεαρή ηλικία (7-8 χρονών) έπρεπε να μάθουν να κεντούν. Η μια κοπέλα μάθαινε την άλλη, η αδελφή την αδελφή, η μάνα την κόρη, η συγγένισσα τη συγγένισσα κ.ο.κ. Από νωρίς έπρεπε ν' αρχίσουν να κεντούν την προίκα τους (σεντόνια, μαξιλαροθήκες, τραπεζομάντιλα, σκεπάσματα, πετσέτες) και όλα τα λευκά είδη του σπιτιού.

Κάθε σπίτι ήταν γεμάτο με κεντήματα, φτιαγμένα από τα χέρια της νοικοκυράς ή από τις κόρες του σπιτιού. Κάθε είδος βελονιάς αποτελούσε πρόκληση για τις νέες κοπέλες, που ήθελαν να γίνουν χρυσοχέρες. Το κέντημα στη Λάπηθο δεν ήταν μόνο παράδοση, ήταν απαραίτητο συμπλήρωμα του τρόπου ζωής. Όπως μάθαιναν

να πλένονται, έτσι μάθαιναν και να κεντούν από μικρά όλα τα κορίτσια της Λαπήθου.

Τα μαχαίρια της Λαπήθου

Τα λαπηθιώτικα μαχαίρια, κυρίως όμως τα λαπηθιώτικα «τσιακκούδκια» (μικρά, μυτερά και πολύ κοφτερά μαχαίρια), είναι πασίγνωστα σε όλη την Κύπρο από πολύ παλιά. Κρεοπώλης ή χασάπης σε σφαγείο ήταν αδύνατο να δουλέψει χωρίς τα λαπηθιώτικα μαχαίρια, γιατί ήταν τόσο κοφτερά και ανθεκτικά, που τους βοηθούσαν να διεκπεραιώνουν με τον καλύτερο τρόπο τη δουλειά τους. Βεβαίως, όχι μόνο αυτοί, αλλά και πολλοί απλοί πολίτες, γεωργοί, περιβολάρηδες, κυνηγοί, γραφιάδες και εργάτες, ακόμα και γυναίκες, είχαν ως απαραίτητο καθημερινό εργαλείο στην τσέπη τους το λαπηθιώτικο «τσιακκούδι», του οποίου η λεπίδα διπλωνόταν μέσα στη λαβή και έτσι μεταφερόταν παντού, χωρίς κίνδυνο τραυματισμού του ιδιοκτήτη του. Τα λαπηθιώτικα μαχαίρια κατασκευάζονταν από ατσάλινες λάμες και ανάλογα με τη χρήση για την οποία προορίζονταν προσαρμόζονταν και οι λάμες: μακριές, πλατιές, κυρτές, μυτερές κ.ο.κ. Για τη λαβή χρησιμοποιούνταν σκληρό ξύλο ή κόκαλο από κέρατο κριαριού, βοδιού ή τράγου.

Ξυλογλυπτική

Τα αρχοντικά της Λαπήθου, αλλά και κάθε φτωχικό ή πλούσιο σπίτι, είχαν να επιδείξουν μικρά ή μεγάλα χειροποίητα έργα τέχνης, φτιαγμένα από σκαλισμένο ξύλο: ερμάρια, κασέλες (σεντούκια), εξώπορτες ή μεσόπορτες, καρέκλες, τραπεζαρίες, σκάλες για το «ανώι», εξώστες, ξύλινα ράφια και έπιπλα, εκτός από πρακτικές ανάγκες εξυπηρετούσαν και αισθητικές ανάγκες της οικογένειας και γίνονταν αδιάψευστοι μάρτυρες του γούστου και της οικονομικής και κοινωνικής της θέσης.

Τα συνθηθέστερα διακοσμητικά μοτίβα πάνω στο ξύλο ήταν λουλούδια, περιστέρια, δέντρα, ζώα, πουλιά και σταφύλια,

ενώ στην εκκλησιαστική ξυλογλυπτική (άμβωνες, δεσποτικοί θρόνοι, εικονοστάσια, Αγίες Τράπεζες) κυριαρχούσαν οι δικέφαλοι αετοί, οι κληματαριές, οι αναπαραστάσεις αγγέλων και άλλα χριστιανικά σύμβολα. Το ξύλο που χρησιμοποιούνταν στην ξυλογλυπτική ήταν συνήθως το κυπαρίσσι, το πεύκο, η συκαμιά και η καρυδιά (κυρίως για τα έπιπλα), ενώ συχνά χρησιμοποιούνταν και εισαγόμενο ξύλο από τις ακτές της Μ. Ασίας.

Αντρέας Ευριπίδου Α22

Το κατεχόμενο χωριό Κυθρέα

Θέση

Η Κυθρέα βρίσκεται 12 χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Λευκωσίας, στην κοιλάδα της Μεσσαρίας, και είναι χτισμένη σε υψόμετρο 160 μέτρων, στους πρόποδες του Πενταδακτύλου. Σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης για την περιοχή ήταν η πηγή του Κεφαλόβρυσου που πηγάζει από τον Πενταδάκτυλο και στα παλιά χρόνια παρείχε νερό για ύδρευση και άρδευση όχι μόνο στην Κυθρέα αλλά και στα υπόλοιπα χωριά της Μεσσαρίας.

Η ιστορία της Κυθρέας

Η περιοχή της Κυθρέας κατοικήθηκε από το 4000 π.Χ., όταν οι πρώτοι Έλληνες

άποικοι της Κύπρου ίδρυσαν την αρχαία πόλη-βασίλειο των Χύτρων. Κατά την περίοδο των Αραβικών επιδρομών και μετά από τις καταστροφές που υπέστησαν οι Χύτριοι, στη θέση της αρχαίας πόλης άρχισε να αναπτύσσεται σταδιακά η Κυθρέα. Σε ένα από τα έγγραφα του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως του 9ου μ.Χ. αιώνα, η πόλη αναφέρεται ως Κύθροι, ενώ κατά τον επόμενο αιώνα ο Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος κάνει μνεία στην πόλη, την οποία ονομάζει Κυθαίρεια.

Το 1833, ανασκαφές στην περιοχή έφεραν στο φως τον αρχαίο ναό της Παφίας Αφροδίτης, ενώ αργότερα, το 1928, στη θέση του Άγιου Δημητρίου ανακαλύφθηκαν τάφοι, αγγεία, ελληνική επιγρα-

φή και ορειχάλκινο άγαλμα του Σεπτίμιου Σεβήρου. Στην ανατολική πλευρά της Κυθρέας αποκαλύφθηκε νεκρόπολη της Μέσης και Ύστερης Εποχής του Χαλκού, ενώ δεύτερη νεκρόπολη αποκαλύφθηκε και στη θέση Χαλήπαση.

Έθιμα της Κυθρέας

Την ημέρα των Φώτων πολλοί δεν έτρωγαν, για να πιουν «άγιον δρόσο». Την ίδια μέρα οι νοικοκυρές έψηναν τα «ξεροτήανα» μετά τη θεία λειτουργία. Τη νύκτα των καλάντων, πετούσαν λίγα ξεροτήανα στο δώμα των σπιτιών τους, λέγοντας: «Τισίιν τισίιν λουκάνικο, μασιαίρι μαυρομάνικο, κανένα ξεροτήανο να φάτε τζιαι να φύετε». Μερικοί χωριανοί, που θεωρούνταν αλαφροϊσκιωτοι, έλεγαν ότι έβλεπαν μπροστά τους καλικάντζαρους, οπότε έλεγαν: «Ιησούς Χριστός νικά και όλα τα κακά σκορπά» τρεις φορές και έβαζαν τον σταυρό τους πάλι τρεις φορές, οπότε αυτοί εξαφανίζονταν αμέσως. Τα Φώτα όλοι πήγαιναν στην εκκλησία και παρακολουθούσαν τη βάπτισή του

Σταυρού. Την επομένη των Φώτων, του Αγ. Ιωάννη του Προδρόμου, η λειτουργία ετελείτο στην παλιά μικρή εκκλησία του Προδρόμου. Εκείνη τη μέρα γιόρταζαν οι «Βαλανίτες», δηλ. η γειτονιά που ήταν κοντά στη μεγάλη βελανιδιά, κοντά στην εκκλησία του Προδρόμου. Εκεί γινόταν μεγάλη συγκέντρωση και μικρά πανηγυρισ. Κόσμος από την Κυθρέα, αλλά και από άλλα γειτονικά χωριά, έρχονταν να προσκυνήσουν στη χάρη του Τιμίου Ιωάννη Προδρόμου και να δουν την πανήγυρη.

Αξιοθέατα της Κυθρέας

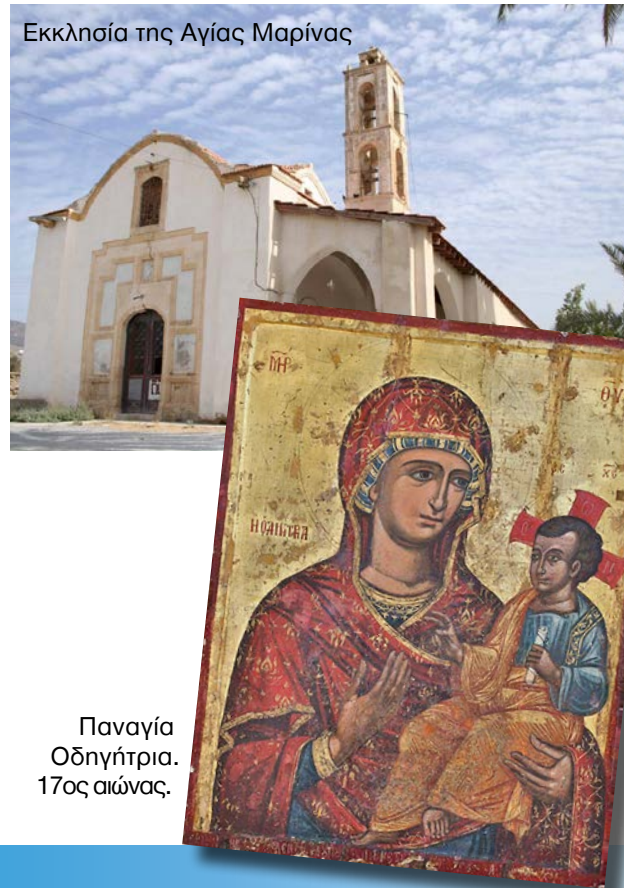
Σημαντικά αξιοθέατα της Κυθρέας αποτελούν οι εκκλησίες της Παναγίας της Χαρδακιώτισσας, της Αγίας Μαρίας και του Αγίου Ανδρονίκου. Επίσης, τα αρχοντικά του 19ου αιώνα στον Φραγκομαχαλά και η ονομαστή πηγή του Κεφαλόβρυσου, η μεγαλύτερη στην Κύπρο, τα νερά της οποίας πηγάζουν από τον Πενταδάκτυλο. Το νερό του Κεφαλόβρυσου ήταν τόσο δυνατό που χρησιμοποιήθηκε και ως κινητήρια δύναμη για να κινεί τους νερόμυλους της Κυθρέας, που άλεθαν τα σιτηρά.

Σημαντικές προσωπικότητες της Κυθρέας

Στην Κυθρέα γεννήθηκαν σπουδαίες και σημαντικές προσωπικότητες του Ελληνισμού της Κύπρου, που ταύτισαν τη ζωή τους με τους αγώνες της ελευθερίας. Ανάμεσά τους, ο αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης και μετέπειτα αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού, Γεώργιος Πετρακίδης, και ο αγωνιστής της Ε.Ο.Κ.Α. Σπύρος Χατζηγιακουμής, που πέθανε στις 16 Οκτωβρίου του 1958, μετά από σκληρά βασανιστήρια. Επιπλέον, ο πολιτικός και επίσης αγωνιστής της Ε.Ο.Κ.Α. Θάσος Σοφοκλέους, η βραβευμένη τραγουδίστρια Καλλιόπη Σπύρου, ο ποιητής Νίκος Ορφανίδης και οι ζωγράφοι Χρυστάλλα Δημητρίου και Κώστας Αβρααμίδης.

Αντρέας Ευριπίδου Α22

Παναγία
Οδηγήτρια.
17ος αιώνας.

Αναμνήσεις της γιαγιάς μου από τον πόλεμο του 1974, όπως μου τις αφηγήθηκε η ίδια

«20 Ιουλίου 1974. Μήνας της πρώτης εισβολής στην κατεχόμενη Ομορφίτα.

Σάββατο 05:30 το πρωί. Όλοι κοιμόμασταν στο σπίτι όταν ακούστηκαν οι πρώτοι βομβαρδισμοί. Ο ουρανός ήταν κατάμαυρος. Αλεξιπτωτιστές έπεφταν στη γη σαν βροχή, οι σφαίρες τρυπούσαν τους τοίχους. Όλοι πανικοβληθήκαμε. Κλαίγαμε και προσευχόμασταν. Οι σειρήνες χτυπούσαν δυνατά. Καταφέραμε να φύγουμε από το χωριό όταν έγινε για λίγο εκκευρία. Και δεν ξαναγυρίσαμε ποτέ.

Τα συναισθήματά μου είναι ανάμικτα. Ο πόλεμος μάς άφησε φοβίες και νευρώσεις, σε κάποιους ακόμα και κατάθλιψη και βαριές ψυχώσεις. Μια κατάσταση που μας συνοδεύει σε όλη μας τη ζωή. Η ψυχή μας τραυματίστηκε όταν ακούσαμε να τρέμει η γη, έτοιμη να μας καταπιεί από τις εκρήξεις των βομβών. Πριν γευτούμε τις ομορφίες της ζωής, αισθανθήκαμε το φοβερό συναίσθημα του επικείμενου θανάτου. Αυτό είναι ένα τρομακτικό συναίσθημα, που δεν σβήνει στην πορεία της ζωής. Η ψυχή μας είναι γεμάτη με οργή, μίσος, αγανάκτηση, θυμό και ένα βαθύ πόνο από αυτά που βιώσαμε. Βλέπαμε μικρά παιδιά να κλαίνε και να φωνάζουν «πεινώ». Άλλοι έχασαν τον πατέρα τους, γονείς τα παιδιά τους και γυναίκες τους συζύγους τους. Ακόμα μεγαλύτερος είναι ο πόνος μας που δεν μπορέσαμε να αποχαιρέτησουμε το σπίτι μας. Κάθε μέρα θυμάμαι, σκέφτομαι και περιμένω τη μέρα της επιστροφής. Δεν μπορώ να ξεχάσω τον τόπο μου, γιατί εκεί βρίσκονται οι ρίζες μας, εκεί είναι ο τόπος όπου γεννήθηκα και έζησα τα καλύτερα μου χρόνια. Αυτή η πληγή είναι ανοικτή χρόνια και δυστυχώς δεν υπάρχει φάρμακο που μπορεί να τη θεραπεύσει. Η μνήμη πονά.»

Σύλβια Κονιαρή Α11

Κυριάκος Χαραλαμπίδης

Αμμόχωστος Βασιλεύουσα

Χαίρετε,
Αμμόχωστος, Σαλαμίν,
Έγκωμη, Στύλλοι,

Σπαθαρικόν, Λευκόνικον,
Ακανθού, Ριζοκάρπασον,
Ταύρου, Αιγιαλούσα,

Δαυλέ, Αχερίτου,
Λυθράγκωμη,
Γαστριά, Βουκολίδα,

λίγα μόνο σημεία της
ανατολικής παρειάς σου

χώρια οι δρυμοί και οι χαράδρες
για ν' αποφύγουμε τον ίδιο δρόμο

που μας πάει
σε Μόρφου και Κερύνεια

κι άλλα καρτερικά
ελληνικά ονόματα.

Κυπριακά παραδοσιακά τραγούδια

Ασιερόμπασμαν

Ω! Ασιερομπάζω τζι' έρχομαι
αυκήν στον μαχαλλάν σου
ω να δω τα μαύρα μμάθκια σου
ν' ακούσω την λαλιάν σου.

Ω! Έχω κοντά σου μιαν ριτζιάν
τζιαι θέλω να περάσει
ω ν' αφήσεις το κορμάτζιν μου
στ' αγκάλια σου να πνάσει.

Ω! Ξύπνα θκιαμαντοπούλα μου
τζι' ήρτα στην γειτονιά σου
να δω ίνταμπου κάμνουσιν
τα γειτονόπουλά σου.

Το τραγούδι αυτό είναι ένα παραδοσιακό τραγούδι αγάπης. Οι στίχοι του εξιστορούν την ιστορία ενός άντρα, που ερωτεύτηκε μια γυναίκα και κάθε μέρα περνά έξω από το σπίτι της για να την δει έστω από μακριά, υποφέροντας από τον ανεκπλήρωτο έρωτά του.

Αγάπησά την που καρκιάς

Αγάπησά την που καρκιάς
αμμά εν τζιαι εκάρηκά την

τον έναν γρόνον είχα την
τον άλλον έχασά την.

Α, την καρκιάν μου έσιεις
καμένην τζιαι με τυραννείς.

Α, λυπήθου με
τζι' αρκίνα πιον να με πονείς.

Αγάπησά την που καρκιάς
τζι' έπινα τον καμόν της

τζιαι μέραν νύχταν έρεσσα
κρυφά που το στενόν της.

Α, την καρκιάν μου έσιεις
καμένην τζιαι με τυραννείς.

Α, λυπήθου με
τζι' αρκίνα πιον να με πονείς.

Αγάπησά την που καρκιάς
τζι' είχα το για καμάριν,

μα τζείνη περιπαίζει με,
που να την δω κουβάριν!

Α, έλα αγάπα με τζι' εσούνι,
μεν με τυραννείς.

Α, τζι' έλα δώσ' μου
έναν φιλούιν άγια να χαρείς.

Το άσμα αυτό αφηγείται την αγάπη ενός άντρα για την κοπέλα που τον παράτησε. Πλέον δεν επικοινωνούν και αυτός ζηλεύει και υποφέρει, αφού η καλή του δεν επιθυμεί πια ούτε να τον κοιτάξει.

Η βρύση των Πεγειώτισσων

Η βρύση των Πεγειώτισσων

εν με το σιεντρουβάνι

τζια πο 'σιει πόνον στην καρκιάν

ας πάει να πιει να γιάνει.

Η βρύση των Πεγειώτισσων

εν με τες καμαρούες

που πάσιν τζιαι γεμώνουσιν

ούλλες οι Πεγειωτούες,

όμορφες Παφιτούες.

Η βρύση των Πεγειώτισσων

εγέμωσεν αφτέλλες,

μα το νερόν της εν καλόν,

βκάλλει όμορφες κοπέλες.

Το τραγούδι αναφέρεται στη βρύση που βρίσκεται στην Πέγεια της Πάφου. Σύμφωνα με την παράδοση, όποιος έπινε νερό από αυτήν θεραπευόταν από τον καημό της καρδιάς, δηλαδή από την ερωτική απογοήτευση.

Αγία Μαρίνα και κυρά (Νανούρισμα)

Αγία Μαρίνα τζιαι τζιυρά

που ποτζοιμίξεις τα μωρά

ποτζοίμπος' το κορούδιν μου

τζιαι το παλικαρούδιν μου.

Τζι' ύπνε που παίρνεις τα μωρά

πάρε τζι' εμέναν τούτον.

Μικρόν μικρόν σου το 'δωκα

μεάλον φέρε μου το.

Επάρ' το πέρα, γύρισ' το

τζιαι στράφου πίσω φέρ' μου το.

Να δει τα δέντρη πώς αθθούν

τζιαι τα πουλιά πώς τζηλαδούν.

Πώς σιαίρουνται, πώς πέτουνται

τζιαι πάσιν πέρα τ ζι' έρχονται.

Να δει του Μάη τραντάφυλλα

τ' Αούστου μήλα κότσινα.

Τζι' α Παναγία Δέσποινα

που ποτζοιμίξεις τα μωρά

νάννι ναννά ναννούδκια του

τζι' ύπνον εις τα μματούδκια του.

Το τραγούδι αποτελεί ένα παραδοσιακό κυπριακό νανούρισμα, που κάθε μάνα και κάθε γιαγιά έχει πει στα παιδιά ή τα εγγόνια της για να κοιμηθούν, παρακαλώντας την Αγία Μαρίνα να τα προστατεύει.

Χριστόδουλος Κορινός, Ναταλία Πέτρου Α51

Η νέα εποχή της τεχνολογίας

Οι τεχνολογικές εξελίξεις διαδραμάτιζαν πάντοτε ρυθμιστικό ακόμα και καθοριστικό

ρόλο στην Ιστορία της ανθρωπότητας, επηρεάζοντας σημαντικά πολλούς τομείς της ζωής. Οι παλαιότερες γενιές, που είναι ακόμα κοινωνικά και οικονομικά ενεργές, είναι μάρτυρες μιας σειράς εξελίξεων, οι οποίες έχουν επηρεάσει καθοριστικά την καθημερινότητά μας.

Χωρίς αμφιβολία, ο αιώνας μας χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη, ιδιαίτερα στον χώρο των βιοϊατρικών επιστημών. Η τεχνολογία εφαρμόζεται με τεράστια επιτυχία στην ιατρική και έχει ήδη επιτύχει τη βελτιστοποίηση των χειρουργικών επεμβάσεων κατά τρόπο, ώστε να γίνονται πιο αποτελεσματικές, αλλά λιγότερο παρεμβατικές, μειώνοντας και τον αναγκαίο χρόνο ανάρρωσης των ασθενών. Η λαπαροσκοπική και ρομποτική χειρουργική, ακόμα, μείωσαν σημαντικά τη βαρύτητα του εγχειρητικού τραύματος, κυρίως όσον αφορά σε πιο εκτεταμένες εγχειρίσεις, που

ήταν αδιανόητο να επιτευχθούν στο παρελθόν. Ως εκ τούτου, είναι σήμερα βέβαιο ότι τα επιτεύγματα της σύγχρονης ιατρικής επιστήμης (νευροχειρουργικές επεμβάσεις, μεταμοσχεύσεις κ.λπ.), τόσο όσον αφορά στην πρόληψη όσο και στη θεραπεία ασθενειών, δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της εξέλιξης της επιστημονικής σκέψης, αλλά κυρίως της εξέλιξης των υλικών και της ιατρικής τεχνολογίας. Για παράδειγμα, τα ρομπότ στην ιατρική (βλ. ρομπότ-νοσοκόμες και το χειρουργικό σύστημα «Ντα Βίντσι») παρέχουν στον γιατρό ένα προηγμένο σύνολο εργαλείων που υποβοηθά το έργο του και βελτιστοποιεί τα αποτελέσματά του. Χάρη στην τεχνολογία, εξάλλου, είναι σήμερα εφικτή η πιο αποτελεσματική αναζήτηση θεραπειών για ποικίλες ασθένειες, καθώς και η δημιουργία μιας νέας γενιάς φαρμάκων με πιο στοχευμένη δράση και λιγότερες παρενέργειες.

Επιπλέον, τα αποτελέσματα της τεχνολογικής προόδου είναι φανερά σε πολλούς τομείς της οικονομίας, όπως οι «online αγορές». Οι περισσότερες επιχειρήσεις σήμερα δημιουργούν ηλεκτρονικά καταστήματα, για να διευρύνουν την προβολή τους και να προσεγγίσουν νέες αγορές. Από την άλλη, οι online αγορές διευκολύνουν και τον καταναλωτή, γιατί γίνονται εύκολα και γρήγορα από την άνεση του σπιτιού του με μερικά κλικ στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, το tablet ή το smartphone. Επομένως, δεν υπάρχει η ανάγκη μετακίνησης, αφού όλα τα προϊόντα βρίσκονται ακριβώς μπροστά του, στην οθόνη του! Ακόμη, τα χιλιάδες ηλεκτρονικά καταστήματα που υπάρχουν στο διαδίκτυο διαθέτουν τεράστια ποικιλία προϊόντων, που παρέχουν τη δυνατότητα στους καταναλωτές να συγκρίνουν και να επιλέξουν με βάση τις δικές τους ανάγκες και τις δικές τους προτιμήσεις. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι οι καταναλωτές παραλαμβάνουν τις παραγγελίες τους στην πόρτα τους, πράγμα που διευκολύνει τη ζωή τους, αν σκεφτούμε ότι ο χρόνος που διαθέτει ο σύγχρονος άνθρωπος για ψώνια με τον παραδοσιακό τρόπο είναι περιορισμένος.

Παράλληλα, η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει επηρεάσει σημαντικά και τον τομέα των υπηρεσιών. Δημόσιες υπηρεσίες εξυπηρετούν ήδη τους πολίτες διαδικτυακά, γεγονός που θα συμβάλει σταδιακά στη μείωση της γραφειοκρατίας, τη βελτίωση του χρόνου και του επιπέδου εξυπηρέτησης και την αποφυγή της ταλαιπωρίας των πολιτών, ειδικότερα, μάλιστα, των ευπαθέστερων ομάδων.

Συμπερασματικά, η τεχνολογία και το διαδίκτυο έχουν διευκολύνει σημαντικά τη ζωή των ανθρώπων σε πάρα πολλούς τομείς. Η ιστορία, όμως, έχει δείξει ότι η αξία της τεχνολογικής εξέλιξης κρίνεται

από τη χρήση και τα αποτελέσματά της. Έτσι, με τον ίδιο τρόπο που μπορεί η τεχνολογία να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων, μπορεί και να την καταστρέψει. Πυρηνικά και βιολογικά όπλα και συστήματα ελέγχου και παρακολούθησης απειλούν σήμερα να καταστρέψουν τον πλανήτη και να στερήσουν από τους ανθρώπους τα πολυτιμότερα αγαθά: της ζωής και της ελευθερίας τους. Ευελπιστούμε ότι στο μέλλον η ανθρωπότητα θα συμπεριφερθεί με μεγαλύτερη ωριμότητα και σύνεση, ώστε η τεχνολογία να είναι μόνο ευλογία για τον άνθρωπο και σε καμία περίπτωση να μην γίνει το όργανο της αυτοκαταστροφής του.

Ζωή Πουρκού, Χριστίνα Ανδρέου A31

Δημήτρης Δημητρίου A02

Η Οικονομία στο κατώφλι της Νέας Ψηφιακής Εποχής

Η οικονομία του μέλλοντος

Είναι δύσκολο να προβλέψουμε το μέλλον της οικονομίας, καθώς συνεχώς βρίσκεται αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η πανδημία του Covid19, που ξέσπασε ξαφνικά και άλλαξε εντελώς τα οικονομικά δεδομένα, προκαλώντας σοβαρό πλήγμα στην παγκόσμια οικονομία. Επιπλέον, εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, οι οικονομίες των περισσότερων χωρών είναι σήμερα εξαρτημένες η μία από την άλλη, ενώ η τεχνολογία, που έχει εισβάλει δυναμικά στην καθημερινότητά μας, δημιουργεί καινούργιες ανάγκες και καινούργια δεδομένα στο σκηνικό της παγκόσμιας οικονομίας.

Τις τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκε ένας ραγδαίος ψηφιακός μετασχηματισμός των σύγχρονων κρατών, που οδήγησε τις επιχειρήσεις, την κοινωνία και την παγκόσμια οικονομία σε μεγάλες αλλαγές. Μετά την παγκόσμια κρίση του 2008–2009, η ψηφιακή βιομηχανία εξελίχθηκε σε έναν από τους πιο δυναμικούς και πολλά υποσχόμενους κλάδους της παγκόσμιας οικονομίας και το ηλεκτρονικό εμπόριο αύξησε τις ευκαιρίες απασχόλησης, καθώς το διαδίκτυο επιτρέπει σε πολλές μικρές εταιρείες να συμμετέχουν στο παγκόσμιο εμπόριο και αυξάνει σημαντικά τις επιχειρηματικές ευκαιρίες. Από τα νέα αυτά δεδομένα, όμως, απορρέουν και σημαντικές κοινωνικοπολι-

τικές επιπτώσεις που πιέζουν την αγορά εργασίας, γιατί πολλές θέσεις απασχόλησης σε ορισμένες περιπτώσεις εξαφανίζονται.

Παρά τα όποια προβλήματα δημιουργεί η ψηφιοποίηση της οικονομίας, τα πλεονεκτήματά της είναι πολλά. Η ψηφιακή τεχνολογία παρέχει σχεδόν απόλυτη διαφάνεια και καθιστά εύκολη τη σύγκριση τιμών, επιπέδων εξυπηρέτησης και απόδοσης προϊόντων. Έτσι, ενώ οι ψηφιακές τεχνολογίες στις οποίες βασίζονται οι ανταγωνιστικοί οργανισμοί δεν είναι νέες, εντούτοις χρησιμοποιούνται για την επίτευξη ενός νέου αποτελέσματος. Γενικότερα, η ψηφιακή οικονομία είναι τεράστια, δεν έχει σύνορα

και δημιουργεί μοναδικές προκλήσεις στον τρόπο ρύθμισης και διαχείρισης των οικονομικών δεδομένων.

Συνοψίζοντας, η οικονομία του μέλλοντος θα στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην τεχνολογία, καθώς οι περισσότερες συναλλαγές και οικονομικές συμφωνίες σε παγκόσμιο επίπεδο θα εκτελούνται μέσω του διαδικτύου και οι τοπικές επιχειρήσεις θα μπορούν να δραστηριοποιούνται διαδικτυακά σε διάφορα μέρη του κόσμου ανεξαρτήτως της έδρας τους.

Μαρίνα Δέδογλου Γ52

Το μέλλον των επιχειρήσεων στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο

Στις μέρες μας ο κόσμος παρουσιάζει μια αυξημένη τάση προς την ψηφιοποίηση. Φυσικά, στις μικρές οικονομίες και στον αναπτυσσόμενο κόσμο, παρατηρείται το φαινόμενο ένας μεγάλος αριθμός μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων να εξακολουθούν να λειτουργούν «παραδοσιακά», κυρίως λόγω της αδυναμίας τους να εκσυγχρονιστούν ή της έλλειψης οικονομικών πόρων. Το ξέσπασμα της πανδημίας του Covid19 τα τελευταία τρία χρόνια προέβαλε την αδυναμία αυτή και την αναγκαιότητα ένταξης όλων των επιχειρήσεων στον νέο ψηφιακό «χάρτη».

Ήδη η διακοπή της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας λόγω του Covid19 ανάγκασε πολλές επιχειρήσεις να εφαρμόσουν τη συστηματική τηλεργασία, εξαιτίας της απαγόρευσης της φυσικής παρουσίας πολλών προσώπων ταυτόχρονα στον ίδιο χώρο εργασίας. Οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις που δεν διέθεταν μια τέτοια ακριβή ψηφιακή υποδομή, που να τους επιτρέπει να συνεχίσουν τη

λειτουργία τους μέσα στις νέες συνθήκες, οδηγήθηκαν είτε σε οικονομική καταστροφή είτε σε οριστικό κλείσιμο.

Σύμφωνα με έρευνες που γνωστοποίησαν εταιρείες όπως η Deloitte, η PwC, η SoftServe και η KPMG, αξιολογώντας το επίπεδο ψηφιοποίησης των επιχειρήσεων ενόψει της έναρξης της νέας ψηφιακής οικονομίας, το ποσοστό των επιχειρήσεων που ολοκλήρωσαν τις διαδικασίες ψηφιοποίησής τους παγκοσμίως κυμαίνεται μεταξύ του 10% και του 33%. Τα δεδομένα αυτά παρουσιάζουν σαφή ασυμμετρία, όταν κατανέμονται μεταξύ των χωρών.

Ένας κλάδος της οικονομίας που παρουσιάζει ιδιαίτερη δυσκολία προσαρμογής στη νέα ψηφιακή εποχή είναι αυτός της βιομηχανίας, γιατί απαιτεί τη φυσική παρουσία του εργαζομένου στο εργοστάσιο παραγωγής, ακόμα και στις περιπτώσεις που οι εργασίες σε αυτό έχουν αυτοματοποιηθεί. Ως εκ τούτου, το ποσοστό ψηφιοποίησης στη βιομηχανία ανέρχεται σήμερα μόλις στο 18%.

Όσον αφορά στις επιχειρήσεις τεχνολογίας και πληροφοριών, προκαλεί πραγματική εντύπωση η παρατήρηση ότι μόνο το 30% από αυτές είναι ψηφιοποιημένες. Ωστόσο, το ποσοστό αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί, αν αναλογιστούμε τους οικονομικούς πόρους που απαιτούνται για την πλήρη ψηφιοποίηση μιας επιχείρησης. Υπό αυτή την έννοια, ένα μεγάλο ποσοστό αυτών των επιχειρήσεων είναι νεοσύστατες ή επιχειρηματικές πρωτοβουλίες με πολύ περιορισμένους πόρους και χωρίς δυνατότητες τεχνολογικής αναβάθμισης και κάλυψης σημαντικών επενδύσεων και γι' αυτό αδυνατούν να προχωρήσουν σε αυτό το βήμα.

Εν κατακλείδι, καθίσταται σαφές ότι όλες οι σύγχρονες εταιρείες και επιχειρήσεις πρέπει να προσαρμοστούν στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο, αν θέλουν να συνεχίσουν απρόσκοπτα τη λειτουργία τους. Η ψηφιοποίηση της οικονομίας μπορεί να βελτιώσει το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών, να δώσει ώθηση στις συναλλαγές και να καταστήσει τις επιχειρήσεις βιώσιμες και κερδοφόρες.

Γεωργιάνα-Μαρία Παστίνα Γ52

Το μέλλον του χρήματος

Είναι γεγονός πως η πρόσφατη πανδημία του Covid19 έχει πυροδοτήσει έντονη συζήτηση γύρω από μια νέα οικονομία χωρίς μετρητά, αφού αποδείχτηκε ότι μέσα από την ανταλλαγή νομισμάτων ο ιός μεταδίδεται ευκολότερα. Ταυτόχρονα, η αλματώδης εξέλιξη της τεχνολογίας, η οποία επηρεάζει όλες τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες των κρατών, δημιουργεί νέες συνθήκες ζωής και εξίσου νέους τρόπους παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων, που απαιτούν προσαρμογή σε ένα νέο μοντέλο οικονομικών συναλλαγών και δραστηριοτήτων και σε μια νέα συνολικά πραγματικότητα. Η τεχνητή νοημοσύνη, τα ρομπότ, η μηχανική μάθηση, το ψηφιακό χρήμα, οι έξυπνες συσκευές, τα έξυπνα σπίτια και οι σύμβουλοι-ρομπότ γίνονται σιγά σιγά κομμάτι της καθημερινότητάς μας και -όπως είναι φυσικό-, ο χρηματοπιστωτικός τομέας δεν μπορεί να μείνει ανεπηρέαστος.

Το online banking, οι πλαστικές κάρτες, τα ψηφιακά πορτοφόλια, το mobile banking

και τα κρυπτονομίσματα αντικαθιστούν σιγά σιγά το παραδοσιακό χρήμα (κέρματα και χαρτονομίσματα), θέτοντας τις βάσεις για μια οικονομία χωρίς μετρητά. Αξίζει να σημειωθεί ότι στη Σουηδία σήμερα το 92% των συναλλαγών πραγματοποιείται ήδη με τη χρήση ηλεκτρονικού χρήματος. Πρόσφατα η Κεντρική Τράπεζα της Σουηδίας, μάλιστα, όρισε επίσημο κρυπτονόμισμα την ηλεκτρονική κορώνα. Κατά τον ίδιο τρόπο, η Κεντρική Τράπεζα της Κίνας διερευνά την είσοδο ενός ολοκληρωμένου ψηφιακού συστήματος πληρωμών, ενώ και άλλες Κεντρικές Τράπεζες, όπως αυτές της Νότιας Κορέας, του Καναδά, της Σαουδικής Αραβίας, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και της Ελβετίας, αλλά και η Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα, έχουν προχωρήσει αρκετά σε ενέργειες για ψηφιακό νόμισμα (βλ. Α.Σταθοπούλου – Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού).

Η νέα αυτή πραγματικότητα θέτει προς συζήτηση τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα μιας κοινωνίας χωρίς μετρητά. Από το 2008, χρονιά εμφάνισης του Bitcoin ως

του νέου «ψηφιακού χρυσού» του πλανήτη, έως σήμερα, προέκυψε μια πληθώρα κρυπτονομισμάτων. Η χρήση του Bitcoin συνιστά πιθανώς τη μεγαλύτερη αλλαγή στο χρηματοοικονομικό σύστημα εδώ και έναν αιώνα. Το Bitcoin είναι ένα ψηφιακό νόμισμα, το οποίο δεν υπάρχει επισήμως σε καμία φυσική μορφή (κέρματος ή χαρτονομίσματος). Δεν παράγεται από καμία συγκεκριμένη χώρα και δεν ελέγχεται από καμία συγκεκριμένη τράπεζα ή κυβέρνηση. Η παραγωγή, η αποθήκευση, η διακίνηση και όλες οι συναλλαγές με αυτό γίνονται αποκλειστικά σε ηλεκτρονική μορφή. Ο τρόπος για να αποθηκεύσουμε και να κάνουμε συναλλαγές με τα Bitcoin είναι το «ψηφιακό πορτοφόλι» (Bitcoin wallet). Το πορτοφόλι αυτό μπορεί να βρίσκεται είτε ως πρόγραμμα στον υπολογιστή μας είτε σε κάποια ιστοσελίδα, όπως είναι η Bitcoin Exchange. Το Bitcoin το 2008 ξεκίνησε με ισοτιμία 0,29 έναντι του δολλαρίου, το 2013 έφτασε στα 1,400 δολάρια και κατέληξε σήμερα στα 6.718,7 δολάρια (€5.434,8) ανά Bitcoin, δεδομένου ότι αυξήθηκε κατακόρυφα η ζήτησή του εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, που δημιούργησε την ανάγκη για ηλεκτρονικές συναλλαγές.

Ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματα της χρήσης του ψηφιακού χρήματος είναι ότι ενισχύει τη διαφάνεια στις χρηματικές συναλλαγές, μειώνοντας σημαντικά τις παράνομες δραστηριότητες που βασίζονται στη χρήση μετρητών, όπως το ξέπλυμα χρήματος. Σε μια οικονομία χωρίς μετρητά μειώνεται σε μεγάλο βαθμό, επίσης, η φοροδιαφυγή, που έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ΑΕΠ. Επιπρόσθετα, με τη χρήση ηλεκτρονικού νομίσματος μηδενίζονται οι αποστάσεις και διευκολύνονται οι μεταφορές χρημάτων από μια χώρα σε άλλη κατά τρόπο ώστε να εξοικονομείται πολύτιμος χρόνος, χρήμα και ενέργεια.

Βεβαίως, σίγουρα υπάρχει και η άλλη όψη του «νομίσματος». Μια μεγάλη κατηγορία πολιτών στις σύγχρονες οικονομίες, όπως οι ηλικιωμένοι, αδυνατώντας να προσαρμοστούν στα νέα ψηφιακά δεδομένα αυτομάτως αποκλείονται από κάθε πτυχή της οικονομικής (και όχι μόνο) ζωής. Άλλο ένα μειονέκτημα της ψηφιοποίησης του χρήματος είναι ότι αυξάνεται η πιθανότητα παραβίασης της ιδιωτικότητας του πολίτη και των προσωπικών του δεδομένων. Επιπρόσθετα, τα κρυπτονομίσματα δημιουργήθηκαν από ένα δίκτυο και όχι από κάποια κεντρι-

κή τράπεζα, η οποία θα μπορούσε να αντιδράσει σε περιπτώσεις κρίσης και κυρίως να παρέχει ρευστότητα σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Ίσως αυτό να συνιστά και το κυριότερο εμπόδιο στη διεύρυνση και την εξάπλωση της χρήσης τους.

Η λύση στα ζητήματα που εγείρονται από την ψηφιοποίηση της οικονομίας είναι η εκπαίδευση και η ενημέρωση των πολιτών σε θέματα λειτουργίας του χρήματος,

με έμφαση στα σημαντικά πλεονεκτήματα που έχει το ψηφιακό χρήμα, αλλά και στις παγίδες που μπορεί να κρύβει η χρήση του και η επέκταση των διαδικτυακών συναλλαγών. Μια ερώτηση που ίσως πρέπει να απαντηθεί είναι η ακόλουθη: «Είναι έτοιμη η κοινωνία να υποδεχτεί και να διαχειριστεί έναν κόσμο χωρίς μετρητά;»

Κυπριανός Πέτσας Γ52

Η εξέλιξη του χρήματος

Τα τελευταία χρόνια η παγκόσμια οικονομία αναπτύσσεται ραγδαία. Από τις παραδοσιακές μορφές οικονομικών συναλλαγών, οι οποίες στηρίζονταν σε νομίσματα που αντλούσαν την αξία τους από το είδος μετάλλου από το οποίο ήταν φτιαγμένα, περάσαμε σήμερα σε συναλλαγές τόσο υψηλού επιπέδου, ώστε με το πάτημα ενός κουμπιού να μπορεί κανείς να στείλει χρήματα στην άλλη άκρη της γης.

Την εξέλιξη του νομίσματος αποδεικνύει η ύπαρξη κρυπτονομισμάτων, όπως είναι για παράδειγμα το Bitcoin, το Litecoin και το Ethereum. Πρόκειται για άυλα ψηφιακά νομίσματα, τα οποία δεν βρίσκονται σε καμιά τράπεζα. Για να τα αποκτήσει κανείς, πρέπει είτε να κατέχει έναν ισχυρό ηλεκτρονικό υπολογιστή, που μπορεί να κάνει περίπλοκες μαθηματικές πράξεις (mining), είτε να πραγματοποιεί διαδικτυακή συναλλαγή με ειδικά συναλλαγματικά πρακτορεία. Οι κάτοχοι των νομισμάτων αυτών μπορούν να κάνουν συναλλαγές και με άλλα νομίσματα.

Με βάση τις έρευνες και τις εκτιμήσεις οικονομολόγων και ειδικών, οι ψηφιακές πληρωμές αναμένεται ότι θα αντικαταστήσουν κάποια στιγμή πλήρως τις συναλλαγές με μετρητά. Ένα μεγάλο μειονέκτημα που μπορεί να προκύψει από ένα τέτοιο ενδεχόμενο είναι ότι τα άτομα που δεν θα έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο δεν θα μπορούν να

συμμετέχουν σε καμία οικονομική δραστηριότητα. Επίσης, σε περίπτωση κρίσης του νομίσματος, δεν θα υπάρχει κάποια Τράπεζα που να μπορεί να το υποστηρίξει.

Οι ίδιες έρευνες προβλέπουν ότι η παγκόσμια οικονομία θα μπορούσε να υπερδιπλασιαστεί σε μέγεθος έως το 2050, ξεπερνώντας κατά πολύ την αύξηση του πληθυσμού, λόγω των συνεχιζόμενων βελτιώσεων στην παραγωγικότητα και εξαιτίας της εξέλιξης της τεχνολογίας. Έξι από τις επτά μεγαλύτερες οικονομίες στον κόσμο προβλέπεται να κυριαρχήσουν το 2050, με επικεφαλής αυτές της Κίνας, της Ινδίας και της Ινδονησίας. Η Κίνα προβλέπεται ότι θα κατακτήσει την κορυφή της παγκόσμιας οικονομίας, αφού θα κατέχει το προβλεπόμενο μερίδιο του 20% στο παγκόσμιο ΑΕΠ.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε ότι στο μέλλον μάς περιμένουν ραγδαίες αλλαγές στον χρηματοοικονομικό τομέα, που εάν χρησιμοποιηθούν σωστά και ηθικά, θα δημιουργήσουν τις συνθήκες για οικονομική πρόοδο και ανάπτυξη σε όλους τους λαούς. Από την άλλη, η εξέλιξη αυτή μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ανάδειξη νέων οικονομικών κολοσσών, που ίσως οδηγήσουν σε νέες μορφές δικτατορίας.

Χριστιάννα Γρηγορίου Γ52

Η νέα ηλεκτρονική οικονομία

Καθημερινά η τεχνολογία εξελίσσεται επηρεάζοντας τη σύγχρονη εικόνα του κόσμου και κυρίως την οικονομία. Το πιθανότερο σενάριο, μάλιστα, είναι στο μέλλον να περάσουμε σε μία νέα μορφή ηλεκτρονικής οικονομίας, που θα στηρίζεται στη χρήση κρυπτονομισμάτων, όπως είναι για παράδειγμα το Bitcoin, το Litecoin κ.ά.

Σε μία τέτοια περίπτωση, που δεν μοιάζει πολύ μακρινή, η ζήτηση για την αγορά κρυπτονομισμάτων θα αυξηθεί ραγδαία. Κάποιοι, μάλιστα, πιστεύουν ότι τα περιουσιακά στοιχεία θα μεταβληθούν δραματικά, εξαιτίας της αλληλεπίδρασής μας με τα νομίσματα και τα χαρτονομίσματα.

Γενικότερα, μεγάλο χάσμα χωρίζει τους ανθρώπους που υποστηρίζουν τη νέα ηλεκτρονική οικονομία από αυτούς που πιστεύουν πως δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια

επικίνδυνη μέθοδος συναλλαγών. Αργά ή γρήγορα, όμως, ανεξαρτήτως του τι πιστεύει ο καθένας μας, είναι σχεδόν βέβαιο πως οι άνθρωποι θα ζουν σε έναν κόσμο όπου τα κρυπτονομίσματα θα έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο. Σύμφωνα με τον Ivory Johnson, τα κρυπτονομίσματα θα διαταράξουν τις παραδοσιακές μορφές συναλλαγών. Ένα πλεονέκτημά τους είναι ότι οι χρηματικές συναλλαγές θα γίνονται με μικρό έως ανύπαρκτο κόστος. Ο ίδιος προβλέπει ότι το Bitcoin μέσα στα επόμενα 50 χρόνια θα αναθίσει σε παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα. Ο Ντράγκαν Μπόσκοβιτς, ιδρυτής και διευθυντής του Blockchain Research Lab, αναφέρει ότι τα ψηφιακά νομίσματα αποτελούν μέρος της ψηφιακής οικονομίας και γι'αυτό αναμένεται να κυριαρχήσουν παντού μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια.

Μικαέλα Ευαγγέλου Γ52

Τα ψηφιακά νομίσματα

Οι ψηφιακές πληρωμές πρόκειται να αντικαταστήσουν κάποια στιγμή σχεδόν πλήρως τις συναλλαγές με μετρητά. Τα Bitcoin δεν έχουν γίνει ακόμα καθολικά αποδεκτά ως μέσο πληρωμών σε ορισμένες χώρες, αλλά λειτουργούν ήδη ως μέσο πληρωμής στην καθημερινότητά μας. Σε άλλες χώρες τα μετρητά είναι περιορισμένα, διότι οι περισσότερες συναλλαγές γίνονται ψηφιακά μέσω καρτών, ιδιαίτερα από τους νέους. Την ίδια ώρα κάνουν την εμφάνισή τους όλο και περισσότερες και πιο ασφαλείς μέθοδοι πληρωμών.

Τα ψηφιακά νομίσματα, βεβαίως, έχουν τις ιδιαιτερότητές τους. Ακόμη και το γνωστότερο εξ

αυτών, το Bitcoin, επινοήθηκε από ένα δίκτυο και όχι από κάποια κεντρική τράπεζα, που θα μπορούσε να παρέμβει σε περιπτώσεις κρίσης για να παρέχει ρευστότητα.

Χριστίνα Αθανιάη Γ52

Κλιματική αλλαγή: Είμαστε στο παρά πέντε ή είναι ήδη αργά;

Στη σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές αλλαγές (UNFCCC, United Nations Framework Convention on Climate Change), ως κλιματική αλλαγή ορίζεται η μεταβολή του κλίματος που οφείλεται άμεσα ή έμμεσα σε ανθρώπινες δραστηριότητες. Είναι, πλέον, γενικά αποδεκτό ότι το κλίμα αλλάζει σε παγκόσμια κλίμακα. Έναν εμφανή και εύκολα αναγνωρίσιμο δείκτη αποτελεί η περιβαλλοντική θερμοκρασία, ο μέσος όρος της οποίας σε παγκόσμια κλίμακα σημειώνει σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια.

Αίτια της κλιματικής αλλαγής αποτελούν οι ανθρώπινες δραστηριότητες και κυρίως η υπερβολική χρήση των ορυκτών καυσίμων, όπως είναι ο άνθρακας, ο λιγνίτης, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, η καύση των οποίων απελευθερώνει τεράστιες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) στην ατμόσφαιρα. Με τον τρόπο αυτό, η «κουβέρτα» των αερίων του θερμοκηπίου (διοξειδίου του άνθρακα και μεθανίου)

απορροφά την υπέρυθη ακτινοβολία που διαχέεται από τη Γη και δεν της επιτρέπει την ελεύθερη διαφυγή στο διάστημα. Λόγω του κλιματικού αυτού φαινομένου επιπρόσθετη θερμότητα παγιδεύεται στα χαμηλότερα ατμοσφαιρικά στρώματα.

Με βάση τα πιο πρόσφατα επιστημονικά δεδομένα της IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change), στη μνημειώδη έκθεση την οποία συνέταξαν 234 επιστήμονες από 66 χώρες, με τη βοήθεια ακόμα 517 επιστημόνων, οι οποίοι βασίστηκαν σε περισσότερες από 14000 επιστημονικές μελέτες από όλο τον πλανήτη, η κλιματική αλλαγή περιγράφεται με τα πιο μελανά χρώματα. Στην έκθεση αναφέρεται ότι η κλιματική αλλαγή που συμβαίνει τώρα, εκτός από την αύξηση της θερμοκρασίας, έχει ως επακόλουθα το λιώσιμο των πάγων, την άνοδο τη στάθμης της θάλασσας και τη συχνότερη εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων, τα οποία μάλιστα χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ένταση. Η κλιματική αλλαγή

αναμένεται να επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό μερικές από τις θεμελιώδεις ανάγκες, που αποτελούν προϋποθέσεις για την υγεία του ανθρώπου, όπως τον αέρα, το νερό και τα τρόφιμα (τόσο σε επάρκεια όσο και σε ποιότητα).

Η άμεση μείωση της καύσης ορυκτών καυσίμων και η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κρίνεται ως η πιο επείγουσα λύση για την κλιματική αλλαγή. Επίσης, η βιώσιμη διαχείριση της γης, η ανάσχεση της αποψίλωσης των δασών και η βελτίωση των αγροτικών πρακτικών μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση των εκπομπών δηλητηριωδών αερίων. Την 1η Νοεμβρίου του 2021, η Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής των ηγετών εγκαινίασε τις εργασίες της 26ης Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (COP26). Η δέσμευση των ηγετών αφορούσε κυρίως στη διάσωση των δασών έως το 2030, η οποία θα χρηματοδοτηθεί με το ποσό των 19 δισ. δολαρίων. Σημαντική υπήρξε και η απόφαση για περιορισμό των εκπομπών

μεθανίου, ώστε να συγκρατηθεί η άνοδος της θερμοκρασίας. Ωστόσο, το Σύμφωνο της Γλασκόβης για το Κλίμα αφήνει περιθώριο για περαιτέρω προσπάθειες κατά τα επόμενα έτη, για την επίτευξη του στόχου περιορισμού της μέσης αύξησης της θερμοκρασίας στον 1,5^ο C.

Χαρακτηριστικά, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Charles Michel, δήλωσε αισιόδοξα στη σύνοδο COP26 ότι: «Η ανθρωπότητα διεξάγει πόλεμο ενάντια στη φύση και πρέπει να τον σταματήσουμε. Ο πλανήτης Γη είναι το ένα και μοναδικό μας σπίτι. Πρέπει να περιορίσουμε την αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη στον 1,5^ο C. Τώρα είναι η ώρα για να δράσουμε όλοι μαζί». Ας μας προβληματίσουν τα λόγια του, ώστε να αναλάβουμε δράση για να σώσουμε τον πλανήτη μας και τη ζωή μας!

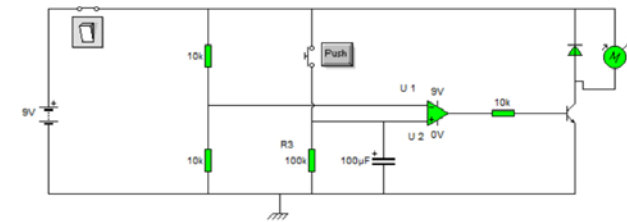
Ευγενία Αραμπίδου, Τζένιφαρ Ιβάνοβα, Μαρία-Σύλβια Κονιαρή, Μικαέλλα Παπακωνσταντίνου, Σοφία Σπιρλίδη Α11

Stop wasting water!

STOP WASTING WATER is a very familiar phrase, the importance of which many countries don't realize. We have all heard about the lack of water in Africa, Egypt and Ethiopia. However, we don't seem to realize how this can affect our lives. This is why we don't try to face the problem, with the excuse that "the only one who can actually do something is the government". This, of course, is not true. For that reason, the aim of this project is to point out simple ways to save water in our routine. In addition, we emphasize the difference between how rich countries use water against how the poor ones do.

I think we have all heard about the impending water war between Ethiopia and Egypt that may happen soon and we also heard or watched videos about small African countries with water problems. Thankfully, the water war predictions don't seem to happen soon. Of course, the gap between rich and poor countries is huge. An average household in United Kingdom in 2000 used 334 liters of water per day, in Asia 95 liters and in Africa 34 liters per day. As we can see, in Africa a household uses the one tenth of the average quantity of water a household in UK uses. If we also consider that an average household in UK has 2.33 members and in Africa 6.9, the gap seems much bigger.

But, where the water comes from to our homes? The water comes from lakes, rivers, groundwater and seas. The first step to make water drinkable is to add chemicals that bind dirt and other particles called floc. The floc is heavy, so it goes to the bottom of the tank, while the water stays at the top. Then it passes through filters removing bacteria and other parasites. In the end, chlorine is used to kill the rest of the bacteria and parasites.

The uses of water in a household are many and they can explain why we spend so much water in our everyday life. In particular, we use water for bathing, cooking, washing hands, washing dishes, cleaning, planting and watering the plants, drinking and so many other occasions. According to Harvard, a head shower takes up to 9,5 litres of water per minute and the average shower time in America is 8 minutes. This means that a 4 member family can spend 304 liters of water per day just for showering. Furthermore, a sink is using 8.33 liters per minute, whilst an average man drinks 3,7 liters of water and a woman 2,7 litres of water per day.

After a lot of studying and thinking, we reached the conclusion that the best way to spend less water in our everyday life is to put multiple timers on our sinks, meaning timers with more than one switches, one of which will be programmed to turn the sink on for different uses, such as for hand washing, drinking etc. Of course, everything depends on our compassion for environment, as well as on our will to live and let our progenies live in health and prosperity.

Θωμάς Ερωτοκρίτου, Μόνικα Γκουμπράν B31

Το Παγκύπριο Γυμνάσιο στην αιχμή των εξελίξεων... Ψηφιοποίηση του Αρχείου του Παγκυπρίου Γυμνασίου

Το αρχείο του Παγκυπρίου Γυμνασίου αποτελεί εθνικό πλούτο και προσφέρει μεγάλη υπηρεσία στη διαφύλαξη πρωτογενών πηγών, χειρογράφων, κωδίκων, εγγράφων, κατάστιχων, συλλογών, έργων τέχνης, απομνημονευμάτων και ημερολογίων των αγωνιστών της Ε.Ο.Κ.Α. του 1955-59, εντύπων κ.ά.

Η ψηφιοποίηση του ανεκτίμητης αξίας αρχείου έχει ως σκοπό όχι μόνο να διαφυλαχθούν οι θησαυροί του, αλλά και να προβληθούν προς τα έξω για σκοπούς μελέτης ή έρευνας. Το εγχείρημα αυτό

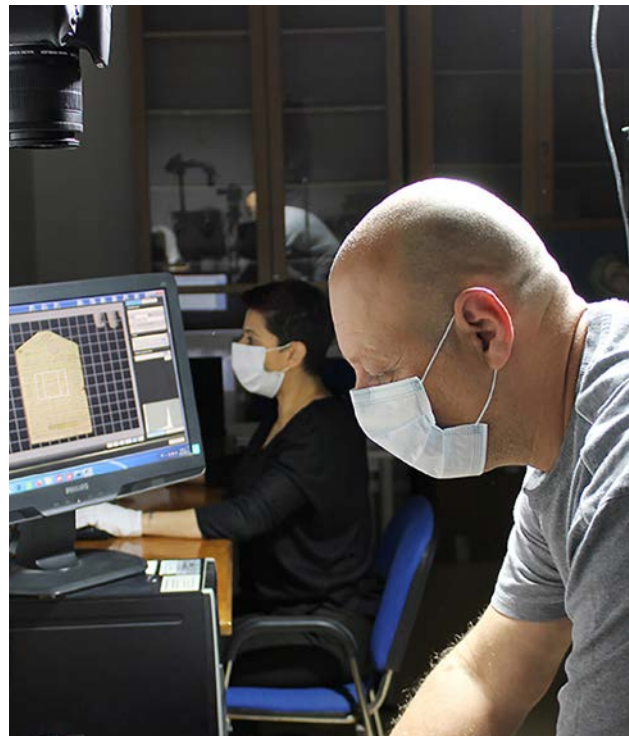
επιτεμάσσεται με τη δημιουργία διαδικτυακής πλατφόρμας (Διόπτρα), στην οποία ο χρήστης μπορεί να εντοπίσει το αρχείο που τον ενδιαφέρει και να μεταβεί σε πλήρη οθόνη, να μεγεθύνει ή να σμικρύνει την εικόνα, να εστιάσει σε ένα συγκεκριμένο σημείο, να το επεξεργαστεί και να το μελετήσει χωρίς να κινδυνεύει το πρωτότυπο να φθαρεί.

Η διαδικασία της φωτογράφισης του αρχείου ξεκινά με την τοποθέτηση του αντικειμένου στην ειδική επιφάνεια λήψης. Για περισσότερη ευκρίνεια τοποθετείται ειδικό μουσειακό γυαλί στο πάνω μέρος του

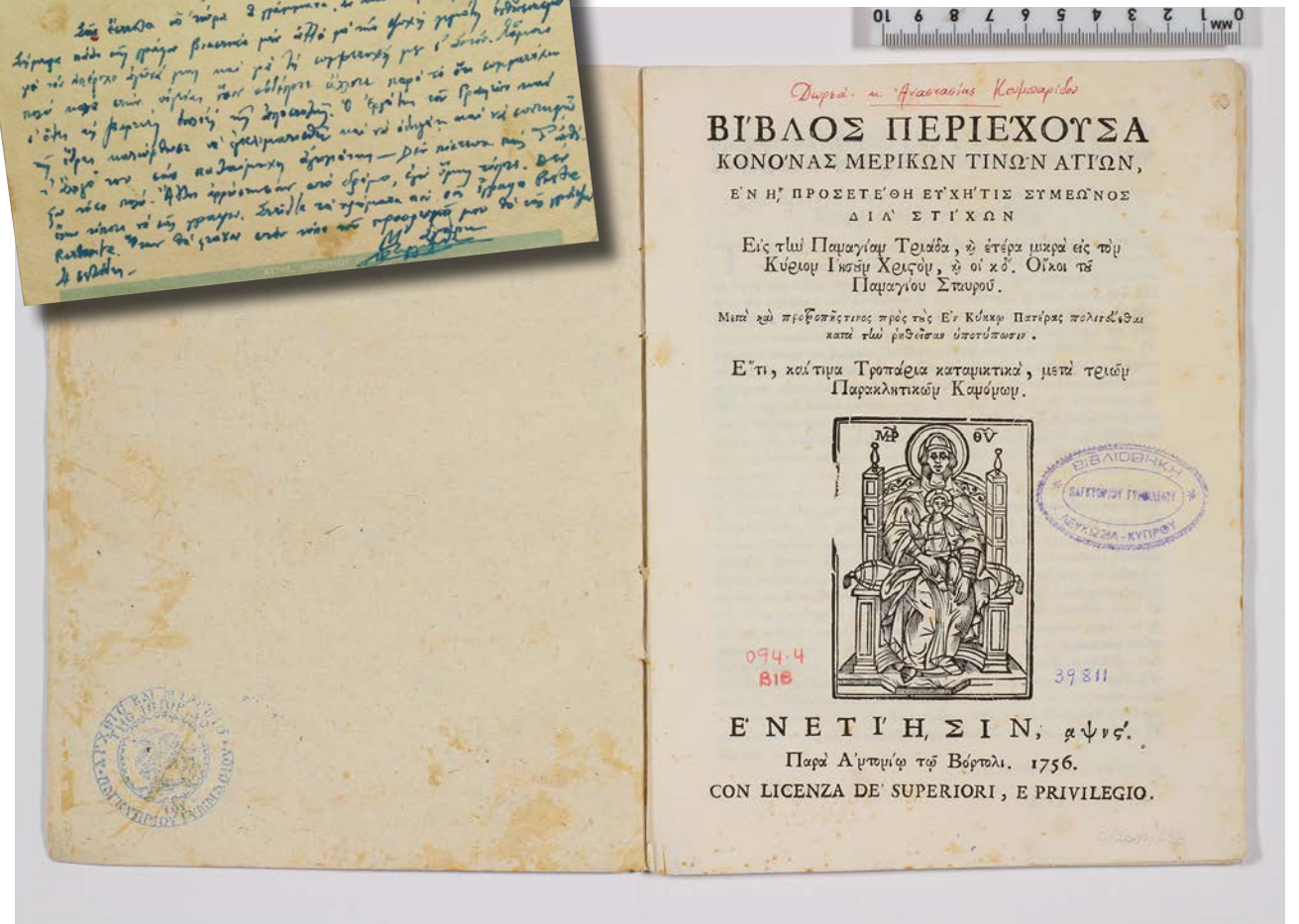
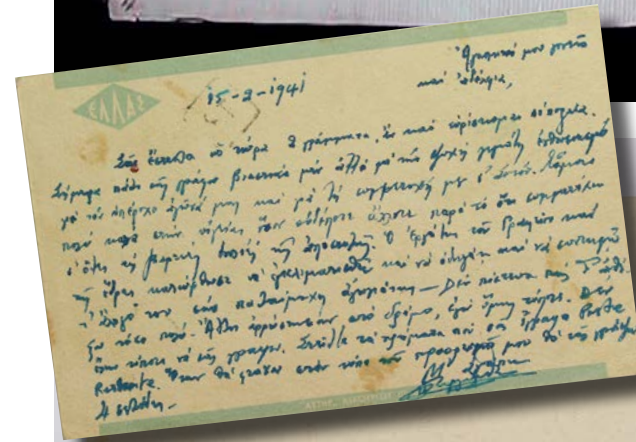
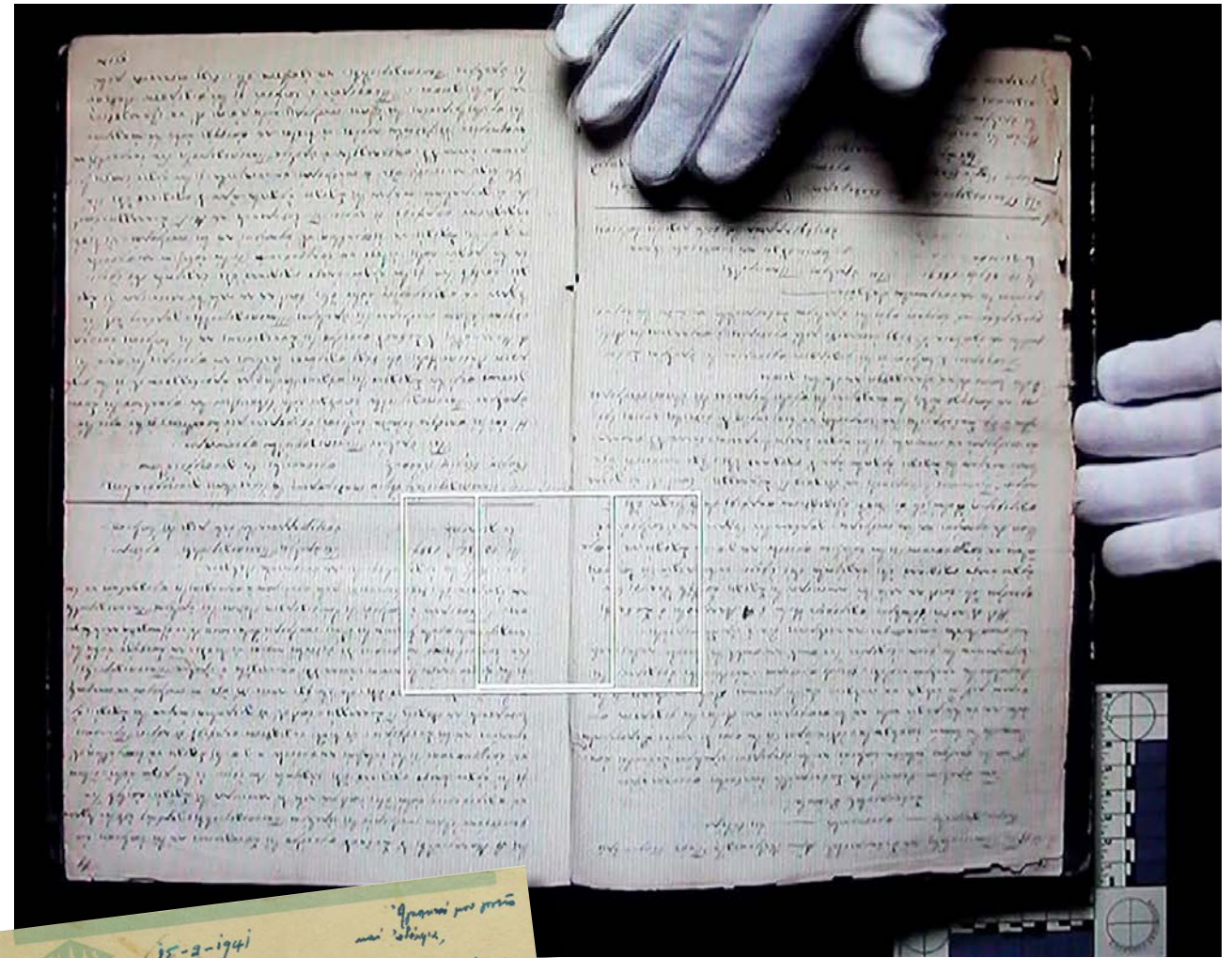

εγγράφου. Στη συνέχεια η φωτογραφική μηχανή ρυθμίζεται μέσω συγκεκριμένου λογισμικού στον Η/Υ με στόχο τη σωστή τοποθέτηση του αντικειμένου στο κάδρο. Το θέμα φωτίζεται με ειδικό φωτισμό, με σωστή φωτομέτρηση, και γίνονται πειραματικές λήψεις ούτως ώστε να διασφαλιστεί το τελικό αποτέλεσμα. Η διαδικασία

αυτή επιβάλλεται για αποφυγή οποιασδήποτε σκιάς, αντανάκλασης ή σκοτεινού σημείου στο αντικείμενο που φωτογραφίζεται. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας λαμβάνονται όλα τα απαραίτητα μέτρα για τη διαφύλαξη τόσο του αντικειμένου όσο και της ποιότητας του τελικού αποτελέσματος.

Των εργασιών της ψηφιοποίησης του αρχείου ηγείται το Ερευνητικό Κέντρο Επιστήμης και Τεχνολογίας για την Αρχαιολογία και την Πολιτιστική Κληρονομιά (ΕΚΕΤΑ) του Ινστιτούτου Κύπρου, ενώ η Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Κυπριακού Πολιτισμού «Διόπτρα» του Ινστιτούτου Κύπρου αποτελεί την πλατφόρμα που υποστηρίζει με τα σύγχρονα τεχνικά χαρακτηριστικά της όλη την προσπάθεια. Ως εκ τούτου, σε σχετική τελετή ανανεώθηκε η ισχύς του Μνημονίου Συναντίληψης και Συνεργασίας του Παγκυπρίου Γυμνασίου με το Ινστιτούτο Κύπρου, ώστε να διασφαλιστεί και να αναβαθμιστεί το επίπεδο συνεργασίας ανάμεσα στους δύο σημαντικούς πολιτιστικούς φορείς της χώρας μας.

Ολοήμερο Σχολείο Διαθεματικής-Διεπιστημονικής Μάθησης Παγκυπρίου Γυμνασίου

Πρόγραμμα STEAM • Ελληνική Γλώσσα και Πολιτισμός

Για πρώτη φορά στη δημόσια εκπαίδευση της Κύπρου και μέσα στο πλαίσιο του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου Διαθεματικής – Διεπιστημονικής Μάθησης που λειτουργεί φέτος στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, οι μαθητές της Α΄ τάξης του Γυμνασίου είχαν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε ένα καινοτόμο πρόγραμμα, το οποίο στηρίζεται σε ένα εξίσου πρωτοποριακό μοντέλο μάθησης ανεξάρτητο από το αναλυτικό πρόγραμμα του πρωινού σχολείου, και το οποίο εστιάζει στην καλλιέργεια και ενίσχυση των δεξιοτήτων των μαθητών, οι οποίες κρίνονται ως απαραίτητες στη σύγχρονη εποχή.

Το νέο αυτό μοντέλο μάθησης θέτει στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας τους μαθητές και χρησιμοποιεί ως κύρια μέθοδο όχι την κλασική διδασκαλία, αλλά τη «μάθηση μέσω έργου», την ενεργό δηλαδή εμπλοκή των μαθητών στη διαδικασία της μάθησης και την παραγωγή της γνώσης μέσα από την παρατήρηση και την εμπειρία, με τρόπο βιωματικό, που φέρνει σε επαφή τα παιδιά με τη σύγχρονή τους πραγματικότητα και τους καλεί να σκεφτούν και να παράγουν λύσεις στα προβλήματα που τους απασχολούν και τα οποία καλείται να αντιμετωπίσει σήμερα η ανθρωπότητα. Με τον τρόπο αυτό, το μάθημα βγαίνει έξω από τους «κλειστούς» τοίχους της τάξης -μετα-

φέρεται στη φύση, σε μουσεία και επιστημονικά εργαστήρια- και τα παιδιά γίνονται εφευρέτες και δημιουργοί, ανακαλύπτοντας τη γνώση πέρα από το σχολικό βιβλίο, έξω στον κόσμο, ο οποίος ξαφνικά μεταβάλλεται σε μια πλατιά και ανοιχτή πηγή γνώσης. Η μέθοδος αυτή αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον, αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι εφαρμόζεται με επιτυχία όχι μόνο στις θετικές, αλλά και στις ανθρωπιστικές επιστήμες και στην καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας.

Με τη βοήθεια των δασκάλων τους, οι μαθητές της Α΄ Γυμνασίου κατάφεραν φέτος να μυηθούν σε έναν άλλο, πιο ουσιαστικό και πιο ολοκληρωμένο τρόπο σκέψης, ο οποίος τους έφερε σε επαφή με τις απεριόριστες δυνατότητες της τεχνολογίας, αλλά και της συνεργασίας, δίνοντάς τους την ευκαιρία να εργαστούν σε ομάδες, να ερευνήσουν, να παρατηρήσουν, να καταγράψουν, να συλλέξουν και να επεξεργαστούν δεδομένα και να εξαγάγουν συμπεράσματα,

τα οποία παρουσίαζαν και συζητούσαν στην ολομέλεια. Με τον τρόπο αυτό καλλιιεργήθηκε όχι μόνο η σκέψη, αλλά και η αυτοπεποίθηση των παιδιών, τα οποία τόλμησαν για πρώτη φορά να αναλάβουν πρωτοβουλίες στην εκπαιδευτική διαδικασία χωρίς τον φόβο της αποτυχίας, αφού κάθε αποτυχία αντιμετωπίζεται ως πρόκληση για περαιτέρω έρευνα και δημιουργία.

Με τη συμμετοχή του Παγκυπρίου Γυμνασίου στο Πρόγραμμα αυτό, εγκαινιάζεται μια νέα εποχή για το Σχολείο, που το φέρνει ξανά στην πρωτοπορία των εκπαιδευτικών και πολιτιστικών πραγμάτων του τόπου, συνεχίζοντας την αδιάλειπτη ιστορική του πορεία μέσα στον χρόνο, που μένει πάντα πιστή στις αξίες του Ελληνισμού και της ελληνοχριστιανικής παράδοσης.

Κέντρο Κλασικών Σπουδών και Ελληνικών Γραμμάτων

Η απόφαση για τη δημιουργία Κέντρου Κλασικών Σπουδών και Ελληνικών Γραμμάτων στο Παγκύπριο Γυμνάσιο λήφθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο την περσινή χρονιά και εγκαινιάστηκε φέτος τον Μάρτιο, σε μία σεμνή τελετή που πραγματοποιήθηκε στον χώρο της προσφάτως ανακαινισμένης ιστορικής Σεβερείου Βιβλιοθήκης.

Η δημιουργία του Κέντρου Κλασικών Σπουδών και Ελληνικών Γραμμάτων είναι ένα σημαντικό βήμα στον δρόμο που χαράσσει το Παγκύπριο Γυμνάσιο και η Σεβερείος Βιβλιοθήκη στη σύγχρονη εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, την κρίση αξιών και το έλλειμμα παιδείας. Στόχος αυτής της προσπάθειας είναι να αναδειχθεί η σημασία των Ανθρωπιστικών Σπουδών στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και την ολόπλευρη καλλιέργεια του ατόμου, αλλά και να δοθεί πρόσβαση στη Σεβερείο Βιβλιοθήκη σε μαθητές, φοιτητές, αλλά και σε κάθε ενδιαφερόμενο, ο οποίος θέλει να

έρθει σε επαφή με τα κλασικά γράμματα, να μελετήσει, να ερευνήσει, να γνωρίσει και να κατανοήσει σε βάθος την ελληνική ιστορία και τον ελληνικό πολιτισμό και να βελτιώσει το επίπεδο κατανόησης και χρήσης της ελληνικής γλώσσας. Με τον τρόπο αυτό, τόσο η Βιβλιοθήκη όσο και το Σχολείο ανοίγουν τις πόρτες τους στην κοινωνία, διαδραματίζοντας έναν διευρυμένο κοινωνικό ρόλο, ο οποίος θα βοηθήσει και τους μαθητές και την κοινωνία να αποκτήσουν παιδεία και αυτογνωσία, να σφυρηλατήσουν την εθνική τους συνείδηση και να κατανοήσουν τον ρόλο τους ως ενεργών πολιτών σε μια δημοκρατική χώρα, στην οποία δεν έχουν μόνο δικαιώματα αλλά και ευθύνες.

Στην Τελετή έναρξης των εργασιών του Κέντρου, που έλαβε χώρα στις 30 Μαρτίου 2022, κύριος ομιλητής ήταν ο Πρόεδρος του Τμήματος Κλασικών Σπουδών και Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κύπρου, καθηγητής κ. Γεώργιος Ξενής. Στην ομιλία του, ο κ. Ξενής αναφέρθηκε στην οικουμενική εμβέλεια του Ελληνικού Πολιτισμού και ανέπτυξε τις τεράστιες δυνατότητες συνεργασίας που διανοίγει μεταξύ των ευρωπαϊκών και όχι μόνο λαών. Την εκδήλωση προσφώνησε ο Διευθυντής του Παγκυπρίου Γυμνασίου, κ. Λοΐζος Σέπος, και χαιρέτισε ο Υπουργός Παιδείας, κ. Πρόδρομος Προδρόμου.

Μνημόνιο Συναντίληψης Κύπρου-Γαλλίας για την πιστοποίηση της γαλλικής γλώσσας στο δημόσιο σχολείο

Στο πλαίσιο του αναβαθμισμένου ρόλου που καλείται να διαδραματίσει το Παγκύπριο Γυμνάσιο στον 21ο αιώνα, εντάσσεται και η συμμετοχή του στο πρόγραμμα διδασκαλίας της γαλλικής γλώσσας σε όλες τις λυκειακές τάξεις, που φέτος λειτούργησε στο Σχολείο πιλοτικά. Το πρόγραμμα αυτό εναρμονίζει τα εκπαιδευτικά πράγματα της Κύπρου με την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη

διδασκαλία δύο ξένων γλωσσών στα δημόσια σχολεία της Ένωσης και αποσκοπεί στη δωρεάν απόκτηση του πιστοποιημένου διπλώματος γνώσης της γαλλικής γλώσσας «DELTA SCOLAIRE».

Η μεταρρύθμιση αυτή είναι σημαντική για πολλούς λόγους. Πρώτον, γιατί ενισχύει τη γαλλοφωνία και συμβάλλει στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού μας συστήματος με την πιστοποίηση των προσφερόμενων γνώσεων. Δεύτερον, γιατί ανοίγει νέους ορίζοντες στους αποφοίτους μας για σπουδές και εξεύρεση εργασίας στη Γαλλία. Τρίτον, γιατί αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την ενίσχυση και την ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ Γαλλίας και Κύπρου. Τέταρτον, γιατί συμβάλλει στη διαμόρφωση ευρωπαϊκής συνείδησης στους μαθητές και αναπτύσσει τον πολιτιστικό διάλογο ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης.

Το αποφασιστικό αυτό βήμα στη νέα εποχή επισφραγίστηκε με την υπογραφή μνημονίου συναντίληψης ανάμεσα στον Υπουργό Παιδείας Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας κ. Πρόδρομο Προδρόμου και την Πρέσβειρα της Γαλλίας στην Κύπρο, κα Salina Grenet-Catalano, που έλαβε χώρα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Η επιλογή του χώρου υπαγορεύθηκε από το γεγονός ότι το Παγκύπριο Γυμνάσιο είναι το πρώτο σχολείο στο οποίο εφαρμόστηκε φέτος το πρόγραμμα πιλοτικά, είχε όμως και ιστορική σημασία, καθώς από το 1893, έτος αναγνώρισης του Παγκυπρίου Γυμνασίου ως ελληνικού σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμά του, ενώ στην τότε τελετή εγκαινίων, κυμάτιζε στο σχολείο και η γαλλική σημαία.

Η γειτονιά μας αλλάζει όψη...

Η Λευκωσία υψώνεται

Διανύοντας την τρίτη δεκαετία του 21ου αιώνα, καλωσορίζουμε και τις αλλαγές στο τοπίο της πόλης μας, της Λευκωσίας. Το κέντρο της πόλης μεταμορφώνεται με τεράστιους ανοικτούς χώρους κοινωνικής συναναστροφής κι αναψυχής, οι κεντρικοί δρόμοι παραδίδονται στους πεζούς και η πόλη πρασινίζει. Η πιο δραματική αλλαγή στην πόλη είναι η γραμμή του ορίζοντα της όπου υψώνονται πολυώροφες κατασκευές, πύργοι με διαφορετική αισθητική ο καθένας, κάποιοι έργα διάσημων αρχιτεκτόνων, που μεταμορφώνουν τη Λευκωσία σε σύγχρονο αστικό κέντρο, οικιστικό κι εμπορικό. Η πόλη επεκτείνεται καθ' ύψος και η παραδοσιακή φυσιογνωμία της παντρεύεται -αν και όχι πάντοτε αρμονικά- με την σύγχρονη όψη της. Οι γερανοί πάνω από την πόλη, σύνθηρες θέαμα τα τελευταία χρόνια, μαρτυρούν την οικοδομική δραστηριότητα που χαρακτηρίζει κάθε ζωντανή πόλη σε όλα τα μέρη του κόσμου. Το τοπίο αλλάζει ραγδαία και συνομιλεί με τους κατοίκους της πόλης διαμορφώνοντας τη ζωή και τις σχέσεις τους με το περιβάλλον τους. Το βλέμμα υψώνεται προς τα πάνω κι οι ουρανοί της πόλης διευρύνονται.

Άτεγκτο παιδί

Το αίμα έτρεχε μέσα του πιο θερμό
 Ένωσε πως ήθελε να εξουσιάσει όλον τον κόσμο
 Και δεν φοβήθηκε ούτε που το σκέφτηκε ούτε που το ξεστόμισε
 Όμως γιατί να το πάρει πίσω;
 Το δικαιούνταν. Δεκάξι χρόνια τώρα αιμορραγούσε...
 Δεν γνώριζε τίποτε άλλο από τον πόλεμο
 Τώρα το αίμα του άρχισε να κοκλάζει
 Το πάθος του να καίει να καίει να τον καίει
 Ένα κτήνος ήταν!

Το μαύρο του πρόσωπο δεν ξέβαφε απ' την αιθάλη.
 Κάλυπτε καλά το αγγελικό μουτράκι του
 Σαν μαύρη πίσσα που έγγραφε στο κούτελο όλη τη ζωή του.

Μια μέρα είδε τον εχθρό απο κοντά.
 Του φύτεψε μια σφαίρα στο κεφάλι
 Ύστερα έκατσαν και μίλησαν σαν δυο φίλοι.
 Τόσο πολύ μιλήσανε, που δέθηκαν αμέσως.

Το είδωλο του νεκρού φίλου του αγκάλιασε την ψυχή του να την εξημερώσει
 Να δαμάσει το αδάμαστο θεριό που είχε μέσα του.
 Του ψιθύριζε λόγια ζεστά
 (γιατί με τους ψιθύρους είναι που ακούει η καρδιά -όχι με φωνές)
 Του είπε για τη ζωή...
 Πόσο πολύ νοσταλγούσε να δει την κόρη του
 Να την καληνυχτίσει με ένα τρυφερό φιλί στο μικρό κεφαλάκι της.
 Τον νόστο επιθυμούσε.

Κάπου στα πολλά άρχισε να αναρωτιέται.
 Για το σπίτι που δεν έχει
 Την αδελφούλα που δεν έτυχε ποτέ του να γνωρίσει (ποιός ξέρει;)
 Το λιγοστό ψωμί
 Την ανέχεια
 Τα κατορθώματά του, για τα οποία καυχιόταν.
 Έκλαψαν
 έκλαψαν και οι δυο πολύ
 (Μα με δάκρυα και με σιωπή ενώνονται οι άνθρωποι...)
 Η ψυχή του νεκρού έφυγε πριν την χαραυγή.
 Δεν είχε λόγο να κάτσει άλλο· δεν έπρεπε να κάτσει άλλο.
 Το παιδί κοιμόταν.
 Πρώτη φορά κοιμόταν σαν παιδί
 (του είχαν πάρει και αυτό το δικαίωμα)
 Και δεν ξυπνούσε σαν από πείσμα
 Πρώτη φορά δεν άκουγε τους πυροβολισμούς.

Το αίμα έρρεε πια δροσερό μέσα του.
 Το ένωσε ολάκερο να τον δροσίζει.
 Το προσωπάκι του έλαμψε ξανά
 Από τα δάκρυα της νύχτας.
 Το καημένο το παιδί...
 Ίσα που πρόλαβε να νιώσει λέφτερο
 Να ανασάνει καθαρό αέρα
 Να φορέσει στην ψυχή του φτερά.

Είναι ο άνθρωπος που φθείρει τον άνθρωπο
 Και ο άνθρωπος είναι που κάνει τον απολωλότα, Άνθρωπο!

Ιωάννης Γιαννακού Γ31

Γράμμα ενός νεκρού στρατιώτη

Αγαπητή μου,
 εδώ είναι υπέροχα.
 Με τον θείο Βασίλη και τον θείο Ανδρέα
 πλέον κάνουμε πολλή παρέα.
 Το πικρό γέλιο και η βροχή του ματιού
 έγιναν ένα μ' εμάς.
 Ο τόπος εδώ
 τώρα την άνοιξη ανθίζει.
 Με κάθε μέλισσα που περνά
 φωνάζω το όνομά σου.
 Ελπίζω ν' ακούς τη μητέρα.
 Να μην τη θυμώνεις.
 Μην ανησυχείς, έχω κάνει πολλούς
 φίλους.
 Τα πουλιά μεγάλα και μικρά
 πετάνε και πέφτουν από τον ουρανό.
 Τα άλογα καλπάζουν
 πάνω από οχήματα
 και χωράφια.
 Οι παπαρούνες κατακόκκινες.
 Φυτρώνουν πάνω μας όταν πέφτουμε
 να κοιμηθούμε.
 Τα μάτια μας είναι πάντα ανοικτά
 Βλέπουν τον ουρανό πλημμυρισμένο με γαλανούς αγγέλους.

Αυτό κάνουν αυτή τη στιγμή ο θείος Βασίλης
 και ο θείος Ανδρέας
 Κοιτάνε τους ζωντανούς νεκρούς.
 Πάνω τους φυτρώνουν λίγες παπαρούνες.
 Το σιτάρι που βλέπω εδώ
 μου θυμίζει τα μαλλιά σου.
 Των μεταλλικών πουλιών το κελάηδημα
 το γέλιο σου.
 Μια μεγάλη παπαρούνα φυτρώνει τώρα
 πάνω μου.
 Ακριβώς πάνω από την καρδιά μου.
 Ένα άσπρο περιστέρι πετάει πάνω μου με μια ελιά στο ράμφος.
 Σε αγαπώ, μοναδική και μονάκριβη κόρη.
 Πάντα θα είμαι ο ήρωάς σου από τα άγρια ζώα
 της φύσης.
 Θα σε προστατεύω από τα ύψη
 και τα βάθη του ουρανού.
 Ν' ακούς τη μητέρα, να της
 πεις πως την αγαπώ και πάντα θα την αγαπώ.
 Πρέπει να κοιμηθώ τώρα, ήρθε η σειρά μου
 αγάπη μου.

Τζένιφαρ Ιβάνοβα Α11

Το δάκρυ της μάνας

Μάνα μου, γλυκιά μου μάνα
Σήμερα γιατί δεν πήγα σχολείο;
Μου είπες πως οι καλοκαιρινές διακοπές
ήρθαν νωρίς.
Μάνα μου, γλυκιά μου μάνα,
γιατί μου βάζεις τόσα ρούχα;
Χαμογέλασες γλυκά, τα μάτια σου κενά.
Μου είπες γιατί ο καιρός είναι κρύος.

Μάνα μου, τρυφερή μου μάνα,
γιατί ετοιμάζεις τις βαλίτσες μας;
Πού πάμε;
Ρούχα, έγγραφα, χαρτιά, φαγητό
Και τι δεν έβαζες σ' αυτές τις πλαστικές τσάντες.
Μου είπες ότι θα πάμε στη θεία πιο γρήγορα.
Μα η θεία μένει μακριά. Μπορεί να έρθει ο Μίσα;
Μου απάντησες πως θα έρθει αργότερα.

Μάνα μου, αγαπημένη μάνα,
Τι ακούγεται;
Εσύ κρατώντας το κεφάλι μου χαμηλά
Μου απάντησες ότι τα πουλιά κελαηδάνε.
Μα μάνα, δεν κελαηδάνε έτσι τα πουλιά.
Κρυφτήκαμε πίσω από έναν τσιμεντένιο τοίχο.
Μου απαντάς πως σήμερα άρρωστα είναι.

Μάνα μου, μάνα μου,
πού είναι το σπίτι του Μίσα;
Τα μάτια σου, θυμάμαι, άνοιξαν.
Μου είπες πως το πήραν μαζί τους.
Τότε γιατί δεν πήραμε και το δικό μας;
Δεν μου απάντησες.

Μάνα μου, γλυκιά μου μάνα,
γιατί υπάρχουν τόσοι άνθρωποι εδώ;
Εσύ προχωρούσες μπροστά κρατώντας με
Στο απαλό σου χέρι.
Μου απάντησες πως όλοι θα πάμε ένα ταξίδι μακρινό.

Μόλις μπήκαμε στο τρένο
Θυμάμαι
Είδα τον κόσμο μπροστά να κλαίει
Να φωνάζει
Να παρακαλεί.
Τότε κοιμήθηκα στην αγκαλιά σου.

Όταν ξύπνησα, κοίταξα τον ουρανό.
Εκείνα τα μεταλλικά πουλιά πια δεν πετούσαν.
Τα άρρωστα πουλιά δεν κελαηδούσαν.
Ο κόσμος δεν φωνάζει
Δεν παρακαλεί
Δεν κλαίει.

Μάνα μου, μοναδική μου μάνα,
Πού είναι ο πατέρας;
Εσύ σκούπισες τα δάκρυα σου.
Μου απάντησες πως πήγε να δει τη γιαγιά.
Μα εκεί είναι πολύ μακριά!

Μάνα μου, γλυκιά μου μάνα,
Μεγάλωσα, έμαθα και κατάλαβα.
Το δάκρυ σου μου έσωσε τη ζωή
Η δύναμη σου μου γέμισε το στομάχι
Η αγάπη σου μου λύτρωσε τη ζωή
Τα μάτια σου μου ζωγράφισαν έναν κόσμο.

Μάνα μου, γλυκιά μου μάνα,
Ο πατέρας έγινε ένα με την πέτρα
Ο Μίσα έγινε ένα με τη μπλιά στον κήπο μας
Το σπίτι μας έγινε ένα με τη γιαγιά
Μάνα μου, γλυκιά μου μάνα,
αυτό που σου πήρε τη ζωή, πήρε και τη δική μου.

Οι αποχαιρετισμοί δύσκολοι είναι.

Τζένιφαρ Ιβάνοβα Α11

Το τέλος της ελπίδας

Ω μπτέρα του άγνωστου στρατιώτη
Μην κλαις
Μην θρηνείς
Ποτέ δεν θα 'σαι μόνη
(αφού) ο συνοδοιπόρος μας
Είναι ο σπόρος της αβύσσου
Που με την ενέργειά του
Μας ταλανίζει τα μυαλά.

Κυριάκος Ιωάννου Γ31

Αναφορά στην εθελουφυλία

Των ανθρώπων η χαρισματική κραυγή της θλίψης,
εύφημα ακούγεται μέχρι τον Κάτω Κόσμο.
Έλαυνε ο πόθος για λύτρωση
και απελευθερώθηκε η γαλήνη της τύψης.

Χτυπά με απαλό ρυθμό την πόρτα του Άδη το άτομο,
ως πνεύμα ευγνωμοσύνης.
Γυρεύει θάρρος να χορέψει,
να τραγουδήσει,
να επιζήσει.

Έστω πως του άνοιξε την πύλη ο Αμείλικος,
κρατώντας το Αμαλθείας κέρας
«Ω, Εύβουλε, σοφός εθέλεις είναι ή πλούσιος;»
Κίνησε το σκήπτρο ο Αδάμαστος και τον κάλεσε
μέσα για φαί.

Στον Κωκυτό, τον ποταμό του θρήνου,
επλάγιαζε ο άνθρωπος με ένα χαμόγελο στα χείλη.

Μάρκος Παρτζίλης Γ31

Όταν ναυάγησε το όνειρο...

Τι γίνεται εκεί κάτω στα τελευταία θρανία; Ακούστηκε βροντερή η φωνή του καθηγητή-επιτηρητή. Κεραυνός εν αιθρία. Οι καρδιές των μαθητών ανέβασαν τους κύπους. Τα τζάμια έτριξαν. Οι μύγες που νωχελικά απολάμβαναν τη ζεστασιά του καλοκαιριάτικου πρωινού κολλημένες στα παράθυρα αναπέταξαν, αλλά ξανακόλλησαν στη θέση τους συνεχίζοντας τη ρέμβη τους. Δύο χελιδόνια σχίζοντας τον αέρα χαρούμενα στον εξώστη του τρίτου ορόφου, κουβαλώντας φαγητό στα μικρά φτερωτά τους, με τον θόρυβο που ακούστηκε τρόμαξαν και γύρισαν πίσω απότομα.

Ιούνιος μήνας. Ο υδράργυρος ανέβηκε αρκετά ψηλά και εμείς, τα παιδιά της τρίτης Λυκείου, δίναμε το τελευταίο μάθημα για τις Παγκύπριες Εξετάσεις. Μαθηματικά. Μεγάλη η εξεταστέα ύλη. Έπρεπε να είχες διαβάσει πολύ για να διεκδικήσεις μια θέση στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, το Πανεπιστήμιο, κι εγώ είχα βάλει υψηλούς στόχους, γιατί είχα πόθο και όνειρο να μπω στην Ιατρική. Οι βάσεις ήταν πολύ ψηλές. Γι' αυτό έκανα τη νύχτα μέρα και ξόδεψα πολλά μερόνυχτα πάνω στα βιβλία που έπρεπε να μελετήσω πολύ καλά. Είχα να κοιμηθώ μία εβδομάδα. Διάβαζα, ξαναδιάβασα, επαναλήψεις, σημειώσεις, υπογραμμίσεις, παραδείγματα, ασκήσεις... Έπρεπε να περάσω, έπρεπε να πάρω μεγάλο βαθμό. Ήταν το όνειρό μου και ήθελα πάση θυσία να επιτύχω τον σκοπό μου.

Ο καθηγητής μόλις μπήκε στην τάξη ανέβηκε στην έδρα και απηύθυνε ένα αυστηρότατο διάγγελμα, που θα το ζήλευε και ο πιο αυστηρός κυβερνήτης, στο οποίο προειδοποιούσε ούτε λίγο ούτε πολύ πως δεν θα χαριζόταν σε κανέναν ο οποίος θα τολμούσε να δολιευτεί, θα τολμούσε να αντιγράψει. Γιατί πάντα συνέβαιναν αυτά και οι καθηγητές τα ήξεραν. Κάποιο σκονάκι κρυμμένο σε μια τσέπη ή στο μανίκι μίας μπλούζας, μερικοί τύποι και θεωρήματα στις χούφτες και στα δάχτυλα! Άλλωστε και οι καθηγητές δεν ήταν από άλλο πλανήτη. Κι αυτοί κάποτε πέρασαν από τα ίδια θρανία και είχαν τα ίδια καρδιοχτύπια.

Ο συγκεκριμένος, όμως, καθηγητής ήταν αποφασισμένος να τα παίξει όλα για όλα, να μην του ξεφύγει κανένας. Όρθιος στην έδρα με τα σχιστά ματάκια του, που σου θύμιζαν Κινέζο, κρυμμένα πίσω από τους φακούς μωπίας, τόξευε ακτίνες προβολέα Γερμανικού στρατοπέδου. Κουνούπι να πετούσε θα το εντόπιζε. Ένας σιγανός θόρυβος ακούστηκε και αμέσως άκρα του τάφου σιωπή. Λες να είδε καμιά ύποπτη κίνηση, σκέφτηκα, ή το κάνει επίτηδες, για να δημιουργήσει κλίμα φόβου και να προλάβει και τον πιο τολμηρό μαθητή;

Στην επιλογή μου να ακολουθήσω την Ιατρική με είχε εμπνεύσει η πολυαγαπημένη μου κυρία Μυρτώ, η καθηγήτρια των Αρχαίων Ελληνικών, που την είχα φιλόλογο και στην πρώτη και στην δεύτερα τάξη, όταν είχα πρωτοέρθει σε αυτό το εξατάξιο Γυμνάσιο. Ήταν μια πανέξυπνη γυναίκα με πολλά χαρίσματα και ταλέντα. Τη διέκρινε η δυνατή πίστη της στον Θεό και η μεγάλη της αγάπη προς την Πατρίδα. Άνθρωπος μεγάλης υπομονής και καρτερίας, με πολλή αγάπη μέσα της. Η μητέρα της έμεινε

χήρα πολύ νέα με τρία μικρά παιδιά. Ο άνδρας της και ο αδελφός της θυσίασαν τη ζωή τους για την ελευθερία της Πατρίδας τους στον Απελευθερωτικό Αγώνα της Κύπρου το 1955-59. Ανήκε, δηλαδή, σε μια οικογένεια πρώων. Όλο αυτό το κλίμα της είχε μεταγγίσει τη μεγάλη αγάπη προς την Πατρίδα, το ηρωικό φρόνημα και τον βαθύ πόθο για ελευθερία. Πόνος, πολύς πόνος να χάνεις τα πιο αγαπημένα σου πρόσωπα και να μένεις μόνος, ολομόναχος. Αυτό, όμως, που την κράτησε και την ανέδειξε δέντρο υψικόρμο με ρίζες βαθιές ήταν η μεγάλη της πίστη στον Θεό. Ζούσε συνειδητά την παρουσία του Θεού και συνεχώς προσευχόταν.

Όταν μας έκανε μάθημα, όλα τα παιδιά κρέμονταν από τα χείλη της. Κάθε της κουβέντα ήταν μια έμπνευση. Μας μιλούσε για την Ελληνική γλώσσα, την αξία και το μεγαλείο της, μας μιλούσε για τα ηρωικά κατορθώματα των πρώων της πίστης και της Πατρίδας. Το πρόσωπό της φεγγοβολούσε, έλαμπε ολόκληρο. Τα μεγάλα εκείνα γαλανά μάτια, σαν το χρώμα του ουρανού, που έμοιαζαν με μάτια ελαφιού, τόξευαν ακτίνες ελπίδας και έμπνευσης. Όταν πήγα στην τρίτη γυμνασίου, είχε πάρει προαγωγή και είχε γίνει Βοηθός Διευθύντρια και ορίστηκε υπεύθυνη για το δικό μου τμήμα. Έτσι, είχα πολλές ευκαιρίες να την απολαμβάνω, να δροσίζω με τις συμβουλές της την πονεμένη ψυχή μου. Η άδολη αγάπη της ήταν βάλαμο στα παιδικά μου τραύματα και στα εφηβικά μου προβλήματα. Με είχε σαν κόρη της, αφού άλλωστε ούτε παιδιά είχε ούτε άλλον άνθρωπο δικό της. Και εγώ την ένιωθα δεύτερη μάνα. Με βοηθούσε στα μαθήματα, μου έλυσε τις απορίες και μου εξηγούσε πώς να ξεπερνά τις εφηβικές μου επαναστάσεις. Κάθε κουβέντα της ήταν μια δροσερή ηλιαχτίδα! Με συμβούλευε να μην απελπίζομαι, αλλά να έχω δυνατή πίστη και να αγαπώ με όλη μου την καρδιά τον Θεό.

- Μα πώς θα το πετύχω αυτό; ρωτούσα με τη νεανική μου περιέργεια.

- Με την προσευχή, μου απαντούσε. Η προσευχή κάνει θαύματα, συμπλήρωνε. Και αυτό ήταν για κείνη μια εμπειρία. Μου τόνιζε, ακόμα, πως πρέπει μετά τον Θεό να αγαπώ τους συνανθρώπους μου, επειδή κάθε άνθρωπος είναι εικόνα του Θεού και αδελφός του Χριστού.

- Και αν μας αδικούν οι άνθρωποι και μας μισούν;

Τότε με αγκάλιαζε στοργικά και με εκείνα τα γλυκά της χείλη μου ψιθύριζε στο αυτί...

- Τότε να πηγαίνεις μπροστά στον Εσταυρωμένο, να γονατίζεις και να του κάνεις τα παράπονά σου.

Πόσες τέτοιες φορές δεν με είχε αφοπλίσει...

Όλη αυτή η επικοινωνία με αυτή την υπέροχη γυναίκα έγινε αφορμή να πάρω την απόφαση να σπουδάσω Ιατρική, να γίνω γιατρός, για να βοηθώ τους συνανθρώπους μου, τους αδερφούς του Χριστού. Ήταν και ένας άλλος λόγος βέβαια, βιαζόμουν να μεγαλώσω, να εργαστώ για να βοηθήσω την πονεμένη μάνα μου, που και αυτή χήρα με πέντε παιδιά, πάσχιζε να μεγαλώσει εμάς τα κουτσούβελα που μόνο σκανδαλιές κάναμε. Ο πατέρας μου έφυγε νωρίς για τον ουρανό ύστερα από μια επώδυνη ασθένεια. Αυτά είναι τα κρίματα του Θεού! Πόνος και δάκρυα η ζωή! Έπρεπε να μεγαλώσω, να εργαστώ για να βοηθήσω τα αδελφάκια μου και την πο-

νεμένη μάνα μου, που τα μάτια της ήταν πάντα δύο λιμνούλες θολό νερό. Έπρεπε πάση θυσία να μπω στο Πανεπιστήμιο και να διεκδικήσω την υποτροφία. Αλλιώς, ποιος θα με βοηθούσε;

Φεύγοντας το πρωί από το σπίτι προσευχήθηκα και παρακάλεσα τον Χριστό και την Παναγία να με βοηθήσουν να επιτύχω τον σκοπό μου. Χαιρέτησα τη μητέρα μου που περνούσε και αυτή την ίδια αγωνία με εμένα.

Με αγκάλιασε, με φίλησε τρυφερά και με τα λεπτά και αδύνατα δάκτυλά της με σταύρωσε στο μέτωπο.

- Να πας στην ευχή του Χριστού και της Παναγίας μας, παιδάκι μου, και να αριστεύσεις.

Τα γλυκά πονεμένα της μάτια βούρκωσαν και δυο πολύτιμα μαργαριτάρια κύλησαν στα μάγουλά της. Έφυγα τρέχοντας, για να προλάβω να είμαι συνεπής στην ώρα μου. Στον δρόμο δεν παρέλειψα να μπω στο εκκλησάκι του Αγίου Μηνά, που το συναντούσα κάθε φορά στην δεξιά μεριά του δρόμου. Πάντα το επισκεπτόμουν. Ήταν ο αγαπημένος μου Άγιος. Ό,τι τού ζητούσα, ολοπρόθυμος να με βοηθήσει. Πάντα εξυπηρετικός. Ολοζώντανος. Καβάλα στο αλόγό του έτρεχε να βοηθήσει όσους του ζητούσαν τη βοήθειά του. Μπήκα μέσα και άναψα ένα κεράκι. Του έβαλα μια μεγάλη στρωτή μετάνοια, ακουμπώντας το κεφάλι μου στο πάτωμα και του υποσχέθηκα πως αν με βοηθούσε θα του πήγαινα μια μεγάλη λαμπάδα ίσα με το μπόι μου.

Τα θέματα είχαν δοθεί κι όλοι απορροφημένοι διαβάζαμε τις ερωτήσεις που περιλαμβάνονταν μέσα στις πέντε σελίδες. Δέκα ερωτήσεις στο πρώτο μέρος και πέντε στο δεύτερο, κάποιες με υποερωτήματα. Έπρεπε να είχες διαβάσει πάρα πολύ για να προλάβεις να τις απαντήσεις όλες μέσα στα χρονικά όρια που είχες στη διάθεσή σου. Άρχισα να απαντώ στις πιο εύκολες. Σκέφτηκα τις δύσκολες να τις αφήσω στο τέλος, για να κερδίσω χρόνο. Δεν πέρασαν δέκα λεπτά και ξανακούστηκε πιο βροντερή αυτή τη φορά η φωνή του επιτηρητή.

- Μα τι γίνεται τελοσπάντων εκεί στα τελευταία θρανία;

Τρόμαξα. Με την άκρη του ματιού μου πρόσεξα ότι η Θάλεια, η συμμαθήτριά μου, που καθόταν στο διπλανό θρανίο, ένα μέτρο πιο πέρα, είχε ανοικτό το βιβλίο των Μαθηματικών στα πόδια της και έψαχνε μέσα να βρει τον τύπο, για να λύσει την άσκηση. Πάγωσα. Ήταν δυνατόν; Ανέμελη, όπως πάντα. Αγριοκάτσικο την ανέβαζαν, αντάρτισσα την κατέβαζαν. Πρώτη στις διαμάχες. Όπου καβγάς και όπου φασαρία ήταν μέσα. Πόσες παρατηρήσεις από τους καθηγητές! Πόσες φορές την κάλεσαν στη Διεύθυνση για συστάσεις! Πόσες φορές κάλεσαν τους γονείς της! Πόσες αποβολές έφαγε! Η ίδια, πάντα η ίδια. Αλλά και αυτή τη φορά που ήταν η πιο κρίσιμη μέρα να μη φοβάται; Δεν άκουσε τις προειδοποιήσεις του καθηγητή; Όποιον προσπαθήσει να δολιευτεί θα τον μηδενίσω και θα τον πετάξω έξω! Αυτά ήταν τα λόγια του. Πού να ιδρώσει τ' αυτή της! Γι' αυτό, μετά τις συστάσεις που έκανε ο καθηγητής από καθέδρας, την άκουσα να ψιθυρίζει μέσα από τα δόντια της, σκορπώντας ένα ειρωνικό μειδίαμα. Σήμερα θα σας μάθω εγώ γράμματα! Να όμως που η κανάτα πάει πολλές φορές στο πηγάδι, όπως λέει ο λαός, αφήνοντας να εννοηθεί πως κάποτε θα σπάσει. Δεν ξέφυγε από την τσιμπίδα του καθηγητή. Καθώς βρόντηξε για δεύτερη φορά, όρμησε σαν το γεράκι να αρπάξει τη λεία του,

να μην του ξεφύγει! Θα ήταν προσβολή γι' αυτόν, τόσο έμπειρο επιτηρητή, όπως τουλάχιστον ο ίδιος πίστευε, μια μικρή έφηβη, που δεν γνώριζε καλά καλά τη ζωή, να τον ξεγελάσει.

Η Θάλεια, όταν αντιλήφθηκε ότι δεν θα τη γλύτωνε, σαν το ψάρι που πιάστηκε στο αγκίστρι, έκανε μια απότομη κίνηση. Πέταξε το βιβλίο στο πάτωμα και με το δεξί της πόδι το έσπρωξε με δύναμη προς το μέρος μου. Φωνές ακούστηκαν στην τάξη. Το βιβλίο ήταν τώρα κάτω από το δικό μου θρανίο και ο καθηγητής στεκόταν κατακόκκινος, οργισμένος από πάνω μου. Σκοτεινίασα. Το αίμα ανέβηκε στο κεφάλι μου. Το μυαλό μου θόλωσε. Η καρδιά μου κόντευε να σπάσει. Τα μάτια μου πλημμύρισαν θολό νερό και το νερό έγινε ποτάμι. Η γλώσσα μου κόλλησε στον λάρυγγά μου. Άρχισα να κλαίω με αναφιλητά. Ωχ, αυτή η αδικία!

- Τι είναι αυτό; Ρώτησε φουρκισμένος ο καθηγητής, δείχνοντας το βιβλίο. Άρπαξε το γραπτό μου και με το κόκκινο στυλό που κρατούσε έγραψε ένα μεγάλο μηδενικό και το πήρε μαζί του.

- Πέρασε έξω, στρίγγλισε. Πέρασε έξω αμέσως, δεν ντρέπεσαι! Σηκώθηκα. Το πρόσωπό μου ήταν κατακόκκινο από τη ντροπή και την προσβολή. Βγήκα έξω τρικλίζοντας. Πού να πάω; Να πάω στον Διευθυντή και να του εξιστορήσω όλη την αλήθεια; Θα με πίστευε; Τόσο αφελής θα ήταν; Κανείς δεν θα με πίστευε. Αφού τα τεκμήρια του εγκλήματος ήταν κάτω απ' το θρανίο μου. Κάτω από το δικό μου θρανίο και όχι κανενός άλλου! Πάνε τα όνειρά μου, πάει ο κόπος και τα ξενύχτια μου, πάει η Ιατρική, πάνε όλα.

Κατέβηκα τις σκάλες του τριώροφου κτηρίου παραπατώντας και έτρεξα σαν το κυνηγημένο ζαρκάδι στο γραφείο της αγαπημένης μου κυρίας Μυρτώς. Κλειστή η πόρτα, κλειδωμένη. Έλειπε. Πού να πήγε; Τα μαθήματα τελείωσαν. Επιτηρήτρια; Σχεδόν αδύνατο. Πώς να πάω στο σπίτι σε αυτό το χάλι; Πώς να με δει η μητέρα μου; Με βαριά καρδιά έσυρα τα πόδια μου ξανά στο εκκλησάκι του Αγίου Μηνά. Έπεσα μπροστά στην εικόνα του και συνέχισα το μαύρο κλάμα. Του είπα όλα μου τα παράπονα. Τώρα με παράτησες, τώρα με άφησες μόνη μου, ολομόναχη να σηκώσω την κακία των ανθρώπων, ένα φτωχό κορίτσι, πονεμένο, απροστάτευτο, ορφανό. Δεν το περίμενα από σένα. Ούτε θέλω να σε ξαναδώ μπροστά μου. Το πάτωμα είχε πλημμυρίσει σαν ποτάμι με τα δάκρυα που το έβρεχαν. Ανασηκώθηκα. Ούτε που προσκύνησα τον Άγιο. Χάλασε η σχέση μας, ράγισε το τζάμι. Αποτραβήχτηκα και κάθισα στο στασίδι απέναντι από το τέμπλο και κοίταξα τις εικόνες στο μισοσκόταδο. Τρία καντηλάκια με τις μικρές φλογίτσες τους, ένα μπροστά στην εικόνα του Χριστού, ένα στην εικόνα της Παναγίας και ένα στη μεγάλη εικόνα του Αγίου Μηνά, έκαναν πιο κατανυκτική την ατμόσφαιρα. Ψηλά στο τέμπλο ο Εσταυρωμένος. Τον κοίταξα με φόβο και δέος και ένα μεγάλο παράπονο. Μου φάνηκε πως έσκυψε και με τα πονεμένα μάτια του μου ψιθύρισε.

- Στενοχωριέσαι που σε αδίκησαν, ενώ δεν έφταιγες; Κοίτα εμένα. Τι τους έκανα;

Τον ξανακοίταξα και ντράπηκα. Θυμήθηκα εκείνη τη στιγμή την πολυαγαπημένη μου κυρία Μυρτώ και τα λόγια της. Να πηγαίνεις μπροστά στον Εσταυρωμένο και να του κάνεις τα παράπονά σου.

Συγχώρεσέ με, Κύριε, δεν θα ξανακλάψω μήτε θα ξαναπαραπονεθώ. Σκούπισα τα μάτια μου και βγήκα στην αυλή. Προχώρησα προς τη βρύση που ήταν στον τοίχο απέναντι από την είσοδο του ναού. Εκείνο το νερό το είχαν για αγίασμα. Έριξα λίγο στο πρόσωπό μου και ξαναγύρισα στο σχολείο. Έπρεπε να συναντήσω την αγαπημένη μου κυρία Μυρτώ, αυτή θα με παρηγορούσε πλήρως. Τη βρήκα να με περιμένει.

- Τα έμαθα, μου είπε.

- Τι μάθατε; ρώτησα. Δεν είναι έτσι όπως ακούστηκαν, είπα και της εξήγησα τι είχε γίνει. Έμεινε άναυδη.

- Δεν είναι δυνατόν. Μην χάνεις την πίστη σου. Προσευχή! Το σχέδιο του Θεού δεν το ξέρουμε. Ο Θεός έχει κάτω από την προστασία του τους αδικημένους. Προσευχή και υπομονή.

Μιλήσαμε πολλή ώρα. Άρχισα να συνέρχομαι. Δεν μπορεί, αυτή ξέρει τόσα πολλά. Δεν μπορεί να δίνει απλώς υποσχέσεις. Μιλά μέσα από την πείρα της.

Αργά γύρισα στο σπίτι. Τα δυο πιο μεγάλα μου αδελφάκια έπαιζαν ανέμελα με τη μπάλα τους στην αυλή και φώναζαν. Τα μικρότερα είχαν απλώσει τα παιχνίδια τους στο σαλόνι και απολάμβαναν τη συνεργασία μεταξύ τους. Τι ωραία ηλικία! Τι ωραίο πράγμα η παιδική αθωότητα! Πόσο τα νοσταλγώ! Αχ! Χαμένη αθωότητα! Μα αλήθεια, για να επιβιώσεις σε αυτή τη σάπια κοινωνία, πρέπει να γίνεις πονηρός; Πρέπει να αδικήσεις τους συνανθρώπους σου; Και τότε, πού πάει ο λόγος του Θεού που μιλά για αγάπη; Μπορεί να ζήσει ο άνθρωπος χωρίς αγάπη, δηλαδή χωρίς Θεό; Όχι! Ο Θεός δεν είπε ψέματα. Όποιος θέλει να κερδίσει την αιώνια ζωή πρέπει να γίνει σαν παιδί, δηλαδή να μην έχει πονηριά, αλλά την αθωότητα και να αγαπά, γιατί ο Θεός είναι αγάπη.

Μπήκα στο δωμάτιό μου σαν κλέφτης. Πού να κρυφτώ, όμως, από τη μητέρα μου, που περνούσε πιο μεγάλη αγωνία από ό,τι εγώ; Η μητρική καρδιά ξέρει και από μακριά τι έχει το παιδί της, γιατί ενώνει τους χτύπους της καρδιάς της με αυτούς του παιδιού της. Δεν πέρασαν τρία λεπτά και η πόρτα άνοιξε αθόρυβα. Εγώ είχα ξαπλώσει και κουκουλώθηκα να μην βλέπω, να μην με βλέπουν. Έσκυψε στοργικά πάνω μου.

- Παιδί μου! αντήχησε γλυκύτατη σαν θρόισμα των φύλλων η μελωδική φωνή της. Τι έχεις, παιδάκι μου; επανέλαβε. Έλα, μη στενοχωριέσαι, αν δεν έγραψες, συνέχισε. Δεν χάθηκε ο κόσμος.

- Ναι, για μένα χάθηκε, αναλογίστηκα και η πικρία και η αδικία μου έσφιγγε την καρδιά.

- Ξέρει ο Θεός, σιγοψιθύρισε πάλι. Ίσως να σε προορίζει για κάπου αλλού. Όταν λέμε «γεννηθήτω το θέλημά Σου» πρέπει να το εννοούμε, να το κατανοούμε.

Πού ήξερε πως δεν έγραψα; Ποιός της το είπε; Ο φύλακας άγγελός της; Και συλλογίζονται να μην της φανερώσω τίποτα από όσα συνέβησαν, για να μην την στεναχωρήσω. Μα αυτή τα ήξερε πριν με δει, πριν με αντικρίσει στο πρόσωπο. Ω! Πολυαγαπημένη μάνα, πονεμένη, χαροκαμένη, πληγωμένη από τις φουρτούνες της

ζωής, αλλά γεμάτη πίστη στην πρόνοια και στην αγάπη του Θεού, σαν εκείνη της πολυαγαπημένης μου κυρίας Μυρτώς.

Μια ευγνωμοσύνη γέμισε την καρδιά μου για τα μεγάλα δώρα του Θεού. Μπορεί να μην περάσω στο Πανεπιστήμιο, μπορεί να μην σπουδάσω, να εκπληρώσω το όνειρό μου, όμως ο καλός Θεός μου χάρισε τέτοια μεγάλα δώρα, δύο υπέροχους ανθρώπους, δύο αγγέλους! Η ψυχή μου γέμισε με ειρήνη. Μια βαθιά ειρήνη. Έχει δίκιο και η κυρία Μυρτώ, έχει δίκιο και η μάνα μου. Ξέρει ο Θεός, αυτός οδηγεί τη ζωή μας, αρκεί να τον πιστεύουμε και να τον εμπιστευόμαστε.

Είχαν περάσει τρεις μέρες και πάλευα με τους λογισμούς μου. Το κινητό το είχα συνεχώς κλειστό, ούτε που ήθελα να μιλήσω με κανέναν. Τα βράδια έβλεπα εφιάλτες στα όνειρά μου. Ήταν τόσο τρομαχτικά που σηκώνομαι μούσκεμα στον ιδρώτα. Αχ, η αδικία... συλλογίζομαι και ξανά πάλι η θλίψη.

- Μα γιατί, παιδί μου, κάνεις έτσι; Μόνο εσύ απέτυχες στις εξετάσεις; Τόσα παιδιά έχουν αποτύχει, μου έλεγε η μαμά, προσπαθώντας να με βοηθήσει να ξεπεράσω τη θλίψη μου.

- Δεν με πειράζει μαμά που δεν πέρασα, με πληγώνει η αδικία!

- Υπάρχει και Θεός, μην ανησυχείς. Μην χάνεις την πίστη σου. Να προσεύχεσαι. Η προσευχή κάνει θαύματα, μπορεί να αλλάξει όλα τα δεδομένα.

- Ποια δεδομένα; αναρωτιόμουν. Τόσες προσευχές έχω κάνει, αλλά δεν έχω δει κανένα θαύμα.

Το μεσημέρι της Πέμπτης χτύπησε το σταθερό τηλέφωνο. Η μαμά είχε βγει για ψώνια. Τα μικρά, όπως κάθε μέρα, έπαιζαν με τα παιχνίδια τους και με τις φωνές τους χαλούσαν τον κόσμο. Άσ' το να χτυπά, σκέφτηκα. Ποιός μας θυμήθηκε; Καμιά γειτόνισσα για κουβέντα και κουτσομπολιό! Συνέχισε να χτυπά για αρκετή ώρα. Τελικά, αποφάσισα να το σηκώσω. Ποιός να θέλει τώρα τη μαμά; Συγγενείς δεν είχαμε. Ήμαστε μόνοι, κατάμονοι. Το μόνο πρόσωπο που ήθελα να ακούσω ήταν η πολυαγαπημένη μου κυρία Μυρτώ. Αναποφάσιστα πλησίασα τη συσκευή. Συνέχισε να χτυπά. Με βαριά καρδιά το σήκωσα.

- Παρακαλώ; ψιθύρισα.

- Την Αναστασία ήθελα.

- Ποιος την ζητά; ρώτησα, προσπαθώντας να αποκωδικοποιήσω τη φωνή που με ζητούσε.

- Παπαζαχαρόπουλος, ο Λυκειάρχης. Εσύ είσαι, Αναστασία; Σε έπαιρνα στο κινητό, αλλά ήταν συνεχώς κλειστό.

Ωχ, τι το ήθελα και το σήκωσα! Τα πόδια μου λύγισαν. Άρχισα να τρέμω. Κρύος ιδρώτας με έλουσε. Η καρδιά μου ανέβασε πάλι τους παλμούς. Τι να με θέλει; Σίγουρα η υπόθεση πήγε στη Διεύθυνση και τώρα ήλθε η καταδίκη μου. Σίγουρα με παίρνει ο Διευθυντής να μου ανακοινώσει τον τρόπο εκτέλεσης. Φυλάκιση, εξορία, απαγχονισμός; Ήμουν έτοιμη να σωριαστώ.

- Τι με θέλετε; τόλμσα να σιγοψιθυρίσω, συγκεντρώνοντας όσες δυνάμεις μου απέμειναν.

- Άκου, παιδί μου, βρήκαμε τον ένοχο και γι' αυτό πήρα να σου ανακοινώσω να μην στενοχωριέσαι. Κατανώ τη δοκιμασία που πέρασες και περνάς και λυπάμαι για όσα έγιναν. Την επόμενη μέρα, προχθές δηλαδή, την Τρίτη, ήρθε στο γραφείο μου μετανιωμένη η Θάλεια, η συμμαθήτριά σου, και, αφού περιέγραψε όσα συνέβησαν, ζήτησε συγγνώμη. Να μην παραλείψω να σου πω ότι σε αυτή την αλλαγή τη βοήθησε η κυρία Μυρτώ, η Βοηθός Διευθύντρια.

Τι απίστευτη γυναίκα, σκέφτηκα και άρχισα να χαλαρώνω.

- Ύστερα από αυτό, συνέχισε ο κύριος Λυκειάρχης, συγκάλεσα τον Σύλλογο των Καθηγητών και, αφού συνεδριάσαμε, αποφασίσαμε να σε βαθμολογήσουμε με 20 άριστα στο γραπτό των Μαθηματικών, παρόλο που δεν πρόλαβες να απαντήσεις όλες τις ερωτήσεις. Λάβαμε υπόψη την προηγούμενη επίδοσή σου που ήταν άριστη, την κοσμιότητα διαγωγής σου και την αδικία που υπέστης, αφού, βέβαια, συνεννοηθήκαμε και με τον Διευθυντή Μέσης Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας. Όσο για τη Θάλεια, επειδή μετάνιωσε και ζήτησε συγγνώμη, της δώσαμε άλλη μια ευκαιρία να ξαναδώσει εξετάσεις. Μου υποσχέθηκε, ακόμα, ότι θα έρθει να σου ζητήσει συγγνώμη.

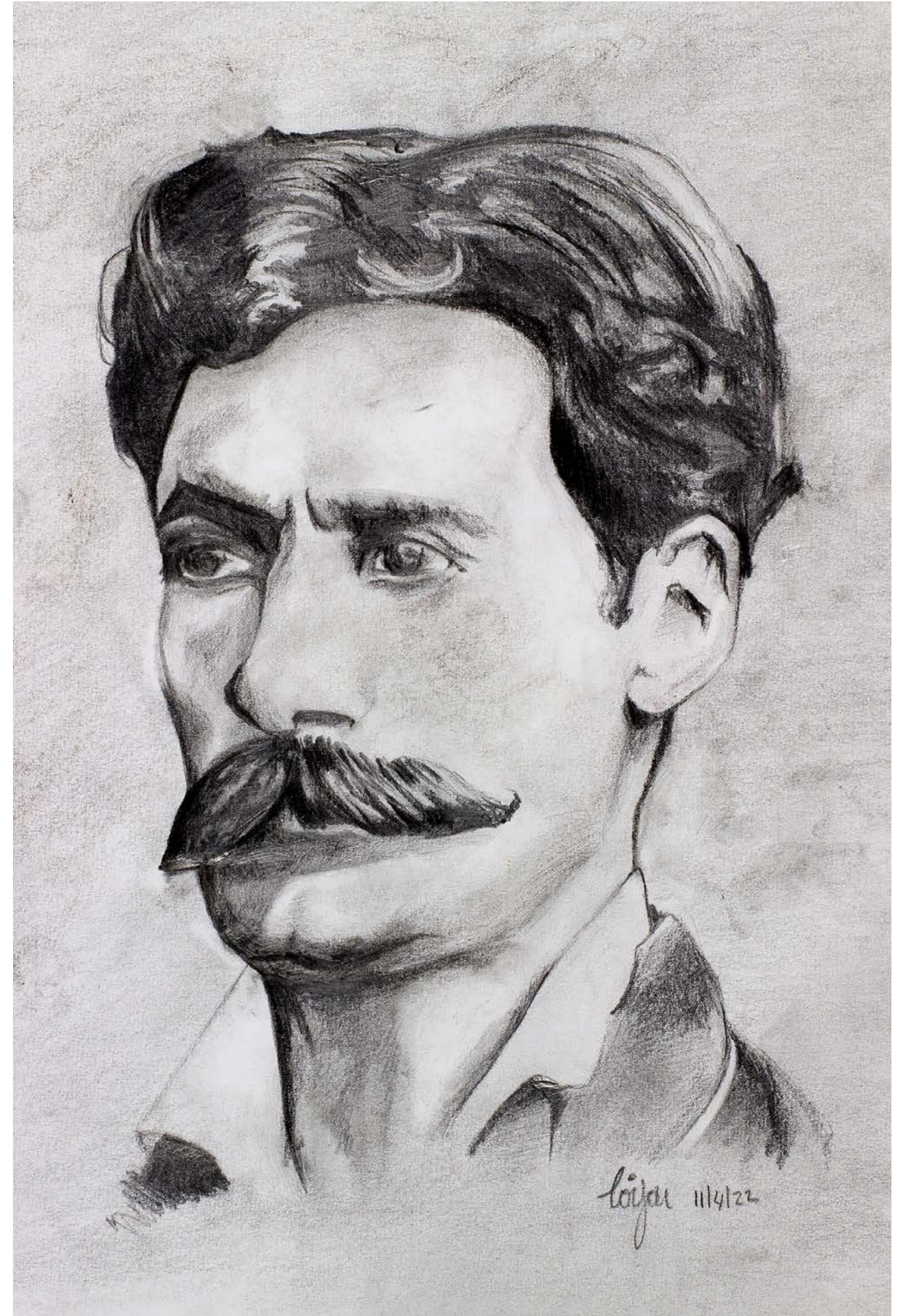
Τα μάτια μου έγιναν πάλι δύο λιμνούλες, αλλά τα δάκρυα αυτή τη φορά ήταν πολύ γλυκά, δάκρυα χαράς και ευγνωμοσύνης. Ο ήλιος έλαμψε στο πρόσωπό μου και η χαρά της μαμάς μου ήταν απερίγραπτη. Αχ! Άγιε μου Μηνά, τι μου έκανες; Τέτοια γυμναστική δεν την περίμενα. Απίστευτο τέτοιο πνευματικό αγώνισμα. Τώρα όχι μία, δέκα λαμπάδες θα σου ανάψω και ας είμαι πολύ φτωχή. Θα έρθω να σου ζητήσω συγγνώμη. Θέλω να με συγχωρέσεις που ολιγοψύχησα και σου υπόσχομαι πως άλλη φορά δεν θα σου κάνω παράπονα.

Την κυρία Μυρτώ την βρήκα στο μικρό σαλονάκι του γραφείου της να διαβάζει. Με κοίταξε κατάματα. Τα μάτια της εκτόξευαν ακτίνες χαράς και άδολης αγάπης. Το πρόσωπό της ακτινοβόλούσε. Έπεσα στην αγκαλιά της.

- Σε περίμενα, είπε γλυκά και με φίλησε σφίγγοντάς με, με τα λεπτά και αδύναμα χέρια της.

- Τι κάνατε; τη ρώτησα με δάκρυα ευγνωμοσύνης. Τι πήγατε και ανακατέψατε;

- Αυτό που μου έλεγε η καρδιά μου, αυτό έκανα, ψιθύρισε.

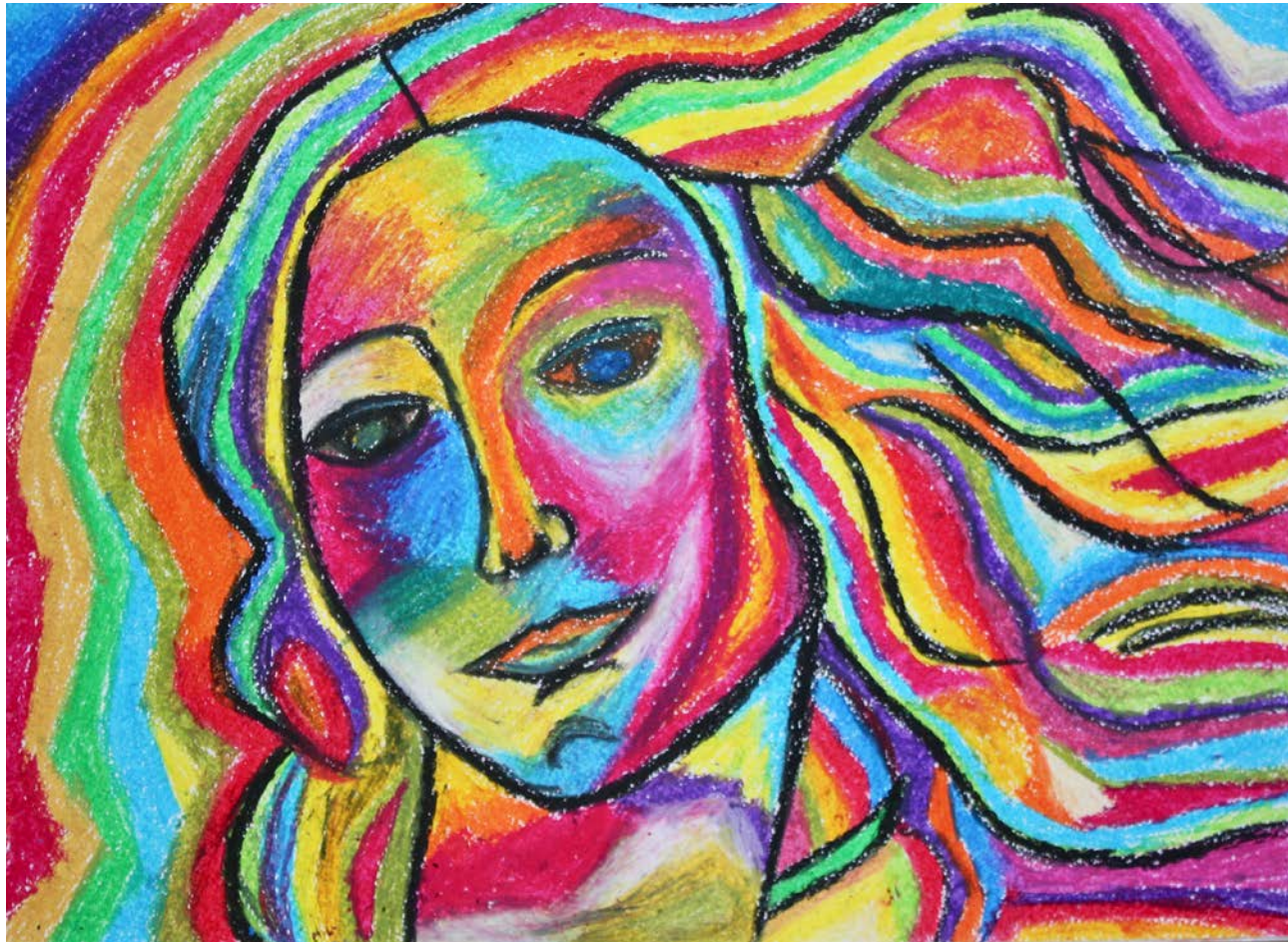
"Βασίλης Μιχαηλίδης" - Έργο της μαθήτριας Λοΐζου Γεωργίας, του τμήματος Α11

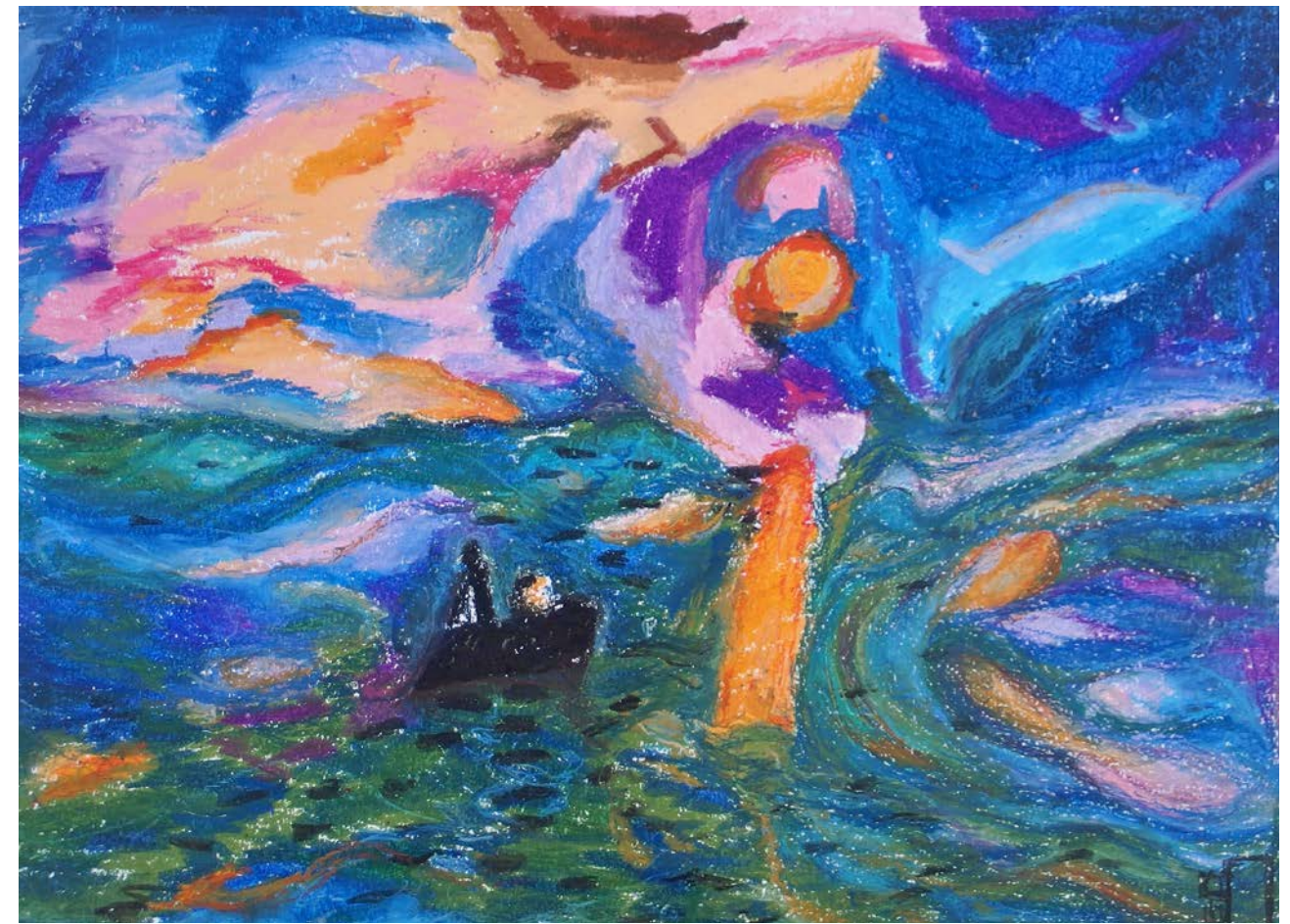
Ομαδικό Γ61

Ομαδικό Α 51 - Έπαινος στον Παγκύπριο Διαγωνισμό Τέχνης

Αικατερίνη Μελισσουράκη Γ 61

Χρίστος Γρηγορίου Γ 61

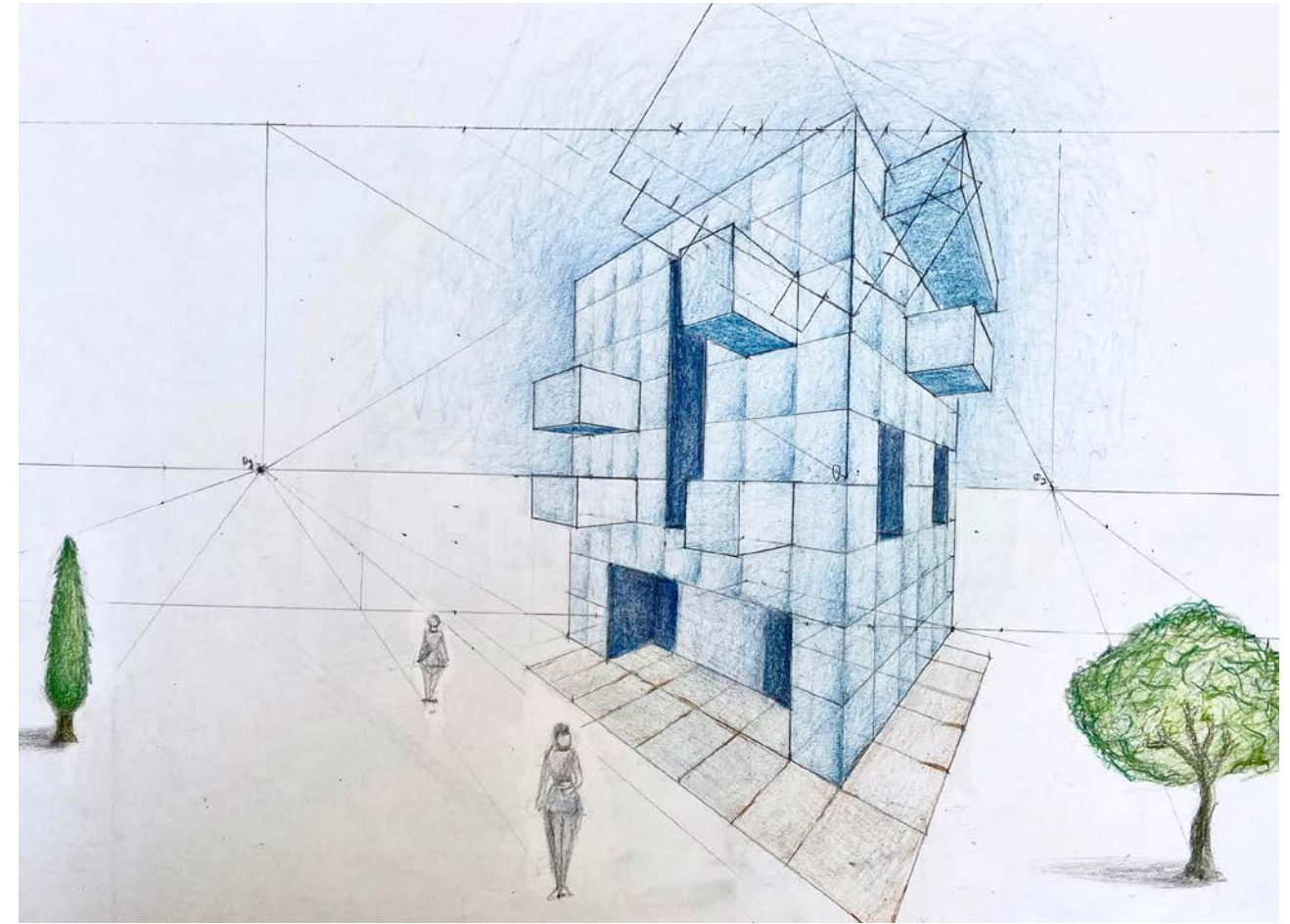
Αργυρώ Μαύρου Γ 32

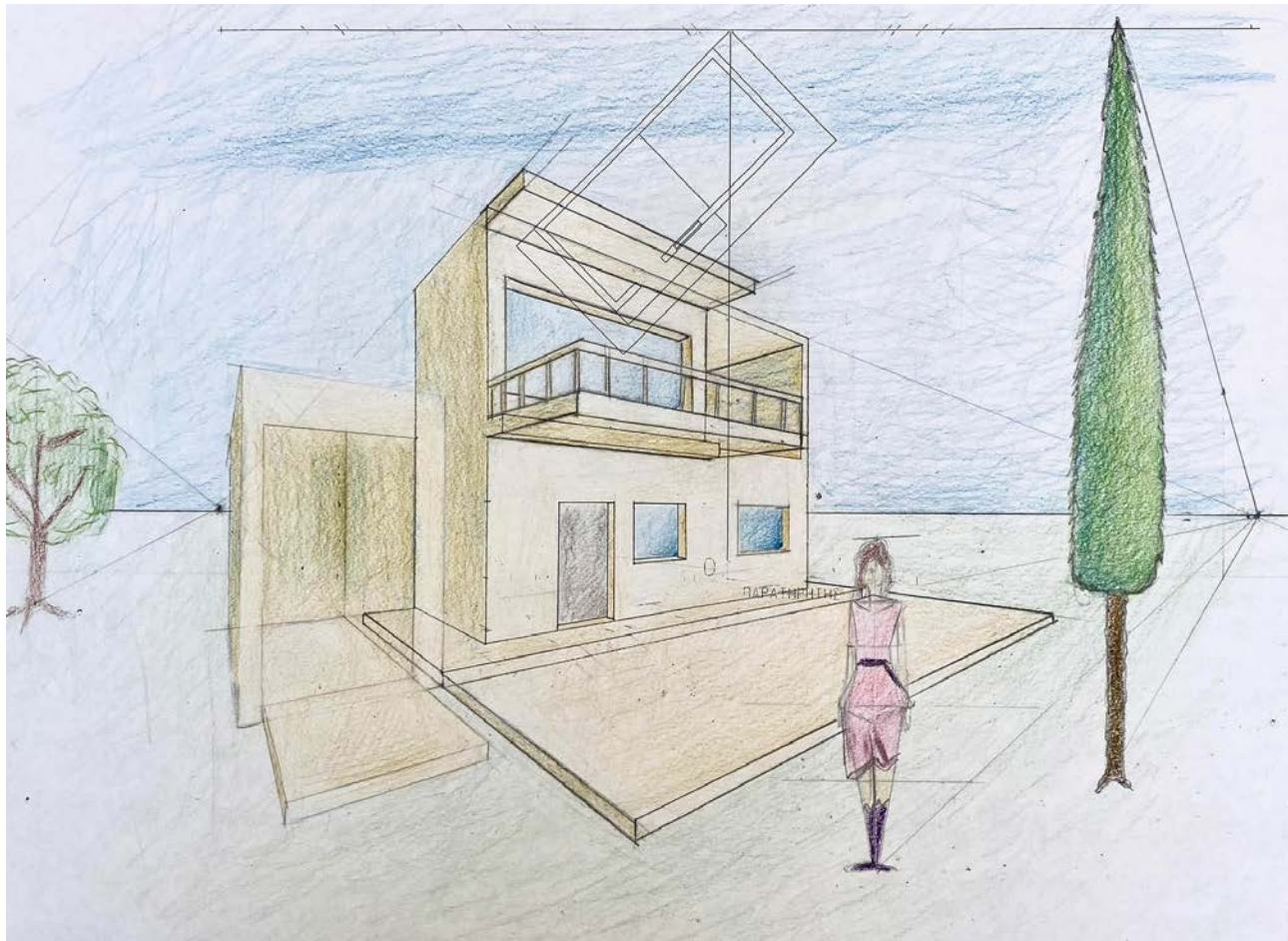
Δημήτρης Αναξαγόρου Γ 31

Αργυρώ Μαύρου Γ 32

Νεκταρία Πέτρου Γ 32

Νεκταρία Πέτρου Γ 32

Νεφέλη Τσολάκη Γ 61

Η θεατρική μας παράσταση

Το μυθιστόρημα του Άγγελου Τερζάκη

Μενεξεδένια πολιτεία ανεβαίνει στο σανίδι

Ένας χαιρετισμός στις πόλεις που αγαπήσαμε...

Απρίλιος του 2021. Εν μέσω πανδημίας, υποχρεωτικών εγκλεισμών κι ενός πλήθους εναλλασσόμενων συναισθημάτων καλούμαστε να διδάξουμε σε μια ομάδα ταλαιπωρημένων ψυχικά εφήβων τη *Μενεξεδένια Πολιτεία* του Άγγελου Τερζάκη. Πώς να εξηγήσεις στους εφήβους της οθόνης και του διαδικτύου ότι ένα βιβλίο μπορεί να τους ταξιδέψει σε χώρους και χρόνους μαγικούς; Πώς να τους πείσεις να «καθούν» στις σελίδες ενός μυθιστορήματος; Πώς να τους ζητήσεις να ταυτιστούν με πρόσωπα ενός κόσμου –για τους ίδιους– ξεπερασμένου;

Συζητώντας τους προβληματισμούς μας και ενώνοντας τις δυνάμεις μας οργανώσαμε τη διδασκαλία του μυθιστορήματος σε άξονες εξωκειμενικούς: ζωγραφίσαμε, δραματοποιήσαμε, ψυχογραφήσαμε, συζητήσαμε... Ξαφνικά οι σελίδες του βιβλίου έγιναν μαγικά χαλιά και οι ήρωές του άνθρωποι της διπλανής πόρτας. Κάπως έτσι γεννήθηκε η ιδέα μιας θεατρικής μεταφοράς της *Μενεξεδένιας Πολιτείας*. Πήραμε, λοιπόν, μολύβι και χαρτί και γίναμε ταυτόχρονα σεναριογράφοι, σκηνοθέτες, εμπυκωτές και δάσκαλοι... Το ταξίδι από τον κόσμο της λογοτεχνίας στον κόσμο του θεάτρου ξεκίνησε...

Νοέμβριος 2021. Η θεατρική ομάδα που δημιουργήσαμε άρχισε με τον καιρό να συνθέτει ένα όμορφο παζλ πολλών χρωμάτων και συναισθημάτων. Την ομάδα των ηθοποιών συμπληρώνει η ομάδα των μουσικών, καθώς η παράσταση είναι προϊόν μιας δημιουργικής συνεργα-

κατόικους της να την ακολουθήσουν, αλλάζοντας κι αυτοί στάση ζωής και χτίζοντας καινούργια όνειρα με έρεισμα το παρελθόν και φόντο το μέλλον. Αισθανθήκαμε ότι η *Μενεξεδένια πολιτεία* του Τερζάκη μπορεί κάλλιστα να είναι η Λευκωσία του σήμερα. Σκεφτήκαμε ότι ο

σίας της θεατρικής ομάδας με το Μουσικό Λύκειο Λευκωσίας. Οι ηθοποιοί και οι μουσικοί, παιδιά προερχόμενα από διάφορα τμήματα και τάξεις, με διαφορετικές ικανότητες και ταλέντα, με ποικιλία φωνών και διαθέσεων μάς θύμισαν πόσο σημαντικό είναι να γίνεσαι ομάδα, να μοιράζεσαι, να συνεργάζεσαι, να κυνηγάς ουτοπίες... Είμαστε κιόλας στον Μάρτιο του 2022.

Το έργο τοποθετείται χρονικά στην εποχή του Μεσοπολέμου και με επίκεντρο την Αθήνα του 1930 περιστρέφεται γύρω από τον τρόπο που η πόλη αλλάζει πρόσωπο ακολουθώντας τις ανάγκες των καιρών, παρακινώντας ταυτόχρονα τους

αποχαιρετισμός στην πόλη του χτες και στις συνήθειες του παρελθόντος δεν σημαίνει ακύρωση της μνήμης, αλλά αναβίωσή της μέσα από τον πολιτισμό με καινούργια χρώματα, αισθήματα και προσδοκίες. Αυτή την αλλαγή που μας επέβαλε η πανδημία εισβάλλοντας δυο χρόνια πριν στη ζωή μας εμείς την ξορκίσαμε με αλλαγή στη στάση ζωής μας. Αντί να κλειστούμε στα σπίτια μας παρακολουθώντας ζοφερές ειδήσεις, ανεβήκαμε στη σκηνή. Αισθανθήκαμε ότι η

αγάπη μας για το θέατρο είναι σπουδή ιαματική. Αν λοιπόν κερδίσαμε κάτι είναι ότι αποχαιρετήσαμε την απομόνωση και τον εγκλεισμό με ένα στενό δέσιμο επί σκηνής, που τον είχαμε ανάγκη... Σε καιρούς πολιτισμικής ανομβρίας, διψούμε για επαφή και επικοινωνία. Μάιος του 2022 και η παράσταση αρχίζει...

Κυριακή Κυριάκου
Μαρία Ορφανίδου, Φιλολόγοι

Πολίτες και Μορφές σε φόντο μενεξεδί

Στην μεθυσμένη πολιτεία
όπου και εγύρευε
σε ένα τραγούδι της βροχής,
τον Έρωτα,
τον βρήκε,
τον ξανάκασε
και πάλι εξ αρχής.

Χάθηκε
μέσα στο απόβραδο
Κολύμπησε
δίπλα στον θάνατο,
ενώ εκόρευε
με μιν ξανθιά,
γαλανομάτα κόρη.

Ένα λουλούδι
πεταμένο στην φωτιά,
του θύμισε έναν λίθαργο
που του πυρπολούσε
όνειρα.
Ιδέες μενεξεδένιες
που γραφήκαν σε
ένα ποίημα,
ιδέες έμειναν,
στον ύπνο μόνιμα.

Στο σπίτι
της οδού Αφροδίτης
εκοιμήθη
ένας λάτρης της ποίησης,
στρατηλάτης της αγάπης,
ενώ του παλιού ρολογιού
ο χτύπος
ακουγότανε ακόμη.

Μάρκος Παρτζίλης Γ31

Δύσκολοι αποχαιρετισμοί...

Χαίρε, μεγάλη Έλληνα, Μίκη Θεοδωράκη...

Ο κρητικής καταγωγής Έλληνας μουσικοσυνθέτης Μίκης Θεοδωράκης, ο πιο χαρισματικός και δημοφιλής συνθέτης της Ελλάδας και ένας από τους πρωταγωνιστές των δύο τελευταίων αιώνων της ιστορίας μας, γεννήθηκε στις 29 Ιουλίου του 1925 στη Χίο και κοιμήθηκε στις 2 Σεπτεμβρίου του 2021 στην Αθήνα. Η μουσική τον είχε γοητεύσει από νεαρή ηλικία, όταν έγραψε τα πρώτα του τραγούδια χωρίς να έχει πρόσβαση σε μουσικά όργανα.

Η προσωπικότητα του Μίκη Θεοδωράκη διαμορφώθηκε από τις παραδόσεις και τα έθιμα των νησιωτών και των κατοίκων της υπαίθρου και από την ελληνική παραδοσιακή και βυζαντινή μουσική, που τον συνόδευσαν σε όλη την παιδική και την

εφηβική του ηλικία. Στην πόλη της Τρίπολης, όπου πέρασε τα εφηβικά του χρόνια, άκουσε για πρώτη φορά την Ενάτη Συμφωνία του Μπετόβεν και λίγο αργότερα πήρε την απόφαση να γίνει συνθέτης.

Από το 1943 έως το 1950 σπούδασε Κλασική Μουσική στο Ωδείο Αθηνών, υπό την επίβλεψη του Φιλοκλήτη Οικονομίδη. Από το σημείο εκείνο και στο εξής, έθεσε ως αποστολή του να φέρει την κλασική μουσική πιο κοντά στους Έλληνες «παντρεύοντάς» την με τη μουσική παράδοση της Ελλάδας. Οι σπουδές και τα σχέδια του, βεβαίως, δεν τον απομάκρυναν ποτέ από την πολιτική δράση.

Στο δύσκολο διάστημα του Γερμανοϊταλικού φασισμού και παράλληλα με τις σπουδές του, ανέπτυξε έντονη αντιστασιακή δράση μέσα από τις τάξεις της ΕΠΟΝ

και του Κ.Κ.Ε., συνελήφθη από τους Ιταλούς, φυλακίστηκε, βασανίστηκε και όταν κατάφερε να δραπετεύσει, οργανώθηκε στις τάξεις του Ε.Α.Μ. στην Αθήνα και αγωνίστηκε εναντίον των Γερμανών κατακτητών και του Ναζισμού. Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949), καταδιώχθηκε από την αστυνομία εξαιτίας των προοδευτικών του ιδεών και εξορίστηκε πρώτα στην Ικαρία και στη συνέχεια στο «στρατόπεδο θανάτου» στη Μακρόνησο. Την πρώτη Συμφωνία του την έγραψε στη Μακρόνησο ως εξόριστος.

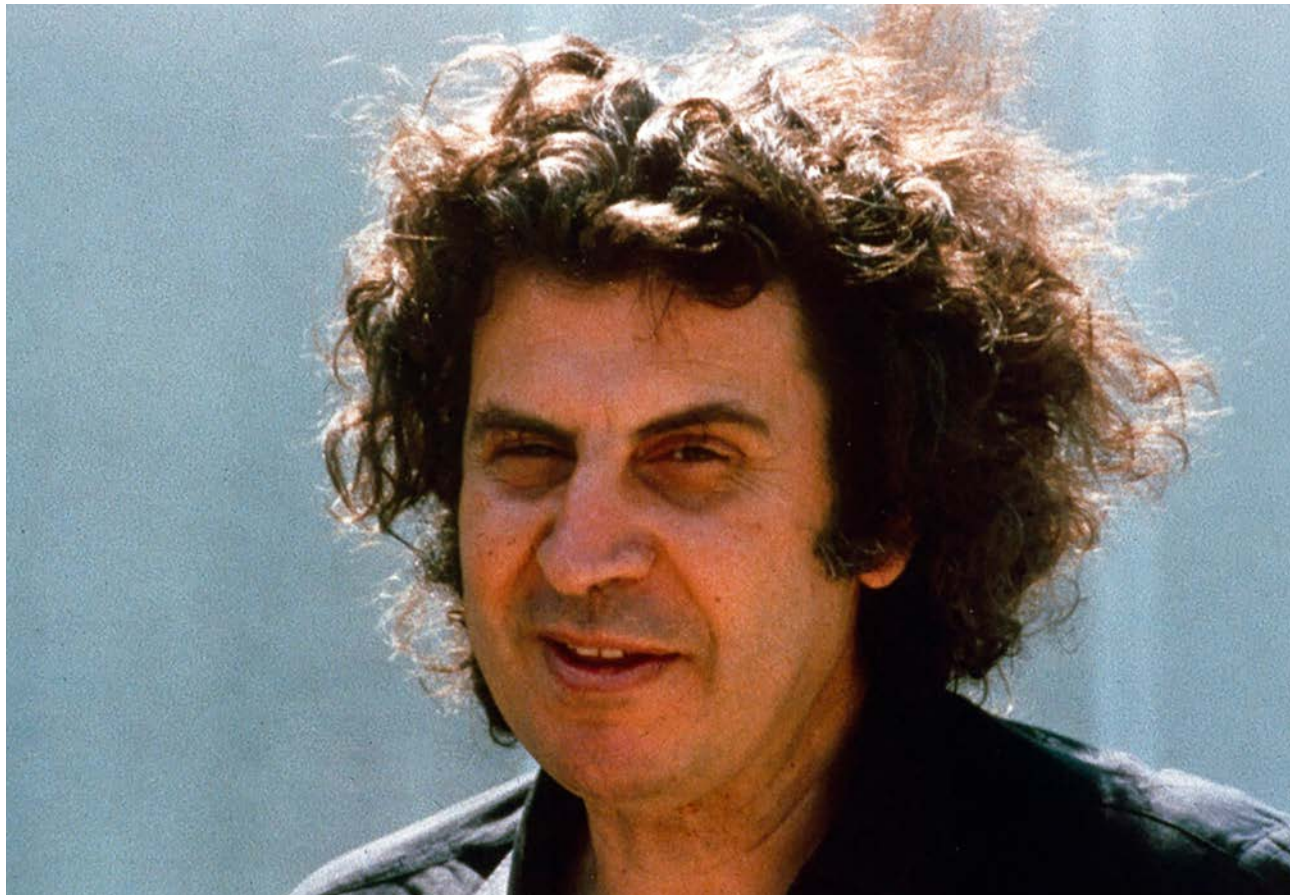
Για τον Θεοδωράκη, η καλλιτεχνική δημιουργία σχηματίζει έναν πλήρη κύκλο. Αρχίζει ως μια ιδέα ή μια εντύπωση ανάμεσα στους ανθρώπους και τους καιρούς. Περνά μέσα από την ευαισθησία του δημιουργού, ο οποίος της δίνει τη δική του έκφραση σε μορφή και ολοκληρώνεται εκεί απ' όπου ξεκίνησε, δηλαδή ανάμεσα στους ανθρώπους και τους καιρούς. Αν αυτός ο κύκλος διακοπεί ή αν λείπει ένα τμήμα του, τότε «δεν μπορούμε να έχουμε ένα αληθινό και βιώσιμο καλλιτεχνικό έργο» έλεγε. Ο ίδιος, άλλωστε, δεν στόχευε στη σύνθεση ψυχαγωγικής μουσικής, αλλά σε μια μουσική με πνευματικό αντίκτυπο. Γι' αυτό συνέδεσε τη μουσική του διαχρονικά με τους αγώνες των Ελλήνων για ελευθερία και με τη δική του ενεργό συμμετοχή στα κοινά, ενώ παράλληλα επιδόθηκε και στη μελοποίηση ποιημάτων των σπουδαιότερων Ελλήνων ποιητών της εποχής του.

Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του, μετακόμισε στην Κρήτη, όπου ίδρυσε την πρώτη του ορχήστρα και κατάφερε να γίνει επικεφαλής της Μουσικής Σχολής Χανίων. Τέσσερα χρόνια αργότερα (1954) ταξίδεψε στο Παρίσι, όπου ενεγράφη στο Conservatoire για να σπουδάσει μουσική ανάλυση με τον Olivier Messiaen (έναν από τους σημαντικότερους Γάλλους συν-

θέτες του 20ού αιώνα) και διεύθυνση ορχήστρας με τον Eugene Bigot. Η περίοδος 1954-1960 ήταν μια εποχή έντονης δημιουργικότητας για τον συνθέτη στον χώρο της ευρωπαϊκής μουσικής: συνέθεσε μουσική για το μπαλέτο της Ludmila Tcherina, το Covent Garden, το Stuttgart Ballet και τον κινηματογράφο και το 1957 βραβεύτηκε με το πρώτο βραβείο του Φεστιβάλ της Μόσχας από τον Schostakovitch για το έργο του Suite No 1 για πιάνο και ορχήστρα. Επιπλέον, το 1959 προτάθηκε για το αμερικανικό βραβείο Copley-Music ως ο καλύτερος Ευρωπαίος συνθέτης της χρονιάς, μετά τις παραστάσεις του μπαλέτου του *Antigone* στο Covent Garden από τον Ντάριους Μιλχώ (Βάγκνερ, 2013).

Το 1960 επέστρεψε στην Ελλάδα. Είχε ήδη πραγματοποιήσει τη στροφή προς το «λαϊκό» τραγούδι μελοποιώντας τον *Επιτάφιο* του Γιάννη Ρίτσου, ενώ δεν είχε εγκαταλείψει το όραμά του να εξοικειώσει το ελληνικό κοινό με τη συμφωνική μουσική. Ως εκ τούτου, ίδρυσε τη Μικρή Συμφωνική Ορχήστρα Αθηνών, με την οποία περιόδευε σε όλη την Ελλάδα δίνοντας συναυλίες που τύγχαναν πάντα μεγάλης και ενθουσιώδους υποδοχής.

Επηρεασμένος βαθιά από τις σύγχρονες τεχνικές που έμαθε στο Παρίσι κατά τη διάρκεια των σπουδών του, προσπάθησε να τις ενσωματώσει όλες στο έργο του. Σύντομα κατάλαβε, όμως, ότι για να διαμορφώσει τη δική του μουσική ταυτότητα, ο μόνος δρόμος ήταν να επιστρέψει στις ρίζες του. Έτσι, όταν επέστρεψε το 1960 στην Αθήνα για να ηχογραφήσει τη μουσική του, αποφάσισε να χρησιμοποιήσει στις ενορχηστρώσεις του το μπουζούκι και τη φωνή του Γρηγόρη Μπιθικώτση, ενός από τους πιο γνωστούς λαϊκούς τραγουδιστές της εποχής. Κάπως έτσι διαμορφώθηκε η προσωπική του ταυτότητα. Στο πάντρεμα της μεγάλης ποίησης με την ελληνική μουσική παράδοση,

δημιουργήθηκε το είδος της σύγχρονης λαϊκής τραγωδίας, που βρήκε την κορύφωσή της στη μελοποίηση του *Άξιον Εστί* του Οδυσσέα Ελύτη (1960).

“ Το επαναλαμβάνω, μπορεί να φαίνεται παράξενο, αλλά έβλεπα καθαρά ότι η μοίρα της Ελλάδας ανάμεσα στα άλλα έθνη ήταν ό, τι και η μοίρα του ποιητή ανάμεσα στους άλλους ανθρώπους –και βέβαια εννοώ τους ανθρώπους του χρήματος και της εξουσίας. Αυτό ήταν ο πρώτος σπινθήρας, ήταν το πρώτο εύρημα. Και η ανάγκη που ένιωθα για μια δέηση, μου 'δωσε ένα δεύτερο εύρημα. Να δώσω, δηλαδή, σ' αυτή τη διαμαρτυρία μου για το άδικο τη μορφή μιας εκκλησιαστικής λειτουργίας. Κι έτσι γεννήθηκε το *Άξιον Εστί*.
” Μ.Θ.

Στις 21 Απριλίου 1967, ημέρα επιβολής της Χούντας των Αθηνών, ο Θεοδωράκης πέρασε στην παρανομία και υπέστη το τίμημα της αντίστασής του κατά της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών: σύλληψη, απομόνωση, φυλακές Αβέρωφ, στρατόπεδο Ωρωπού. Όλο αυτό το διάστημα δεν σταμάτησε να συνθέτει. Πολλά από τα έργα του, μάλιστα, κατάφερε να τα στείλει στο εξωτερικό, όπου τραγουδήθηκαν από τη Μαρία Φαραντούρη και τη Μελίνα Μερκούρη. Η είδηση της σύλληψής του ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριών στο εξωτερικό, όπου καλλιτέχνες και σημαντικές προσωπικότητες, όπως οι Δημήτρης Σοστακόβιτς, Arthur Miller, Laurence Olivier και Yves Montand δημιούργησαν επιτροπές για την απελευθέρωσή του. Τελικά, υπό την πίεση αυτή αποφυλακίστηκε το 1970.

Από το σημείο εκείνο, ο Θεοδωράκης αφιέρωσε όλο τον χρόνο του σε περιοδείες σε όλον τον κόσμο όπου -εκτός από συναυλίες- πραγματοποιούσε και συναντήσεις με αρχηγούς κρατών, έδινε

συνεντεύξεις και έκανε δηλώσεις κατά της Δικτατορίας και υπέρ της επαναφοράς της Δημοκρατίας στην Ελλάδα. Οι συναυλίες του γίνονταν πάντα βήμα διαμαρτυρίας και διεκδίκησης και για άλλους λαούς που αντιμετώπιζαν παρόμοια προβλήματα: Κούρδους, Χιλιανούς, Παλαιστίνιους κ.ά. Πεποίθησή του ήταν πάντα ότι η δημοκρατία και η ελευθερία είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την εδραίωση της ειρήνης και ότι ο πόλεμος αποφεύγεται μόνο από ανθρώπους ελεύθερους, που μπορούν να ρυθμίσουν οι ίδιοι τις τύχες τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εμβέλειας που είχε και ο ίδιος ως προσωπικότητα και το έργο του στο εξωτερικό αποτελεί το γεγονός ότι όταν το 1994 υπογράφηκε στο Όσλο η συμφωνία μεταξύ Ισραελινών και Παλαιστινίων, ακούστηκαν τα έργα του Μ. Θεοδωράκη *Μαουτχάουζεν* και *Ύμνος για την Παλαιστίνη*.

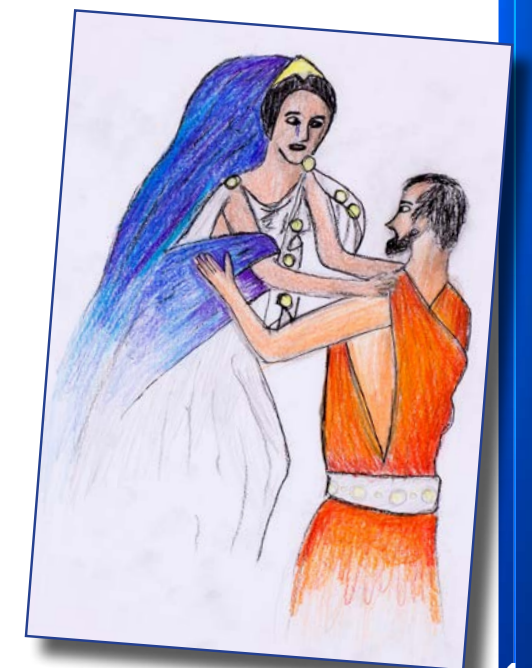
Από το 1974 που επέστρεψε στην Ελλάδα, με την αποκατάσταση της δημοκρατίας, και μέχρι το τέλος της ζωής του, ο Μ. Θεοδωράκης δεν σταμάτησε ποτέ ούτε την ενεργό πολιτική δράση ούτε την καλλιτεχνική δημιουργία: αγωνίστηκε για τη δικαιοσύνη και την ελευθερία των λαών, για τα ανθρώπινα δικαιώματα και για την οικοδόμηση της ελληνοτουρκικής φιλίας και το 2000 υπήρξε υποψήφιος για το Νόμπελ Ειρήνης. Στον καλλιτεχνικό τομέα, το όραμά του ήταν να αγκαλιάσει με τη μουσική του τη μεγάλη σύγχρονη ελληνική ποίηση και να τη χαρίσει ως τραγούδι στο ευρύ κοινό, να την κάνει να ακουστεί, για να ακουστούν μαζί της τα βάσανα του λαού του, σε μια γλώσσα που θα μπορούσε να γίνει πιο εύκολα κατανοητή. Μέσα από τις δημοφιλείς και μεγαλειώδεις συναυλίες του σε όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό, πέτυχε να επαναπροσδιορίσει την αισθητική της ελληνικής και της διεθνούς μουσικής και του πολιτισμού.

Στην προσωπική του ζωή, ο Μίκης Θεοδωράκης υπήρξε παντρεμένος από το 1957 με τη Μυρτώ Αλτινόγλου, τον μεγάλο έρωτα της ζωής του. Γνωρίστηκαν στα φοιτητικά τους χρόνια, το 1943, και έμειναν μαζί μέχρι το τέλος της ζωής του συνθέτη. Μαζί απέκτησαν δύο παιδιά, τη Μαργαρίτα και τον Γιώργο.

Ο μεγάλος συνθέτης και ο μεγάλος Έλληνας Μίκης Θεοδωράκης απεβίωσε σε ηλικία 96 ετών από καρδιοπνευμονική ανακοπή. Η είδηση του θανάτου του μεταδόθηκε αμέσως σε όλα τα διεθνή μέσα ενημέρωσης και σκόρπισε παγκόσμια θλίψη. Όλοι μιλούσαν για το «σύμβολο του ελληνικού πολιτισμού» και τον «εθνικό ήρωα» των Ελλήνων, ο οποίος υπηρέτησε με τη ζωή και το έργο του τον ελληνικό πολιτισμό και έγινε άξιος πρεσβευτής του στον κόσμο.

Αποχαιρετούμε ο απανταχού Ελληνισμός τον δικό μας Μίκη Θεοδωράκη. Το κενό που αφήνει πίσω του είναι δυσαναπλήρωτο. Μας αφήνει, όμως, και μια ανεκτίμητη κληρονομιά, που μας θυμίζει την ευθύνη μας να αγωνιζόμαστε απ' όλες τις επάλξεις για τις αξίες μας, να πατάμε γερά στις παραδόσεις μας και να τιμούμε την πατρίδα και τον πολιτισμό μας με το ήθος μας και τη ζωή μας.

Μαριτίνη Κωνσταντινίδη Γ61

Λουντμίλα Μπαχτιγιαριάν Α01

Δύσκολοι αποχαιρετισμοί...

Μιχάλης Πασιαρðής: Έλληνα ποιητή, χαίρε...

Ο Μιχάλης Πασιαρðής καθόρισε με την ποιητική του γραφή -γεμάτη λυρισμό, φιλοσοφική δι-αύγεια και μια εσωτερική θλίψη τόσο για την πατρίδα όσο και για τη μοίρα του ανθρώπου- την ποίηση μετά την Ανεξαρτησία και κατέχει μια περίοπτη θέση στο πάνθεον των μεγαλύτερων ποιητών που γέννησε η Κύπρος. Έγραφε άλλοτε στη νεοελληνική και άλλοτε στην κυπριακή διάλεκτο, πάντα με την ίδια επιτυχία, ενώ διακρίθηκε ιδιαίτερα και στη συγγραφή θεατρικών έργων. Ήταν ένας από τους τελευταίους μιας σπουδαίας πνευματικής γενιάς και από τους σημαντικότερους της Γενιάς της Ανεξαρτησίας.

Γεννήθηκε το 1941 στο χωριό Τσέρι της επαρχίας Λευκωσίας και αποφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο. Πέθανε στη Λευκωσία την 1η Μαΐου 2021. Το 1964 προσε-

λήφθη στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, όπου εργάστηκε έως την αφυπηρέτησή του, το 2001, ως λειτουργός προγραμμάτων στο ραδιόφωνο. Ασχολήθηκε κυρίως με την ποίηση και το θέατρο. Έγραψε ποίηση από τα νεανικά του χρόνια. Ποιήματά του μελοποιήθηκαν από διάφορους Κύπριους συνθέτες.

Ο Μιχάλης Πασιαρðής ήταν ανάμεσα σε όλους εκείνους τους Έλληνες Κύπριους ποιητές και καλλιτέχνες, την πορεία των οποίων καθόρισε η Τουρκική Εισβολή και η προδοσία της Κύπρου. Τα εν λόγω γεγονότα αποτέλεσαν γι' αυτόν ένα τραγικό ορόσημο και διαμόρφωσαν σε μεγάλο βαθμό την ποιητική του, αισθητικά και θεματολογικά, τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια μετά την εισβολή. Ο Πασιαρðής τραγούδησε πάνω στα ερείπια που άφησε η προδοσία και η τουρκική θηριωδία,

τον πόνο του τόπου, με τρόπο λυρικό και καίριο. Θεωρούσε ότι από το 1974 και μετά ο χρόνος για την Κύπρο μετρούσε πια διαφορετικά, μέχρι να απελευθερωθεί. «Ζούμε σε μια σχισμή του χρόνου» έλεγε χαρακτηριστικά.

Η Κύπρος και ο κόσμος της κυριαρχούν και δεσπόζουν στην ποίησή του, αλλά ο μεγάλος έρωτάς του για την Κύπρο φαίνεται στο τετράστιχο αυτό:

*«Άλλοι λαλούσιν το κλειδίν εμείς το ανοικτάρι
Ο κόσμος τούτος τούν' της γης παίρνει
π' αλλού την χάρη*

*Κρατεί που ρίζουν πό' ν παλιά –
αιώνες των αιώνων*

Τζιαι το ψουμίν του για θεόν το δίτζιον έσει μόνο».

Στη συλλογή του *Ο Δρόμος της Ποίησης* (1976) εκφράζει το πικρό του παράπονο για τη στάση των υπολοίπων Ελλήνων, ποίημα μάλιστα που μελοποιήθηκε.

Είμαστε Έλληνες

Δεν είν' η πρώτη σας φορά που μας πουλήσατε.

*Το 'χετε ξανακάνει, χρόνια πριν, σ' άλλους αιώνες,
όταν μας ξεπουλούσατε στους Πέρσες*

*Και όμως ζήσαμε. Κι αντέξαμε σκλαβιές και κούρσα,
τα φέραμε δεξά με την αναβροχιά και την ακρίδα*

Είμαστε Έλληνες. Δεν καρτερούμε τίποτα,

τώρα μας ρίξατε στους Τούρκους

το αίμα πότισε πλούσο τη γη

κι αλυσοδέσανε βαριά τον Πενταδάχτυλο.

Είμαστε Έλληνες. Δεν καρτερούμε τίποτα,

τίποτα απ' την Αθήνα. Είμαστε Έλληνες,

Έλληνες του πικρού καιρού

και της Απελπισίας.

Στο θέατρο, έχει γράψει αρκετά έργα, κυρίως ηθογραφικά στο κυπριακό γλωσσικό ιδίωμα, που έχουν παρουσιαστεί στη σκηνή ή και μεταδοθεί από το ραδιόφωνο: *Η Γιαλλουρού* (1961), *Τό Νερόν του Δρόπη* (1968), *Στα Χώματα της Μεσαρκας* (1970), *Το Γατάνιν* (1984). Επίσης το μονόπρακτο *Ο Θησέας στην κοιλιά του Μινώταυρου* (1973) κ.ά. Στην κυπριακή τηλεόραση παρουσιάστηκε το 1969-70, σε 6 συνέχειες, το έργο του *Το χωρκόν τζι ο τόπος του*. Το 1967 εξέδωσε και το βιβλίο του *Τρεις Διαλέξεις (Βίντεο Ψηφιακός Ηρόδοτος -Αρχείο ΡΙΚ)*.

Στο ραδιόφωνο έγραψε κείμενα κι επιμελήθηκε και παρουσίασε πολλά προγράμματα. Έχει βραβευθεί με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης (1972) για τη συλλογή του *Διαστάσεις*. Έχει επίσης συνεργαστεί με εφημερίδες και περιοδικά (στον *Φιλελεύθερο* με μόνιμη στήλη).

Ανάμεσα στα ποιήματά του που μελοποιήθηκαν και έγιναν δημοφιλή, είναι τα εξής: «Την Κύπρο ζώσαν οι καημοί», «Βουνό μου Πενταδάχτυλε» (συνθέτης Νάσος Παναγιώτου), «Ο αγνοούμενος» (συνθέτης Μάριος Τόκας), «Είμαστε Έλληνες, 1974» (συνθέτης Μιχάλης Χριστοδουλίδης), «Σάββατο» (συνθέτης Νίκος Παπάζογλου).

Βραβεία και Διακρίσεις

Κρατικό Βραβείο Ποίησης
1972

Μεγάλο Βραβείο Θεάτρου του Θ.Ο.Κ.
2015

Αριστείο Γραμμάτων της
Κυπριακής Δημοκρατίας
2016

Η θετική διάθεση τον χαρακτήριζε ως άνθρωπο. Είχε πάντα τον «καλό τον λόγο», μια συμβουλή και ένα θετικό σχόλιο για τους νεότερους του, έδειχνε το ενδιαφέρον και την έγνοιά του για τα γραπτά των άλλων. Σεμνός, λιγομίλητος, σχεδόν ντροπαλός, αλλά πάντοτε ευγενέστατος και χαμογελαστός. Δεκάδες νέα παιδιά τον γνώρισαν και τον αγάπησαν και ως άνθρωπο και ως ποιητή.

Ο Πασιαρδής υπήρξε ένας μεγάλος ποιητής και πνευματικός άνθρωπος, ένας σημαντικός Έλληνας της Κύπρου, ένας άνθρωπος που αγαπούσε κάθε σπιθαμή της γης της πατρίδας μας.

Ένας από τους τελευταίους μεγάλους Κυπρίους των «παλαιών ημερών».

Μαρία-Σύλβια Κονιαρή Α11

Είμαστε Έλληνες

Ζήσαμε κι επιβιώσαμε!

Η Κύπρος κι ο λαός της αιώνες τώρα

Ένα απλό εμπόρευμα

Από χέρι σε χέρι

Από κατακτητή σε κατακτητή

Από αυτοκρατορία σε αυτοκρατορία.

Περνούσαμε από σκλαβιά σε σκλαβιά

Μας πουλούσαν και μας αγόραζαν

Σαν να 'μασταν χωράφι

Χωρίς ψυχή, χωρίς βούληση, χωρίς θέληση

Μας σφάζατε για την πίστη μας

Μέσα στο ίδιο μας το σπίτι

Μπροστά στα παιδιά μας

Μέσα στις εκκλησίες μας

Μπροστά στους Αγίους μας

Και τον Θεό.

Των μονάδων μαύρισε το δάκρυ.

Τα δέντρα κόκκινα

Τα φτερά μας τα κόβατε

Αυτά που φύτρωναν μέσα και έξω μας.

Ανελέπτες συνθήκες εφαρμόσατε

Φόρους που έκοβαν κεφάλια.

Παίρνατε το ψωμί από το χέρι της μάνας.

Κόβατε τους καρπούς πριν ωριμάσουν.

Πήρατε τα καλύτερα μας παλικάρια

Και μας αφήσατε κενούς τάφους.

Πόσες μάνες κάνατε να κλάψουν

Έξω από φυλακές

Κάτω από αγχόνες

Πάνω από τάφους

Γίναμε ξένοι μες στα σπίτια μας

Τη ζωή μας την μαυρίσατε

Και τώρα ξεχνάτε

Ξεχνάτε το μαρτύριο που προκαλέσατε στη μικρή μας Κύπρο.

Προσπαθήσατε και εν μέρει καταφέρατε

Να ασπρίσει το κοράκι και να γίνει περιστέρι.

Όμως τη μνήμη τη δική μας δεν την ορίζετε.

Ουδέν κακόν αμιγές καλού.

Είδαμε

Περάσαμε

Κλάψαμε

Πεθάναμε

Φρούδες ελπίδες γεννήσαμε κι αγοράσαμε.

Όμως

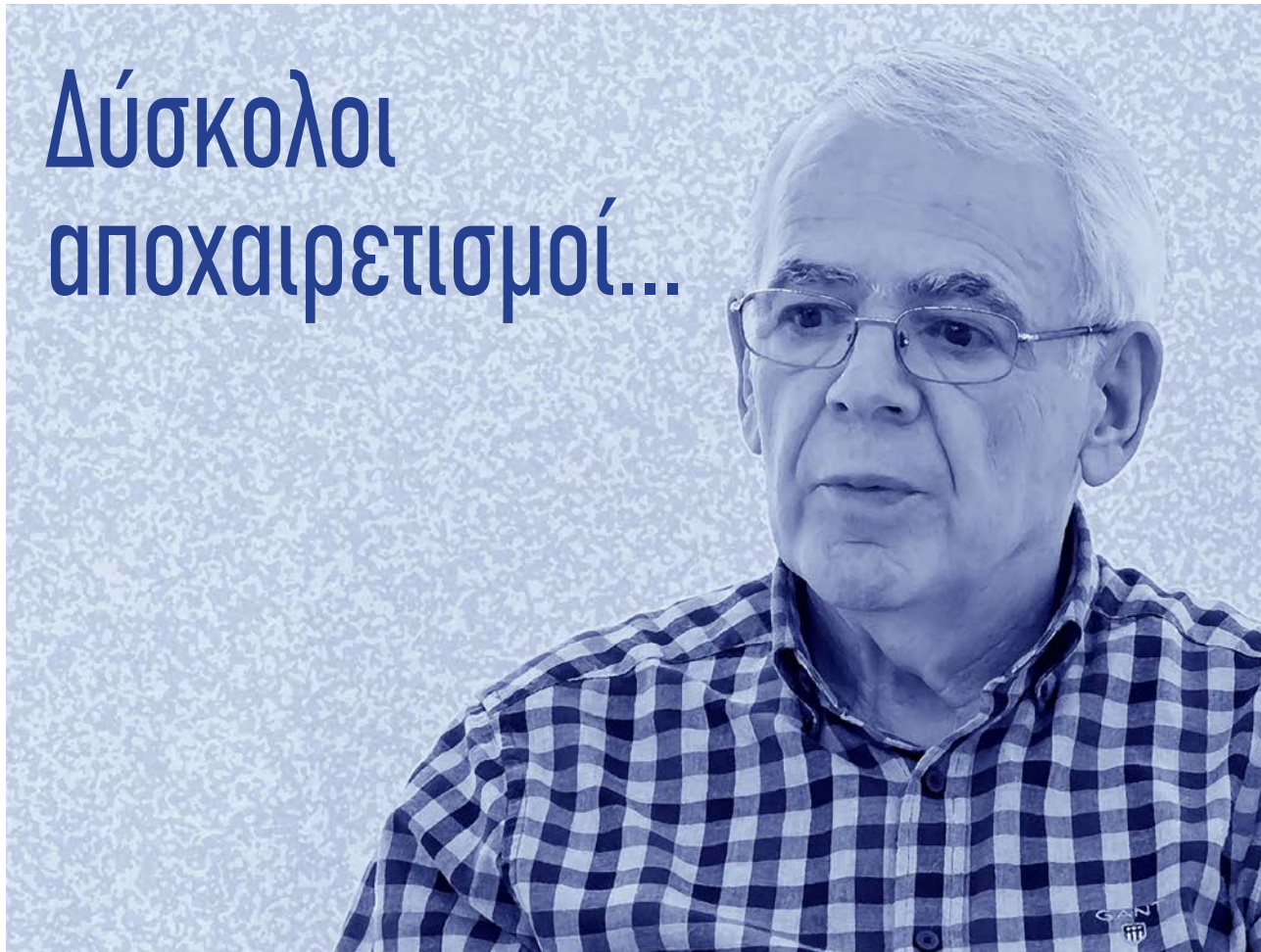
Όσα και να πάθαμε

Ζήσαμε και επιβιώσαμε!

Τζένιφαρ Ιβάνοβα Α11

Το ποίημα αυτό, εμπνευσμένο από το ποίημα του Μιχάλη Πασιαρδή «Είμαστε Έλληνες», συμμετείχε στον 10ο Διαγωνισμό Δημιουργικής Γραφής στη μνήμη Μίμη Σουλιώτη, με θέμα «Μιχάλης Πασιαρδής 1941-2021».

Δύσκολοι αποχαιρετισμοί...

Λεύκιος Ζαφειρίου (1948-2022): Δάσκαλε, χαίρε...

Το Σάββατο, 22 Φεβρουαρίου 2022, έφυγε από τη ζωή σε ηλικία 73 ετών ο Κύπριος λογοτέχνης και μελετητής Λεύκιος Ζαφειρίου, τιμημένος με το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για το έργο του «Ο βίος και το έργο του Ανδρέα Κάλβου (1792-1869)» και το Βραβείο Γ.Φ. Πιερίδης για το 2022 από την Ένωση Λογοτεχνών Κύπρου για τη συνολική προσφορά του στα Κυπριακά και Ελληνικά Γράμματα.

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου υπήρξε ένας από τους πιο αξιόλογους και σημαντικούς λογοτέχνες της νεότερης γενιάς της Κύπρου, ο οποίος «λειτουργούσε πάντα ως ένας δραστήριος σύνδεσμος ανάμεσα στην ευρύτερη ελλαδική και την κυπριακή

ελληνική λογοτεχνία» σύμφωνα με τον πρώην συνεργάτη του και νυν Υπουργό Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας, κ. Πρόδρομο Προδρόμου.

Γεννήθηκε στη Λάρνακα το 1948. Ήταν γιος εμπόρου από τον Μαζωτό της επαρχίας Λάρνακας και της ποιήτριας Νεφέλης (Μαρούλας Γεωργιάδου - Ζαφείρη, 1925-1957). Ήταν επίσης αδελφός των ποιητών Μιχάλη Ζαφείρη και Φρόσως Κολοσιιάτου.

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου και τα αδέρφια του πέρασαν πολύ δύσκολα παιδικά χρόνια, όταν ο πατέρας τους έχασε όλη του την περιουσία και αναγκάστηκε να τους αφήσει στην Παιδική Στέγη της Λάρνακας. Σε ηλικία εννέα χρόνων πληροφορήθηκε τον θάνατο της μητέρας του, η οποία

εξαιτίας των πολύ δύσκολων συνθηκών της ζωής της, έθεσε η ίδια τέρμα στη ζωή της. Έναν χρόνο περίπου αργότερα έχασε και τον πατέρα του «... που πέθανε τελικά μόνος, κατεστραμμένος οικονομικά και πάμπτωχος» σύμφωνα με τα όσα ο ίδιος ανέφερε σε μία του συνέντευξη. Όλα αυτά τα γεγονότα της παιδικής του ηλικίας (ανέχεια, θάνατοι, διαμονή στην παιδική στέγη) επηρέασαν τόσο τον χαρακτήρα όσο και το έργο του και έχουν αποτελέσει πηγή έμπνευσης για το έργο του «Συμμορίτες».

Το 1968, όταν ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στην Ελληνική Σχολή Λάρνακας, έφυγε στην Ελλάδα, για να σπουδάσει Ελληνική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εκεί, παράλληλα με τις σπουδές του, εργαζόταν σε διάφορα βιβλιοπωλεία, ενώ ταυτόχρονα παρακολουθούσε και μαθήματα δημοσιογραφίας. Το 1969, όταν ήταν στο πρώτο έτος των σπουδών του, πληροφορήθηκε με επιστολή από τον θείο του ότι η Ανθολογία Νέων Κυπρίων Ποιητών, που κυκλοφόρησε εκείνο το διάστημα, περιελάμβανε και στίχους του και το πιο συγκλονιστικό, από την ίδια επιστολή έμαθε πως και η μητέρα του έγραφε ποιήματα και τα δημοσίευε με ψευδώνυμο, πληροφορία που δεν τη γνώριζε, εφόσον έχασε τη μητέρα του όταν ήταν πολύ μικρός.

Το 1974, μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του, επέστρεψε στην Κύπρο και εργάστηκε ως καθηγητής στη Μέση Εκπαίδευση. Δίδαξε σε πολλά γυμνάσια και λύκεια της Κύπρου. Εργάστηκε επίσης ως καθηγητής της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου (Π.Α.Κ.) τη διετία 1987-1989 και αργότερα αποσπάστηκε στην Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (Υ.Α.Π.) του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Στη συνέχεια υπηρέτησε ως φιλόλογος στο Γυμνάσιο Ριζοκαρπάσου και στο Εσπερινό Γυμνάσιο Λευκωσίας, ενώ παράλληλα μελετούσε, έγραφε και ερευνούσε.

Ως άνθρωπος ο Λεύκιος Ζαφειρίου ήταν σεμνός, ταπεινός, συνεσταλμένος, πάντα καλοπροαίρετος και πάντα φιλικός με τους ανθρώπους, ανεξάρτητα από το επίπεδο της μόρφωσης και την ηλικία τους.

Εργογραφία

Ποίηση

Ποιήματα (1975, 1977)

Σχεδόν μηδίζοντες (1977)

Απομαγνητοφώνηση (1978)

Ο μιγάδας άγγελος (1980)

Πεζογραφία

Οι συμμορίτες (1983)

Επιμέλειες

Ανθολογία Σύγχρονης Κυπριακής Ποίησης (Αθήνα 1985)

Η νεότερη Κυπριακή Λογοτεχνία: Γραμματολογικό σχεδιάσμα (1991)

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου μετείχε επίσης στην έκδοση των λογοτεχνικών περιοδικών *Σημείο* (Λευκωσία 1992-1999), *Ακτή* και *Υλαντρον*.

Έγραψε δοκίμια για τους Διονύσιο Σολωμό, Γιάννη Ρίτσο, Οδυσσέα Ελύτη, Νικηφόρο Βρεττάκο, Μανόλη Αναγνωστάκη, Κώστα Μόντη, Τίτο Πατρίκιο, Νάσο Βαγενά, Θανάση Βαλτινό και άλλους. Ποιήματα, κείμενα και μελέτες του για τη λογοτεχνία έχουν δημοσιευθεί σε ελλαδικά και κυπριακά περιοδικά, εφημερίδες, εκδόσεις και πρακτικά συνεδρίων.

Μεταφράσεις ποιημάτων και πεζών του δημοσιεύτηκαν στην αγγλική, γαλλική, ιταλική, ρωσική, αλβανική και σλοβενική γλώσσα, ενώ αρκετά ποιήματα και πεζά

του έχουν ενταχθεί σε κυπριακές, ελλαδικές και διεθνείς ανθολογίες λογοτεχνίας.

Η προσφορά του Λεύκιου Ζαφειρίου στην έρευνα και τη μελέτη της Λογοτεχνίας υπήρξε σημαντική, ιδίως σε ό,τι αφορά στο έργο του ποιητή Ανδρέα Κάλβου. Το 2003, με την ψηφιακή συμβολή του Τεύκρου Χαχολιάδη, εντόπισε στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Γλασκόβης τη λανθάνουσα ωδή του Ανδρέα Κάλβου «Ελπίς πατρίδος» (πρώτη έκδοση 1819, Λονδίνο), την οποία επανεξέδωσε με σημειώσεις. Στη συνέχεια, εξέδωσε τη μελέτη *Ο βίος και το έργο του Ανδρέα Κάλβου (1792 - 1869)*, που εκδόθηκε το 2006 στην Αθήνα από τις Εκδόσεις Μεταίχμιο και τιμήθηκε με το «Βραβείο Δοκιμίου της Ακαδημίας Αθηνών - Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη».

Από το 2007 έως το 2013 εργάστηκε μαζί με άλλους επιστημονικούς συνεργάτες

στη συγκέντρωση του υλικού και την έκδοση της *Αλληλογραφίας του Ανδρέα Κάλβου*, η οποία κυκλοφόρησε σε δυο τόμους το 2014 από το Μουσείο Μπενάκη. Στο διάστημα 2008 – 2018 δημοσίευσε κείμενα με νέα στοιχεία για τη ζωή και την αλληλογραφία του Ανδρέα Κάλβου. Ορισμένα τα συμπεριέλαβε στο έργο του *Παραλειπόμενα και συμπληρώματα στη βιογραφία του Ανδρέα Κάλβου* (Εκδόσεις Εν Τύποις, Λευκωσία).

Το 2013, όταν γνωστοποιήθηκε από Κυπρίους της Αγγλίας ότι το κενοτάφιο και η μαρμαρίνη πλάκα του Ανδρέα Κάλβου παρουσίαζαν φθορές, ο Λεύκιος Ζαφειρίου δημοσιοποίησε το όλο ζήτημα για να προστατευτεί ο τάφος και η ταφόπλακα στην οποία ο Γιώργος Σεφέρης το 1960, ως πρεσβευτής της Ελλάδας στην Αγγλία, είχε προβεί σε ενέργειες ώστε να χαρακτηθούν οι πιο κάτω στίχοι του ποιητή:

**«Ας μη μου δώση η μοίρα μου
εις ξένην γην τον τάφον
είναι γλυκός ο θάνατος
μόνον όταν κοιμώμεθα
εις την πατρίδα.»**

Οι δύο πρώτοι στίχοι ήταν και οι αγαπημένοι του Λεύκιου, με τους οποίους τελείωσε και μία από τις τελευταίες του συνεντεύξεις.

Στις 26 Ιουνίου 2018, ο ποιητής παραχώρησε δωρεάν στο Πανεπιστήμιο Κύπρου τη Βιβλιοθήκη του και το προσωπικό του αρχείο.

Μιχαήλ-Άγγελος Νάτσιος Α51

Συμμετοχές Διακρίσεις Εκδηλώσεις Η Λογοτεχνία Αλλιώς!

2η Διεθνής Μαθητική Συνάντηση Λογοτεχνίας
7- 8 Απριλίου 2022

Υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου

Για δεύτερη συνεχή χρονιά το Σχολείο μας ανταποκρίθηκε θετικά στην τιμητική πρόσκληση να συμμετέχει στη 2η Διεθνή Μαθητική Συνάντηση Λογοτεχνίας με γενικό θέμα «Η Λογοτεχνία Αλλιώς» και με ειδικότερο θέμα τη λογοτεχνία σε καιρούς κρίσης.

Οι διεθνείς συναντήσεις λογοτεχνίας, με αντικείμενο έναν ξεχωριστό κάθε φορά λογοτέχνη, δημιούργησαν από το 2012 παράδοση στις λογοτεχνικές σπουδές. Το Συνέδριο τελείται κάθε χρόνο στην Κωνσταντινούπολη, υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ωστόσο, τα δύο τελευταία χρόνια, εξαιτίας της πανδημίας, δεν κατέστη δυνατό η συνάντηση αυτή να γίνει στην Πόλη. Παρ' όλ' αυτά, οι διοργανωτές, το Ζωγράφειο Λύκειο Κωνσταντινουπόλεως και τα Εκπαιδευτήρια Μαντουλίδη, δεν πτοήθηκαν και δεν έβαλαν στο περιθώριο την ανάγκη τους να συζητούν για τη λογοτεχνία, η οποία μιλά στις ψυχές των ανθρώπων με ποικίλους τρόπους. Με ζωντανό το όραμά τους να φέρουν τον μαθητόκοσμο του

τεχνοκρατούμενου κόσμου μας –όπως πολύ εύγλωττα παρατήρησε στον φετινό εναρκτήριο λόγο του ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος– πιο κοντά στο βιβλίο και προσδοκώντας να διατηρήσουν ζωντανή την επαφή του απανταχού ελληνισμού με την Πόλη, διοργάνωσαν με ζήλο και αγάπη την ετήσια συνάντηση με φετινό θέμα «Η Λογοτεχνία αλλιώς».

Φέτος οι μαθητές κλήθηκαν να συμμετέχουν σε διάφορες ομάδες συζήτησης, αντλώντας ερεθίσματα από τη δική τους βιωματική εμπειρία της πανδημίας, και να διατυπώσουν την άποψή τους για τον ρόλο που παίζει η λογοτεχνία σε καιρούς κρίσης: κρίσεις κοινωνικές όπως η ανεργία, οι οικονομικές ανισότητες, οι επιπτώσεις της πανδημίας και του εγκλεισμού στην καθημερινότητα των ανθρώπων και κρίσεις πιο προσωπικές, όπως τα αδιέξοδα του έρωτα και η μοναξιά. Κλήθηκαν να διατυπώσουν τις απόψεις τους, επίσης, για τις ιαματικές ιδιότητες της γραφής –της λογοτεχνικής στην προκειμένη περίπτωση–, τη σχέση ιστορίας και λογοτεχνίας, αλλά και τη διαχρονικότητα λο-

γοτεχνικών θεμάτων, όπως οι πανδημίες, που μας βοηθούν να αντιληφθούμε καλύτερα το σήμερα μελετώντας το χτες.

Μπορεί οι μαθητές να μην είχαν τη χαρά της ζωντανής επαφής, έδωσαν όμως τον καλύτερο εαυτό τους. Τοποθετήθηκαν, υπέβαλαν ερωτήσεις και συνομίλησαν με εκλεκτούς λογοτέχνες–πεζογράφους και ποιητές–σε ένα αλλιώτικο μάθημα γλώσσας και λογοτεχνίας. Ο καλύτερος τρόπος να αποχαιρετήσουμε την πανδημία ή καλύτερα να ξεορκίσουμε το κακό ήταν αυτή η συζήτηση, γιατί λειτούργησε για όλους μας ως μια μορφή κάθαρσης. Βιώσαμε την αγωνία της αναμονής, την περηφάνια της συμμετοχής και μια πρωτόγνωρη συγκίνηση, γιατί ακόμα και μακριά από την Πόλη, η αύρα της ήταν διάχυτη σε όλες τις συζητήσεις που ξεκινούσαν και ολοκληρώνονταν με τη νοσταλγική

αναπόληση των στιγμών που μοιράζονταν οι σύνεδροι κάτω από τον απριλιάτικο πολίτικο ουρανό σε άλλες εποχές, αλλά και με την υπόσχεση ότι του χρόνου θα συναντηθούν και πάλι... Διαδικτυακά ή ζωντανά δεν έχει πια σημασία. Φτάνει να συναντηθούν...

Από την Α΄ Λυκείου το παρόν τους έδωσαν οι μαθητές Θεόδωρος Χαραλάμπους, Τζένιφαρ Ιβάνοβα και Σύλβια Κονιάρη του Α11 και Μαγδαληνή Χμαντί και Σαββίνα Χριστοδούλου του Α21. Από τη Β΄ Λυκείου την ομάδα συμπλήρωσαν οι μαθητές Δημήτριος-Θεοτόκης Νάτσιος, Στέφανη Χαραλάμπους και Θωμάς Ερωτοκρίτου του Β31 και Παύλος Λεπτός του Β11. Όλοι τους ανυπομονούν να βιώσουν αυτή την πολύτιμη εμπειρία και στην Πόλη... Ένας αποχαιρετισμός, λοιπόν, που έκλεισε με μια προσμονή...

Αποσπάσματα από τις συμμετοχές του Σχολείου μας

Θέμα: Λογοτεχνία και Ιστορία σε εποχές κρίσης

Το λογοτεχνικό έργο δεν είναι πηγή άντλησης αντικειμενικών ιστορικών πληροφοριών, επειδή είναι προϊόν μυθοπλασίας, είδος δηλαδή καθαρά υποκειμενικό και εμπλουτισμένο με φανταστικά στοιχεία, που εκφράζουν την οπτική και τον ψυχισμό του λογοτέχνη. Ως εκ τούτου, πιστεύω πως ένα λογοτεχνικό έργο που άπτεται ιστορικών θεμάτων πρέπει να προσεγγίζεται διαφορετικά από έναν καλό γνώστη της ιστορίας. Σε αντίθεση με την Ιστορία, η Λογοτεχνία δίνει στη συλλογική εμπειρία, δηλαδή στα ιστορικά γεγονότα, «σάρκα και οστά» μετατρέποντάς τα σε προσωπικές ιστορίες. Έτσι, καταφέρνει να εισχωρήσει στις ψυχές των αναγνωστών. Για παράδειγμα, με ποιον άλλον τρόπο θα μπορούσε να εκφραστεί

καλύτερα ο πόνος των Κυπρίων και η λαχτάρα τους να μπου στην αγκαλιά της Μάνας Ελλάδας, παρά με τη μορφή των στίχων του Ευαγόρα Παλληκαρίδη:

*Κάθε βρυσούλα μουρμουρίζει λευτεριά
κάθε βουνό φωνάζει μάνα Ελλάδα.*

Σε αρκετές περιπτώσεις Λογοτεχνία και Ιστορία συμπορεύονται, καθώς πολλά ποιήματα και πεζογραφήματα γράφονται κατά τη διάρκεια ή αμέσως μετά από ένα ιστορικό γεγονός. Και ενώ σίγουρα η λογοτεχνία δεν μπορεί να είναι ιστορική μαρτυρία, εντούτοις γοητεύει το αναγνωστικό κοινό που βλέπει πίσω από τις λέξεις να αποτυπώνονται οι σκέψεις των ανθρώπων που έζησαν εκείνη την εποχή, αλλά και σκέψεις των ίδιων των δημι-

ουργών τους. Επιπλέον, ο μνημειωμένος λόγος μπορεί να ξεσηκώσει μια μικρή επανάσταση, γεγονός που αποδεικνύεται από ένα πλήθος λογοτεχνικών έργων που έγιναν μανιφέστα, ξεσήκωσαν αντιδράσεις, λογοκρίθηκαν...

Στο ερώτημα τι είναι αυτό που κάνει τους λογοτέχνες να στραφούν σε θέματα από την Ιστορία, θεωρώ ότι η απάντηση δεν είναι άλλη από την ανάγκη τους να μελετήσουν και να παρουσιάσουν τα γεγονότα που τους κεντρίζουν το ενδιαφέρον ή που σημάδεψαν τη ζωή τους από τη δική τους οπτική γωνία. Η Λογοτεχνία, εξάλλου, πολλές φορές λειτουργεί ως διέξοδος σε δύσκολες καταστάσεις. Διέξοδος από την πραγματικότητα και τρόπος να ξελαφρώνει κανείς από όσα τον ενοχλούν.

Σε άλλες περιπτώσεις, πάλι, η Λογοτεχνία γίνεται ζωοποιός δύναμη, που κινεί τα νήματα της Ιστορίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα, τα γράμματα του Ρήγα Φεραίου, που αναζωπύρωναν τη φλόγα της λευτεριάς στις καρδιές των υπόδου-

λων Ελλήνων, τα τραγούδια της Σοφίας Βέμπω, που έδιναν δύναμη στους νεαρούς πολεμιστές του Έπους του 1940 να συνεχίσουν με πάθος τον αγώνα τους και φυσικά τα ποιήματα του δικού μας, του 17χρονου Ευαγόρα Παλληκαρίδη, μέσα στα οποία κατάφερε να αποτυπώσει τον προαιώνιο πόθο του κυπριακού Ελληνισμού για Ένωση με τη Μητέρα Ελλάδα.

Τα μυθιστορήματα *Τα μυστικά του Βάλτου* της Πηνελόπης Δέλτα, *Η ζωή εν τάφω* του Στρατή Μυριβήλη και *Ο μεγάλος περπάτος του Πέτρου* της Άλκης Ζέη είναι μόνο μερικά παραδείγματα στα οποία φαίνεται ξεκάθαρα η ελπίδα του συγγραφέα να έρθει η πολυπόθητη ελευθερία, να κυριαρχήσει το δίκαιο και να υπάρξει ειρήνη στον κόσμο.

Το σίγουρο είναι πως η λογοτεχνία μιλά στις ψυχές των ανθρώπων με τρόπο που κανένα ιστορικό βιβλίο δεν μπορεί να πετύχει.

Δημήτριος-Θεοτόκης Νάτσιος Β31

Θέμα: Η μοναξιά πρωταγωνιστής σε λογοτεχνικά κείμενα

Μελετώντας κάποια από τα προτεινόμενα ποιήματα, αντιλήφθηκα ότι η μοναξιά είναι ένα συναίσθημα πολλών αποχρώσεων. Μπορεί να είναι συνέπεια πένθους και βαθιάς αναζήτησης ή απλώς μια φυσιολογική ανάγκη των ανθρώπων της εποχής μας, που ζουν σε τόσο γρήγορους ρυθμούς, ώστε δεν μπορούν να προλάβουν τον χρόνο ή να έχουν ουσιαστική επικοινωνία με τους συνανθρώπους τους. Έτσι, βυθίζονται στις σκέψεις τους και μέσα από την τέχνη (ως δημιουργοί ή ως θεατές, αναγνώστες ή ακροατές)

προσπαθούν να βρουν μια διέξοδο. Προσπαθούν να γεμίσουν την απώλεια και το κενό. Για κάποιους ανθρώπους, λοιπόν, η μοναξιά μπορεί να είναι απλή ανάγκη και για κάποιους άλλους πηγή έμπνευσης, η οποία (εκφραζόμενη μέσα από την καλλιτεχνική δημιουργία -στην προκειμένη περίπτωση την τέχνη του λόγου-) τους ελευθερώνει από τα δεσμά της ρουτίνας και της ανίας.

Στην πρόσφατη περιπέτειά μας με την πανδημία, η μοναξιά επιβλήθηκε ως μέτρο περιορισμού της μετάδοσης του ιού. Έχασε έτσι την ιδιότητα της προσωπικής

επιλογής, που πηγάζει από την ανάγκη του ανθρώπου να κλειστεί στον εαυτό του και να αναμετρηθεί με τις σκέψεις του. Για πολλούς η υποχρεωτική απομόνωση υπήρξε μεγάλο βάρος, όπως ήταν άλλωστε λογικό, και σε ορισμένες περιπτώσεις δημιούργησε άλλου είδους προβλήματα ή οδήγησε σε παθογόνες καταστάσεις, όπως για παράδειγμα η κατάθλιψη. Από την άλλη, για κάποιους από μας αυτός ο εξαναγκασμός λειτούργησε λυτρωτικά, υποχρεώνοντας μας να βρούμε μέσα μας τη δύναμη να πολεμήσουμε το σκοτάδι και να το μετατρέψουμε σε φως. Αυτό το φως, για μένα, είναι η κάθε μορφή τέχνης...

Σαφώς και η μοναξιά, ως ένα πικρό συναίσθημα, αποτελεί θεματικό άξονα πολλών λογοτεχνημάτων. Όμως, μαζί με την πίκρα υπάρχουν και αμέτρητα άλλα συναισθήματα, ερεθίσματα δηλαδή, που γεννούν την ανάγκη καλλιτεχνικής έκφρασης. Πιστεύω, ωστόσο, πως δεν είναι κατ' ανάγκη κάθε λογοτέχνης (ή καλλιτέχνης) μοναχικός άνθρωπος· μάλλον

κάποιες φορές έχει ανάγκη τη μοναξιά του –με την έννοια της απομόνωσης– ως προϋπόθεση για να μπορέσει να επεξεργαστεί τα ερεθίσματά του και εν τέλει ως προϋπόθεση γόνιμης δημιουργίας.

Με αφορμή τα προσωπικά μου βιώματα, πιστεύω πως όταν κάποιος νιώθει τη μοναξιά να τον πνίγει, αναζητά πάντα μια δική του προσωπική διέξοδο. Το πιάνο και γενικά η μουσική είναι ο δικός μου τρόπος διαφυγής όταν αισθάνομαι μόνη. Καταλαβαίνω, λοιπόν, πως όπως για μένα η ηθελμένη απομόνωση αποτελεί ένα είδος ελευθερίας, την εξωτερική μιας ανάγκης έκφρασης που επιβάλλεται να υπάρχει στη ζωή μου για να νιώθω ζωντανή, αυτό θα πρέπει να ισχύει σε μεγάλο βαθμό και για τους λογοτέχνες.

Καταλήγοντας, λοιπόν, θα ήθελα να σας θέσω το εξής ερώτημα: Είναι για σας η μοναξιά μια αλλιώςτικη μορφή ελευθερίας;

Στέφανη Χαραλάμπους Β31

Θέμα: Οι πανδημίες στη λογοτεχνία

Με αφορμή το θέμα «Οι πανδημίες στη λογοτεχνία», καταπιάστηκα με τη μελέτη ενός εκτενούς διηγήματος του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, που μου κέντρισε το ενδιαφέρον εξαιτίας του ασυνήθιστου τίτλου του, «Βαρδιάνος στα σπόρκα». Πυρήνας της πλοκής του διηγήματος είναι η επιδημία της χολέρας που ξέσπασε στην Ευρώπη το 1869 και που, όπως και η σύγχρονη πανδημία του κορωνοϊού, επηρέασε και την Ελλάδα.

Το διήγημα αφηγείται την ιστορία της γριάς Σκεύως, που μεταμφιέζεται σε άντρα προ-

κειμένου να δουλέψει ως φύλακας (βαρδιάνος) στα επιχολέρια καράβια (σπόρκα). Τα «σπόρκα» ήταν καράβια στα οποία υπήρχαν «χολερισμένοι» ασθενείς και τα οποία έμπαιναν σε καραντίνα στα ανοιχτά της θάλασσας, ώστε να αποφευχθεί η διασπορά της νόσου. Η Σκεύω παίρνει αυτή την απόφαση, όταν μαθαίνει πως ο γιος της έχει κολλήσει χολέρα και είναι εγκλωβισμένος σε ένα από τα καράβια.

Διαβάζοντας κανείς το διήγημα αντιλαμβάνεται τις ομοιότητες που υπάρχουν ανάμεσα στις συνθήκες εκδήλωσης και αντιμετώπισης της επιδημίας της χολέρας

του 1869 και της σύγχρονης πανδημίας του covid19. 150 χρόνια μετά, στα μέσα σχεδόν του 21ου αιώνα, με δεδομένη την αλματώδη πρόοδο της επιστημονικής έρευνας και της τεχνολογίας, περίμενα πως η αντίδραση των ανθρώπων θα διέφερε από τη γεμάτη προκαταλήψεις και δεισιδαιμονίες αντίδραση των ανθρώπων του 19ου αιώνα. Και όμως, οι αντιδράσεις των ανθρώπων στις δύο αυτές φαινομενικά μακρινές εποχές έχουν πολύ περισσότερα κοινά απ' ό,τι πίστευα. Αρχικά, η επίδραση της θρησκείας στην προσπάθεια εξήγησης της προέλευσης της ασθένειας είναι εμφανής και στις δύο εποχές. Η γριά Σκεύω δεν προβληματίζεται αναζητώντας τα επιστημονικά αίτια της χολέρας, καθώς πιστεύει ακράδαντα ότι «το κακό» είναι φυσικό επακόλουθο ανθρώπινων αμαρτημάτων. Μια πεποίθηση καθόλου ξένη και στην εποχή μας. Επιπλέον, διαπίστωσα ότι ο ρατσισμός δεν είναι φαινόμενο του καιρού μας, αλλά φαινόμενο κάθε καιρού. Στο διήγημα βλέπουμε ακραίες συμπεριφορές υγιών αλλά φοβισμένων ανθρώπων απέναντι στους «χολερισμένους». Συμπεριφορές που είδαμε να συμβαίνουν και στον πολιτισμένο κόσμο των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και της παραπλη-

ροφόρησης. Επιπλέον, θυμήθηκα ότι στην είδηση ότι ο Covid 19 είχε αφετηρία την Κίνα, δαιμονοποιήθηκε για ορισμένους κάθε τι κινέζικο: άνθρωποι, τρόφιμα, προϊόντα κ.λπ. Αποκορύφωμα του παραλογισμού ήταν η απόφαση της Αμερικής να σταματήσει να εμπορεύεται προϊόντα από την Κίνα.

Ολοκληρώνοντας το διήγημα, τα συναισθήματα μου ήταν ανάμεικτα. Όπως κάθε έφηβος της εποχής μου σκέφτηκα ότι, ενώ εγώ δεν θα μπορούσα να επιβιώσω σε συνθήκες εγκλεισμού και απομόνωσης χωρίς την τεχνολογία, το κινητό μου και τον υπολογιστή μου, οι ήρωες του Παπαδιαμάντη τα κατάφεραν μια χαρά. Εν τέλει ο «Βαρδιάνος στα σπόρκα» με βοήθησε να καταλάβω ότι ο άνθρωπος είναι παντού και πάντα ο ίδιος. Μόνο τα γεγονότα και ίσως οι επιλογές του αλλάζουν. Διαπίστωσα επίσης, με κάποια πικρία, ότι σε αντίθεση με τον δικό μας αναπτυγμένο κόσμο, ο κόσμος του παπαδιαμαντικού 1869 ήταν πιο ελπιδοφόρος και πιο αισιόδοξος. Η χολέρα πέρασε κάποια στιγμή και η ζωή συνέχισε απρόσκοπτα την πορεία της.

Θωμάς Ερωτοκρίτου Β31

Θέμα: Η πανδημία αλλιώς: γραφή ιαματική

Τα τελευταία δύο χρόνια είδαμε τη ζωή μας ν' αλλάζει. Αυτές τις δύσκολες στιγμές η λογοτεχνία υπήρξε καταφύγιο. Μας βοήθησε να ξεορκίσουμε τις ανησυχίες και τους φόβους μας και έγινε μέσο αντίστασης απέναντι στον άγνωστο εχθρό που εισέβαλε στην καθημερινότητά μας.

Τα βιβλία που προτάθηκαν τα διάβασα με μεγάλο ενδιαφέρον. Η μελέτη τους με βοήθησε να ανιχνεύσω αθέατες πτυχές,

τόσο της οικονομικής κρίσης όσο και της πανδημίας. Ανακάλυψα συγκινήσεις και συναισθήματα που, ενώ πάντα ήξερα ότι υπήρχαν, δεν τους έδωσα ποτέ σημασία.

Τα «Γενικά συμπτώματα» του Τάκη Καμπύλη αποκαλύπτουν μια πραγματικότητα ζοφερή. Το γεγονός ότι ξεδιπλώνονται στις σελίδες του βιβλίου παράλληλες ζωές ανθρώπων που ζουν στην ίδια πόλη, είναι γνωστοί αλλά ουσιαστικά άγνωστοι,

φωτίζει την έλλειψη ουσιαστικής επικοινωνίας που μαστίζει την εποχή μας.

Το βιβλίο της Ελένης Πριοβόλου «Φως σε μαύρο ουρανό» πετυχαίνει να περάσει ένα μήνυμα αγάπης, που καταστέλλει το μίσος. Μου άρεσε ιδιαίτερα η προσπάθεια της συγγραφέως να γράψει σε μια γλώσσα εφηβική, πλησιάζοντας έτσι την εφηβική ιδιοσυγκρασία. Θίγει θέματα της πανδημίας οικεία στους εφήβους, όπως η ανάγκη ουσιαστικής επικοινωνίας σε δύσκολες περιστάσεις και η ενδοοικογενειακή βία. Αναρωτήθηκα πώς η συγγραφέας μετέφερε στις σελίδες του βιβλίου της με τόση αληθοφάνεια την ψυχοσύνθεση ενός εφήβου.

«Ο Αζόρ και ο κύριος των εννιά» της Φωτεινής Τσαλίκου φωτίζει την πανδημία από την πλευρά των αδέσποτων «τετραπόδων φίλων» μας. Διαβάζοντας το βιβλίο

αισθάνθηκα να με κατακλύζουν συναισθήματα τρυφερότητας και αγάπης. Αναρωτήθηκα αν ο αδέσποτος σκύλος μπορεί να συμβολίζει όλους τους «αδέσποτους» ανθρώπους που αποζητούν μια συντροφιά και έναν ώμο για να ακουμπήσουν το κεφάλι τους, τους ανθρώπους που συχνά μένουν δίπλα μας κι εμείς τους προσπερνούμε κυνηγημένοι από τον χρόνο και τις υποχρεώσεις μας.

Μέσα στις σελίδες των βιβλίων βίωσα με άλλο μάτι την εμπειρία των δύο τελευταίων χρόνων. Το αναγνωστικό ταξίδι ήταν μια μορφή κάθαρσης για μένα, ως αναγνώστη, και υποθέτω το ίδιο και για τους συγγραφείς.

Παύλος Λεπτός Β11

Θέμα: Ο έρωτας σε δύσκολους καιρούς

Ο έρωτας είναι ένα διαχρονικό θέμα, τόσο στη ζωή όσο και στη λογοτεχνία. Ίσως είναι το θέμα για το οποίο έχουν γραφτεί τα περισσότερα κείμενα, πεζά και ποιητικά. Τι συμβαίνει, όμως, με τον έρωτα σε εποχές κρίσεως; Είναι οι περίοδοι κρίσης αντρωτικές ή μήπως το αντίθετο;

Θαρρώ πως αυτό που ισχύει είναι το αντίθετο, καθώς -όπως μαθαίνουμε και στη Φυσική- τα ετερόνυμα έλκονται: το θετικό έλκει το αρνητικό και ο έρωτας τον θάνατο. Γι' αυτό πολλές φορές σε περιόδους κρίσεως, όπως για παράδειγμα σε περιόδους πολέμων ή πανδημιών, οι καρδιές των ανθρώπων ανοίγουν διάπλατα για να υποδεχτούν τον έρωτα, ο οποίος τους δίνει δύναμη και κουράγιο και σε

πολλές περιπτώσεις γονιμοποιεί τη φαντασία τους, για να δημιουργήσουν έργα τέχνης που σφύζουν από ζωή και νεανικό σφρίγος.

Στο βιβλίο του Ιάκωβου Καμπανέλλη *Μαουτχάουζεν*, ο έρωτας που άνθισε μέσα στην κόλαση των στρατοπέδων συγκέντρωσης ανάμεσα στον συγγραφέα και τη Λιθουανή Γιαννίνα, έδωσε δύναμη και ελπίδα και στους δύο, ώστε να ζήσουν και να μπορέσουν να συνεχίσουν ύστερα τη ζωή τους, αφήνοντας για πάντα πίσω τους αυτή την τραγική εμπειρία. Παραθέτω ένα απόσπασμα από το βιβλίο, το οποίο επιβεβαιώνει την άποψή μου:

«Τον καιρό εκείνο, κάθε Κυριακή που δε δουλεύαμε, στέκαμε ώρες ολόκληρες και κοιτάζαμε τις γυναίκες που και κείνες

βγαίνουν απ' τ' αντίσκηνα και μας κοιτάζανε. Η απόσταση που μας χώριζε ήταν μεγάλη. Είναι ζήτημα αν θα μπορούσαμε να συνεννοηθούμε κι αν ακόμη φωνάζαμε. Κάτι τέτοιο φυσικά κανείς δεν ξεθάρρευε να το δοκιμάσει. Ούτε χρειαζόταν. Αυτό το σιωπηλό αλληλοκοίταγμα που περνούσε δύο φράχτες από συρματοπλέγμα δεν είχε ανάγκη από μιλιάρη. Ήταν οι ώρες του έρωτα στο Μαουτχάουζεν.»

Στο βιβλίο του Κωνσταντίνου Σιμόνοφ *Ζωντανοί και Νεκροί*, ο έρωτας γιατρεύει όλες τις πληγές και σβήνει την οδυνηρή εμπειρία του πολέμου. Ο πρωταγωνιστής Σιντσόφ και η σύζυγός του, Μάσα, μετά το τέλος του πολέμου, με όλη την κούραση και την αλλοτρίωση που επιφέρει ένας πόλεμος, όταν πια δεν έχει μείνει τίπο-

τα από τους παλιούς εαυτούς τους, μόλις βρίσκονται ο ένας στην αγκαλιά του άλλου ξεχνούν τα πάντα. Το πάθος του έρωτά τους νικά και τον πόλεμο και τον θάνατο.

Καταλήγοντας, πιστεύω ότι ο έρωτας όχι μόνο δεν πεθαίνει σε περιόδους κρίσεως, αλλά αντίθετα, όσο ο άνθρωπος μένει άνθρωπος, ο έρωτας φουντώνει και γονιμοποιεί. Με αυτή τη ζωοποιό και γονιμοποιό δύναμή του πάντα θα εμπνέει τους λογοτέχνες και πάντα θα σώζει την ελπίδα και την αισιοδοξία, ακόμα και στις πιο δύσκολες και σκοτεινές εποχές.

Τζένιφαρ Ιβάνοβα Α11

Θέμα: Άσπρο – μαύρο: η εποχή των αντιθέσεων

«Το μαύρο, απ' τ' άλλο του μέρος άσπρο είναι.»

Δική σου δουλειά να το αντιστρέψεις.»

(Γ. Ρίτσος)

Ασπρο και μαύρο. Και πόσοι τόνοι ενδιάμεσα... Η γκρίζα ζώνη. Έχει σημασία να καταλάβουμε πως η ζωή είναι πάνω απ' όλα ένας κύκλος «με γυρίσματα που ανεβοκατεβαίνουν», ένα στάδιο, ένα πεδίο μαχών απ' το οποίο «δεν είχαν ποτέ τελειωμό τα πάθια και οι καημοί».

Ως έφηβοι, βιώνουμε στα άκρα κάποια συναισθήματα. Μεταπτώσεις. Έναν παρατεταμένο Μάρτιο-μια ζέστη και μια κρύο. Οι φίλοι μας, στην ίδια φάση ζωής, συχνά στο ίδιο κλίμα, ενισχύουν τα πάθη μας, συμπορευόνται, βουλιάζουν μαζί μας και πάλι σπκώνονται και προχωρούν. Αυτό που μπορεί να μας σπκώσει λίγο ψηλό-

τερα, να μας δώσει μια άλλη προοπτική, είναι η λογοτεχνία (ποίηση και πεζογραφία), που αποτελεί διέξοδο και καταφύγιο για τον άνθρωπο.

Διαβάζοντας, ο άνθρωπος μαθαίνει να βλέπει τη ζωή αλλιώς, από διαφορετικές οπτικές γωνίες, ολιστικά κι όχι αποσπασματικά, εστιάζοντας στα θετικά και αναγνωρίζοντας ότι οι κρίσεις γίνονται συχνά ευκαιρίες και οι δυσκολίες κρύβουν ανεκτίμητα μαθήματα.

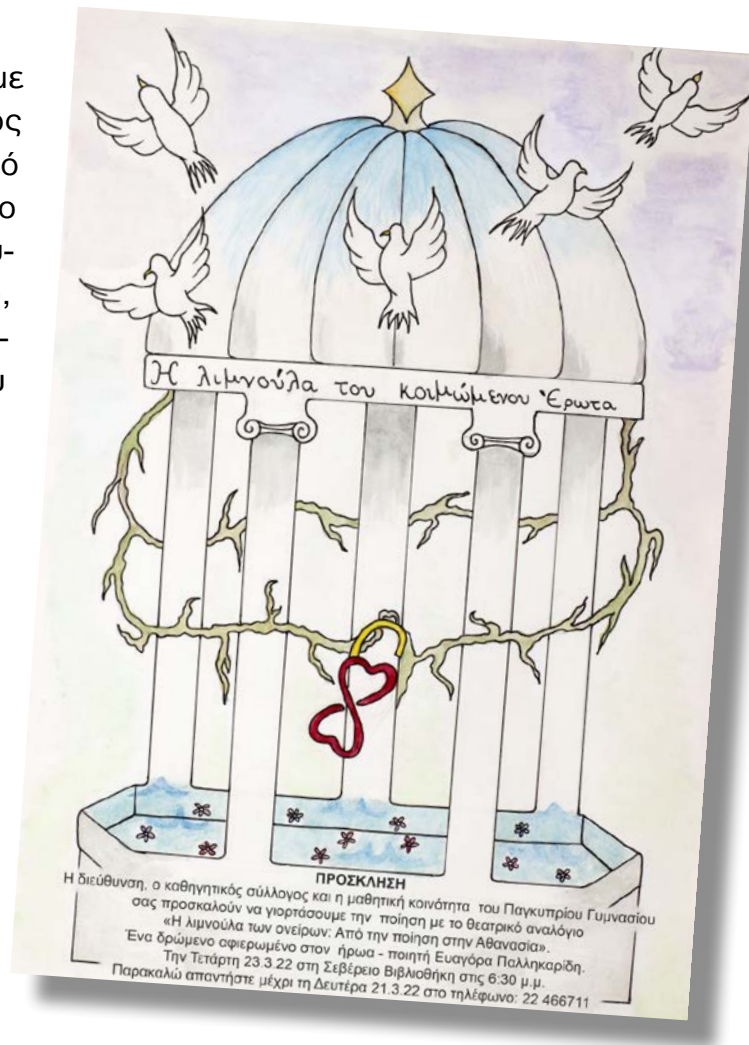
Σύλβια Κονιαρή Α11

Εκδήλωση μνήμης Ευαγόρα Παλληκαρίδη

«Η λιμνούλα των ονείρων»

Η ανάγκη να παρουσιάσουμε την ανθρώπινη πλευρά ενός ήρωα, ο οποίος επέλεξε από πολύ μικρός –αμούστακο ακόμη παλληκάρι– την Ελευθερία νικώντας τον θάνατο, στριφογύριζε στο μυαλό μας πολύ καιρό. Φέτος ήρθε απλώς το πλήρωμα του χρόνου, η κατάλληλη στιγμή, όπου δύο καλοί φίλοι και συνάδελφοι ένωσαν τις ψυχές τους και τότε, με τη σύμπραξη μιας ομάδας εκλεκτών συνεργατών και φίλων, πραγματοποιήθηκε μια μαγική στιγμή. Η παρουσίαση του θεατρικού αναλογίου «Η λιμνούλα των ονείρων: Από την ποίηση στην αθανασία», με θέμα τον πλατωνικό έρωτα του Ευαγόρα Παλληκαρίδη και της Λύας Χατζηναδάμου, όπως αυτός αποτυπώνεται στην αλληλογραφία τους ανάμεσα στα έτη 1955 -1957 και τα ποιήματα που της αφιέρωσε, ήταν για μας «τάμα ψυχής».

Οι μαθητές που αγκάλιασαν, είτε ως ηθοποιοί είτε ως μουσικοί, την ιδέα μας κατέθεσαν κι αυτοί με τη σειρά τους ένα κομμάτι από την ψυχή τους. Ο χώρος της Σεβερείου Βιβλιοθήκης του Παγκυπρίου Γυμνασίου μετατράπηκε για ένα μαγικό βράδυ σ' ένα μικρόκοσμο, εντός του οποίου -με τη βοήθεια της ποίησης και της μουσικής- οι αποστάσεις του χώρου και του χρόνου ακυρώθηκαν. Οι θεατές ταξίδεψαν στον χρόνο. Είδαν τον νεαρό Ευαγόρα να ανταλλάσσει λόγια αγάπης –όπως άλλωστε προστάζει η καρδιά κάθε εφήβου– με το κορίτσι του. Είδαν δυο νέους να προσπαθούν να νικήσουν τις αμφιβολίες τους, τον φόβο του αποχωρισμού και την απόσταση. Είδαν δύο δεκαεξάχρονα

παιδιά να μεγαλώνουν απότομα ζώντας έναν τρυφερό έρωτα, τον πρώτο εφηβικό τους έρωτα, στη σκιά του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59. Έζησαν την αγωνία του νεαρού ήρωα Ευαγόρα Παλληκαρίδη να προλάβει να κλείσει τις εκκρεμότητες με φίλους και γνωστούς γιατί ήταν «έτοιμος από καιρό» για το μεγάλο ταξίδι στο φως. Παρακολούθησαν τη γέννηση και τον θάνατο ενός ποιητή. Το γεγονός ότι την εκδήλωση τίμησε – έστω και διαδικτυακά– με την εμφάνισή της η ίδια η Λύα Χατζηναδάμου έκανε ακόμη πιο πολύτιμη τη στιγμή.

«Πώς συμβιβάζεται το όραμα ενός αιώνιου έφηβου για λευτεριά με τον έρωτα;

Πώς συνυπάρχει η λαχτάρα της αγκαλιάς και του φιλιού, το πρώτο εκείνο χτυποκάρδι, με την αγάπη για την πατρίδα; Ίσως το φαινόμενο Ευαγόρας Παλληκαρίδης να είναι η απάντηση σε αυτό και σε άλλα πολλά ερωτήματα. Γιατί μόνο αν κοιτάξεις βαθιά μέσα στην ψυχή σου και αντιμετωπίσεις τις φοβίες και τα πάθη σου με θάρρος και ταπεινοφροσύνη μπορείς να κερδίσεις την αιωνιότητα. Γιατί μόνο «έτσι είναι δυνατός ο έρωτας κι ο Χάρος». Γιατί

εκεί που νομίζεις ότι σε νίκησε το απόλυτο και το ακατόρθωτο, υπάρχει πάντα η ποίηση... Ό,τι έμεινε είναι σίχτοι, είναι μουσική, είναι η θύμησή του, αυτή που δεν εξαντλείται...»

Αντρέας Γεωργιάδης
Κυριακή Κυριάκου
Φιλολογοί

Ευρωπαϊκά Προγράμματα

3rd Digital MEP 54th international Session of the Model European Parliament

Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής που στοχεύει στην παροχή ίσων ευκαιριών στους νέους Ευρωπαίους πολίτες του αύριο να προετοιμαστούν για ένα κοινό οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον διοργανώθηκε και πραγματοποιήθηκε το 3ο διαδικτυακό Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Εφήβων (3rd Digital MEP 54th International session of the Model European Parliament), που πραγματοποιήθηκε στο Βερολίνο μεταξύ 10-14 Νοεμβρίου 2021.

Επικεφαλής του Προγράμματος ήταν η επιθεωρήτρια Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης κ. Μαρία Ιακωβίδου, με τη συμμετοχή των καθηγητριών Αγγλικών του Παγκυπρίου Γυμνασίου Δέσποινας Νεοφυτίδου, Νίκης Ανδρέου και Δώρας Ιωαννίδου, αλλά και της Αμερικανίδας επισκέπτριας, καθηγήτριας του Προγράμματος Fulbright στην Κύπρο, κας Caroline Sager, οι οποίες επιμελήθηκαν την επιλογή και προετοιμασία των πέντε συμμετεχόντων μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Ο διευθυντής του Παγκυπρίου Γυμνασίου, κ. Λοΐζος Σέπος,

επικρότησε και στήριξε ένθερμα την όλη προσπάθεια των μαθητών και πρόσφερε σημαντική καθοδήγηση όσον αφορά στα ευρωπαϊκά θέματα.

Μαθητές από 33 χώρες επιλέγησαν να συμμετέχουν στο Πρόγραμμα. Οι πέντε μαθητές που εκπροσώπησαν την Κύπρο στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήταν οι Χρίστος Γρηγορίου, Alicia Smith, Κάτια Μελισσουργάκη, Αναστασία Αγρότης και Ερνέστος Κωνσταντίνου. Η προετοιμασία των μαθητών ήταν ιδιαίτερα απαιτητική, αφού έπρεπε όχι μόνο να μελετήσουν το θέμα της επιτροπής την οποία είχαν επιλέξει, αλλά και να προετοιμαστούν ώστε να συντάξουν σχετικά ψηφίσματα στη βάση των θεσμών που ισχύουν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για τη συγγραφή των ψηφισμάτων δόθηκαν σημαντικές οδηγίες που αφορούσαν τόσο στον τρόπο σύνταξης όσο και στο περιεχόμενό τους. Επίσης, οι μαθητές επιμελήθηκαν τη δημιουργία βίντεο, με το οποίο παρουσίασαν την Κύπρο στους υπόλοιπους συμμετέχοντες.

Η συμμετοχή των μαθητών μας στο Πρόγραμμα αποδείχτηκε πολύτιμη για τους ίδιους, γιατί αποκόμισαν σημαντικά οφέλη από την ενεργό συμμετοχή τους στις επιτροπές που ο καθένας είχε εξ αρχής επιλέξει. Συνεργάστηκαν άψογα με τους έφηβους ευρωβουλευτές που συμμετείχαν από τις άλλες χώρες, συζήτησαν, αντάλλαξαν απόψεις και μέσα από έναν εποικοδομητικό διαπολιτισμικό διάλογο και συλλογική εργασία ολοκλήρωσαν τη διαδικασία συγγραφής των ψηφισμάτων.

ETA (English Teacher Assistant) Programme

Με μεγάλη επιτυχία ολοκληρώθηκε και φέτος το πρόγραμμα ETA (English Teacher Assistant) στο Παγκύπριον Γυμνάσιον, με τη συμμετοχή των καθηγητριών Αγγλικών του Σχολείου μας Δένας Νεοφυτίδου, Νίκης Ανδρέου, Δώρας Ιωαννίδου, Ειρηνούλας Λοΐζου και Γεωργίας Καλογήρου και της Αμερικανίδας καθηγήτριας, κας Caroline Sager.

Το συγκεκριμένο Πρόγραμμα πραγματοποιείται ύστερα από συνεργασία του ΥΠΠΑΝ με την Αμερικανική Πρεσβεία και έπειτα από υποτροφία που δίνεται από το Ίδρυμα Fulbright. Η παρουσία της κ. Caroline Sager στο Παγκύπριον Γυμνάσιον για τη σχολική χρονιά 2021-2022 ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητική και σημαντική, αφού με την καθημερινή της παρουσία στις αίθουσες διδασκαλίας και τη συνεργασία που είχε με την ομάδα των καθηγητριών της Αγγλικής γλώσσας, κατάφερε να ενσωματωθεί πλήρως στο καθημερινό πρόγραμμα διδασκαλίας και να συνεισφέρει τα μέγιστα.

Οι μαθητές του Σχολείου είχαν τη σπουδαία ευκαιρία να συνεργαστούν μαζί της και να βοηθηθούν όσο αφορά στα Ευρωπαϊκά προγράμματα αλλά και στην καθημερινή χρήση της αγγλικής γλώσσας. Τέτοια προγράμματα προσφέρουν γνώση, εμπειρία, γνωριμία με άλλα εκπαιδευτικά συστήματα και αποτελούν ευκαιρία εξέλιξης και προόδου για όλους, μαθητές και καθηγητές.

Erasmus+ PUZZLING EUROPE PURE 2020-2023

Σχετικά με το Πρόγραμμα

Η παράδοση, η ιστορία και τα κοινά γνωρίσματα των ευρωπαϊκών λαών αποτελούν τα βασικά θέματα του Προγράμματος. Οι ελληνικές μας ρίζες, η εθνική μας ταυτότητα, η κουλτούρα, η μακραίωνη ιστορία και ο πολιτισμός του νησιού μας είναι στοιχεία τα οποία μας κάνουν υπερήφανους, αλλά συγχρόνως γεννούν υποχρεώσεις: να τα γνωρίζουμε, να τα σεβόμαστε και να τα διατηρούμε. Όλα τα μέλη της ευρωπαϊκής οικογένειας οφείλουν

να απολαμβάνουν τη μοναδικότητά τους και παράλληλα να σέβονται τις άλλες κουλτούρες, να δημιουργούν μέσα από τις ομοιότητες τους και να ενώνονται μέσα από τις διαφορές τους.

Το Πρόγραμμα που λειτουργεί στο Σχολείο μας, «Puzzling Europe», αφορά τα έθνη που συνυπάρχουν και αντιλαμβάνονται ότι είμαστε διαφορετικοί και μοναδικοί μέσα από τη γλώσσα, τα ήθη και τον τρόπο ζωής μας.

Σκοπός του Προγράμματος

- Να γνωρίσουμε το πολιτιστικό κεφάλαιο κάθε χώρας που συμμετέχει στο Πρόγραμμα: της Ελλάδας, της Κύπρου, της Σλοβενίας, της Πορτογαλίας, της Φινλανδίας και Γερμανίας.
- Να σεβόμαστε τα ήθη και τα έθιμα των ευρωπαϊκών λαών και να αντιληφθούμε τη συνεισφορά όλων στο πολιτιστικό γίγνεσθαι.
- Να αντιληφθούμε ότι η παράδοσή μας επηρεάζει τον τρόπο ζωής μας καθώς και τις λύσεις με τις οποίες ξεπερνάμε τις δυσκολίες μας.
- Να συνειδητοποιήσουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές μας και να εστιάσουμε σε κοινά στοιχεία μας, για να καλυτερεύσουμε τη ζωή μας ως ενεργοί πολίτες.

Εργασίες του Προγράμματος Pure

Κατά την τρέχουσα σχολική χρονιά πραγματοποιήθηκαν δύο κινητικότητες: στη Γερμανία και στη Φινλανδία. Οι δραστηριότητες αφορούσαν δημιουργικές εργασίες, διαλογική συζήτηση, γραπτή και προφορική κατάθεση ιδεών σε ομάδες, ανταλλαγή θέσεων και επιχειρημάτων από όλους τους μαθητές/τριες και καθηγητές/τριες που συμμε-

τείχαν, πάνω σε θέματα που σχετίζονται με τον τρόπο ζωής, τα τραγούδια, τα παραμύθια, την παραδοσιακή κουζίνα, τους χορούς και τα παιχνίδια του κάθε κράτους. Οι συμμετέχοντες αντάλλαξαν ιδέες και σύγκριναν μεταξύ τους τις διαφορετικές κουλτούρες, σε μια προσπάθεια να κατανοήσουν τη σημασία τους και να βελτιώσουν τις γνώσεις τους στους τομείς του ευρωπαϊκού πολιτισμού και των γλωσσών.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

- Αποδοχή της διαφορετικότητας
- Συνείδηση της πολιπολιτισμικότητας
- Σεβασμός του ευρωπαϊκού πολιτισμού
- Ευαισθητοποίηση για τις σύγχρονες προκλήσεις που γεννά η διαφορετικότητα
- Συμμετοχή στα κοινά
- Ενεργός πολιτότητα

Ομάδα Προγράμματος

Στέλλα Λάντσια, Β.Δ. Τέχνης
 Δέσποινα Νεοφυτίδου, Καθηγήτρια Αγγλικών
 Μαρία Μπούκουρα, Φιλόλογος

Πρόγραμμα «Σχολείο Πρεσβευτής της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οργάνωση και η θέση της στον κόσμο αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για το μέλλον όλων μας και ιδιαίτερα των νέων Ευρωπαίων. Είναι απαραίτητο σήμερα, περισσότερο από ποτέ, να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις των νέων κατά τη λήψη των αποφάσεων, ώστε στο μέλλον ν' αποτελέσουν ενεργούς πολίτες με θετική συνεισφορά στη δημοκρατική ζωή του τόπου μας.

Οι νέοι πρέπει να γνωρίζουν τι είναι και τι κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Γνωρίζοντας τις επιλογές τους, μπορούν να εμπλακούν στον ευρωπαϊκό διάλογο και να αποκτήσουν την ξεχωριστή εμπειρία της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης, με σεβασμό στον συνάνθρωπο, ενωμένοι στην πολυμορφία.

Το Πρόγραμμα που διοργανώνεται ταυτόχρονα και στα 27 Κράτη Μέλη της Ε.Ε. αποσκοπεί στην προώθηση της ιδέας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ευρωπαϊκής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας,

παρέχοντας στους μαθητές σημαντικές γνώσεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Οι οκτώ μαθητές και μαθήτριές μας από τη Β΄ Λυκείου και όσοι άλλοι είχαν εμπλοκή στο Πρόγραμμα πήραν πολύτιμα μαθήματα για το τι σημαίνει να ανήκουν στην Ευρώπη, να σέβονται την ιστορία τη δική τους, αλλά και των άλλων κρατών, να φέρονται με σύνεση απέναντι στο περιβάλλον και να λειτουργούν υπεύθυνα απέναντι στην κλιματική αλλαγή. Κατόνοσαν, επίσης, τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν στην ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Οι μαθητές του Σχολείου μας θα βραβευθούν για τη συμμετοχή τους στο Πρόγραμμα.

Υπεύθυνες καθηγήτριες:

Μαρία Μπούκουρα, Φιλόλογος
 Δέσποινα Νεοφυτίδου, Καθηγήτρια Αγγλικών

Μουσικής δρώμενα

Παγκύπριο Γυμνάσιο – Μουσικό Λύκειο Λευκωσίας

Παρουσίαση γαλλικών τραγουδιών στο Μουσείο του Παγκυπρίου

Στις 22 Νοεμβρίου 2021, μουσικό σχήμα με φωνή, πιάνο και βιολοντσέλο ερμήνευσε τραγούδια Γάλλων δημιουργών στη γαλλική γλώσσα, στο πλαίσιο δραστηριότητας που διοργάνωσε γαλλικό τηλεοπτικό δίκτυο, για να στηρίξει την προσπάθεια που γίνεται για αναβάθμιση της γαλλοφωνίας στην Κύπρο.

Σε έναν όμορφο, λιτό και ζεστό χώρο, στο Μουσείο του Παγκυπρίου Γυμνασίου, ερμηνεύθηκαν τα τραγούδια, και μάλιστα το κοινό και οι δημοσιογράφοι ζήτησαν με ενθουσιασμό μία encore! Η εκδήλωση καλύφθηκε και προβλήθηκε από το εν λόγω γαλλικό τηλεοπτικό κανάλι.

Συντελεστές Μουσικού Σχήματος

Φωνή: Αντρέας Αμπασιάιντ Γ21

Πιάνο: Σάρα Κακουρή Γ21

Βιολοντσέλο: Μιχάλης Βασιλειάδης Γ21

Μουσική Επιμέλεια-Διδασκαλία:
Ιωάννα Σατραζάμη, Καθηγήτρια Μουσικής

Μουσική επένδυση της ποιητικής βραδιάς-αφιερώματος στο Κόκκινο Τετράδιο του Ευαγόρα Παλληκαρίδη

«Η λιμνούλα του κοιμώμενου έρωτα»

Επίλεκτο μουσικό σχήμα επένδυσε μουσικά την όλη εκδήλωση, αφιερωμένη στον Ευαγόρα Παλληκαρίδη και την ποιητική του συλλογή *Κόκκινο Τετράδιο*, η οποία ήταν αφιερωμένη στη νεανική του φίλη Λύα. Ακούστηκαν ενόργανα κομμάτια και αυτοσχεδιασμοί από κιθάρα και βιολί, αλλά και

φωνητικές ερμηνείες, με πρωταγωνιστή το τραγούδι «Σε Αγαπώ, Σε Μισώ» σε στίχους του ίδιου του ήρωα Ευαγόρα Παλληκαρίδη και μουσική της Ευανθίας Κωνσταντίνου (το τραγούδι είχε παλαιότερα διακριθεί στον Διαγωνισμό Σύνθεσης «Μάριος Τόκας»). Το τραγούδι συγκίνησε τους παρευρισκόμενους, οι οποίοι, στο τέλος της εκδήλω-

σης, το τραγούδησαν ξανά από κοινού μαζί με τους ερμηνευτές.

Στο Μουσικό Σχήμα συμμετείχαν:

Φωνή: Χριστίνα Ουζουνίδη Γ61

Ερνέστος Κωνσταντίνου Β61

Βιολί: Δημήτρης-Θεοτόκης Νάτσιος Γ31

Κιθάρα: Αντώνης Ζαχαριάδης Β31

Μουσική Επιμέλεια-Διδασκαλία:

Ιωάννα Σατραζάμη, Καθηγήτρια Μουσικής

Συναυλία «Από την Τζαζ στο Έντεχνο»

Η συναυλία «Από την Τζαζ στο Έντεχνο» πραγματοποιήθηκε στις 18 Απριλίου 2022 στο Δημοτικό Θέατρο Λευκωσίας, με τη συμμετοχή συνόλων από το Μουσικό Γυμνάσιο και το Μουσικό Λύκειο Λευκωσίας. Εμφανίστηκαν σύνολα τζαζ υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Δρος Τάσου Στυλιανού, η Χορωδία του Μουσικού Γυμνασίου Λευκωσίας υπό τη διεύθυνση του μαέστρου Λοΐζου Λοΐζου και το Σύνολο Έντεχνο Ελληνικού Τραγουδιού του Μουσικού Λυκείου

Λευκωσίας υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Δρος Χρίστου Σταυρινίδη.

Η παρουσία επί σκηνής 100 και πλέον συμμετεχόντων, οι οποίοι παρουσίασαν ένα πρόγραμμα υψηλής καλλιτεχνικής αξίας στο κατάμεστο θέατρο χωρητικότητας 1000 θεατών, σηματοδότησε με τον καλύτερο τρόπο την επάνοδο του Μουσικού Σχολείου Λευκωσίας στην ενεργό συναυλιακή δράση μετά από δύο χρόνια πανδημίας.

Μουσική Επιμέλεια, Ενορχήστρωση, Εναρμόνιση, Διδασκαλία, Διεύθυνση:
Χρίστος Σταυρινίδης, Καθηγητής Μουσικής

Συμμετοχή του Παγκυπρίου Γυμνασίου στον Διαγωνισμό «Κάν' το ν' ακουστεί» European School Radio

Ο Διαγωνισμός «Κάν' το ν' ακουστεί» ήταν μια δράση, από τις πολλές, του European School Radio, στο οποίο Ελλάδα και Κύπρος είναι, φυσικά, μέλη. Ανάμεσα σε περισσότερες από 300 συμμετοχές δημοτικών, γυμνασίων, λυκείων και ειδικών σχολείων πανελληνίως, το σχολείο μας διακρίθηκε τόσο στην κατηγορία «Τραγούδι» όσο και στο «Διαφημιστικό

Μήνυμα», κατατασσόμενο ανάμεσα στα σχολεία που τερμάτισαν (τον Μάρτιο του 2022) στις υψηλότερες θέσεις στη συγκεκριμένη κατηγορία σχολείου (η βαθμολογία προήλθε στο 60% από τις ψήφους επιλεγμένης κριτικής επιτροπής αποτελούμενης από επαγγελματίες μουσικούς και άλλους παράγοντες και στο υπόλοιπο 40% από βαθμολογία των σχολείων που συμμετείχαν).

Στόχος της δράσης ήταν να ενωθούν όλα τα επίπεδα των μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου (Α' Γυμνασίου (STEAM), Α' Λυκείου, Α'-Β'-Γ' Μουσικού Λυκείου) σε μια δημιουργική δράση, υπό την καθοδήγηση της διδάσκουσας καθηγήτριας. Τα παιδιά της Α' τάξης του Γυμνασίου έγραψαν στίχους στο θέμα «Ταξιδεύοντας» και ακολούθως τα παιδιά της Α' τάξης του Μουσικού Λυκείου μελοποίησαν τους στίχους των

συμμαθητών τους, δημιουργώντας κουπλέ και ρεφραίν. Τέλος, τα παιδιά της Γ' τάξης του Μουσικού Λυκείου βοήθησαν να ενορχηστρωθεί το τελικό τραγούδι, ενώ είκοσι περίπου παιδιά (Γυμνασίου, Α' Λυκείου Κοινού Κορμού και Α'-Β'-Γ' του Μουσικού Λυκείου) σχημάτισαν δίκωφη χορωδία, ερμηνεύοντάς το. Περισσότερα από τριάντα παιδιά ενεπλάκησαν στη δράση.

Στιχουργοί

Καλλιρόη Μιχαήλ Α02
Ευαγγελία Τασούλα Α02

Συνθέτες

Δημήτρης Τσάλαβος Α51
Ιωάννα Πανούση Α51
Μαρίνα Χατζηπιερή Α51

Χορωδία

Ειρήνη Γεωργίου Α01
Χριστίνα Μαρία Μαντέλου Α01
Μαρία Σινγκ Α01
Κυπριανός Ιακώβου Α01
Αβραάμ Ολυμπίου Α01
Λιουντίλα Μπαχτιγιαριάν Α01
Καλλιρόη Μιχαήλ Α02
Ευαγγελία Τασούλα Α02
Μαρία Ντολεσιδίου Α02
Ίρις Τσαγγαρά Α02
Μιχαέλλα Μοχάμμεντ Α02

Ροσισλάβοβα Πέτροβα Α23
Αντριάννα Θεοχαρίδου Α23
Πριτόνια Μάμπο Επούα Α42
Στέφανη Κατσιαρή Α42
Λουκία Χριστοδούλου Α42
Χριστίνα Σιανέλ Μιχαηλίδου Α42
Ιωάννα Πανούση Α51
Σεσίλ Ακοτζιάν Α51
Λένα Σμυρίλλη Α51
Ανδριάννα Χατζηγιάννου Α51
Μαρία Φιλippoπούλου Α51
Λουίζα Παπαμάρκου Α51
Αντωνία Νικολάου Α51
Μάιρα Ιεροδιακόνου Γ61

Ορχήστρα

Μιχάλης Βασιλειάδης Γ21,
Βιολοντσέλο
Σάρα Κακουρή Γ21,
Πιάνο

Μάρκος Καλαβάς Γ32,
Φλάουτο
Κρίστιαν Πισσάρα Γ32,
Βιολί
Σωτήρης Πισσάς Γ32,
Αυλός του Πάνα
Αλεξάντερ Χατσιατεριάν Γ32,
Σαξόφωνο
Δημήτρης Τσάλαβος Α51,
Τρομπέτα
Νεφέλη Ερωτοκρίτου Α51,
Τρομπόνι
Νικόλας Ελευθερίου Γ52,
Φαγκότο
Σάρα Κακουρή Γ21
Πιάνο

Μουσική Επιμέλεια, Διδασκαλία, Διεύθυνση, Ηχογράφηση:
Ιωάννα Σατραζάμη
Καθηγήτρια Μουσικής

Εκπαιδευτικές Συναυλίες του Ιδρύματος Pharos – ΥΠΠΑΝ

Δράσεις και σκοπός

Πολύτιμη ήταν η μουσική εκπαίδευση που πήραν μαθητές του Παγκυπρίου Γυμνασίου μέσα από την παρακολούθηση ποιοτικών μουσικών συναυλιών από ποικίλα σχήματα μουσικής δωματίου, απαρτιζόμενα από πρωτοκλασάτους καλλιτέχνες, σε μια σύμπραξη του ΥΠΠΑΝ, του Γραφείου ΕΜΕ Μουσικής και του Ιδρύματος Τεχνών Pharos, του οποίου το όραμα περιγράφει στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος (<https://pharosartsfoundation.org>) ο πρόεδρος του, κύριος Garo Keheyam (βλ. και <https://www.nicosia.org.cy/el-GR/discover/cultural-centers/pharos-trust/>).

Οι μαθητές της Α΄ Γυμνασίου και της Α΄, Β΄ και Γ΄ του Μουσικού Λυκείου επισκέφθηκαν φέτος τρεις τουλάχιστον φορές το Shoe Factory, με τη συνοδεία των καθηγητών μουσικής και άλλων καθηγητών, και παρακολούθησαν ζωντανές εκπαιδευτικές συναυλίες, δείγμα της δουλειάς που παρουσίασαν ή θα παρουσιάσουν οι καλλιτέχνες σε επικείμενες βραδινές συναυλίες στο Ίδρυμα Pharos. Τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να ακούσουν τη μουσική, να παρακολουθήσουν τις διαδικασίες της πρόβας και να συνομιλήσουν με τους καλλιτέχνες, υποβάλλοντας ερωτήματα ή και προβληματισμούς τους. Οι συναυλίες ενθουσίασαν τους μαθητές όλων των τάξεων που τις παρακολούθησαν και θεωρούνται αναπόσπαστο μέρος της επιμόρφωσής τους.

Η φιλαρμονική του Παγκυπρίου Γυμνασίου

Η φιλαρμονική του Παγκυπρίου Γυμνασίου είχε και φέτος μια επιτυχημένη παρουσία με πολλές εμφανίσεις. Με σχεδόν 70 μέλη, 30 πνευστά και 40 τύμπανα, έδωσε δυναμικά το παρόν της στις εκδηλώσεις του Σχολείου και της κοινότητας. Για πρώτη φορά στα χρονικά της φέτος η φιλαρμονική άνοιξε τις πόρτες της και στους καθηγητές του Σχολείου, καθώς και σε παλιούς μαθητές. Αυτό έτυχε θετικής αντιμετώπισης όχι μόνο από τους καθηγητές, οι οποίοι συμμετείχαν στις εκδηλώσεις με ιδιαίτε-

ρο ενθουσιασμό, αλλά και από τα παιδιά, που ένιωσαν υπερήφανοι να παρελαύνουν δίπλα από τους καθηγητές τους. Καθηγητές και παλιοί μαθητές αισθάνθηκαν μεγάλη συγκίνηση από τη συμμετοχή τους στη φιλαρμονική του Σχολείου, γιατί θυμήθηκαν ξανά τα παλιά και ένιωσαν την τιμή και την υπερηφάνεια που προσφέρει η συμμετοχή σε μια φιλαρμονική, πολύ περισσότερο, μάλιστα, αν φοράς και τη στολή του Παγκυπρίου Γυμνασίου!

Εμφανίσεις

1. Συμμετοχή στη μαθητική παρέλαση της 28ης Οκτωβρίου και της 25ης Μαρτίου
2. Έπαρση της σημαίας στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και στην Αρχιεπισκοπή
3. Κατάθεση στεφάνων στα αγάλματα της Ελευθερίας
4. Εκδήλωση στο Σχολείο για την Επέτειο της 28ης Οκτωβρίου, της 25ης Μαρτίου και της 1ης Απριλίου
5. Παρέλαση στις οδούς Λήδρας και Ονασαγόρου, καθώς και στο νηπιαγωγείο του Αγίου Κασσιανού
6. Σύμπραξη της Φιλαρμονικής του Παγκυπρίου Γυμνασίου με την ομάδα κρουστών της Φιλαρμονικής του Δήμου Κερύνειας

στην αντικατοχική πορεία των Δήμων Κερύνειας, Καραβά και Λαπήθου

7. Παρουσίαση καλλιτεχνικού προγράμματος από μαθητές του Παγκυπρίου Γυμνασίου στην τελετή βράβευσης μαθητών για τον Διαγωνισμό που προκήρυξε η Αρχιεπισκοπή Κύπρου στο ΥΠΠΑΝ

8. Σύμπραξη ομάδας μαθητών του Παγκυπρίου Γυμνασίου με το Σχολείο Τέρρα Σάββα, για να εκπροσωπήσουν την Κύπρο σε μια διαδικτυακή συναυλία μέσω του προγράμματος Erasmus. Στο Πρόγραμμα, μαζί με την Κύπρο, συμμετείχαν η Λιθουανία, η Ρουμανία και η Ελλάδα.

Διδασκαλία, Διεύθυνση:

Νίκος Νικολάου, Καθηγητής Μουσικής

Άλλες μουσικές δράσεις

Εκδήλωση στη μνήμη Κωνσταντίνου Σπυριδάκη

Άρνηση
Μουσική: Μίκης Θεοδωράκης
Ποίηση: Γιώργος Σεφέρης
Σόλο Τραγούδι: Αντωνία Νικολάου
Μουσικό Σχολείο Λευκωσίας

Μουσική Επιμέλεια, Ενορχήστρωση, Εναρμόνιση, Διδασκαλία, Διεύθυνση: Χρίστος Σταυρινίδης, Καθηγητής Μουσικής

Εκδήλωση για τη Μέρα της Γης στην Πλατεία Ελευθερίας

Μουσική Επιμέλεια, Ενορχήστρωση, Εναρμόνιση, Διδασκαλία, Διεύθυνση: Χρίστος Σταυρινίδης, Καθηγητής Μουσικής

Ο απόφοιτος του Παγκυπρίου Γυμνασίου Αντρέας Σκέττος επισκέφτηκε το Σχολείο, έπαιξε και παρουσίασε το ακορντεόν σε μαθητές της Α΄ Γυμνασίου και της Α΄ Λυκείου Κοινού Κορμού

Διαγωνισμός Γαλλοφωνίας

Présentation du projet du concours de la Francophonie 2022
Présentation des finalistes

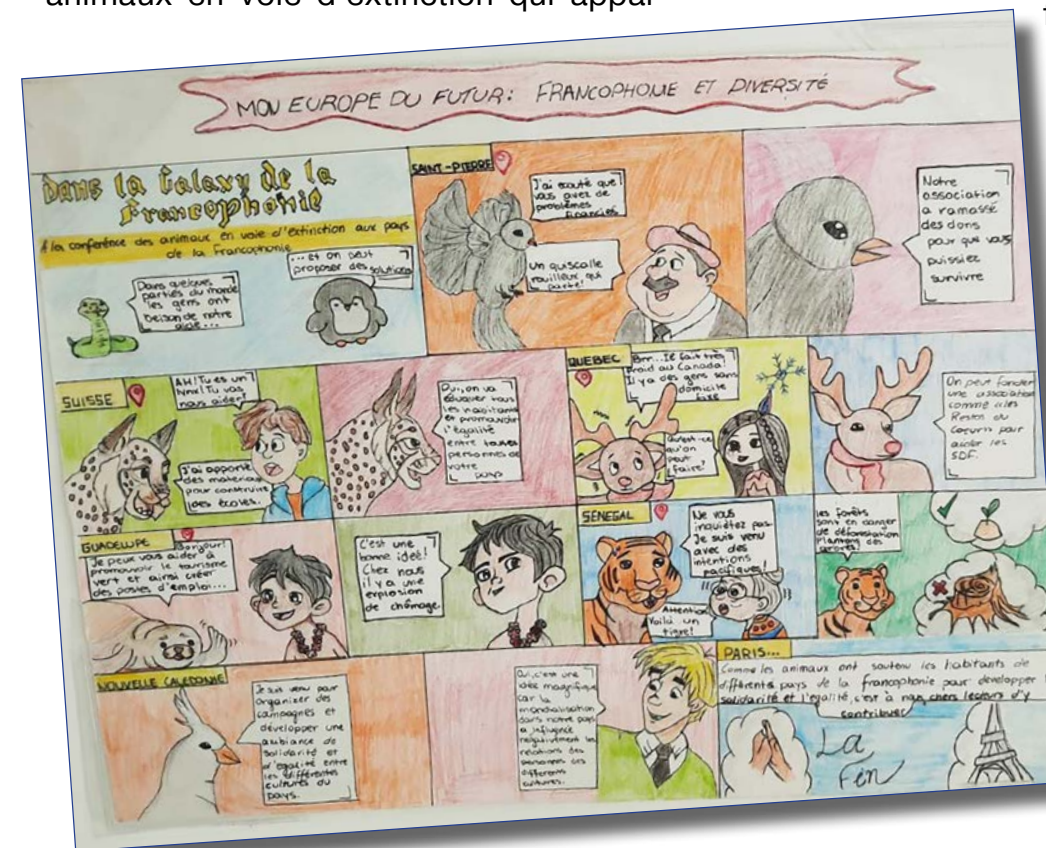
Je m'appelle Stefanie Petrou et moi, c'est Alina Santu et nous sommes en 2ème du lycée au Gymnase Panchypriote.

Nous sommes très heureuses d'être devant vous pour vous présenter notre projet.

D'abord on a fait une recherche sur Internet pour trouver les pays de la Francophonie dans les cinq continents du monde. Ensuite, on a choisi Saint-Pierre et Miquelon et le Québec au Canada, la Guadeloupe en Caraïbe, la Suisse en Europe, le Sénégal en Afrique et la Nouvelle Calédonie en Océanie. On a réfléchi sur les problèmes sociaux qui existent dans ces pays et on a décidé de nous concentrer sur deux valeurs de la Francophonie, notamment la solidarité et l'égalité. Influencées par la ferme des animaux d'Orwell, sur notre affiche, ces animaux en voie d'extinction qui appar-

tiennent à la faune des pays choisis se ressemblent pour discuter sur le péril de destruction de la flore et la faune de la planète.

Donc, le lynx, la quincaille rouillée, le caribou, le lamantin, le tigre, le phoque et le serpent se retrouvent à Paris pour une conférence qui se porte sur l'importance de l'égalité et la solidarité entre tous les êtres de cette terre. Nous avons essayé de montrer que si les animaux peuvent aider les humains dans un monde imaginaire, les humains eux-mêmes, peuvent promouvoir l'égalité et la solidarité dans le monde réel pendant des périodes de paix mais, surtout pendant les guerres, comme c'est le cas actuel. Le message que nous avons voulu transmettre c'est que les valeurs de la Francophonie sont toujours actuelles dans ce monde tourmenté. Notre Europe du futur va devenir plus unie et plus humanitaire si nous tous, faisons un effort.

Ce projet nous a offert l'opportunité de collaborer, donc on a développé davantage la solidarité et l'égalité entre nous et on a pu nous sensibiliser sur ces valeurs et ces appliquer dans notre propre pays en tant que membre de la famille européenne.

1η Παγκύπρια Ολυμπιάδα Βιολογίας

A' Λυκείου MENTEΛ 2022

Η Βιολογική Εταιρεία Κύπρου, σε συνεργασία με την Επιθεώρηση Φυσιογνωστικών/Βιολογίας του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, διοργάνωσε την 1η Παγκύπρια Ολυμπιάδα Βιολογίας A' Λυκείου MENTEΛ 2022, που πραγματοποιήθηκε στις 8 Μαΐου 2022.

Από το Παγκύπριο Γυμνάσιο συμμετείχαν οι πιο κάτω μαθητές και μαθήτριες:

Ιορντάνοβα Τζένιφαρ Ιβάνοβα A11	Χαρίτωνος Αγγελική A21	Παναγιώτου Αναστασία A22
Μπολιανίδου Ελένη A22	Ιωάννου Κωνσταντίνος A23	Σαμουργκανίδου Μαρία A23
Φικάρδου Λουκάς A23	Μικέλλη Μαριλένα A42	Χριστουδούλου Λουκία A42
Τσάλαβος Δημήτρης A51	Φιλιπποπούλου Μαρία A51	Πέτρου Ναταλία A51
Κορινός Χριστόδουλος A51		

Διακρίσεις

Τσάλαβος Δημήτρης A51 – Χρυσό - 7η θέση παγκύπρια - 5η θέση επαρχιακά
 Ιωάννου Κωνσταντίνος A23 – Χρυσό - 15η θέση παγκύπρια - 12η θέση επαρχιακά
 Φιλιπποπούλου Μαρία A51 – Αργυρό - 22η θέση παγκύπρια - 18η θέση επαρχιακά
 Πέτρου Ναταλία A51 – Αργυρό - 27η θέση παγκύπρια - 20η θέση επαρχιακά
 Κορινός Χριστόδουλος A51 – Αργυρό - 29η θέση παγκύπρια - 21η θέση επαρχιακά
 Παναγιώτου Αναστασία A22 – Χάλκινο - 32η θέση παγκύπρια - 23η θέση επαρχιακά
 Φικάρδου Λουκάς A23 – Χάλκινο - 41η θέση παγκύπρια - 29η θέση επαρχιακά
 Ιορντάνοβα Τζένιφαρ Ιβάνοβα A11 – Έπαινος - 53η θέση παγκύπρια - 36η θέση επαρχιακά

Υπεύθυνες καθηγήτριες

Μαρία Αργυρίδου, Βιολόγος - Μαρία Παπαχριστοδούλου, Βιολόγος

1η Παγκύπρια Ολυμπιάδα Βιολογίας

B' Λυκείου EUSO 2022

Η Βιολογική Εταιρεία Κύπρου, σε συνεργασία με την Επιθεώρηση Φυσιογνωστικών/Βιολογίας του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, διοργάνωσε την Παγκύπρια Ολυμπιάδα Βιολογίας B' Λυκείου EUSO 2022.

Από το Παγκύπριο Γυμνάσιο συμμετείχαν οι πιο κάτω μαθητές και μαθήτριες:

Χαραλάμπους Στέφανη-Δέσποινα B31 Μουσιούττα Ελένη B31
 Χιους Κριστίν B31 Χριστοδούλου Μελάνθη B31

Υπεύθυνη καθηγήτρια

Μαρία Παπαχριστοδούλου, Βιολόγος

19η Παγκύπρια Ολυμπιάδα Βιολογίας

IBO 2022 για τη Γ' Λυκείου

Η Βιολογική Εταιρεία Κύπρου, σε συνεργασία με την Επιθεώρηση Φυσιογνωστικών/Βιολογίας του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, διοργάνωσε τη 19η Παγκύπρια Ολυμπιάδα Βιολογίας - IBO 2022 για τη Γ' Λυκείου.

Στη Φάση A' που διεξήχθη στις 20 Φεβρουαρίου 2022 συμμετείχαν οι πιο κάτω μαθητές:

Αγρότη Αφροδίτη Γ31 Γιαννακού Ιωάννης Γ31 Εζζάτ Μαριάμ Γ31
 Ιωακειμίδης Παναγιώτης Γ31 Ιωάννου Κυριάκος Γ31 Μαύρου Μυρτώ Γ31
 Παρτζίλης Μάρκος Γ31 Σοφοκλέους Ιόλη Γ31 Χαραλάμπους Μελίσα Γ31
 Γιαννακού Κλεάνθης Γ32 Κυριάκου Αγγελική Γ32 Ξιούρου Κερίνα-Χριστίνα Γ32
 Ξιούρου Κλαίρη-Μαρία Γ32

Διακρίθηκαν και εξασφάλισαν συμμετοχή στη Β' Φάση οι πιο κάτω μαθητές:

Γιαννακού Κλεάνθης Γ32 -
 20η θέση παγκύπρια, 11η θέση επαρχιακά
 Γιαννακού Ιωάννης Γ31
 27η θέση παγκύπρια, 15η θέση επαρχιακά
 Μαύρου Μυρτώ Γ31
 31η θέση παγκύπρια, 17η θέση επαρχιακά

Στη Φάση B', που διεξήχθη στις 3 Απριλίου 2022, διακρίθηκαν οι μαθητές:

Γιαννακού Κλεάνθης, Γ32 - Αργύρο μετάλλιο
 • 19η θέση παγκύπρια, 11η θέση επαρχιακά
 Γιαννακού Ιωάννης, Γ31 - Χάλκινο μετάλλιο
 • 22η θέση παγκύπρια, 12η θέση επαρχιακά

Υπεύθυνη καθηγήτρια:

Μαρία Αργυρίδου, Βιολόγος

Φυσική Αγωγή

Ευρωπαϊκή Εβδομάδα Αθλητισμού

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εβδομάδας Αθλητισμού (23-30 Σεπτεμβρίου 2021), παρόλους τους περιορισμούς εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού, οι μαθητές συμμετείχαν κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων σε αθλητικές δραστηριότητες, όπως καλαθοσφαίριση, πετοσφαίριση, ποδόσφαιρο, επιτραπέζια αντισφαίριση και αντιπέρηση.

Ενδοσχολικό πρωτάθλημα Foutsal

Από τις 8 Νοεμβρίου 2021 έως και τις 3 Δεκεμβρίου 2021, διοργανώθηκε ενδοσχολικό πρωτάθλημα Foutsal. Σε αυτό συμμετείχαν 12 ομάδες. Νικήτρια ομάδα αναδείχθηκε η ALO FC, ενώ τη δεύτερη και την τρίτη θέση κατέλαβαν αντίστοιχα οι ομάδες ANDROMACHI FC και KASTRISHIES FC.

Επαρχιακό Μαθητικό Πρωτάθλημα Καλαθόσφαιρας Λευκωσίας

Η Ομάδα Καλαθόσφαιρας Αρρένων του Παγκυπρίου Γυμνασίου συμμετείχε στο Επαρχιακό Μαθητικό Πρωτάθλημα Λευκωσίας με τους πιο κάτω μαθητές:

Γκόλντουιν Αντζουλής A31	Θεοφάνους Κωνσταντίνος A21	Καστελιάνος Νέαρχος A23
Καλαϊτζίδη Νικόλας B52	Σωτηρίου Ντάνιελ B51	Αγιούπ Μωχάμετ B41
Σπύρου Αχιλλέας Γ41	Πισάρα Κρίστιαν Γ32	Πολυκάρπου Ανδρέας Γ51
Αρμπάμπ Χουσεϊν Γ41	Παρτζίλης Μάρκος Γ31	Δημητρίου Φλωρέντζος Γ61

Επαρχιακό Μαθητικό Πρωτάθλημα Πετόσφαιρας Λευκωσίας

Η Ομάδα Πετόσφαιρας Αρρένων του Παγκυπρίου Γυμνασίου κατέκτησε την 1η θέση στο Επαρχιακό Μαθητικό Πρωτάθλημα Λευκωσίας και αγωνίστηκε και στην τελική φάση του Παγκυπρίου Μαθητικού Πρωταθλήματος Λυκείων. Την ομάδα αποτελούν οι μαθητές:

Κυθρεώτης Ιάκωβος A11	Χαραλάμπους Θεόδωρος A11	Καλλής Ορέστης A21
Πέτρου Χρίστος A21	Χαραλάμπους Αλέξιος A21	Αριστοδήμου Χρίστος A22
Σωκράτους Γιώργος A41	Μιχαήλ Χρίστος Γ31	Παπασάββας Μάριος Γ31

Περιφερειακοί Αγώνες Στίβου Λυκείων

Στους Περιφερειακούς Αγώνες Στίβου Λυκείων συμμετείχαν οι ακόλουθοι μαθητές:

Χαραλάμπους Θεόδωρος A11	Αριστοδήμου Χρίστος A22	Καραμανή Μαρίσα A41
Λογίδης Ορέστης A51	Νάσιος Μιχαήλ-Αγγελος A51	Γκουμπράν Μόνικα B31
Ιωακείμης Παναγιώτης Γ31	Παρτζίλης Μάρκος Γ31	Ιωάννου Κωνσταντίνος Γ51
Κωνσταντίνου Χρυσόστομος Γ51	Αχιλλέως Μάριο Γ51	Ιβάνοβα Τζένιφαρ A11
Βαελίου Ελεωνόρα A41	Τσάλαβος Δημήτρης A51	Αριστείδου Δημήτρης A51
Μιχαήλ Στέφανος B31	Μωυσίδης Αριστοτέλης B51	Σωτηρίου Ντάνιελ B51
Μιχαήλ Χρίστος Γ31		

Στους Περιφερειακούς Αγώνες Στίβου Λυκείων διακρίθηκαν οι ακόλουθοι μαθητές:

Αριστοδήμου Χρίστος A22 - 1η θέση στον ακοντισμό
 Γκουμπράν Μόνικα B31 - 3η θέση 400 μέτρα με εμπόδια
 Λογίδης Ορέστης A51 - 3η θέση 400 μέτρα
 Βασιλείου Ελεωνόρα A41 - 3η θέση 1500 μέτρα
 Ιβάνοβα Τζένιφαρ A11 - 3η θέση 3000 μέτρα

Παγκύπριοι Αγώνες Στίβου

Στους Παγκύπριους αγώνες στίβου συμμετείχαν οι πιο κάτω μαθητές:

Αριστοδήμου Χρίστος A22
 4η θέση στον ακοντισμό

Λογίδης Ορέστης A51
 3η θέση 400 μέτρα

Γκουμπράν Μόνικα B31
 3η θέση 400 μέτρα με εμπόδια

Συμμετοχές σε Σχολικούς Αγώνες

Μαθητές του σχολείου συμμετείχαν στις ακόλουθες αθλητικές διοργανώσεις, που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο των Σχολικών Αγώνων:

Παγκύπριοι Αγώνες Αντιπέρησης: Αριστείδου Δημήτρης A51

Παγκύπριοι Αγώνες Κολύμβησης: Πορφυρίδης Βλαδίμηρος A23

Παγκύπριοι Αγώνες Επιτραπέζιας Αντισφαίρισης: Μελίλλος Νικόλας Γ21

Φωτογραφικό ημερολόγιο από τις εκδηλώσεις και τη ζωή του Σχολείου...

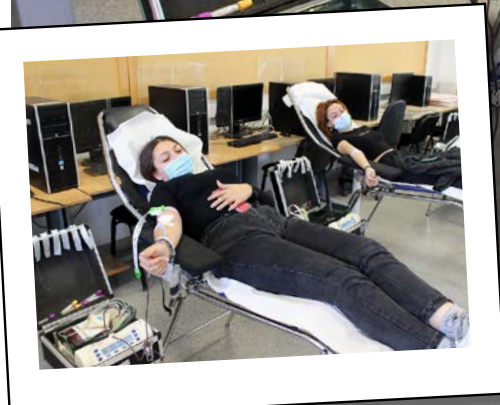
27 Οκτωβρίου 2021: Εκδήλωση για την Εθνική Επέτειο της 28ης Οκτωβρίου

12 Νοεμβρίου 2021: Εγκαίνια Έκθεσης έργων και προσωπικών αντικειμένων του Αρμάνδο Τζιοζεφέν στα Μουσεία του Παγκυπρίου Γυμνασίου

16 Νοεμβρίου 2021: Αιμοδοσία

17 Δεκεμβρίου 2021: Ημέρα εκπαιδευτικού

Διαλέξεις για τον ποιητή Γιώργο Σεφέρη στα Μουσεία του Παγκυπρίου Γυμνασίου

Στη φωτογραφία διακρίνονται οι ομιλητές, Αλέξανδρος Μπαζούκας και π. Γεώργιος Χριστοδούλου

Επίσκεψη και ξενάγηση καθηγητών στο Ινστιτούτο Κύπρου

20 Φεβρουαρίου 2022: Διαδικτυακή διάλεξη Μωσέ Αελιών, επιζήσαντος του Ολοκαυτώματος, στα Μουσεία του Παγκυπρίου Γυμνασίου

Ένας από τους ελάχιστους εναπομείναντες Έλληνες Έβραίους, που κατάφεραν να επιβιώσουν από τη ναζιστική φρίκη των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Γεννημένος στη Θεσσαλονίκη, στις 26 Φεβρουαρίου του 1925, αν και μόλις 17 ετών, στάλθηκε με τη βία τον Απρίλιο του 1943 στο Άουσβιτς-Μπίρκεναου μαζί με την αδελφή του Νίνα, τη μητέρα του Ραχήλ και άλλα μέλη της οικογένειάς τους. Από τον Απρίλιο του 1943 ως τον Ιανουάριο του 1945, ο Αελιών ήταν κρατούμενος στο κολαστήριο του Άουσβιτς. Κατάφερε να επιβιώσει παραδίδοντας μαθήματα Ελληνικών σε έναν Πολωνό καθολικό ιερέα, ο οποίος του έδινε σε αντάλλαγμα φρούτα και τρόφιμα. Την ημέρα της απελευθέρωσής του τραγουδούσε μαζί με άλλους Έλληνες συγκρατούμενούς του τον Εθνικό Ύμνο. Ο Μωσέ Αελιών έχει δημοσιεύσει την αυτοβιογραφία του, με τίτλο *Ωδίνες θανάτου*, καθώς και ποιητικές συλλογές.

24 Φεβρουαρίου 2022: Τσικνοπέμπτη

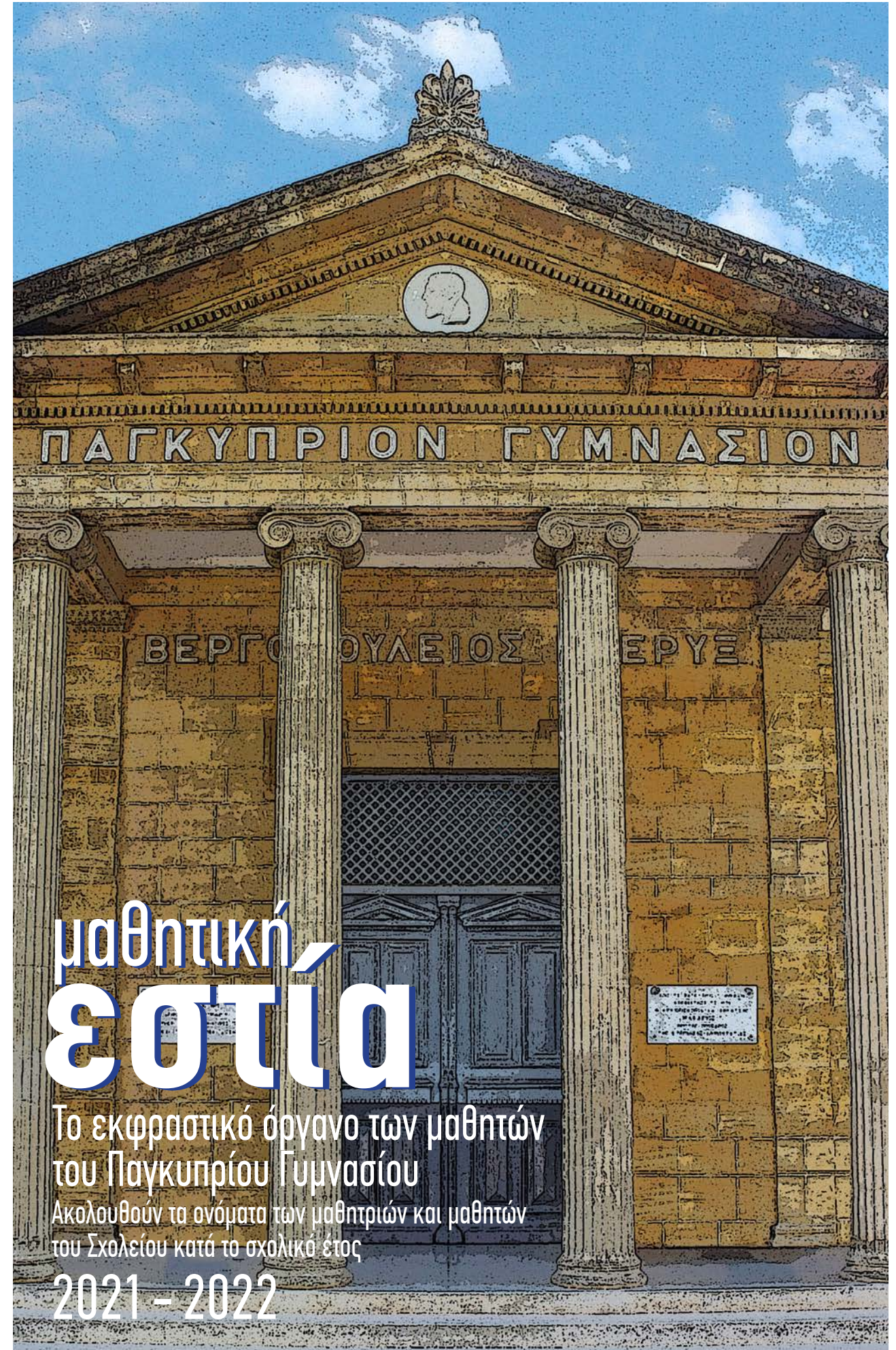

29 Μαρτίου 2022: Υπογραφή μνημονίου συναντίληψης με το Ινστιτούτο Κύπρου για την ψηφιοποίηση του αρχείου του Παγκυπρίου Γυμνασίου

30 Μαρτίου 2022: Εκδήλωση για τον συνεορτασμό των Εθνικών Επετείων της 25ης Μαρτίου 1821 και 1ης Απριλίου 1955-1959

μαθητική εστία

Το εκφραστικό όργανο των μαθητών
του Παγκυπρίου Γυμνασίου
Ακολουθούν τα ονόματα των μαθητριών και μαθητών
του Σχολείου κατά το σχολικό έτος

2021 - 2022

A1

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΗ
 ΑΡΕΣΤΗ ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ
 ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΑΞΙΜΟΣ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΗ
 ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ
 ΛΕΩΝΙΔΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ
 ΜΑΝΤΕΛΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΑΡΙΑ
 ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΜΑΥΡΟΝΙΚΟΛΑ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΜΠΑΧΤΙΓΙΑΡΙΑΝ ΛΙΟΥΝΤΜΙΛΑ
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΑΒΡΑΑΜ
 ΣΙΝΓΚ ΜΑΡΙΑ
 ΧΟΥΛΟΥΔΗΣ ΛΟΪΖΟΣ
 ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΕΚΤΩΡΑΣ
 ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

A2

ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ
 ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΛΛΙΡΟΗ
 ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ ΔΕΣΠΟΙΝΑ
 ΜΟΧΑΜΜΕΝ ΑΛΙΣΙΑ ΜΙΧΑΕΛΛΑ
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΡΙΟΣ
 ΝΤΟΛΕΣΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΣΤΕΛΙΟΣ
 ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
 ΡΑΜΑΝΑΜΤΑΝ ΝΤΕΙΒΙΝΤ ΝΙΣΣΙ
 ΣΙΝΚΛΑΙΡ ΣΟΦΙΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΘΕΟΔΩΡΑ
 ΣΙΝΤΙΚΕ ΣΑΡΑ
 ΣΜΥΡΙΛΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΣΡΕΣΤΑ ΜΠΙΑΝΚΣ
 ΤΑΣΟΥΛΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
 ΤΖΑΝΕΖΑΣΒΙΛΙ ΓΙΩΡΓΗ
 ΤΣΑΓΓΑΡΑ ΙΡΙΣ

A11

ΑΡΑΜΠΙΔΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ
 ΓΙΑΓΚΟΥΜΠΙΔΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ
 ΕΦΡΕΜΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ
 ΙΒΑΝΟΒΑ ΤΖΕΝΙΦΑΡ ΙΟΡΝΤΑΝΟΒΑ
 ΚΟΝΙΑΡΗ ΜΑΡΙΑ ΣΥΛΒΙΑ
 ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ
 ΛΟΪΖΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ
 ΜΕΝΤΕΛΙΑΝΟΥ ΑΝΤΟΝΙΑ-ΜΑΡΙΑ
 ΜΠΟΥΝΤΑΙ ΜΙΧΑΗΛ
 ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
 ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΙΚΑΕΛΛΑ
 ΠΡΑΤΣΟΣ ΗΛΙΑΣ
 ΣΠΙΡΛΙΔΗ ΣΟΦΙΑ
 ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΜΑΡΙΟΣ
 ΦΛΩΚΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

A21

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΓΑΤΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ-ΡΑΦΑΗΛ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΟΣ ΜΑΡΤΙΝΟΣ
 ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
 ΚΑΛΛΗ ΣΟΦΙΑ
 ΚΑΛΛΗΣ ΟΡΕΣΤΗΣ
 ΚΟΛΟΚΑΣΙΔΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ
 ΛΟΪΖΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΣ
 ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΡΙΑ
 ΜΟΝΟΧΡΗΣΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ
 ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΙΣΜΗΝΗ
 ΠΕΤΡΟΒΑ ΒΑΛΕΡΙΑ
 ΠΕΤΡΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΣΙΑΛΑΠΗ ΙΩΣΗΦ
 ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΑΛΕΞΙΟΣ
 ΧΑΡΙΤΩΝΟΣ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
 ΧΜΑΝΤΙ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ
 ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΣΑΒΒΙΝΑ

A22

ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ
 ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΑΦΑΕΛΛΑ
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΕΛΠΙΔΑ
 ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΑΝΤΡΕΑΣ
 ΕΦΤΕΧΑΡΙ ΚΑΤΑΓΙΟΥΝ
 ΚΑΗ ΙΩΑΝΝΑ
 ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΓΓΕΛΟΣ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΒΕΛΙΝΑ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΟΦΙΑ
 ΜΑΪΜΑΡΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ
 ΜΕΤΑΝΑΝ ΟΥΑΝΤΙ
 ΜΠΟΛΙΑΝΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ
 ΜΥΛΩΝΑΣ ΜΙΧΑΛΗΣ
 ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ
 ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
 ΠΕΤΕΒΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ
 ΤΣΙΑΛΟΥΠΗ ΙΩΑΝΝΑ

A23

ΑΛΣΑΓΙΑΤ ΧΑΛΑ
 ΑΝΔΡΕΟΥ ΛΑΜΠΡΟΣ
 ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΕΛΕΝΑ
 ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
 ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΜΑΡΙΑ
 ΖΑΪΤΕΡ ΡΑΝΙΑ
 ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ ΑΝΤΡΙΑΝΑ
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
 ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΟΥ ΕΛΕΝΑ
 ΚΑΣΤΕΛΙΑΝΟΣ ΝΕΑΡΧΟΣ
 ΚΟΝΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑ
 ΚΥΡΡΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΠΕΤΡΟΒΑ ΡΟΣΤΙΣΛΑΒΟΒΑ ΡΟΣΤΙΣΛΑΒΑ
 ΠΟΡΦΥΡΙΔΗΣ ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ
 ΣΑΜΟΥΡΓΚΑΝΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
 ΤΣΑΓΓΑΡΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΦΙΚΑΡΔΟΥ ΛΟΥΚΑΣ

A31

ΑΝΔΡΕΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
 ΑΝΤΖΟΥΛΗΣ ΓΚΟΛΑΝΤΟΥΙΝ
 ΒΑΡΝΑΒΑ ΚΑΤΕΡΙΝΑ
 ΕΠΥ ΣΙΑΡΟΝ
 ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΕΛΕΝΗ
 ΚΟΥΜΠΑΤΟΒΑ ΑΓΓΕΛΟΒΑ ΚΑΤΛΙΪΝ
 ΜΟΥΣΛΙΧ ΚΙΑΝ
 ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ ΝΙΚΗΤΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
 ΠΟΥΡΚΟΥ ΖΩΗ
 ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

A32

ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΑΓΙΑ
 ΚΑΡΑΚΑΛΙΔΟΥ ΣΑΡΡΑ
 ΛΟΙΖΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΜΕΪΣΟΝ ΣΕΒΑΝ ΤΖΙΛΛΙΑΝ
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΕΦΑΝΗ
 ΠΑΠΑΠΟΛΥΒΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΗ
 ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΜΑΡΙΟΣ
 ΣΙΑΜΠΑΝΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
 ΣΟΥΓΛΙΔΗΣ ΜΑΡΙΟΣ
 ΣΥΜΕΟΥ ΛΟΥΣΙΑΝΑ
 ΧΑΝΔΡΙΩΤΟΥ ΑΝΝΑ
 ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

A41

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΛΕΩΝΟΡΑ
 ΓΚΑΛΤΣΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΓΚΑΝΔΑΚ ΝΤΕΝΙΣ ΑΝΔΡΕΪ
 ΕΛΕΥΘΕΡΙΔΗ ΜΑΡΙΑ
 ΖΙΖΑΚ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
 ΚΑΛΑΪΤΣΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΚΑΡΑΚΑΣΙΔΗΣ ΜΙΧΑΗΛ
 ΚΑΡΑΜΑΝΗ ΜΑΡΙΣΑ
 ΚΟΛΕΒ ΝΤΕΣΙΣΛΑΒ ΕΜΙΛΟΒ
 ΜΟΥΣΛΙΧ ΚΕΪΟΥΑΝ
 ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
 ΡΑΤΟΥΚΑΝ ΜΑΡΙΑΝ ΑΟΥΡΕΛ
 ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
 ΤΣΟΠΟΖΙΔΟΥ ΒΑΡΒΑΡΑ
 ΧΟΚΡΙΣΒΙΛΙ ΛΙΛΗ

A42

ΑΛΕΞΑΝΩΒ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
 ΑΜΒΡΟΣΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
 ΑΝΤΟΥΝΑ ΧΡΥΣΤΑΛΛΑ
 ΑΝΤΡΕΙ ΜΑΡΙΑΝ ΦΛΩΡΙΝ
 ΑΣΕΝΟΒ ΑΣΕΝ ΝΤΙΑΝΟΒ
 ΓΙΑΚΟΥΠ ΜΑΡΣΕΛ
 ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
 ΔΑΡΓΑΝΑΚΗ ΕΛΕΝΗ
 ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΕΠΟΥΑ ΠΡΙΤΟΝΙΑ ΜΑΜΠΟ
 ΚΑΤΣΙΑΡΗ ΣΤΕΦΑΝΗ
 ΚΟΥΡΤΗ ΚΑΛΙΑ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΜΙΚΕΛΛΗ ΜΑΡΙΛΕΝΑ
 ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΥΛΙΑΝΑ
 ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΣΙΑΝΕΛ
 ΜΩΣΙΔΟΥ ΣΙΜΑ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΜΑΡΙΑ
 ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΛΟΥΚΙΑ

A51

ΑΚΟΤΖΙΑΝ ΣΕΣΙΛ
 ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΝΕΦΕΛΗ
 ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ
 ΚΙΚΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
 ΚΟΡΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ
 ΛΟΓΙΔΗΣ ΟΡΕΣΤΗΣ
 ΜΠΟΣΙΑΡΟΒ ΔΗΜΗΤΡΗ
 ΝΑΤΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΓΕΛΟΣ
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΤΩΝΙΑ
 ΠΑΝΟΥΣΗ ΙΩΑΝΝΑ
 ΠΑΠΑΜΑΡΚΟΥ ΛΟΥΙΖΑ
 ΠΕΤΡΟΥ ΝΑΤΑΛΙΑ
 ΣΙΑΤΗΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ
 ΣΜΥΡΙΛΛΗ ΛΕΝΑ
 ΤΣΑΛΑΒΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΑ
 ΧΑΤΖΗΠΙΕΡΗ ΜΑΡΙΝΑ

B11

ΕΡΓΑΤΟΥΔΗ ΙΟΛΗ
 ΚΟΛΟΚΑΣΗ ΜΑΡΙΑ
 ΛΕΠΤΟΣ ΠΑΥΛΟΣ
 ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΕΦΑΝΗ
 ΣΑΛΟΝΙΚΙΔΟΥ ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ
 ΣΑΝΤΟΥ ΑΛΙΝΑ ΑΝΑ ΜΑΡΙΑ

B31

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΘΗΝΑ
 ΑΝΤΡΕΟΥ ΝΙΚΟΛΙΝΑ
 ΑΠΤΟΥΛΑΛ ΣΑΛΑΜ
 ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
 ΓΚΟΥΜΠΡΑΝ ΜΟΝΙΚΑ
 ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΘΩΜΑΣ
 ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
 ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ
 ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
 ΚΑΡΑΚΑΛΟΒΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
 ΚΟΥΤΡΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
 ΚΥΡΡΗ ΧΑΡΑ
 ΜΑΡΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
 ΝΑΤΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ
 ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑ
 ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ
 ΤΣΑΜΠΟΔΗΜΟΣ ΘΩΜΑΣ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΣΤΕΦΑΝΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ
 ΧΑΣΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
 ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΜΕΛΑΝΘΗ

B32

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
 ΓΙΟΥΣΣΕΦ ΜΑΡΙΑ
 ΖΑΧΑΡΙΑ ΓΡΗΓΟΡΗΣ
 ΚΑΜΜΗΣ ΜΑΡΙΑ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ
 ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΛΩΝΑΣ
 ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ
 ΜΟΥΣΙΟΥΤΤΑ ΝΕΦΕΛΗ
 ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΘΕΚΛΙΑ
 ΠΕΤΡΟΥ ΕΛΕΝΗ
 ΣΕΡΓΙΔΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
 ΣΟΥΡΑΪΛΙΔΗ ΝΑΤΑΛΙΑ
 ΣΤΑΣΚΕΒΙΤΣ ΕΓΚΟΡ
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
 ΧΑΤΖΗΜΑΥΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
 ΧΙΟΥΣ ΚΡΙΣΤΙΝ

B41

ΑΒΡΑΜΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΑΓΑΠΙΟΥ ΑΘΗΝΑ
 ΑΜΙΡΑΤΖΕ ΛΑΝΑ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΕΝΥ
 ΓΚΑΝΔΑΚ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ-ΕΔΟΥΑΡΔ
 ΙΑΚΩΒΟΥ ΜΑΡΙΛΙΑ
 ΚΟΥΡΤΗ ΑΝΔΡΙΑΝΗ
 ΚΟΥΤΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΚΩΣΤΕΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΜΑΡΚΙΔΟΥ ΜΙΚΑΕΛΑ
 ΜΙΚΡΟΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
 ΜΩΧΑΜΕΤ ΣΙΑΤΟΡ ΑΓΙΟΥΠ
 ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
 ΤΖΕΪΡΑΝΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΤΟΣΟΥΝΙΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΤΣΙΑΚΚΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

B51

ΑΜΙΣ ΗΛΙΑΣ
 ΑΡΓΥΡΙΔΟΥ ΑΛΙΟΝΑ
 ΚΑΛΑΤΟΖΙΣΒΙΛΙ ΡΟΖΑΝΑ
 ΛΑΔΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ
 ΛΕΩΝΙΔΗ ΝΙΚΟΛΕΤΑ
 ΜΕΤΑΞΑ ΑΝΤΡΕΑ
 ΜΩΨΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ
 ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΣΕΜΕΛΗ
 ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΝΤΜΗΤΡΗ ΔΙΟΜΗΔΗΣ
 ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ
 ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΝΤΑΝΙΕΛ
 ΤΣΑΝΤΕΚΙΔΗΣ ΝΙΚΟΣ
 ΤΣΕΡΜΙΝΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

B52

ΑΒΡΑΑΜ ΝΕΟΦΥΤΟΣ
 ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΑΝΔΡΕΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΣ
 ΑΝΙΤΣΟΥΑΪΕ ΤΖΟΥΣΕΠΕ-ΦΛΩΡΙΝΕΛ
 ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
 ΑΡΑΤΖ ΜΑΪΜΟΟΝΑ
 ΓΕΝΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΣ
 ΖΑΒΡΟΥ ΛΟΪΖΟΥ ΘΕΟΓΝΩΣΙΑ
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗΣ
 ΚΑΛΑΤΣΙΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ
 ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ ΔΗΜΟΣ
 ΠΕΡΝΕΣ ΑΓΓΕΛΑ
 ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ ΠΕΤΡΟΣ
 ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΒΙΚΤΩΡΙΑ
 ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΑ

B61

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛΕΝΙΟΣ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑ
 ΓΚΟΥΣΜΑΝΟΒΑ ΣΟΦΙΑ
 ΔΙΕΡΩΝΙΤΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΕΛΕΝΑ
 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΑΡΙΑ ΤΕΡΕΖΑ
 ΚΑΛΟΥΤΣΙΚΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑ ΜΑΡΙΑ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΡΝΕΣΤΟΣ
 ΜΑΣΑΚΑΡΗ ΑΡΙΑΔΝΗ
 ΜΙΧΑΗΛ ΣΩΚΡΑΤΙΑ
 ΜΠΑΡΚΑ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑ
 ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
 ΠΑΠΑΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΜΕΛΑΝΗ
 ΠΑΠΑΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
 ΡΙΑΛΑΣ ΑΘΩΣ
 ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
 ΧΕΙΣ ΜΑΡΚΟΣ

21

ΑΓΡΟΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
 ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
 ΑΜΠΑΣΑΪΤ ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΜΠΑΣΑΪΤ
 ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ
 ΒΑΤΑΜΑΝΙΟΥΚ ΓΙΟΥΛΙΑΝΑ ΣΙΝΖΙΑΝΑ
 ΓΚΟΥΠΑΕΒΑ ΛΙΛΙΑ
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΛΙΣΑΒΕΤ
 ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΕΛΛΑ
 ΚΑΚΟΥΡΗ ΣΑΡΑ
 ΚΑΜΕΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑ ΑΝΔΡΙΑΝΑ
 ΜΕΛΙΛΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟ
 ΜΟΡΕΑΝΟΥ ΜΕΛΑΝΙΑ - ΑΝΔΡΕΕΑ
 ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ ΦΟΙΒΗ
 ΣΑΝΟΖΙΔΟΥ ΒΑΡΒΑΡΑ
 ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΑΓΡΟΤΗ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

ΑΝΑΞΑΓΟΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΑΡΜΕΝΤΣΕΑ ΙΑΝΙΣ - ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΕΖΖΑΤ ΜΑΡΙΑΜ

ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΜΑΥΡΟΥ ΑΡΓΥΡΩ

ΜΑΥΡΟΥ ΜΥΡΤΩ

ΜΙΧΑΗΛ ΧΡΙΣΤΟΣ

ΠΑΠΑΣΑΒΒΑΣ ΜΑΡΙΟΣ

ΠΑΡΤΖΙΛΗΣ ΜΑΡΚΟΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΙΟΛΗ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΜΕΛΙΣΣΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑΣ

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΚΛΕΑΝΘΗΣ

ΚΑΛΑΒΑΣ ΜΑΡΚΟΣ

ΚΟΥΝΤΟΥΡΕΤΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΛΑ

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΛΟΙΖΟΥ ΠΑΥΛΙΝΑ

ΞΙΟΥΡΟΥ ΚΕΡΙΝΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

ΞΙΟΥΡΟΥ ΚΛΑΙΡΗ ΜΑΡΙΑ

ΠΕΤΡΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΠΙΣΣΑΡΑ ΚΡΙΣΤΙΑΝ

ΠΙΣΣΑΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ ΦΟΙΒΟΣ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΧΑΤΣΙΑΤΕΡΙΑΝ ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ

ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
 ΑΜΠΟΥΣΙΔΟΥ ΕΛΙΝΑ
 ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΩΗ
 ΑΧΝΙΩΤΗΣ ΑΛΕΞΗΣ
 ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ ΣΑΜΨΩΝ
 ΖΗΚΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΦΙΑ
 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΚΑΟΥΣΛΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΜΩΥΣΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
 ΠΑΠΑΛΟΥΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
 ΠΑΡΙΣΗ ΣΠΥΡΟΣ

ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΣΑΛΑΜΑΧ ΓΚΑΜΠΡΑΝ ΜΑΙΡΗ
 ΣΙΜΟΝΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑΝΝΑ
 ΣΟΥΓΛΙΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
 ΣΟΥΡΑΪΛΙΔΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ
 ΣΠΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑΣ
 ΣΥΜΕΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ
 ΤΣΑΚΑΛΙΔΟΥ ΙΟΥΛΙΑ
 ΤΣΕΡΜΙΝΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ
 ΦΑΪΖΗ ΑΡΙΑΝΑ
 ΧΟΥΣΕΙΝ ΑΡΜΠΑΜΠ

ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΥ ΧΡΙΣΤΗ
 ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΜΑΡΙΟΣ
 ΒΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
 ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
 ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΚΥΠΡΟΣ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

ΜΑΥΡΟΦΟΡΑΚΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ
 ΜΕΛΑΪΣΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΠΕΤΡΟΒΑ ΠΟΛΙΝΑ
 ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ
 ΤΣΒΕΤΚΟΒ ΜΙΓΚΛΕΝΟΒ ΝΤΙΑΝ

ΑΘΑΝΙΤΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
 ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΥΛΙΝΑ ΜΕΛΙΝΑ
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΚΡΙΣΤΙΑΝΑ
 ΔΕΔΟΓΛΟΥ ΜΑΡΙΝΑ
 ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ
 ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΚΑΕΛΑ
 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΗΝΑΣ
 ΚΑΛΟΥΤΣΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
 ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΜΙΧΑΛΗΣ

ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ ΣΤΕΛΙΟΣ
 ΠΑΣΤΙΝΑ ΤΖΕΩΡΤΖΙΑΝΑ ΜΑΡΙΑ
 ΠΕΤΣΑΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ
 ΠΙΤΤΗ ΕΒΕΛΙΝΑ
 ΣΑΖΕΪΔΟΥ ΛΑΖΑΡΙΑ
 ΣΠΥΡΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ
 ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ΑΝΝΑ ΜΑΡΙΑ
 ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ
 ΓΚΟΡΜΠΑΝΗ ΕΛΙΝΑ
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣ
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΦΛΩΡΕΝΤΖΟΣ
 ΔΙΑΜΑΝΤΑΚΗΣ ΜΑΡΙΟΣ
 ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ ΜΑΡΙΑ
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ ΜΑΡΙΤΙΝΗ

ΜΕΛΙΣΣΟΥΡΓΑΚΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
 ΜΙΧΑΗΛ ΝΕΦΕΛΗ
 ΟΥΖΟΥΝΙΔΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
 ΣΑΦΑΡΗ ΑΛΕΞΑΝΤΡΑ
 ΣΜΙΘ ΑΛΙΣΙΑ ΤΣΕΟΥΕ
 ΤΣΟΛΑΚΗ ΝΕΦΕΛΗ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ

Σχολική Χρονιά 2021-2022

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Λοΐζος Σέπος

Β.Δ.Α΄

Πασχάλη Ολίβια (ΓΑΛΛΙΚΩΝ)
Ραουνάς Σωτήρης (ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ)
Αρχιμ. Χριστοδούλου Γιώργος (ΘΡΗΣΚ.)

Β.Δ.

Φαλάς Αναστάσιος (ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ)
Λάντσια Στέλλα (ΤΕΧΝΗΣ)
Γεωργιάδου Δανάη (ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ)
Κυριακού Κυριάκος (ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ)
Συμεωνίδου Γιαννούλα (ΧΗΜΕΙΑΣ)
Αρχιμ. Ιωάννου Ιωάννης (ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ)
Λουκά-Χριστοδούλου Μαρία (ΦΥΣΙΚΗΣ)
Τσελίκη Λαμπρινή (ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ)
Ματθαίου Λαμπριανή (ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ)

ΘΕΟΛΟΓΟΙ

Παπαδοπούλου Λιάνα
Λεπτός Σωκράτης

ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ

Σεργίου Χρυσάνθη
Γεωργιάδης Ανδρέας
Μπούκουρα Μαρία
Χρυσάφη Ιωάννα
Κυριάκου Κυριακή
Βιλάνου-Βαλιαντή Κυριακή
Αλεξάνδρου Αλεξάνδρα
Ορφανίδου Μαρία

Ανδρέου Ανδρέας
Βικέτου Δημητρίου Χρυστάλλα
Δημοσθένους Ανθούλλης
Γαλάζη Γεωργία
Αργυρίου Ελισάβετ
Κυλίλη Ανδριανή
Σπύρου Έλενα

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ

Μούζουρος Παναγιώτης
Ρουπίνα Ελένη
Πηλακούρη Αλεξία
Ανδρέου Χριστιάνα
Κούλας Χρίστος
Ανδρέου Θεοδούλου Ειρήνη
Αδάμου Χριστίνα
Νικολαΐδης Σπύρος
Τρίγγου Δέσποινα

ΦΥΣΙΚΟΙ

Κουζουλή Δάφνη
Ευριπίδου Κυριακή
Άνθιμου Άνθιμος
Περατικός Σάββας

ΧΗΜΙΚΟΙ

Παπαδοπούλου Ελεάννα
Θεοχάρους Σπύρος

ΒΙΟΛΟΓΟΙ

Αργυρίδου Μαρία
Παπαχριστοδούλου Μαρία

ΑΓΓΛΙΚΩΝ

Λοΐζου Ειρηνούλλα
Νεοφυτίδου Δέσποινα
Ανδρέου Νίκη
Ιωαννίδου Θεοδώρα
Καλογήρου Γεωργία

ΓΑΛΛΙΚΩΝ

Ιωαννίδου Δήμητρα
Λοιζίδου Λιγκουνάκη Αικατερίνη
Λουκά Φωτεινή

ΙΣΠΑΝΙΚΩΝ

Μαρκουλή Έλενα

ΡΩΣΙΚΩΝ

Καραολή Σοφία

ΕΜΠΟΡΙΟΛΟΓΟΙ

Σταματάρη Χρυστάλλα
Παναγή Παναγιώτης
Λουκά Θεόδωρος
Νικολαΐδης Φώτης

ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Χατζηγαβριήλ Δέσπω
Καντζηλάρη Όλγα
Μαραγκού Ηρούλα
Παπαέτρου Πέτρος

ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Χριστοφόρου Χρίστος
Νικολάου Νίκος

Σατραζάμη Ιωάννα
Σταυρινίδης Χρίστος

ΤΕΧΝΗΣ

Γρηγορίου Παναγιώτης

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Γιαννάκη Χριστιάνα
Ζαχαρίου Νεοκλής
Λεωνίδου Σταύρος

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Χατζηευαγγέλου Μαρία
Χριστοδούλου Μάριος

ΘΕΑΤΡΟΛΟΓΙΑΣ

Εσταύ Μαρία Βικτώρια

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ζεβλάρης Χάρης
Παΐσιου Έλενα

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Βιολάρης Χρίστος
Παύλου Παύλος

Σ.Ε.Α.

Παιδονόμου Ζήνα
Φαρκωνή Φωτεινή

Βιβλιογραφία - Ιστογραφία - Πηγές:

Έισα Τζέννινγκς

- Παπουτσής, Χρ., Τα πλάια της συμπόσιας. Η αληθινή ιστορία της διάσωσης των Ελλήνων της Σμύρνης τον Σεπτέμβριο του 1922, Καστανιώτης, Αθήνα 2009.
- Μίλτον, Τζάιλις, Χαμένος Παράδεισος. Σμύρνη 1922. Η καταστροφή της μητρόπολης του μικρασιατικού Ελληνισμού, Μίνωας, Αθήνα 2021.
- Κουλιούρη, Χρ., 1922. Η Μικρασιατική Καταστροφή, από την σειρά «Στιγμές της σύγχρονης Ελλάδας», Άλτερ Έγκο Α. Ε., ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 2022.
- Κολιόπουλος Ι., Σβολόπουλος Κ., Χατζηβασιλείου Ε., Νημάς Θ., Σχολινάκη - Χελιώτη Χ., Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου (από το 1815 έως σήμερα),
- <https://peoplepill.com/people/asa-jennings>
- <https://tree.clevelandhistoricalsociety.com/getperson.php?personID=11407&tree=CHSTree01>

Ζώντας την Ιστορία

1. Κολιόπουλος Ι., Σβολόπουλος Κ., Χατζηβασιλείου Ε., Νημάς Θ., Σχολινάκη-Χελιώτη Χ., Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου Κόσμου (από το 1815 έως σήμερα), Ινστιτούτο Τεχνολογίας, Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος», 2018.
2. Τσιρικνίδης Χ., Επιτέλους τους ξεριζώσαμε... Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, της Θράκης και της Μ. Ασίας, μέσα από τα γαλλικά αρχεία, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 113.
3. Η ΕΞΟΔΟΣ: Μαρτυρίες από επαρχίες των δυτικών παραλίων της Μικράς Ασίας, Τόμος 1ος, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, 1980.
4. Ηλίας Βενέζης, Το νοούμερο 31328. Το βιβλίο της σκλαβιάς, εκδ. Εστία, 2011.
5. Γιώργος Σεφέρης, Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος, 2014.
6. https://www.youtube.com/watch?v=r0SqiUvzf_w
7. <https://www.ethnos.gr/history/article/121081/mikrasiatikhkatastrofhmartyriespoygygklonizoynakomhsxedon100xroniamea>.

Η μουσική και χορευτική παράδοση της Μικράς Ασίας και του Πόντου

- <https://www.gnoristetinellada>
- <https://mikrasiatis.gr>
- <https://el.wikipedia.org>
- <https://www.lifo.gr>
- <http://users.sch.gr>
- <http://www.dance-pandect.gr>
- <https://www.domnasamiou.gr>
- <https://www.topoikaitropoi.gr>

Η Ιστορία του Πόντου

- <https://www.sansimera.gr/articles/140>
- <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8C%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%B9>
- <https://www.pontosnews.gr/291338/pontos/i-glossa-ton-pontion/>
- <https://www.gnoristetinellada.gr/paradosi/mousiki/2793-pontos-mousiki-paradosi-sti-gi-ton-akriton>
- <https://www.maxmag.gr/agnosti-ellada/ta-pontiaka-ithi-kai-ethima-stin-ellada/>
- Πόντος Ο Ποντιακός Ελληνισμός ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΛΕΥΚΩΜΑ του National Geographic

Η Γενοκτονία των Αρμενίων

- <https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/812936/to-anatrihiastiko-hroniko-tis-genoktonias-ton-armenion>
- <https://www.protothema.gr/stories/article/944164/i-genoktonia-ton-armenion-apo-tin-tourkia-1915/>
- <https://armeniangenocide100.gr/keimena/istorika/259-hamid-sfages>
- <https://www.moneyreview.gr/world/28958/nyt-ti-simainei-i-anagnorisi-tis-genoktonias-ton-armenion/>
- <https://www.tovima.gr/2021/04/24/world/genoktonia-armenion-i-eksontosi-enos-laou-apo-tous-tourkous/>
- <https://www.sansimera.gr/articles/765>

Κλιματική αλλαγή: Είμαστε στο παρά πέντε ή είναι ήδη αργά;

1. «AR6 Climate Change 2021: The Physical Science Basis», Intergovernmental Panel on Climate Change.
2. «Αίτια της κλιματικής αλλαγής»: europa.eu. European Commission.
3. Confalonieri U et al. Human health. In: Parry ML et al., eds. Climate change 2007. Impacts, adaptation and vulnerability. Cambridge, Cambridge University Press, 2007, 391–431 (Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change)

Stop wasting water!

- <https://www.npr.org/2016/04/14/473806134/how-do-we-get-our-drinking-water-in-the-u-s?t=1646863704750>
- <https://lisbdnet.com/how-people-use-water/>
- <https://green.harvard.edu/tools-resources/green-tip/4-ways-measure-5-minute-shower>
- <https://blog.ferrovial.com/en/2020/03/how-many-litres-of-water-does-a-person-need-per-day/>
- <https://www.fao.org/3/y4555e/y4555e00.htm>

Βιβλιογραφία - Ιστογραφία - Πηγές:

Χαίρε, μεγάλη Έλληνα, Μίκη Θεοδωράκη...

- Chrysanthopoulos Leonidas, 2021, EIR,
- Giannaris George, Mikis Theodorakis, Music and Social Change. 1972, Praeger Publishers, Forward by Mikis Theodorakis.
- Stiga K., 2015. FERNANDO-LOPES GRA A AND MIKIS THEODORAKIS: MUSIC, POETRY AND IDEOLOGY IN THE 20 TH CENTURY. New Sound: International Magazine for Music (46).
- Theodore Andromidas and Dean Andromidas, Why Greeks Love Mikis Theodorakis and His Music, 2015.
- Maria Athanasiou, Sound narratives in and beyond the Greek art-folk song, 2019.
- Gail, Hoist Warhaft, Politics and Popular Music in Modern Greek, Cornell University, Journal of Political and Military Sociology, 2002, Vol.30, No.2 :297-323.
- Theodorakis, M., Linda, M., Chiotis, M., Bithik ts s, G. and Kazantzid s, S., 1967. Mikis Theodorakis, Neues Leben.
- Ratliff N., 1982. Theodorakis: Myth and Politics in Modern Greek Music", by G. Holst (Book Review). Notes, 39(2), p.359.
- Hnaraki M., 2009. Speaking without words: Zorba's dance., 57(2), pp.25-35.
- Raddatz A., 2011. „A head and a lyre floating down Evros “-Interartistic and international reception of George Seferis' work.
- Michael D., 2009. The Aesthetic Imperative: The Musician's Voice in Modern Greek Culture. Journal of Modern Greek Studies, 27(2), pp.375-416.
- Rousseas S., 1973. Zorba Abandoned, Theodorakis Plays On. Worldview, 16(10), pp.13-19.
- Orfanos, S.D., 2010. "Song of Songs": Music and a relational aesthetic. Psychoanalytic Perspectives, 7(2), pp.318-339.
- Guy Wagner (2013), Mikis-theodorakis.org. 2022. A MAN, A COMPOSER, A WORK. [online] Available at: <<http://www.mikis-theodorakis.org/index.php/en/biographical-data/7-a-man-a-composer-a-work>> [Accessed 13 January 2022].

Μιχάλης Πασιαρδής: Έλληνα ποιητή, χαιρέ...

- Πασιαρδής Μιχάλης <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?A=8595&V=limmata>
- Μνήμη Μιχάλη Πασιαρδή <https://parathyro.politis.com.cy/2021/05/mnimi-michali-pasiardi/>
- Πασιαρδής Μιχάλης <https://olk.com.cy/apoviosanta-meli/pashiardis-michalis/>
- Πολίτης: «Απεβίωσε σήμερα ο μεγάλος μας ποιητής Μιχάλης Πασιαρδής» <https://politis.com.cy/web-tv/apeviose-simera-o-megalos-mas-poitis-michalis-pasiardi/>
- Πери Ιστορίας για τον Μιχάλη Πασιαρδή <https://papapolyviou.com/2021/05/04/gia-ton-mihali-pasiardi-1941-2021/>
- Η Καθημερινή: «Έφυγε από τη ζωή ο ποιητής Μιχάλης Πασιαρδής» <https://www.kathimerini.com.cy/gr/politismos/efyge-apo-ti-zoi-o-poitis-michalis-pasiardis>

European School Radio

- <https://contest.europeanschoolradio.eu/evaluation-and-awards22/>

